МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет
«Одеська юридична академія»

Кафедра міжнародного та європейського права

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО В ПЕРІОД ТУРБУЛЕНТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Всеукраїнської наукової студентської
інтернет-конференції

(м. Одеса, 19 листопада 2021 року)

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

УДК 341(063)
М58

Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» В. Є. Загороднього
(наказ № 2691-41 від 19.10. 2021 р.)

Відповідальний редактор – перший проректор, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор **Аракелян М. Р.**

Всеукраїнська наукова студентська інтернет-конференція
«Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин»
проведена в рамках реалізації модуля Жан Моне
«ЄС як глобальний актор та агент змін»

Укладачі:

Бігняк Олександр Валентинович – завідувач кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», доктор юридичних наук, професор;

Бабін Борис Володимирович – професор кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», доктор юридичних наук, професор;

Сурілова Олена Олексіївна – професор кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», доктор юридичних наук, професор;

Харитонова Олена Іванівна – член-кореспондент НАПрНУ, професор кафедри міжнародного та європейського права, завідувачка кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «ОЮА», доктор юридичних наук;

Грушко Мальвіна Валеріївна – доцент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», кандидат юридичних наук, доцент;

Музика Вікторія Василівна – асистент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Адреса редколегії:
Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

М58 **Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин** : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової студентської інтернет-конференції (м. Одеса, 19 листопада 2021 р.) / за ред. М. Р. Аракеляна ; уклад.: О. В. Бігняк, Б. В. Бабін, О. О. Сурілова та ін. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 412 с.

ISBN 978-966-992-662-3

УДК 341(063)

ISBN 978-966-992-662-3

© НУ«ОЮА», 2021
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА», 2021

ПЕРЕДМОВА

Шановні учасники та гості Всеукраїнської наукової студентської конференції «Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин»! Щиро вітаю Вас як учасників нашого наукового заходу з успішним проведенням Конференції!

Глобальний колапс в сфері охорони здоров'я, серйозні економічні та соціальні зміни, кліматична криза стали безпрецедентними викликами сучасності, які вимагають спільних зусиль для їх вирішення та врегулювання.

Невпинний розвиток нашої держави не залишає осторонь 0питання певних змін в суспільно-політичному житті, які вимагають адекватного відображення у правовій реальності, вироблення ефективного механізму регулювання суспільних відносин, основним елементом якого є саме міжнародне право, європейське право та національне право.

Увага науковців-початківців прикута до розвитку міжнародного та європейського права в напрямку пошуку найбільш дієвих форм впровадження міжнародно-правових норм в українське законодавство. У кожного наразі багато питань – чи вийдемо ми з цих важких обставин, яким чином владнати їх, коли це станеться. У цей непростий для людства період необхідно підтримувати діалог, збираючись разом для того, щоб обговорити пріоритети та запропонувати можливі шляхи вирішення глобальних викликів.

Виховання у майбутніх правників бажання саморозвитку, самовдосконалення, креативного мислення, відповідальності та підготовка фахових спеціалістів в сфері міжнародно права, національного права – є метою наукових заходів, які систематично проводяться Національним університетом «Одеська юридична академія».

Інформатизація громадського суспільства та дедалі зростаюча роль інформаційних технологій в житті кожного дозволили провести Всеукраїнську наукову студентську конференцію «Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин», що ініційована кафедрою міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

З огляду на актуальність заявленої тематики Конференція сприятиме поглибленню досліджень існуючих складних правових, соціальних демографічних, гуманітарних та інших проблем,

а також становленню сучасного юриста, юриста-міжнародника з розвинутим критичним мисленням, який здатен правильно аналізувати широке коло актуальних питань сьогодення – пандемія COVID-19, нові форми конфліктів, порушення прав людини, швидкі зміни в сфері цифрових технологій тощо. Тому до конструктивного дискурсу мають бути долучені студентська молодь, що сприятиме обміну думками в своїх навчальних закладах та за їх межами. Конференції – це саме така платформа наукових дискусій, діалогів, завдяки яким світ змінюється, знаходить відповіді на найбільш гострі питання, а також є тим плацдармом, який допомагає молодим науковцям апробувати власні наукові здобутки, а досвідченим фахівцям – ділитися досвідом наукової і практичної діяльності.

Матеріали Конференції відображають внесок здобувачів вищої освіти Національно університету «Одеська юридична академія» та здобувачів інших навчальних закладів з різних куточків України в розвиток юридичної науки.

Бажаю учасникам конференції успіхів у науково-дослідній роботі, цікавих дискусій, нових ідей та втілення їх у практичну діяльність. Позитивна традиція обговорення стану та перспектив розвитку міжнародного права продовжуватиметься в межах Одеської школи права.

Сергій КІВАЛОВ,
Президент Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України

СЕКЦІЯ 1

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ВІСЛОГУЗОВА МАРГАРИТА ДМИТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЗШИРЕННЯ СУБ'ЄКТНОЇ СФЕРИ ДІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Процеси глобалізації та інтеграції впливають на розвиток суб'єктної сфери дії міжнародного права. В умовах сьогодення питання суб'єктної сфери дії міжнародного права потребує врегулювання, оскільки остаточне з'ясування даного питання сприяло б подоланню суперечностей та невідповідностей у доктрині міжнародного права та подальшому закріпленні фізичних осіб та транснаціональних компаній як ймовірних суб'єктів міжнародного права.

Дослідженням питання суб'єктної сфери дії міжнародного права в різні роки займалися такі відомі вчені як: Буткевич О. В., Лукашук І. І., Броунлі Я., Шварценбергер Г., Вітторіа Ф., Суарес Ф. та інші. Однак, деякі питання залишилися поза межами їх досліджень.

Розширення суб'єктної сфери дії міжнародного права можливе за рахунок включення фізичних осіб та транснаціональних компаній до переліку суб'єктів міжнародного права.

Для з'ясування питання визнання правосуб'єктності фізичних осіб нам слід звернутися до доктрини загального права, яка визнає фізичних осіб суб'єктами міжнародного права. Відповідно до цього фізичні особи наділяються правами та обов'язками на міжнародній арені, а також мають належні механізми їх реалізації.

Фізичні особи мають змогу виступати стороною в суді проти держави. Це право гарантоване їм згідно з Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. У даному випадку фізичні особи мають право подачі скарг щодо ліквідації расової дискримінації.

Ще одним важливим аргументом, що свідчить про необхідність включення фізичних осіб до переліку суб'єктів міжнародного права є їх можливість нести міжнародно-правову відповідальність за: злочини проти миру, людяності; воєнні злочини;

агресивні дії і такі, що до них прирівнюються (геноцид, расова дискримінація, піратство).

Аналіз практики Європейського суду з прав людини дає можливість стверджувати, що у справах проти держави громадяни стають повноправними учасниками міжнародних відносин. Окрім цього слід зазначити, що рішення Європейського суду з прав людини від 05.02.1963 р., безпосередньо визнає громадян держави як повноправних суб'єктів міжнародного права [2, с. 75].

Розглядаючи питання віднесення транснаціональних компаній (далі – ТНК) до суб'єктів міжнародного права слід також зважати на доктринальні напрацювання західної школи права, яка визнає ТНК суб'єктами міжнародного права.

На сьогоднішній день ТНК вирішують не тільки економічні питання, а й політичні, які стосуються міжнародного співробітництва. Держави намагаються врегулювати діяльність ТНК відповідно до свого чинного законодавства. На даний час існує велика кількість міжнародних документів, які регламентують діяльність ТНК (наприклад – Хартія економічних прав та обов'язків держав, Кодекс поведінки транснаціональних корпорацій та ін.). Однак, ТНК не самі створюють ці норми.

На думку вчених, таких як: Макдугал М., Фрідман В., Тускоз Ж., які виступають за визнання міжнародної правосуб'єктності ТНК намагаються здійснити це через закріплення поняття «квазіміжнародного права». Вони вважають, оскільки, ТНК не підпадають під контроль жодної правової системи, тому для регулювання їхньої діяльності слід заключати договори між корпораціями та державами, які будуть виступати міжнародними-приватними контрактами. Ці договори й стануть джерелами «квазіміжнародного права» [1, с. 340].

Отже, з наведених вище аргументів можна дійти висновку, що фізичні особи мають усі складові елементи міжнародної правосуб'єктності, а саме: правоздатність, дієздатність і деліктоздатність, а в ТНК ряд з цих елементів є відсутнім. Тому визнання міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб повинно стати наступним ключовим етапом в розвитку міжнародного права, а врегулювання питання правосуб'єктності ТНК потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії. Київ : Либідь. 2002. 605 с.
2. Кучерук Н. С. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права. Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського : матеріали четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 лист. 2013 р.) ; відп. за випуск к.ю.н., доц. М. І. Пашковський; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс. 2013. С. 73–76.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

ВОЙТОВА КАТЕРИНА РУСЛАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПІДХОДИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Сьогодні питання щодо підходів стосовно періодизації міжнародного права досить ретельно обговорюється науковцями, спричиняючи певні дискусії з проблематики застосування тих чи інших інструментів для створення найбільш вдалої класифікації. Необхідно зазначити, що розглядаючи ґенезу міжнародного права, треба звернути увагу на періоди розвитку міжнародного права, адже як свідчить історія, розвиток міжнародного права лише у планетарному масштабі виявився поступальним. На окремих етапах часто був очевидним регрес, а у інші часи навпаки – прогрес. Найбільш динамічно міжнародне право розвивалося починаючи з ХХ ст. Тому науковцями було запропоновано виділяти чотири найбільш вдалі підходи періодизації міжнародного права:

1. Формаційний підхід (засновники: К. Маркс, Ф. Енгельс). В основі цього підходу лежить те, що кожному історичному періоду відповідає певна суспільно-економічна формація. Класифікація відповідно до формаційного підходу така: первісно-общинний період, рабовласницький період, феодальний період, капіталістичний період, комуністичний період тощо [1].

2. Цивілізаційний підхід (засновник: А.Д. Тойнбі). В основі цього відповідного підходу лежить історія цивілізацій що народжуються, розвиваються та «помирають». Класифікація відповідно до цивілізаційного підходу така: єгипетська цивілізація, грецька цивілізація, римська цивілізація, іспанська цивілізація, французька цивілізація, англійська цивілізація, американо-російська цивілізація, американо-європейська цивілізація і так далі [2].

3. Періодизація конгресів (засновник: Ф.Ф. Мартенс). 1 етап – це період до виникнення Вестфальського конгресу 1648 року (у ті часи основним способом вирішення міжнародних питань була війна). 2 етап – це період між Вестфальським конгресом та Віденським конгресом (починає переважати політичний спосіб вирішення різноманітних міжнародних питань). 3 етап –після Віденського конгресу 1814–1815 років (в міжнародному праві почали поступово розвиватись та вдосконалюватись права людини) [3].

4. Періодизація за міжнародними організаціями (засновник: І.І. Лукашук). 1 період – це період класичного міжнародного права (від закінчення середньовіччя до створення Ліги Націй 1919–1920 рр.). 2 період – це перехідний період в міжнародному

праві (від створення Ліги Націй до створення Організації Об'єднаних Націй). 3 етап – це сучасний етап міжнародного права (від створення ООН 1945 рік до сьогодення) [4].

Слід зазначити, що сьогодні деякі науковці також виокремлюють і п'ятий підхід періодизації міжнародного права. З їх точки зору для ретельного вивчення періодизації треба використовувати більш сучасне бачення і відповідно застосовувати нові підходи, що відповідають вимогам свого часу, один з таких це:

5. Періодизація за світовими війнами. 1 період – до Першої світової війни. 2 період – між Першою світовою війною та Другою світовою війною. 3 період – після Другої світової війни.

Відповідно до цієї періодизації можна стверджувати наступне: після кожної світової війни людству стає зрозумілим, що існуюча система регулювання міжнародних відносин не здатна виправдати себе, тобто не працює. І тому після війни нації та держави намагаються створити нову систему стримувань, більш діючу, для регулювання міжнародних відносин.

Міжнародне право зародилося завдяки еволюції розвитку особистості і держави, націй і народів. Вважається, що міжнародне право виникло у стародавньому світі відтоді, коли між державами розпочинаються міжнародні відносини. Ця риса полягає не в тому, що народи бажали відносин з іншими державами, а для облаштування внутрішнього життя своєї держави, яке виключало б будь-яке втручання зовні.

Прослідковуючи розвиток міжнародного права, можна зробити наступну періодизацію згідно із зазначеними вище підходами:

– Стародавнє міжнародне право (із стародавніх часів до початку Середньовіччя).

– Міжнародне право в епоху середньовіччя (від падіння Римської імперії до Вестфальського миру 1648 р.).

– Класичне міжнародне право.

– Сучасне міжнародне право (Право Статуту ООН 1945 р.).

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що розглядаючи ґенезу міжнародного права, треба звернути увагу на періоди розвитку міжнародного права, адже розвиток міжнародного права не стоїть на місці, а змінюється з кожним днем. Найбільш динамічно міжнародне право почало розвиватися починаючи з XX ст. Тому прийнято виділяти чотири основні підходи періодизації міжнародного права: Формаційний підхід, Цивілізаційний підхід, Періодизація конгресів, Періодизація за міжнародними організаціями.

Не можна не згадати п'ятий спірний підхід науковців, адже його існування також має місце серед інших підходів – це Періодизація за світовими війнами.

Через постійний розвиток та вдосконалення міжнародного права, можна зробити наступну періодизацію згідно із існуючими підходами: Стародавнє міжнародне право, міжнародне право в епоху середньовіччя, Класичне міжнародне право та Сучасне міжнародне право.

Список використаних джерел

1. Рагозин Н. П. Марксова категоризация понятий «культура» и «цивилизация» *Наука. Искусство. Культура*. 2016. Выпуск 3(11). С. 62–75.
2. Tetiana Danylova, Valeriya Yudina A. Toynbee and his Universalist Study of History. Kyiv, 2018. P. 3.
3. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов : [монография]: в 2 т. / Ф.Ф. Мартенс. изд. 3, доп. и испр. СПб. : Тип. М-ва пут. сообщ., 1895. Т. 1. 1985. 430 с.
4. Лукашук И. И. Нормы международного права в международной нормативной системе. М. : Спарк, 1997. 372 с.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ГАЙСЕНОК АНАСТАСІЯ ІГОРІВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Процес транснаціоналізації є ключовим моментом розвитку сучасної світової економічної системи. У зв'язку з тим, що національна економіка України розвивається, набуває широкого значення таке поняття як «транснаціональні корпорації», а отже з'явилась і гостра необхідність у правовому регулюванні.

За офіційним визначенням Конференції ООН з торгівлі та розвитку, транснаціональні корпорації – це міжнародні підприємства, що об'єднують юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і проводять єдину економічну політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень [1].

Так як здійснюється розширення національних кордонів та збільшуються потужності впливу на економіку як світову, так і національну завдяки діяльності транснаціональних

корпорацій, серед дослідників виникають дискусії з приводу цього, особливо постає проблема в регламентації правового аспекту даного питання.

Відповідно до пункту 1 Закону України про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації, транснаціональні корпорації на території України та за її межами у разі, коли їх створення може призвести до монополізації товарних ринків в Україні, впливає чи може вплинути на економічну конкуренцію на її території, створюються за згодою Антимонопольного комітету України у порядку, передбаченому законодавством України про захист економічної конкуренції [2].

У Конвенції про транснаціональні корпорації, термін «транснаціональна корпорація» охоплює різні транснаціональні структури, у тому числі фінансово-промислові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо. Корпорації мають право здійснювати на території Сторін будь-які види діяльності, не заборонені законодавством.

Певне значення надавалося Хартії міжнародної торговельної організації, що була підписана в Баварії 1948 р. Вона, як багатостороння угода була спрямована на захист закордонних інвестицій корпорацій, а також на здійснення контролю за діяльністю ТНК з боку урядів приймаючих країн [3, с. 221].

Дослідженню проблематики, що стосується впливу ТНК на національну економіку присвятили свої праці ряд вчених, серед яких можна виділити М. Портера, А. Ругмана, С. Сиденко, А. Філіпенко тощо.

Дана тема є надзвичайно актуальною на сьогодні, так як Україна вважається країною зі слабкою економікою і виникають проблеми взаємодії з транснаціональними корпораціями.

Серед об'єктивних проблем, які перешкоджають розширенню діяльності ТНК в Україні, можна назвати такі [4]:

– нерозвинутість ринкової інфраструктури;

– нестабільність фінансово-кредитної системи, курсу національної валюти;

– обмежена зовнішня орієнтація бізнесу з невеликими розмірами бізнесгруп;

– наздоганяючий характер науково-технологічної діяльності, інноваційної складової господарювання;

– криза високотехнологічних галузей економіки тощо.

ТНК є складною системою, яка постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем як на національному рівні, так і на світовому. Дані структури здійснюють певний вплив на країни базування. Це можна пояснити тим, що переносячи частину робочих місць, при цьому створюючи закордонні філії, ТНК позбавляють можливості зайняти дані робочі місця у країні базування.

У такий спосіб країни мають можливість не сплачувати податки на прибуток, які б сплачували у своїй країні [5].

Значним моментом є те, що діяльність даної організаційно-правової форми, що являє собою транснаціональну корпорацію, не має достатнього правового врегулювання і закріплення в національній нормативно-правовій базі України.

Підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що задля подолання негативних наслідків діяльності транснаціональних корпорацій, українському уряду необхідно вдосконалити регулювання питань діяльності ТНК, в тому числі прийняти більш ширший закон, який би регулював всі питання, пов'язані з їх діяльністю, здійснити модернізацію вітчизняних підприємств, підвищивши їх конкурентоспроможність, підтримувати національного товаровиробника, зменшуючи залежність від діяльності іноземних ТНК, створити сприятливий інвестиційний і бізнес-клімат для компаній як вітчизняного, так і зарубіжного походження.

Список використаних джерел

1. World Investment Report 2009 : United Nations Conference on Trade and Development. New York and Geneva, 2009. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2009_en.pdf
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації»: Закон від 06.01.2004, 1294-IV // Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-14#Text
3. Опришко В. Міжнародне економічне право : підручник / В. Опришко, А. Коста, К. Квінтано та ін. ; за наук. ред. В. Опришка. К. : КНЕУ, 2006. 496 с.
4. Македон В. В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектора національної економіки України. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1(5). Т. 1. С. 250 258. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2012_1%281%29__27
5. Ночвіна І. О. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та їх вплив на національну економіку. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Економіка»*. 2014. № 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2014_14_23

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Тищенко Ю. В.

ДЕМІДОВСЬКИЙ АРТЕМ ВІКТОРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПАТЕРКО МИКИТА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ВПЛИВ СУСПІЛЬНОГО АБСЕНТЕЇЗМУ НА ВІДНОСИНИ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Міжнародна політична ситуація щоденно зазнає нових викликів, в тому числі, пов'язаних з електоральними настроями країн світу, що, здебільшого, і визначають орієнтаційний курс держави, як суб'єкта міжнародних відносин. Природнім є те, що кожна країна має власний вектор руху у міжнародній політиці та міжнародних відносинах, проте, є практичні кейси, що пов'язані з відсутністю легітимності вищого дипломатичного корпусу, як-от: глави держав, очільники уряду, представники законодавчих органів влади тощо. Не в останню чергу, такі ситуації мають місце з огляду на наявність абсентеїстських настроїв серед суспільства, що ставить під загрозу суб'єктивізацію держави на міжнародній політичній та дипломатичній арені.

Явищу абсентеїзму та його впливу на міжнародне становище суб'єктів міждержавних відносин приділяло увагу більшість вчених, серед яких – Н. Заяць, М. Бучин, А. Толкач, Т. Прядко, Д. Гаврилюк, Ю. Ковбасюк, І. Михайлова та ін. Однак, питання впливу таких суспільних настроїв на вектор руху держави потребує, на думку колегії авторів, детальнішого висвітлення.

Для цілісного розуміння явища абсентеїзму, доцільно виділити, власне, поняття такого явища, як абсентеїзм, під яким розуміють «байдуже ставлення громадян до реалізації своїх політичних прав та обов'язків, яке проявляється, через ухиляння від участі у голосуванні на виборах». Абсентеїзм є тим станом особистості чи соціальної групи, який характеризується байдужістю чи втратою інтересу до політичної сфери, політики загалом, і розглядається як відхилення від норм політичної поведінки. Природньо, що таке явище тісно пов'язане з виборчим процесом, а саме принципом вільних виборів, як ґрунтовним для інституціонального розвитку демократії у державі, який передбачає добровільність добровільної електоральної участі. Разом з тим, абсентеїзм, як одна з форм політичної поведінки, має складну структуру й обумовлена багатьма чинниками. Він може проявлятися, як наслідок політичної відчуженості, відсутності політичної ідентифікації,

як результат соціальної фрустрації чи протест проти існуючої політичної дійсності [3].

Умовами для формування та розвитку абсентеїзму є штучне відтворення і підтримка апатії. Система шкільної освіти, підручники та адміністративний тиск на вчителів, ЗМІ й спеціальні урядові програми зумовлюють основні напрямки і настанови політичного виховання.

Рівень абсентеїзму в державі характеризує стан політичної системи, ставлення до неї громадян. Ігнорування голосування може бути як формою пасивного схвалення існуючої політичної ситуації, так і навпаки – формою невдоволення громадян владою, недовіри, які приводять до відчуження людини від політичних процесів. Причиною недовіри, напруженості у відносинах між індивідами, соціальними спільнотами і політичними інститутами є невиправдане очікування. Відсутність допомоги, підтримки з боку владних структур, часто порушення ними ж суспільного договору викликає в людей розчарування, породжує небажання брати участь в «політичних іграх» [2].

Окрім цього, варто звернутись до засад легітимності, як основних для визначення правомочності державного корпусу, як обраних представників народу, до формування та реалізації державної міжнародної політики. Як зазначає І. Михайлова, базовими для будь-якого суспільства є певні загальноприйняті ознаки легітимності, що свідчать про позитивні настрої громади стосовно владців: досягнення загальної згоди на базі певної (часто, національної) ідеї, яку поширює влада; обов'язковість історично чи традиційно обґрунтованих принципових позицій, обіцянок; постійний пошук персонального визнання ухвалених рішень; акцентування процедур формування влади – різних форм прямої чи опосередкованої демократії тощо. Разом з тим, вчена зазначає, що такі ознаки не мають виключний характер, однак, є засадничими для визначення легітимності тої чи іншої влади [3].

Необхідно зауважити, що високий рівень абсентеїзму у державі має несприятливі наслідки для держави, як суб'єкта і міжнародних відносин в тому числі. Всеосяжне небажання виборців реалізувати своє право на волевиявлення матиме наслідком, за одного варіанту, відсутність легітимації вищих державних виборних посадовців, що повністю нівелює участь держави на міжнародній арені та підриває її репутацію та довіру до такої серед інших суб'єктів міжнародних відносин. Можливий також і інший варіант, який, за практикою, виглядає більш реальним та поширеним. Як зазначає Т. Прядко, левова частка абсентеїстів, які не мають наміру брати участь у політичній ситуації в країні, можуть бути згуртовані політичними силами чи окремими особами, які використовують

у своїй риториці «прості» та популістські заклики до радикальних змін у суспільно-політичному та соціально-економічному устрої країни. Ймовірно, такі настрої можуть набути інституційний характер та обернутись у протестантський, екстремістський рух (за крайніх проявів). Політична бездіяльність саме таких абсентеїстів може перетворитися в політичну дію протестного радикального характеру, що, зрозуміло, тягнутиме за собою революційні заворушення [2]. Останні, у свою чергу, матимуть наслідком підрив авторитету влади у державі як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні.

Узагальнюючи вищенаведене, можна зазначити, що суспільний абсентеїзм є доволі небезпечним для державного устрою демократичного характеру, оскільки ставить під сумнів здатність влади, як сукупності виборних інституцій у демократичних країнах, репрезентувати позицію народу на міжнародній політичній арені. А тому, за появи передумов такого явища, владному корпусу необхідно вжити необхідний обсяг дій та прийняти певні рішення для запобігання такому, вкрай несприятливому, сценарію.

Список використаних джерел

1. Михайлова І. Легітимація державної влади в контексті міжнародних відносин. *Наук.-теор. альманах «Грані».* 2019. Т. 22. № 7. С. 72–80. URL: https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1417/1395/
2. Прядко Т. П. Соціально-психологічна взаємообумовленість абсентеїзму і популізму. *Держава і право : збірник наук. праць. Серія : Політ. науки.* К. : Юр. думка. 2016. № 74. С. 14–24. URL: http://idpnan.org.ua/files/derjava-i-pravo.-politichni-nauki.-vipusk-74-_2016_.pdf
3. Толкач А. М. Абсентеїзм виборців: світовий досвід подолання та шляхи його реалізації в Україні. *Розумовські зустрічі: матеріали наук.-практ. конфер. (м. Чернігів, 28 лист. 2017 р.). Сіверський інститут регіональних досліджень ; Інститут законодавства Верховної Ради України.* Чернігів : Сіверський центр післядипломної освіти. 2017. Вип. 4. С. 118–125. URL: http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/17054

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ДЕМ'ЯНЧУК ОСТАП РОСТИСЛАВОВИЧ

Львівський національний університет імені Івана Франка

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Як відомо, міжнародний договір є джерелом як міжнародного публічного, так і міжнародного приватного права. Однак, його місце та роль у цих галузях права значно відрізняються. Відповідно, метою роботи є виділити ключові відмінності та спробувати пояснити, що їх обумовлює.

Спершу потрібно надати визначення договору. За ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування [1].

Логічно припустити, що роль міжнародного договору в міжнародному публічному та приватному праві базується на характеристиці цих правових систем. Таким чином, щоб охарактеризувати договір, спочатку необхідно описати в загальних рисах міжнародне публічне та приватне право і притаманні їм джерела.

Міжнародне публічне право можна визначити як систему юридично обов'язкових договірних і звичаєвих норм і принципів, які створюються за узгодження спільних інтересів держав, що регулюють міжнародні публічні відносини між ними та іншими суб'єктами міжнародного права [2, с. 54]. Суб'єктами зазвичай вважаються держави, міжнародні міжурядові організації, народи та нації, що борються за самовизначення та державоподібні утворення. Міжнародна правосуб'єктність фізичних та юридичних осіб залишається предметом дискусій [2, с. 64].

Щодо переліку джерел міжнародного публічного права, незважаючи на багато спірних питань, прийнято посилатися на статтю 38 Статуту Міжнародного суду ООН, у якій зазначено такі головні джерела у сучасному міжнародному праві як міжнародний договір, міжнародно-правовий звичай, загальні принципи права, визнані всіма націями, та в якості допоміжних джерел виступають міжнародні судові рішення та доктрини найкваліфікованіших спеціалістів з міжнародного права різних націй [3].

Черговість викладення джерел жодним чином не применшує і не перебільшує значення кожного з них, а отже, не створює

ієрархії [2, с. 111]. Проте на сучасному етапі саме міжнародний договір вважається найбільш ефективним засобом регулювання відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного публічного права [4, p. 94].

Щодо міжнародного приватного права, то його можна визначити як систему юридичних норм, спрямованих на регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом. Суб'єктами цих відносин є передусім фізичні та юридичні особи, а інколи – держави [5, с. 12].

Джерелами міжнародного приватного права є: внутрішнє законодавство, міжнародні договори, міжнародні й торговельні звичаї, судова та арбітражна практика. Інколи до цього переліку відносять доктрину, як колективну думку найбільш авторитетних юристів [5, с. 27].

На основі наведених фундаментальних відмінностей можна пояснити, яку роль виконує міжнародний договір в цих правових системах. Оскільки міжнародне публічне право, перш за все, спрямоване на регулювання відносин між державами, які є суверенними та рівними, то цілком природно, що міжнародний договір має вирішальне значення. Звичай, хоча і є певною мірою основою міжнародно-правового порядку, не може забезпечити необхідну деталізованість та чіткість державної практики [6, с. 140, 160].

Сутність міжнародного приватного права значною мірою відрізняється, адже основне завдання при регулюванні приватноправових відносин з іноземним елементом – це правильно визначити матеріальне право, що підлягає застосуванню. Міжнародні договори можуть регулювати ці відносини по суті або містити колізійні норми, за допомогою яких визначається матеріальне право, яке необхідно застосувати. Однак умови застосування міжнародних договорів встановлюються внутрішнім законодавством. Окрім цього, до уваги слід брати юридичну силу договору та момент набуття чинності для кожної із держав [7, с. 64–68].

Як бачимо, у системі джерел міжнародного приватного права, на відміну від публічного, важливу роль відіграє внутрішнє законодавство, що зумовлено, зокрема, суб'єктами приватноправових відносин з іноземним елементом, які в переважній більшості випадків є фізичними або ж юридичними особами. Це не заперечує цінності міжнародного договору, який забезпечує як уніфікацію норм матеріального права, так і прийняття єдиних підходів до вирішення колізійних питань, проте описати його як основне джерело неможливо [7, с. 64].

Отже, міжнародний договір є важливим джерелом як міжнародного публічного, так і міжнародного приватного права.

Проте різна сутність цих правових систем обумовлює те, що його роль у регулюванні міжнародних публічних відносин часто є вирішальною, на відміну від міжнародних приватно-правових відносин, де важливе місце займають національні системи права.

Список використаних джерел

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
2. Міжнародне публічне право: підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін.] ; за ред. В. В. Мицика. 2-ге вид., змін. Харків : Право, 2020. 416 с.
3. Статут Міжнародного суду ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
4. Shaw M. International Law. Sixth Edition. Cambridge : Cambridge University Press. 2008. 1710 p.
5. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право : підручник / Г. С. Фединяк, Л. С. Фединяк. К. : Алерта, 2017. 504 с.
6. Гердеґен М. Міжнародне право / пер. з німецької. К. : «К.І.С.», 2011. 516 с.
7. Котуха О. С., Чабан О. М. Особливості застосування положень міжнародного договору при регулюванні приватних відносин з іноземним елементом. *Право і суспільство*. № 6. 2018. С. 63–68.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Малига В. А.

ДРАЧ ДМИТРО ЛЕОНІДОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ СВЯТОГО ПРЕСТОЛУ: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Досліджуючи дане питання, варто було б звернутися до визначення міжнародної правосуб'єктності, під якою варто розуміти якісну характеристику, якою наділена суб'єкти міжнародного права, та яка полягає у їх здатності мати права та обов'язки на міжнародній арені, а також, здатність брати участь у процедурах створення та реалізації норм міжнародного права, тощо.

20 серпня 1999 року Святий Престол використав право на самоідентифікацію та представив Комітету з ліквідації расової дискримінації доповідь, у які було зазначено наступне: «Святий

Престол – це суверенна держава, яка наділена владою, непохідною та незалежною ні від кого».

Опираючись на доктрину міжнародного права, можна виділити первинних та вторинних суб'єктів міжнародного права. Первинні суб'єкти наділяються правосуб'єктністю власне через їх існування, в той же час як вторинні суб'єкти набувають правосуб'єктності через наділення їх правами та обов'язками первинним суб'єктами.

Єдиної думки стосовно міжнародної правосуб'єктності Ватикану немає. Так, одні науковці схильні до думки про те, що Ватикан – це держава, а Латеранські угоди лише врегулювали відносини між Ватиканом та Італією, інші ж стверджують про те, що саме на основі даних угод був утворений Ватикан.

Для більш детального розуміння правосуб'єктності даного утворення, доцільно було б в першу чергу поєднати дві категорії, а саме: Ватикан та Святий Престол. Взаємодію між даними утвореннями варто було б розуміти як форму і зміст, де Ватикан виступає власне допоміжною частиною, тобто територією, на якій знаходиться Святий Престол, який в свою чергу володіє суверенітетом, носієм якого виступає Папа Римський [1]. Саме через таке подвоїння, доволі багато питань залишається неврегульованим. Так, зокрема, залишається актуальним питанням меж соціальної ролі того та іншого утворення. Невстановлені межі в свою чергу збільшують зовнішньо-політичні можливості церковних діячів католицької церкви. Так, до прикладу, Святий Престол наділений правом звернення до іноземних громадян – католиків. Також, невизначення таких меж впливає на особливості участі такої особи в міжнародних відносинах. Так, у більшості випадків, таке утворення виступає як Святий Престол, проте, у випадках, якщо ці відносини пов'язані із територіальним аспектом таке утворення виступає як Ватикан [3].

Якщо розглядати розвиток на встановлення правосуб'єктності Ватикану вплинув Папа Римський Пій XI, який обіймав Святий Престол у 1922–1939 роках. Саме за правління даної особи було повністю вирішене «Римське питання», а Ватикан став офіційно визнаним державоподібним утворенням.

Так, процес переговорів тривав два роки, та в кінцевому результаті, 11 лютого 1929 року були укладені Латеранські угоди, до складу яких входило два документи, а саме: конкордата і трактата. Цими документами Ватикан було визнано як місто-державу, що утворена в центрі Риму, та на існування якої було виділено земельну ділянку площею 44 гектари. Того ж року, Пій XI проголосив Основним закон, який не виступає конституцією, проте, у оновленій редакції (була оновлена за часів Іоанна Павла II) від 26 листопада 2000 року діє і до сьогодні.

Відповідно до цього закону, носієм правосуб'єктності та суверенітету Святого Престолу виступає Папа Римський, який в свою чергу безпосередньо реалізує владу в Католицькій церкві, а тому, виступає від її імені. В свою чергу, суверенітет Святого Престолу варто було б поділити на духовний та світський, в той час коли перший, виступає базисом міжнародної правосуб'єктності в цілому, оскільки саме духовний суверенітет являється незалежним від інших суб'єктів на міжнародній арені, а тому, влада Папи Римського необмежена.

Варто додати і те, що Папа Римський представляє інтереси Святого Престолу через дипломатичне представництво (нунціатуру) та за допомогою укладання міжнародних договорів [2].

Святий Престол наділений правом укладати як двосторонні так і багатосторонні договори. Якщо ж перший вид договорів мають релігійний або світський характер, то останні, хоча і зазвичай не являються

Святий престол наділений духовним суверенітетом, що в свою чергу доволі активно впливає на його договірні відносини. Проте, не дивлячись на це, Святий Престол на даний момент виступає доволі активним учасником міжнародного права. Він являється членом доволі великої кількості міжнародних договорів, конвенцій, та пактів, тощо.

Таким чином, Святий Престол без виключення можна вважати суб'єктом міжнародного права, що наділений подвійним рівнем суверенітету, та особливим статусом в міжнародному співтоваристві. Святий Престол як суб'єкт міжнародного права із територіальної точки зору представлений державою Ватиканом, яка визнана світовою спільнотою, а Папа Римський, виступає носією такого суверенітету, тощо.

Список використаних джерел

1. Білаш О. В. Святий Престол та Мальтійський Орден як суб'єкти міжнародного права: особливості правосуб'єктності державоподібних утворень. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 336–339.
2. Отрош М. І. Папа Римський як фізичний носій компетенції Святого Престолу. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2013. Вип. № 60. С. 390–396.
3. Тарасов, О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Харків : Право, 2014. 512 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Бєлогубова О. О.

КЛЕЦЬ ІВАННА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ФІЗИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Питання визнання фізичної особи суб'єктом міжнародного права сьогодні досить актуальне та водночас проблематичне. У науці міжнародного права немає єдиного підходу до визначення суб'єктів міжнародного права. Останнє зумовлено тим, що відсутній будь-який міжнародно-правовий акт, який закріпив перелік суб'єктів міжнародних відносин і визначив правосуб'єктність кожного з них.

Це стає підставою певних суперечок між науковцями, оскільки кожен з них вправі трактувати це питання по-своєму. Суперечки виникають як у теорії, так і на практиці. Проте на практиці це спричиняє негативні наслідки.

Говорячи про суб'єктів міжнародного права, неможливо оминути таке поняття як інститут міжнародної правосуб'єктності, тобто група правових норм, які визначають юридичний зміст суб'єкта міжнародного права, загальні юридичні права та обов'язки, умови та вимоги до суб'єктів.

Кожен суб'єкт міжнародного права володіє різним обсягом правосуб'єктності, яка в свою чергу складається з міжнародної правоздатності (виражається у володінні певними правами та обов'язками), міжнародної дієздатності (виражається у здатності набувати своїми діями певних прав та обов'язків), міжнародної деліктоздатності (виражається у можливості нести міжнародно-правову відповідальність).

Немає єдиного підходу щодо визначення поняття «суб'єкт міжнародного права». Зазвичай, під суб'єктом міжнародного права розуміють носія міжнародних прав та обов'язків.

Однак, Репецький В.М. вважає, що суб'єкт міжнародного права – це учасник міжнародних відносин, якому притаманні елементи міжнародної правосуб'єктності. Водночас, Тункін Г.І. під суб'єктами міжнародного права розуміє учасників міжнародних відносин, які володіють міжнародними правами і обов'язками, в тому числі несуть в необхідних випадках міжнародно-правову відповідальність.

Традиційно виділяють основні (первинні) та похідні (вторинні) суб'єкти міжнародного права. До перших, зокрема, відносять лише держави, що володіють державним та національним суверенітетом і які створювались історично. До похідних, вторинних – міжнародні організації, нації та народи, що борються за незалежність, державо подібні утворення.

Західна доктрина права визнає фізичну особу суб'єктом міжнародного права. Решта науковців все ж таки вважає правосуб'єктність останньої спірною.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) у ст. 6 закріплює: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення» [1]. Тобто, фізична особа може виступати стороною у суді. Більше того, вправі подавати скарги до Європейського суду з прав людини згідно ст. 34 Конвенції Суд може приймати заяви від будь-якої особи.

Фізична особа самостійно несе відповідальність перед міжнародним кримінальним судом [2]. Правовою основою діяльності Суду є Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року (Римський статут).

Міжнародні права і обов'язки фізичної особи сформовані в ряді міжнародно-правових документів:

– Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року;

– Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року;

– Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року;

– Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року;

– Конвенція про статус осіб без громадянства 1954 року;

– Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року тощо.

Індивіди знаходяться під юрисдикцією відповідної держави, що виступає суб'єктом міжнародного права та міжнародних відносин. Фізичні особи виступають суб'єктами внутрішньодержавних відносин.

Зокрема, не володіють та не мають юридичної здатності, а також самостійного міжнародного статусу.

Л. Моджорян зазначає, що суб'єктом права взагалі та міжнародного зокрема можуть бути лише фізичні особи, а не держави; під останньою він розумів одну з форм організації суб'єктів міжнародного права – фізичних осіб нарівні з міжнародними організаціями [2]. На думку Ж. Тускоза, у міжнародному праві, як і будь-якій іншій галузі права, суб'єктом є насамперед фізична особа [3].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що у теорії міжнародного права відсутній єдиний підхід щодо визнання фізичних осіб суб'єктами міжнародного права. У зв'язку з розвитком суспільних відносин, дане питання залишається дискусійним, актуальним та потребує додаткового аналізу та дослідження.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Колотуха І. О. Кримінальна відповідальність фізичних осіб за порушення норм міжнародного гуманітарного права : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2010. 19 с.
3. Моджорян Л. А. Субъекты международного права. Гос. изд. юрид. литературы, Москва, 1958. 157 с.
4. Тускоз Жан. Міжнародне право : підручник ; пер. з франц. К. : «АртЕк», 1998. 416 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Кирилюк А. В.

КОЗАР КАТЕРИНА ВІТАЛІЇВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ НЕВИЗНАНИХ ТЕРИТОРІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

В сучасному міжнародному праві проблема невизнаних територій, з кожним днем набуває все більшої актуальності. Існує безліч термінів, які визначають невизнані держави, серед них: «самопроголошені держави», «де-факто держави», «квазідержави», «псевдо держави», «віртуальні держави» тощо. Головними ознаками державності невизнаних територій є назва (задекларована як офіційна), атрибути (державна символіка), система управління (органи влади, збройні сили), правова система (конституція та інші нормативні акти), контроль над територією та населення. Головною відмінністю таких утворень від держав є те, що вони не мають дипломатичного визнання учасниками ООН. Незважаючи на це, будь-яка невизнана держава має повне право на політичну діяльність.

На нашу думку, термін «невизнана держава» як найкраще описує сутність даного феномену. Терміни «квазідержава», «псевдо держави» неначе ставлять під сумнів можливість існування новоутворених держав, тим самим, ставлять під

сумнів принцип міжнародного права на самовизначення народів, який, в свою чергу, суперечить принципу територіальної цілісності держав.

В ст. 3 Конвенції про права та обов'язки держав (Конвенції Монтевідео) від 26.12.1933 р. встановлено, що «політичне існування держави не залежить від її визнання іншими державами. Навіть ще не визнана держава має право захищати свою цілісність і свою незалежність, піклуватися про своє збереження і процвітання і, як наслідок, організовуватися, як вона вважає за потрібне, законодавчо забезпечувати свої інтереси, управляти своїми відомствами й визначати свою юрисдикцію та компетенцію своїх судів. Реалізація цих прав обмежена тільки здійсненням прав інших держав згідно з міжнародним правом» [1].

На думку В. Дівак «…поява нових держав – це нові проблеми и «головниий біль» для міжнародної спільноти: визнавати чи не визнавати, співпрацювати з новими урядами чи ні (оскільки в багатьох випадках незрозуміло, з ким саме), а також необхідність організації контролю за озброєнням, кількість якого ніхто не зможе навіть порахувати, активізація міжнародного тероризму, наркотрафіку и торгівлі людьми» [2, с. 46]. Визнання новостворених держав є доволі ризикованим рішенням для міжнародної спільноти. З одного боку, визнання було б шляхетним жестом підтримки та надання гарантій безпеки новим державам, можливості розв'язання гуманітарних проблем та впевненого розвитку для політичної та міжнародної діяльності. На противагу, це дуже ризикований крок, який може призвести до внутрішньодержавних та міжнародних конфліктів, а також до етнополітичної нестабільності. Споконвічною міжнародною проблемою визнання є те, що не існує жодного універсального документу, який би регламентував процес утворення і визнання, а тим більше, характеристик, згідно до яких, новоутворена держава могла б претендувати на свою самостійність. Державами-членами ЄС в документі «Керівні принципи визнання нових держав у Східніи Європі та Радянському Союзі» вже була здійснена спроба створення та впорядкування критерій, яким новоутворена держава повинна відповідати задля того, щоб бути визнаною [3]. Однак, в процесі визнання Югославії, навіть її творці не завжди дотримувались особисто створеного порядку. Причиною цього стали особисті політичні інтереси держав, які стояли вище будь-яких правових критеріїв [3, с. 114].

У своїх наукових працях Вікторія Дівак, кандидат політичних наук, виокремлює критерії, відповідно до яких, у новостворених держав, а також у держав, які в майбутньому постануть перед питанням «визнавати чи не визнавати» з'явиться

можливість легітимізувати даний процес. Перший критерій – уряд, який здатен захищати та контролювати територію держави, другий – відмова від будь-яких посягань на територію сусідніх держав. Третій критерій – стабільна фінансово-економічна система, яка діє протягом тривалого часу (впродовж 10–20 років) і здатна забезпечити населення необхідним прожитковим мінімумом. Четвертий критерій – власний уряд, здатний належно виконувати основні гуманітарні функції. І останній, п'ятий критерій – мирна зовнішня та внутрішня політика, в повному обсязі забезпечення прав і свобод своїх громадян, у тому числі національних меншин, а також належне здійснення основних принципів міжнародного права.

На нашу думку, доцільно було б додати до цих критеріїв ще один, не менш важливий, а саме – історію певної території, яка претендує на незалежність та визнання міжнародною спільнотою. Людство завжди надавало великого значення історії, тому в даному випадку, вона б допомогла заповнити прогалини, а також сумніви з приводу легітимності визнання новостворених держав.

Основною проблемою правосуб'єктності невизнаних територій та актуальності даної теми в сучасному міжнародному праві є те, що незважаючи на вікову історію міжнародного права, досі немає єдиного документу, який би регулював та визначив критерії легітимності набуття самостійності, а також визнання новостворених держав.

Отже, врегулювання проблем, які виникли в результаті створення та існування невизнаних держав є дуже складним, багаторівневим, тривалим і провокуючим процесом. Його успіх залежить від особистого ставлення між суб'єктами міжнародного права, суб'єктивних та об'єктивних умов, а також від їх сприятливого поєднання. Саме тому, необхідним є розроблення універсальних норм, які б заповнили прогалини в міжнародному праві.

Список використаних джерел

1. Convention on the Rights and Duties of States, Montevideo, 26 December 1933. URL: https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml
2. Дівак В. Сепаратизм як геополітична зброя: виникнення нових квазідержав на карті світу. Пошук критеріїв міжнародного визнання невизнаних державних утворень. *Віче*. 2016. № 3–4. С. 43–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2016_3-4_25
3. Теліпко В. Е. Міжнародне публічне право : навчальний посібник / В. Е. Теліпко, А. С. Овчаренко ; за заг. ред. В. Е. Теліпко. К. : Центр учбової літератури, 2010. 608 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Невара Л. М.

КОНДРАТЮК ВЛАДА МИКОЛАЇВНА,
ШТАНЬКО ЮЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА В АСПЕКТІ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

На ранніх етапах свого розвитку людство не могло викликати жодної глобальної проблеми, проблеми, яка б торкнулася кожного в будь-якій частині світу. Внаслідок заселення людиною практично всієї країни та небувалих масштабів економічного розвитку навколишнього середовища почали виникати й поглиблюватися глобальні проблеми. Кожен з них, а особливо всі разом, може стати причиною знищення всього живого на нашій планеті.

Одним із важливих історичних чинників розвитку сучасного людства є глобалізація. Він визначає нові риси не лише світової системи, а й внутрішнього життя держав. Глобалізація призвела до єдності людства, адже виживання можна досягти лише спільними зусиллями. Вона об'єднує нації і нації завдяки поглибленню старих і появі нових зв'язків – політичних, економічних, соціальних, культурних та інших.

Міжнародне управління має покладатися не на силу, а на свідому підтримку великого населення, яке розуміє його потреби. Важливу роль у досягненні цієї мети відіграє міжнародно-правова обізнаність. На цій основі міжнародне управління розширить творчий потенціал людей, забезпечить їх безпеку, свободу вибору та добробут.

Відповідно до нових вимог міжнародне право зазнає суттєвих змін, що сприяє формуванню нового порядку. Експерти кажуть, що міжнародне право виділяється як найдинамічніше з усіх правових систем і демонструє широку здатність адаптуватися до сучасного світу.

Загальнолюдські проблеми – це універсальні проблеми, які з кожним роком набувають ознаки масового характеру і сенсу, пов'язані з життєвими інтересами народів всіх країн, загрожують благополуччю всього людства і можуть бути вирішені тільки загальними зусиллями всіх країн. За своїм походженням, характером і методикою вирішення їх поділяють на кілька типів, а саме:

– труднощі, що виникають у зв'язку із взаємодією людства та природи (забезпечення суспільства сировиною, продовольством, енергією, освоєння галактичного простору, раціональне використання водних ресурсів);

– труднощі у сфері зв'язків з населенням, суспільством (подолання фінансової відсталості та проблем, як окремих регіонів, так і країн світу, попередження світових термоядерних війн, а також забезпечення стабільного миру, запобігання локальним, регіональним та міжнародним конфліктам);

– труднощі щодо становлення людини, розвитку та забезпечення її процвітаючого майбутнього (захист прав людини, попередження злочинів у сферах міжнародної злочинності, наркобізнесу, тероризму).

Провідними результатами процесу всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації є міжнародний розподіл праці, міграція коштів, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, фінансових і технічних процесів, а також зближення культурних ідей різних країн. Це об'єктивний процес розвитку автотранспорту та зв'язку, він має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. Внаслідок глобалізації всесвіт стає дедалі більше взаємозалежним і залежним від його суб'єктів. Зростає чисельність спільних для груп держав завдань, і навіть чисельність і типи інтегрованих одиниць [2].

Сьогодні існує глобальна геополітична проблема миротворчості. Військові конфлікти існували завжди. В арсеналах найбільших країн світу стільки зброї, що її достатньо, щоб знищити все живе на планеті. І хоча ядерна зброя більше не використовується, прагнення окремих держав до неконтрольованого володіння зброєю масового знищення з боку міжнародного співтовариства викликає занепокоєння. Таким чином, міжнародні договори про нерозповсюдження або повне припинення виробництва хімічної зброї підписано не всіма країнами світу [1]. У 1970 р. набув чинності Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) про контроль над ядерною зброєю. За його словами, ядерні держави визнали США, Франція, Велика Британія, Китай і тодішній Радянський Союз (нині Росія як його правонаступниця). Сьогодні майже всі країни, які не приєдналися, є учасниками ДНЯЗ – Індія, Пакистан, Північна Корея (які не входять до офіційного «клубу ядерної енергії, але визнали, що мають ядерну зброю») та Ізраїль (мабуть). мати).

Міжнародний тероризм набуває нових форм і можливостей в умовах глобалізації, сучасних міжнародних інформаційних, економічних і фінансових зв'язків. Небезпекою для світу є можливий доступ терористичних організацій до зброї масового знищення. У світі є країни, уряди яких явно чи неявно підтримують терористичні організації, віддають їм свої території для створення бази та підтримки політики тероризму в міжнародних відносинах.

Лише загальними стараннями людство може вирішити проблеми, що пов'язані з війною та миром. Світове співтовариство, ООН, НАТО, окремі держави та їх лідери намагаються поліпшити ситуацію, котра склалась у світі, уникнути загрози війни. Масштабне значення містить підписання міжнародних угод про скорочення озброєнь. І найбільш необхідним вкладом у мир на Землі вважається добровільна відмова від ядерної зброї [1]. Україна стала однією з перших державою у світі, яка зробила це.

Як бачимо, існує велика потреба в міжнародному врегулюванні та міжнародному співробітництві через процеси глобалізації. Глобальні проблеми людства стосуються не лише окремих країн, а всього Всесвіту, і головною метою міжнародного співробітництва має бути забезпечення миру та безпеки всього людства, адже глобальні проблеми дуже великі, важливі та важливі для життя людини, усі вони загрожують життю всього людства і можуть бути вирішені спільними діями всіх країн.

Список використаних джерел

1. Пестушко В. Ю., Уварова Г. Ш. Географія : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту, академічний рівень. К. : Генеза, 2010. 304 с.
2. Основи стійкого розвитку : навчальний посібник. За заг. ред. проф. Л. Г. Мельника. Суми : «Університетська книга», 2005. 654 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

КАЛАШНІКОВА МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

НЕВИЗНАННІ ТА ЧАСТКОВО ВИЗНАННІ ДЕРЖАВИ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА НАСЛІДКИ

На сьогодні у міжнародному праві існує низка проблем, які досі не мають нормативно-правового визначення. Однією з цих проблем є формування, розвиток та функціонування нових держав, але найбільш актуальним фактором є збільшення кількісних показників таких держав з кожним роком.

У зв'язку з постійним поступовим розвитком суспільства набуває значення проблема появи та визнання незалежності нових держав як повноправних членів міжнародного співтовариства. Надалі набуває актуальності дослідження інститутів

міжнародного права, які сприяють виходу на міжнародну арену нових держав. Проблема існування невизнаних держав хоча і не є новою, однак більшого зацікавлення вона спричинила для України через проголошення на її території так званих «ДНР» та «ЛНР». Це явище є найбільш влучним прикладом утворення держави шляхом сецесії.

Прийнято вважати, що невизнані держави – це політичні організації, яким притаманні основні ознаки державності, проте вони не є визнаними на міжнародній арені. В українській та зарубіжній юридичній літературі можна знайти велику кількість подібних термінів, котрі за своєю сутністю є синонімічними до поняття «невизнана держава». Серед них можна навести такі: «самопроголошені держави», «de facto country», «квазідержава», «псевдодержава», «віртуальні держави», «спірні держави».

Держава виникає і існує незалежно від факту її визнання іншими державами, але будь-яке визнання є надзвичайно важливим фактором для новоутвореної держави.

Частково визнані держави – це держави, що проголосили себе незалежними державами і мають ознаки суверенних держав, але незалежність визнано лише певною частиною або лише окремими державами-членами ООН, через що вони не можуть стати членами ООН та по суті виключаються з кола суб'єктів міжнародного права, оскільки їх участь у міжнародних відносинах обмежена, як правило, відносинами, з тими державами, що їх визнали.

Насамперед, невизнані та частково визнані держави мають деякі властивості, що характерні і визнаним державам, такі як наявність території, межі якої є межі, в яких здійснюється влада уряду. Крім того, невизнані та частково визнані держави мають населення. При цьому, з одного боку, поширена думка, що сама по собі наявність на певній території населення не є достатньою і уряд самопроголошеної держави має прийти до влади на основі «місцевого потенціалу» та «мати народну підтримку» (хоча цей критерій не постулює ні підтримки відділення всім населенням території, ні наявність у самопроголошеній державі демократичного устрою).Уряди невизнаних і частково визнаних держав цілком можуть відповідати критерію ефективності у питанні контролю за своєю територією та її населенням, проте їхнє право керувати також не визнається, що прямо випливає з невизнання їх заявленої державності.

Політичні та правові джерела наголошують, що існує велика кількість різних думок щодо можливостей невизнаних держав на міжнародній арені. Слід почати з того, що факт невизнання або часткового визнання державного утворення не виключає його з міжнародних відносин у сфері міжнародної арени: від-

носини світового співтовариства і також інших країн з невизнаними або частково визнаними державами можуть розвиватися у таких сферах, як міжпарламентська співпраця, співпраця в галузі освіти, у сфері економічної інтеграції, виробничої кооперації тощо. Усі ці типи співпраці формуються на нормативно-правових актах – договорах, угодах, указах. Взаємодія світових співтовариств і невизнаних або частково визнаних держав має несистемний та безпроцедурний характер, адже не має своєї правової основи. Можна дійти до висновку, що одним з головних аспектів у формуванні таких утворень є їх поведінка на міжнародній арені. Тобто, значною мірою взаємодія світових співтовариств і невизнаних або частково визнаних держав залежить від внутрішніх характеристик останніх, зокрема від ступеня демократії в країні, інтересів політичної еліти, соціально-економічних показників.

Також існує думка, що державам важко існувати за умов невизнання або часткового визнання насамперед через низький ступінь довіри до них з боку суб'єктів міжнародних відносин. Як зазначає М. Рігл, «більшість невизнаних держав перебувають у становищі держав-ізгоїв, що звужує їх можливість для економічної діяльності. Невизнані держави не в змозі зацікавити іноземних інвесторів, не можуть бути залучені до участі у міжнародних організаціях (таких як Світова організація торгівлі), запроваджувати торгівлю на глобальному ринку (у сфері товарів широкого вжитку, військового обладнання тощо), отримувати позики від Міжнародного валютного фонду чи Світового банку, їх мешканці обмежені у сфері туризму. У довгостроковій перспективі це спричиняє розчарування населення, еміграцію кваліфікованих працівників та втрати людських ресурсів. Усі перелічені чинники суттєво обмежують діяльність у всіх сферах цих утворень».

Також можна виділити декілька причин, чому невизнаним державам не вдається створити ефективну економіку. По-перше, зазвичай сецесію вдається реалізувати таким шляхом як громадянська війна, яка частково або повністю охоплює територію невизнаної держави, що не може не заподіяти шкоду. Тривалість таких воєн буває різною, однак наслідками найчастіше є знищення цілих сіл і навіть міст. По-друге, через неохотне інвестування невизнаної або частково визнаної держави з боку іноземних фірм, оскільки правові контракти можуть не мати обов'язкової міжнародної та юридичної сили. Крім того, інвестори можуть також боятися завдати образи материнській державі зашкодити своєму становищу на більшому ринку. По-третє, через відсутність ефективності та структурованої міцності державних структур.

Таким чином, інститут міжнародно-правового визнання не здатний бути правовим інструментом розв'язання проблем невизнаних держав або частково визнаних держав у світі. Феномен інституту невизнання та часткового визнання держав виник, по-перше, через некодифікованість інституту міжнародно-правового визнання, який досі регулюється звичаєвим правом. По-друге, світове співтовариство надало пріоритет принципам непорушності кордонів та територіальної цілісності держав над принципом рівноправності та самовизначення народів і тим самим відмовилось визнавати нові державні утворення, що не заважає їх існуванню.

Список використаних джерел

1. Бердегулова Л. Каплина С. Дипломатическое признание вновь возникающих государств как субъектов международно-правовых отношений. Чита : Вестник ЗабГУ. 2014. С. 140–146.
2. Іщенко В. Невизнані та частково визнані держави в сучасному міжнародному праві. Київ : Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», 2016. С. 209–215.
3. Тарасов О. Суб'єкти міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Харків : Право, 2014. 512 с.
4. Riegl M. Prospects and limits of economic development of unrecognized states: between organized hypocracy and private interests. Prague : European Scientific Journal. 2014. P. 17–35.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Сучасний світ потребує від права динамічності та точного регулювання правовідносин, які виникають дуже швидко. Динамічність передбачає швидке реагування до будь-яких змін та проблем. Одним з сучасних викликів для міжнародного публічного права був початок пандемії COVID-19.

Основну роль у контролі ситуації пов'язаної з пандемією займає ВООЗ, проте важливі кроки у регулюванні ситуації у європейських масштабах приймає Асамблея ООН. Саме вона створила вже дві резолюції, присвячені боротьбі з COVID-19. Перша резолюція 74/270 «Глобальна солідарність у боротьбі

з коронавірусним захворюванням 2019 р. (COVID-19)» була прийнята 2 квітня 2020 р. У даній резолюції зазначено про одну з основних ролей ООН у боротьбі з поширенням COVID-19, визнано, що ВООЗ відіграє найважливішу роль у стримуванні поширення пандемії. Також у даній резолюції вказувалося, що для ефективної боротьби та запобігання поширення вірусу необхідна спільна робота усіх європейських країн, а також повага до прав людини, недопущення дискримінації, расизму. У даній резолюції переважає все ж оптимістичний погляд на дану епідеміологічну ситуацію та віра в те, що завдяки об'єднанню сил усіх європейських країн можливе вдале вирішення глобальної проблеми [1].

Над другою резолюцією 74/274 «Міжнародне співробітництво з метою забезпечення глобального доступу до ліків, вакцин і медичного обладнання для протидії COVID-19» від 20 квітня працювала також і Україна разом з сімдесят п'ятьма іншими країнами. Даний документ закріплює план співробітництва ВООЗ з іншими установами системи ООН, а також важливість створення нових вакцин від COVID-19, своєчасного транспортування вакцин та ліків до країн, навіть якщо це країни, які розвиваються, адже одним з основних принципів міжнародного співробітництва є взаємодопомога. Даний документ посилається на Загальну декларацію з прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні права і підкреслює, що державам в боротьбі з пандемією необхідно дотримуватися усіх прав та свобод, які зазначені у даних міжнародних документах. В резолюції міжнародна спільнота визнає суттєвий негативний вплив пандемії на економічну ситуацію, глобальну торгівлю, виробництво та туризм і висловлюють своє занепокоєння даним питанням. Даний документ закликає країн-членів прийняти міри реагування за участю усієї системи державного управління та всього суспільства [2].

Ще у 2005 році був створений механізм боротьби з інфекційними захворюваннями, який має назву Міжнародні медико-санітарні правила (далі ММСП). У випадку спалаху інфекційного захворювання країна повинна повідомити ВООЗ про дану ситуацію, а ВООЗ у свою чергу повідомляє ММСП.

ММСП надає висновок та тимчасові пропозиції щодо відповідних науково-санітарних заходів генеральному директору ВООЗ, який і приймає рекомендації з цього приводу. Саме для боротьби з короновірусною інфекцією був створений комітет ММСП, який складається з 15 членів. Саме цей комітет і приймав рішення про визнання COVID-19 надзвичайною ситуацією, яка має міжнародне значення. Загальна відповідальність покладена на країн-учасниць ММСП та ВОЗ. Усі країни

зобов'язуються активно співпрацювати для виявлення випадків спалахів інфекцій та для швидкого їх припинення. [3]

19 травня 2020 р. була створена резолюція «Відповідь COVID-19» Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я ВООЗ WHA73.1 від 19 травня 2020 р., розслідування щодо виконання ММСП 2005 р. та їхньої пристосованості до реалій пандемії має оцінювати ВООЗ. 9 липня 2020 р. було оголошено про утворення та склад незалежної комісії для оцінки дій міжнародного співтовариства під час пандемії COVID-19.[4] Розвиток пандемії у січні 2019 був настільки стрімкий, що навіть швидке реагування не дозволило б запобігти його глобальному поширенню. Але всесвітні організації такі як ВООЗ та ММСП зробили все можливе для зменшення негативного впливу на суспільство та світ загалом.

Отже, можна зробити висновок COVID-19 вплинув на міжнародне публічне право як в негативному, так і в позитивному плані. Пандемія підірвала світову економіку, торгівлю та туризм, а з іншого боку, мобілізувала сили організацій з охорони здоров'я та показала всьому світові, що лише взаємодопомога, рівність та повага до прав людини можуть допомогти вистояти нашій спільноті та стати кращою.

Список використаних джерел

1. Перша резолюція 74/270 «Глобальна солідарність у боротьбі з коронавірусним захворюванням 2019 р. (COVID-19)» від 2 квітня 2020 р. https://undocs.org/ru/A/RES/74/270
2. Друга резолюція 74/274 «Міжнародне співробітництво з метою забезпечення глобального доступу до ліків, вакцин і медичного обладнання для протидії COVID-19» file:///C:/Users/Marble/Downloads/A_74_L.92-RU.pdf
3. Міжнародні медико-санітарні правила 2005 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897_007#Text
4. «Відповідь COVID-19» Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я ВООЗ WHA73.1 від 19 травня 2020 р., розслідування щодо виконання ММСП 2005 р https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA74/A74_15-ru.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

ПАЦЮРКІВСЬКА ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОПРАВНОСТІ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ НАЦІЙ І НАРОДІВ ТА ПРИНЦИПУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ

Проблема співвідношення принципу рівноправності та самовизначення націй і народів з принципом територіальної цілісності є однією з найбільш спірних і з огляду на реалії сьогодення – актуальною. Адже в останні роки можна виявити загострення міжнародних і внутрішньодержавних відносин, розгортання національно – етнічних конфліктів, що супроводжуються збройними конфліктами у різних частинах світу. Тож, у наш час постає необхідність у збереженні та встановленні миру і для цього потрібно виявити зв'язок між даними основними принципами міжнародного права.

Даній темі присвятили свої роботи такі вчені, як Вельямінов Г.М., Лукашук І.І., Буханова А.С. та інші.

Територія є необхідною умовою для існування держави, тому держави приділяють багато уваги для забезпечення її цілісності. Статут ООН зобов'язує утримуватись від погрози силою чи її застосування проти територіальної цілісності держав. Заключний акт НБСЄ 1975 р. також виділив цей принцип. Крім того, багато країн закріплюють його в національному законодавстві. Так, положення частини 3 статті 2 Конституції України вказує на те, що територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною [1].

Щодо принципу рівноправності та самовизначення націй і народів, то багато вчених заперечують його існування. Так, французький професор М. Сібер називає його гіпотетичним і хибним, стверджуючи, він містить у собі зародок боротьби і руйнування держави та нації. Крім того, він вважає, що необхідно встановити вимоги, з додержанням яких у націй та народів з'явиться можливість самовизначитись [2, с. 304]. Проте спроби заперечувати наявність даного принципу суперечать положенням, викладеним у Статуті ООН 1945 р., у Декларації про надання незалежності колоніальним держав та народам від 1960 р. Заключний акт НБСЄ 1975 р. вказує, що це право народів розпоряджатися своєю долею [3]. Зміст принципу полягає у забезпеченні народам права без втручання з боку інших суб'єктів міжнародного права встановлювати свою внутрішню та зовнішню політику, політичний статус.

Широкого визнання набула думка про те, що між цими принципами є розбіжності, адже як можна одночасно дозволяти частині населення відділятися від держави і гарантувати державі те, що її територіальна цілісність буде збережена.

Проте, у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. наявне важливе положення, що стосується співвідношення наведених принципів. При реалізації права на самовизначення не заохочуються дії, які мають наслідком розділення чи часткове або повне порушення територіальної цілісності суверенних і незалежних держав. Але необхідні певні умови, такі, як дотримання цими державами принципу самовизначення народів, а також, наявність уряду, що представляє весь народ, приналежний до даної території, незалежно від раси, кольору шкіри, віросповідання [4]. Таким чином міжнародне право допускає можливість здійснення територіальних змін на підставі принципу рівноправ'я та самовизначення народів. У демократичних державах право на самовизначення повинно реалізовуватися у рамках закону, так, щоб не порушувалася цілісність території держав, і тоді питання про порушення принципу територіальної цілісності не виникає.

Теза про те, що наведені принципи містять розбіжності є наслідком випадків, коли дійсно самовизначення відбувалося незаконно та використовувалось як привід до анексії територій. Проте, застосування принципу територіальної цілісності у разі самовизначення націй та народів передбачає неприпустимість втручання ззовні у цей процес, також необхідно утримуватися від того, щоб перетворювати територію, яка пов'язана з процесом самовизначення, в об'єкт воєнної окупації чи анексії. Тобто принцип територіальної цілісності не передбачає захист території держави, якщо вона втрачає свою єдність у зв'язку з внутрішніми процесами, у результаті самовизначення стосовно окремої частини її території [5, 103]. Так, розпад Радянського Союзу хоча і мав наслідком втрату цілісності та єдності його території, проте самовизначення відбулося без зовнішнього втручання і силових заходів ззовні. Також у світовій практиці є приклади мирного урегулювання самовизначення націй та народів, як-от розв'язання ольстерської проблеми, коли в 1985 році була укладена англо-ірландська угода, у якій два уряди виразили формальну згоду про те, що народ Північної Ірландії є суб'єктом самовизначення й будь-які зміни у статусі цієї держави можуть відбутися лише зі згоди більшості народу Північної Ірландії. Що ж стосується, наприклад, розпаду Югославії, то він відбувався внаслідок іноземної інтервенції, тому самовизначення Косово не відповідає вимогам міжнародного права і суперечить принципу територіальної цілісності.

Можна дійти висновку, що в дійсності реалізація націями та народами права на самовизначення не розглядається порушенням територіальної цілісності держав, у іншому випадку ставиться під сумнів саме існування міжнародного права як цілісної системи правового регулювання. Для того, щоб забезпечити це право, при цьому не допускаючи територіальних чи етнічних конфліктів, необхідно першочергово враховувати волю та інтереси сторін і дотримуватися прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed19960628#Text
2. Sibert M. Traite de droit international public. 1951. P. 304.
3. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text
4. Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
5. Вельяминов Г. М. Соотношение принципов самоопределения народов и территориальной целостности, а также проблемы признания. *Государство и право*. № 10. 2010. С. 103.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

СЕКЦІЯ 2

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

КЛЕЦЬ ІВАННА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

PACTA SUND SERVANDA ЯК БАЗОВИЙ ПРИНЦИП ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Pacta sund servanda являється одним із базових, основних принципів права міжнародних договорів. Більше того, його часто інтерпретують як генеральний принцип права міжнародних договорів. Незважаючи на безліч досліджень протягом тисячоліть, аналіз даного поняття залишається актуальним, водночас дискусійним та проблемним.

Дотримання міжнародних договорів ґрунтується на давньому принципі, котрий, більш відомий латинською, ніж будь-якою іншою мовою: pacta sund servanda – «договори мають виконуватись».

Це правило знайшло своє нормативне закріплення, зокрема, у Віденській конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. (*Vienna Convention on the Law of Treaties*, 1969) (далі – Конвенція). Стаття 26 Конвенції закріплює: «Кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись» [1].

Зміст даного принципу розкривається у Конвенції наступним чином:

1) добросовісним вважається точне, належне, своєчасне і якісне виконання всіх вимог договору;

2) забороняється одностороннє припинення дії чи зміна умов договору;

3) відповідно до ст. 27 Конвенції країни – учасниці Конвенції не мають права посилатись на положення свого національного законодавства у випадку невиконання ними договору.

Роль pacta sund servanda полягає у тому, що він виступає певним регулятором відносин між суб'єктами міжнародного права. Його дотримання має основоположне значення для зміцнення договірних зв'язків, а також для розвитку міжнародного співробітництва у різних сферах.

Щодо нормативного закріплення, варто також згадати пункт 2 статті 2 Статуту ООН «всі члени Організації Об'єднаних Націй добросовісно виконують взяті на себе за цим Статутом зобов'язання, щоб забезпечити їм всім у сукупності права і переваги, які випливають із належності до складу членів Організації» [2].

Норма «*pacta sunt servanda*» виникла ще у стародавні часи, хоча саме тлумачення та конкретизація даної фрази з'явилися значно пізніше. Причому, на ефективну дію норми «договори повинні виконуватися», становлення якої почало відбуватися на найбільш ранніх етапах міжнародної взаємодії, було спрямовано більшість засобів і методів суспільного регулювання стародавнього світу релігії, міфології, моралі, ритуалів, церемоніалу, доктрини та ін. [3].

Стародавня норма «*pacta aunt servanda*» знайшла своє відображення у принципі добросовісного виконання міжнародних зобов'язань. У порівнянні з нормою «*pacta sunt servanda*» принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань є більш широким за сферою дії, оскільки передбачає обов'язкове виконання міжнародних зобов'язань з усіх джерел міжнародного права.

Окрім, нормативного закріплення принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань у Конвенції, Статуті ООН, необхідно зазначити ще й Декларацію про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – Декларація) та Заключний акт наради з безпеки та співробітництва в Європі.

Зміст принципу Декларація закріплює таким чином:

– «Кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати обов'язки, взяті нею відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй.

– Кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати свої обов'язки згідно з загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

– Кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати свої обов'язки відповідно до міжнародних угод, що мають силу згідно з загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

У тому випадку, коли зобов'язання, що випливають із міжнародних угод, суперечать зобов'язанням членів Організації Об'єднаних Націй по Статуту Організації Об'єднаних Націй, перевагу мають зобов'язання по Статуту» [4].

Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань полягає у необхідності виконання всіх міжнародно-правових норм, які поширюються на відповідного суб'єкта

міжнародного права, незалежно від форми закріплення. Тобто, міжнародне право в певній мірі покладає на держави обов'язок дотримуватися не лише договірних зобов'язань, але й тих, що випливають з інших джерел права.

Враховуючи вищезазначене, варто підкреслити, що принцип pacta sund servanda та принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань перебувають у певному взаємозв'язку. В певній мірі, норма «pacta sunt servanda» була і є історичним підґрунтям принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, з якої виник та в подальшому і розвивався зазначений принцип.

Список використаних джерел

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 24 червня 1945 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
3. Буткевич О. В. Міжнародне право Стародавнього світу. Україна, 2004. 863 с.
4. Заключний акт наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01 серпня 1975 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

ОНІЩУК КАТЕРИНА СЕРГІЇВНА

ННІ міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОРУШЕННЯ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ ПРИНЦИПУ PACTA SUNT SERVANDA СТОСОВНО УКРАЇНИ

На Віденській конференції 1968–1969 рр. представник Еквадору зауважив, що формула «договорів слід дотримувати» існувала з найдавніших часів з релігійних та моральних міркувань [1, с. 145]. Лише в новий час за обов'язковістю міжнародних договорів була визнана юридична сила [2, с. 3]. Виконання зобов'язань сформували постулати *executio est finis et fructus legis* (виконання (договору) – це завершення і плід закону), *applicatio est vita regulae* (застосування норми – це її життя) [2, с. 2]. Згодом як основний принцип міжнародного права став принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань, сформульований у праві договорів як *pacta sunt servanda* [3, с. 98].

Кодифікація принципу є широкою з 1871 року (Лондонський протокол). Постулат належить до 10 основоположних принципів міжнародного права та закріплений у низці актів (Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права, Заключний акт наради з безпеки та співробітництва в Європі) як когентна норма. Важливо, що цей принцип закріплюють «у дуеті» з іншими принципами, аби підкреслити обов'язковість їх дотримання.

У сучасній ситуації в Азовському морі та Керченській протоці можна виокремити принаймні два елементи російсько-українського конфлікту, які стосуються порушення pacta sunt servanda з боку Російської Федедерації (далі – РФ): 1) зведення мосту через Керченську протоку; 2) перешкоджання Україні в правомірному використанні нею акваторії Азовського моря шляхом затримання суден, які прямують до українських портів на азовському узбережжі. Протиправність дій Росії стосується принципів та звичаїв міжнародного морського права, Договору між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 р., а також Конвенції ООН з морського права 1982 р., що стало однією з підстав звернення України до Арбітражу, утвореного згідно з Додатком VII до зазначеної Конвенції [4, с. 42].

Російська окупація Криму та вторгнення регулярних військ РФ на Донбас змінили ставлення до історичної та культурної спадщини: в Україні дедалі більше сприймають культурну спадщину як невід'ємний елемент національної безпеки, що є чинником як для запобігання зовнішній агресії, так і для протидії їй. На обов'язку захисту культурних цінностей акцентує Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 року. Принагідно Гаазька конвенція 1954 року про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту зобов'язує окупаційну владу підтримувати зусилля національної влади окупованої території, щоб забезпечити охорону і збереження її культурних цінностей. Окупаційна влада має свободу вжиття охоронних заходів лише стосовно об'єктів, пошкоджених під час воєнних операцій, і лише у співпраці з національною владою тоді, коли вказана влада не може вжити таких заходів самостійно. Держави-учасниці повинні запобігати будь-яким актам вандалізму чи незаконного привласнення культурних цінностей. Безпідставне включення музеїв та їх колекцій, історичних пам'яток, архівів, церков та мечетей до Єдиного державного реєстру об'єктів культурної спадщини Росії саме собою становить порушення міжнародного права. А окрім цього, окупаційна влада використовує пам'ятки матеріальної культури, археологічні розкопки та академічні дослідження кримського походження, у якості

політичного інструменту, аби продемонструвати зв'язок між півостровом і царською, радянською та сучасною Росією. Показові приклади: виставка 2016 року 38 картин Айвазовського з Феодосійської галереї, та виставка «Пантикапей и Фанагория. Две столицы Боспорского царства» 2017 року, що демонструє пам'ятки матеріальної культури зі Східно-Кримського історико-культурного музею-заповідника. Обидві виставки проводились у Москві у провідних закладах культури Росії – Третьяковській галереї та Музеї Пушкіна. Передача відповідних пам'яток матеріальної культури не була санкціонована Україною, а також її необхідність не була викликаною жодними надзвичайними ситуаціями на окупованому півострові. Отже, вищевказані договори Росія як сторона Будапештського меморандуму, за яким Україна *inter alia* зобов'язувалася передати РФ ядерні боєголовки, порушила міжнародні гарантії, надані Україні в обмін на без'ядерний статус України, анексувавши Кримський півострів та здійснивши агресію на Донбасі. Росія виправдовує порушення: а) апелюванням до недійсності Будапештського меморандуму через відсутність ратифікації цього акта (сам підписаний РФ меморандум містить положення про те, що він набуває чинності з моменту підписання, тому не потребує ратифікації); б) поясненням агресії на Донбасі та в Криму через «взаємодію із революційно новоствореними суб'єктами» (що суперечить принципам невтручання, територіальної цілісності, незастосування сили), з якими наразі немає, а отже, за логікою РФ, не порушено жодних договорів.

За Договором про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ сторони домовилися співпрацювати у захисті довкілля, запобігання забрудненням і допомагати в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. Де-факто збройний конфлікт, спровокований РФ, завдав втрат природі Донбасу: 38 природно-заповідних територій в зоні ООС пошкоджені частково або повністю [5]. Підконтрольне Росії угруповання «ДНР» зупинило відкачування води з «Юнкому»[1], що може спричинити радіаційне зараження річок Сіверський Донець і Кальміус, а також Азовського моря. Цей Договір було припинено у зв'язку із його невиконанням з боку РФ.

Отже, основоположний принцип дотримання договорів неодноразово і різногалузево порушений Російською Федерацією щодо України. Ця теза про порушення повинна бути ключовою

[1] «Юнком» – шахта, де у 1979 році радянською владою був проведений підземний ядерний вибух. 2018 року адміністрація самопроголошеної ДНР, під контролем якої перебувало місто Єнакієве, вирішила затопити шахту. Це може призвести до радіоактивного забруднення підземних вод.

в дипломатичних позиціях та правових висновках експертів, публічних осіб, викладачів для невикривленої подачі реалій війни на Сході та зовнішньополітичної загрози.

Список використаних джерел

1. U.N. Conference on the Law of Treaties. First session. N.Y., 1969. P. 145.
2. Лукашук И. И. Современное право международных договоров. Т. II. Действие международных договоров. 2006. С. 496.
3. Kaius Tuori, Heta Björklund. Roman Law and the Idea of Europe. Bloomsbury Academic, 2018. P. 98.
4. Короткий Т., Хендель Н. Міжнародно-правовий аналіз ситуації в Азовському морі та Керченській протоці. *Український часопис міжнародного права.* 2018. № 2. С. 42–55.
5. 4 года войны: что осталось от заповедников на Донбассе? URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29204275.html (дата звернення: 20.10.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Сидоренко О. М.

СЕКЦІЯ 3

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ

БУЛАВЕНКО ПАВЛО ІГОРОВИЧ,
МУРАШОВА КАТЕРИНА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ОБСЄ У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ В НАГІРНОМУ КАРАБАСІ

Переростання Нагірно-Карабахського конфлікту на стадію, коли знадобилося активне міжнародне посередництво для його мирного врегулювання, збіглося за часом з процесом формування на основі Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ) нового міжнародного інституту – Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Якщо для НБСЄ головним завданням було завдання забезпечення прямого діалогу між державами, що належали до політичних блоків, що протистоять, то конституювання ОБСЄ відбувалося вже в іншій міжнародній обстановці.

Щодо питання Нагірного Карабаху, то воно стало однією з основних проблем на території Південного Кавказу, знаходиться під пильною увагою сусідніх держав регіону і міжнародного співтовариства. Предметом конфлікту є територія Нагірного Карабаху, на якій мешкають переважно вірмени. Конфлікт призвів до поляризації позицій сусідніх держав довкола нього і став джерелом загрози регіональній безпеці Кавказу і всього Середнього Сходу.

Формальним початком конфлікту прийнято вважати 1988 р., коли Нагірно-Карабахська автономна область, в більшій частині населена вірменським народом, заявила про свій вступ до Вірменської РСР.

ОБСЄ (до 1995 р. НБСЄ) свою діяльність у вирішенні даного конфлікту почала в 1992 р. зі вступом в організацію Азербайджану вже як незалежної держави [6, с. 392]. Найбільшу увагу конфлікт Нагірного Карабаху отримав на першій додатковій березневій зустрічі Ради НБСЄ в Гельсінкі в 1992 р. в ході даної зустрічі учасники прийшли до висновку про необхідність

створення конференції з проблеми Нагірного Карабаху під егідою НБСЄ. Дана конференція повинна була послужити постійним майданчиком, суть якого зводилася б до всеосяжного переговорного процесу з метою мирного вирішення конфлікту, що вибухнув.

На зустрічі прийняли рішення щодо скликання Мінської конференції з мирного врегулювання вірмено-азербайджанського конфлікту, а 8–10 червня 1992 р. Азербайджан вперше брав участь у Саміті НБСС, який проводили в Гельсінкі, і підписав його документи.

На Будапештському саміті 1993 р. вперше вирішили створити миротворчі сили, здатні в рамках ОБСЄ брати участь у заходах Європейської безпеки, та скерувати їх у зони конфліктів. Держави-члени дійшли згоди щодо першої миротворчої місії багатонаціональних військових частин у Нагірно-карабаський регіон під егідою ОБСЄ. Крім цього, у Будапешті в рамках Мінського процесу заснували інститут спільного головування [5].

Конкретним результатом роботи Будапештського саміту з вірмено-азербайджанського конфлікту є прийняття резолюції під назвою «Посилення діяльності ОБСЄ у зв'язку нагірнокарабаським конфліктом». За результатами Будапештського саміту 20 січня 1994 року у Відні заснували групу планування високого рівня, що налічувала військових представників, призначених країнами-членами [1, с. 57].

Для врегулювання конфлікту створили Мінську групу ОБСЄ. Спираючись на прийняті документи, можна сформулювати першорядне завдання, яке переслідує Мінська група, – забезпечення переговорів конфліктуючих сторін. Переговорний процес включає в себе дії щодо укладення угоди про припинення збройних зіткнень між конфліктуючими сторонами, що дозволить скликати Мінську конференцію. З 1 січня 1997 р. США, Росія і Франція керують Мінським процесом ОБСЄ як співголови Мінської групи.

На наступній Лісабонській зустрічі на вищому рівні держави-члени ОБСЄ погодилися (крім Вірменії) з такими базовими принципами вирішення вірмено-азербайджанського конфлікту: 1. Територіальна цілісність Вірменської Республіки та Азербайджанської Республіки; 2. Надання Нагірному Карабаху статусу найвищого ступеня самоврядування в складі Азербайджану; 3. Забезпечення безпеки всього населення Нагірного Карабаху [3].

Вірменія виявилася єдиною країною, яка не погодилася з даними принципами. Її делегація порахувала, що вирішення конфлікту необхідно засновувати на базі принципів, зафіксованих в Гельсінському Заключному акті.

22 червня 2006 р. у Відні на засіданні Ради ОБСЄ співголови Мінської групи розробили документ, що отримав назву «Меморандум про солідарність по Нагірному Карабаху». У даній роботі були укладені базові принципи досягнення сторонами мирної угоди. Однак Меморандум також не сприяв встановленню миру [2, с. 124].

Подальшою спробою мирного врегулювання нагірно-карабахського конфлікту стала Мадридська презентація 2007 р., на якій був представлений новий документ. Дана Угода надавала кожній стороні певні гарантії. Згідно з ними територія Нагірного Карабаху залишалася під владою Азербайджану, всі вірменські війська залишали Кельбаджарський район, де встановлювалося управління під егідою ОБСЄ, проте пізніше вся влада над районом повинна перейти до Азербайджану. Для Вірменії в свою чергу були передбачені наступні умови: встановлення коридору, що зв'язує Вірменію з Нагірним Карабахом, миротворчі сили будуть розміщені на території раніше звільненій вірменськими військами [4].

Пізніше в 2009 р. країнами-співголовами Мінської групи ОБСЄ був представлений новий проект «мадридських принципів». Важливим моментом є той факт, що в період з 2009 р. переговорний процес не просунувся в бік поліпшення відносин конфліктуючих сторін, але навіть призвів до їх погіршення і загострення в квітні 2016 р., а пізніше і в 2017 р.

Таким чином, необхідно підкреслити, що норми і принципи, зафіксовані в прийнятих документах в рамках ОБСЄ, є міцною основою для досягнення врегулювання нагірно-карабахського конфлікту невійськовим шляхом. Однак прямо протилежні думки конфліктуючих сторін за базовими принципами ставлять під питання їх подальшу співпрацю і можливість досягнення мирної угоди.

Список використаних джерел

1. Зінько І., Байковський П. Сучасна позиція Азербайджану в міжнародних організаціях. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. С. 50–59.
2. Кривошея І. І. Участь ОБСЄ у вирішенні збройних конфліктів на пострадянському просторі: проблема Нагірного Карабаху (1992–2016) і Донбасу (2014–2016) (на матеріалі електронних видань). *Гілея : науковий вісник*. 2016. Вип. 110. С. 122–129.
3. Лісабонський документ 1996. Organization for Security and Co-operation in Europe. URL: http://www.osce.org/ru/mc/39543?download=true (дата звернення: 06.11.2021).
4. «Мадридские принципы». Кавказский Узел. URL: http://www.kavkazuzel.eu/articles/160309 (дата звернення: 06.11.2021).

5. Рішення Будапештського саміту НБСЄ 1994 року. URL: http://www.osce.org/ru/mc/39558?download=true (дата звернення: 06.11.2021).
6. Тараненко Г. Г. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів. *Гілея : науковий вісник.* 2016. Вип. № 107. С. 390–392.

Науковий керівник: к.ю.н. доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ВОРОНІНА ВІОЛЕТТА АНАТОЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ COVID-19 В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

На сьогоднішній день, в період пандемії COVID-19, можемо спостерігати великий вплив на економічні, соціальні права та на міжнародні відносини. Пандемія з'явилась коли відбувалось послаблення глобальної співпраці між державами, наслідком чого була неефективність міжнародних утворень, які не змогли швидко вжити необхідних заходів [2]. Глобалізація та права людей взаємопов'язані з міжнародним правом, і взаємозалежні від спільних зусиль міжнародної спільноти. Економічні наслідки пандемії під час COVID-19 майже прирівнюються до результатів Другої світової війни [3].

Як вже відомо, Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) 11 березня 2020 року оголосила про пандемію. На той період часу, приблизно у 110 країнах, у світі вже було зафіксовано декілька випадків COVID-19. Експертка з міжнародного права охорони здоров'я, к.ю.н. Наталія Хендель зазначила, що оперативність ВООЗ безпосередньо залежала від отриманої інформації від держав. Держави зобов'язані проінформовувати ВООЗ на протязі 24 годин, і це зазначено в ст. 6 Правил, про надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я, щодо епідеміологічної ситуації, а також повині спільно працювати над усуненням загальної для усіх загрози [1].

Карантин було додатково внесено до переліку форс-мажорних обставин із-за виникнення пандемії COVID-19 [1]. Головну роль координатора у боротьбі з коронавірусом займає ВООЗ, а питання, що торкаються міжнародного співробітництва під час COVID-19 вирішуються і на порядку денному Генеральної Асамблеї ООН. Генеральна асамблея ООН під час COVID-19, прийняла дві резолюції щодо боротьби з коронавірусом [3].

Перша резолюція була прийнята 2 квітня 2020 р., і має назву 74/270 «Глобальна солідарність у боротьбі з коронавірусним

захворюванням 2019 р. (COVID-19)». В ній передбачено розгляд деяких питань, наприклад, про глобальну солідарність у боротьбі з коронавірусом та потребує повагу до прав людини, і недопущення дискримінації, расизму та ксенофобії. Також, в ній міститься перелік напрямів міжнародного співробітництва, наприклад: взаємообмін інформацією, яка має відношення до COVID-19, науковими знаннями та досвідом імплементації рекомендацій, і стандартів ВООЗ та інше. Проєкт резолюції був прийнятий консенсусом [2].

Друга резолюція, була прийнята 20 квітня, і має назву 74/274 «Міжнародне співробітництво з метою забезпечення глобального доступу до ліків, вакцин і медичного обладнання для протидії COVID-19». В другій резолюції передбачено співробітництво ВООЗ та інших установ системи ООН, які мають зв'язок з вирішенням питань під час пандемії, а також, міжнародні фінансові установи, які здійснюють рекомендації в оперативному збільшеню масштабів виробництва засобів та приборів, які допомагають в лікувані хворих людей на COVID-19 та які допомагають вберегти своє здоров'є від вірусу. Також, в резолюції зазначено, що медична продукція повина бути доступна для всіх, хто потребує в ній, в тому числі держави, які постійно розвиваються [2].

ВООЗ відіграє велику роль в протидії поширеню коронавірусу, і має права та обов'язки, згідно зі Статутом ВООЗ 1946 р., який додатково має іншу назву «Конституція ВООЗ». Міжнародна організація, на основі свого статуту та на основі звичаєвих норм міжнародного права, які було кодифіковано у Проєкті статей про відповідальність міжнародних організацій, завжди буде нести відповідальність [3].

Оскільки, ВООЗ підготувала рекомендації, що стосуються поведінки під час пандемії, якими користуються всі держави. До цих рекомендацій віднесли: носіння масок, дотримання соціальної дистанції приблизно в один метр, уникнення великих скупчень людей та використання антисептиків. Пандемія COVID-19 створює для міжнародних інститутів та інституцій, відповідний вплив на міжнародне право та міжнародні співтовариства, наслідками чого під час пандемії коронавірусує поширення інфекційних захворювань, які впливають на розвиток міжнародного публічного та приватного права [3].

ВООЗ стверджує, що вплив пандемії можливо зменшити в тому випадку, якщо усі держави світу вакцінують людей проти COVID-19. Зараз всі держави вакцинують своїх громадян, але ВООЗ майже не розглядала питання, щодо противопоказань, що може негативно вплинути на особу після вакцінації. Оскільки існує категорія осіб, яким не рекомендується вакцинуватися, такими наприклад є: вагітна жінка, людина у якої

є хронічні проблеми з серцем або хвора на рак та інші. То такі громадяни можуть відмовитись від вакцинування від COVID-19, відповідно до ст. 1., ст. 8, ст. 9 Нюрнберзького кодексу 1947 року, ст. 6, розділ 1., розділ 3. Заява ЮНЕСКО 2005 року про біоетику та права людини пункти 7.3.1. і 7.3.2. Резолюції ПАРЄ № 2361 від 2021 року «Вакцини проти COVID-19: етичні, правові та практичні міркування», п. 16 Гельсінської декларації всесвітньої медичної асоціації.

Список використаних джерел

1. Вплив COVID-19 на міжнародне право. Правники аналізують виклики, відслідковують тенденції, роблять прогнози (частина друга) [Електронний ресурс] : URL: https://www.radiosvoboda.org/a/30564495.html
2. Пандемія COVID-19 та її можливі наслідки для системи ООН [Електронний ресурс]. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/460-Article%20Text-880-1-10-20210321.pdf
3. Пандемія COVID-19 та міжнародне право [Електронний ресурс]. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pandemiya-sovid19-ta-mizhnarodne-pravo.html

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

ДАРІЄНКО ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Серед великої кількості міжнародних організації, однією з найбільш дієвих та важливих у світовому масштабі є Міжнародний комітет Червоного Хреста, який націлений на виконання гуманітарних місій. З другої половини XIX ст. це міжнародне утворення суттєво впливає на захист життя та гідності жертв війни та внутрішніх заворушень, а також на надання їм допомоги. Цей орган спрямовує та координує міжнародну діяльність з надання допомоги, що здійснюється Міжнародним рухом Червоного Хреста та Червоного Півмісяця у ситуаціях конфлікту. Така діяльність цієї організації привела до наділення її низкою специфічних прав, що спричинило суттєві зміни її правового статусу порівняно з іншими подібними утвореннями. У свою чергу особливий правовий статус актуалізує питання міжнародної правосуб'єктності Червоного Хреста.

Не вдаючись в дискусію з приводу того, що розуміється під міжнародною правосуб'єктністю за широким чи вузьким підходом, будемо спиратися на позиції Т. В. Хомяк, яка вважає, що під міжнародною правосуб'єктністю слід розуміти певну характеристику суб'єкта, який приймає участь у міжнародних правовідносинах, в якій відображається здатність самостійно приймати участь у правовідносинах відповідно до норм міжнародного права, а також мати міжнародні права та обов'язки та користуватися ними [2].

Слід зазначити, що Міжнародний комітет Червоного хреста є однією з установ Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Рух об'єднує в собі сам Комітет та Міжнародну Федерацію Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, а також усі визнані Національні товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Водночас в Статуті Комітету визнано його незалежною гуманітарною організацією, офіційно визнаною у Женевських конвенціях та Міжнародними конференціями Червоного Хреста, та зафіксовано її особливий статус. Проте сутність «особливості» цього статусу не розшифровується, що дозволяє по різному його трактувати науковцям. Це пов'язано ще і з тим, що даний орган був утворений в Швейцарії і діяльність його регламентувалася Цивільним кодексом цієї країни і лише в подальшому він був наділений міжнародним мандатом, що дало підстави Ф. Бюньйону зазначити, що «Міжнародний комітет доводить свою міжнародну правосуб'єктність своїм існуванням та своєю діяльністю» [3, с. 1278]. Відповідно до його позиції «визнання правосуб'єктності Міжнародного комітету in foro domestic у вигляді, у якому згадується у цих угодах, слід розглядати щодо справи як констатацію правосуб'єктності, яку Комітет вже має, а чи не як наділення його правосуб'єктністю. Якби справа була інакша, слід було б укласти, що Комітет не має цієї правосуб'єктності на території держав, які не здійснили це визнання, що абсурдно» [3, с. 1295].

До наведеного вище слід додати, що правосуб'єктність Міжнародного комітету Червоного Хреста визначається великою кількістю документів. Наприклад, Резолюцією 45/6 від 16 жовтня 1990 р. Генеральна Асамблея ООН надала Комітету статус спостерігача. У ст. 73 Правил процедур та доведення Міжнародного кримінального суду закріплено право Комітету та його працівників на збереження конфіденційності інформації, отриманої в ході здійснення мандату. Окрім цього, Комітет активно взаємодіє з різними міжнародними організаціями, укладає з ними різні угоди. Наприклад, угода між Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії та Міжнародним комітетом Червоного Хреста, що встановлює порядок відвіду-

вання осіб, які утримуються Судом 1995 р., Угода з Організацією Американських Держав 1996 р.

Відповідно до подібних угод, що укладаються з державами, делегації Міжнародного комітету Червоного Хреста здебільшого набувають статусу, аналогічного статусу міжурядової організації, тобто наділяються відповідними привілеями та імунітетами. Відповідно можна вести мову про неоднозначну практику.

Окремі науковці вважають, що Міжнародне співтовариство надає привілеї та імунітети Комітету, а також розвиває відносини, виходячи з його функцій, репутації, принципів діяльності та ефективності в гуманітарній сфері, однак це ще не вказує на визнання Комітету суб'єктом міжнародного права за своєю природою [4]. Хоча на думку Т. В. Хомяк Міжнародний комітет має достатню правосуб'єктність як суб'єкт міжнародного права [2].

Підводячи підсумки, варто зазначити, що не можна ототожнювати правосуб'єктність Міжнародного комітету з правосуб'єктністю міжнародної неурядової організації, оскільки остання наділена правами та обов'язками, головним чином, консультативного характеру. Натомість Комітет встановлює специфічні відносини з суб'єктами міжнародного права. Його можливості впливати на міжнародне право, систему міжнародних відносин набагато перевищують можливості звичайних міжнародних неурядових організацій. Особливий статус Комітету був визнаний ООН шляхом надання його статусу спостерігача. Його делегації та делегати користуються аналогічними дипломатичними привілеями та пільгами.

Стосовно Міжнародного комітету Червоного Хреста мова може йти про функціональну правосуб'єктність, обмежену виконанням завдань, покладених на Міжнародний комітет з метою захисту жертв війни». Проте вважаємо, що Міжнародний Комітет Червоного Хреста є організацією змішаного типу, яка була створена на основі національного права Швейцарії, діяльність якої визнається та підтримується міжнародною спільнотою.

Список використаних джерел

1. Устав Международного комитета Красного Креста від 24.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991_002#Text (дата звернення: 01.11.2021).
2. Хомяк Т. В. Міжнародний комітет Червоного хреста як суб'єкт міжнародного права. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6073/Homyak%20Miznar.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 01.11.2021).
3. Бюньон Ф. Международный Комитет Красного Креста и защита жертв войны. М. : Междунар. Ком. Красн. Креста, 2005. 1448 с.

4. Семенова Е. М. К вопросу о международной правосубъектности Международного комитета Красного Креста. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-mezhdunarodnoy-pravosubektnosti-mezhdunarodnogo-komiteta-krasnogo-kresta (дата звернення: 01.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

ЗАМОСТЕНЧУК АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ НАГЛЯДУ КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ РАДИ ЄВРОПИ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Підписання у 1950 р. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) стало важливою подією для життя міжнародного співтовариства. Вона створила не лише перелік прав і свобод, а й наділила спеціальні установи повноваженнями здійснювати контроль за дотриманням її положень. Зокрема, повноваження щодо нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини (далі – Суд) було покладено на Комітет Міністрів Ради Європи.

Головним положенням, що регулює наглядові повноваження Комітету Міністрів є доповнена у 2010 р. Протоколом № 14 стаття 46 Конвенції.

В п. 1 та п. 2 ст. 46 Конвенції зазначено: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Остаточне рішення Суду передається Комітету Міністрів Ради Європи, який здійснює нагляд за його виконанням» [2].

Більш детально процедуру моніторингу визначено у Правилах Комітету Міністрів щодо нагляду за виконанням рішень та умов дружнього врегулювання від 10 травня 2006 р. (далі – Правила) [3].

Заходи, яких необхідно вжити бувають двох видів: індивідуальні та загальні. Зобов'язання вжити індивідуальних заходів та надати заявникові відшкодування проявляється у двох аспектах. По-перше, держава повинна забезпечити справедливу сатисфакцію, встановлену Судом. По-друге, якщо наслідки порушення для заявників не можуть бути повністю усунені шляхом виплати певної грошової суми, присудженої Судом, держава повинна відновити заявника в первісних правах. Таке відновлення вимагає від держави певних дій, зокрема такими

діями можуть бути: відновлення несправедливого кримінального провадження, знищення інформації, зібраної внаслідок порушення права на конфіденційність тощо.

Обов'язок держав-порушниць вжити заходів загального характеру, спрямованих на те, щоб запобігти порушенням схожим на ті, що вже встановлені Судом, залежно від обставин, може передбачати перегляд законодавства та судової практики.

Коли остаточне рішення Суду відповідно до п. 2 ст. 46 Конвенції передається Комітету Міністрів, він запрошує державу-порушницю проінформувати про заходи, вжиті нею стосовно виплати справедливої сатисфакції, встановленої Судом, та, у разі необхідності, щодо інших заходів індивідуального та загального характеру.

Після отримання необхідної інформації Комітет Міністрів уважно її досліджує. Відповідно до правила 6 Правил, він має перевірити, чи була виплачена необхідна сума, призначена Судом та встановити, чи були прийняті індивідуальні та загальні заходи спрямовані на запобігання новим подібним порушенням.

Поки держави-відповідачі не вжили задовільних заходів, Комітет Міністрів утримує справи стосовно них у своєму порядку денному на кожному засіданні з прав людини, які проходять чотири рази на рік.

У разі затримки виконання судового рішення Комітет Міністрів може прийняти проміжну резолюцію, в якій оцінює прогрес на шляху до повного виконання рішення.

Для того, щоб спонукати державу швидко виконувати рішення Суду, Комітет Міністрів може застосувати весь свій вплив. Зазвичай він виступає як форум для конструктивного діалогу, що дозволяє державам виробити задовільні способи розв'язання проблем у зв'язку з виконанням рішень Суду. Однак бувають випадки, коли держава систематично відмовляється надати справедливу сатисфакцію, призначену заявникові Судом, в такому разі Комітет Міністрів може вдатися до жорстких політичних санкцій.

Відповідно до Статуту Ради Європи жорсткими політичними санкціями можуть вважатися такі, як: призупинення або припинення членства в Раді Європи, а також призупинення права голосу в Комітеті Міністрів.

Після того, як Висока Договірна Сторона вжила всіх необхідних заходів, спрямованих на виконання рішення Суду, Комітет Міністрів приймає відповідну резолюцію.

У науці міжнародного права існують різні думки, щодо надання додаткових повноважень Комітету Міністрів, які покращать процедуру нагляду за виконанням рішень Суду. Зокрема, особливої уваги заслуговує думка Д.В. Аббакумової, яка пропонує

встановити строки для виконання державою рішень Суду, а також запровадити систему відповідальності за порушення цих строків, яка буде включати матеріальну та політичну відповідальність[1, с. 224].

Таким чином, можемо дійти висновку, що наглядові повноваження Комітету Міністрів є дуже важливими для належного функціонування всього механізму захисту прав людини в рамках Ради Європи. Дані повноваження мають правовий характер, оскільки закріплені у Конвенції. Прийнятий у 2010 р. Протокол № 14 розширив коло наглядових повноважень Комітету Міністрів, встановивши дві нові процедури щодо стадії виконання рішень Суду, включаючи можливість вимагати тлумачення рішень Суду та можливість ініціювати провадження у справах, в яких держава-порушниця відмовляється виконувати свої зобов'язання.

Список використаних джерел

1. Аббакумова Д. В. Комітет Міністрів Ради Європи : дис. … канд. юр. наук : 12.00.11 / Аббакумова Д. В. Харків, 2015. 242 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Rules of the Committee of Ministers for the Supervision of the Execution of Judgments and oh f the Terms of Friendly Settlements adopted by the Committee of Ministers on 10 May 2006 for the application of Article 46(2) of the Convention URL: https://rm.coe.int/16806eebf0

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Форманюк В. В.

КРІСТЕНЧУК КРИСТИНА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У РАДІ ЄВРОПИ

У системі міжнародного захисту прав людини можна виділити універсальні та регіональні рівні. До першої групи правозахисних механізмів можна віднести – Раду з прав людини при Генеральній Асамблеї ООН, Комітет з прав людини, Комісія ООН з прав людини та інші. До другої відносяться ж – Міжамериканська система захисту, Африканська система та Європейська система захисту прав людини. Особливістю регіональних механізмів захисту є те, що до них можуть звертатись лише громадяни тих країн, які розташовані в межах певного регіону земної кулі та є учасниками які підписали або

ратифікували відповідні нормативно-правові договори (Африканська хартія прав людини та народів та інші відповідно до системи). Громадянин України може звернутись до Європейського суду з прав людини в рамках Європейської системи захисту прав людини, яка склалась в Раді Європи. Зупинимось більш детально.

Основним Законом України визначається право кожного звернутися за захистом своїх порушених прав і свобод до національної системи судів, а у випадку якщо цього виявиться недостатньо, громадянин може звернутись до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Також, у цій нормі право додатково зазначається, що «…Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань….» [1, ст. 55].

Від 1997 року громадяни нашої держави можуть звертатись до ЄСПЛ, оскільки у цьому році, 11 вересня, була ратифікована Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, яка є одним із основних нормативно-правових актів на основі яких самі і діє ця ланка суду. Загалом, Європейський суд з прав людини діє на основі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та Регламенту Європейського суду з прав людини. Відповідно до Конвенції, Суд може розглядати окремі заяви окремих осіб, груп та неурядових організацій про порушення прав людини, які мали місце у державах-членах [2, ст. 34].

Процедура розгляду Європейським судом з прав людини заяв окремих осіб, груп та неурядових організацій є більш складною, ніж обробка заяв, поданих державою:

По-перше, повинні бути виконані умови, що стосуються заявника. Якщо це фізична особа, то це може бути як фізична, так і юридична особа. Якщо мова йде про групу осіб, то справа має стосуватися однакового порушення прав усіх осіб, що належать до неї.

По-друге, перед зверненням до цього суду заявник повинен вичерпати всі національні засоби правового захисту.

По-третє, заява може бути прийнята, якщо не минуло більше чотирьох місяців з моменту винесення останнього рішення у цій справі національними судовими органами.

Вище зазначений перелік умов подачі не є виключним, це лише одні із головних критеріїв. Також важливо зазначити, що Європейський Суд не відміняє та не змінює рішення національних судів, а виносить нове рішення, яке є обов’язковим для виконання державою відповідно до пункту 1

статті 46 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [2].

Також діє чинний Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 року у якому розкриваються питання доступу до рішення, виконання рішення та застосування в Україні норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини [4]. Конституція не містить норм про місце рішень міжнародних судів у національній правовій системі і регулювання цього питання покладається на нищестоящі за юридичною силою нормативно-правові акти, такі як вище згаданий закон. У зв'язку із цим іноді виникають помилкові посилання на рішення міжнародних судів. Наприклад, коли рішення Європейського суду з прав людини прирівнюється в обов'язковості виконання з рішенням Європейського Суду Справедливості, коли як останні є неодмінними лише для держав членів Європейського Союзу і наша країна не входить до їх переліку. В результаті таких ситуацій не цілком вірного застосування норм, вищестоящі органи державної влади були вимушені поширити інформацію щодо необхідності відмежовувати рішення Європейського суду з прав людини як органу, юрисдикція якого поширюється на держави-члени Ради Європи, та рішення Європейського суду справедливості, який діє лише у межах правової системи Європейського Союзу [5, с. 10–11].

Повертаючись до механізму захисту прав через Європейський суд з прав людини, однією із особливостей є те, що у заявника виникає можливість захистити ті права і свободи громадянина, які прямо не передбачені Конституцією України, але передбачені Конвенцією про захист прав і основних свобод людини. Для прикладу можна привести – право засудженого на перегляд вироку, право людини не бути позбавленою волі лише на підставі неспроможності виконання свого договірного зобов'язання та інші.

Також, необхідно зазначити, що Європейським Судом з прав людини не розглядаються заяви, які стосуються порушення відповідних прав людини не державою, а третіми особами.

Існує постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 року з назвою Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини. відповідно до цього документу Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини є посадовою особою Міністерства Юстиції України. Згідно із завданнями викладеними у пункті 4, Уповноважена особа повинна здійснювати представництво України в Суді, якщо справа стосується нашої держави або громадян [3].

Право звернення громадян України щодо захисту своїх порушених прав не обмежується лише Європейськими інститутами. Згідно із викладеним раніше, існують й інші механізми міжнародного рівня (Комісія ООН з прав людини, Комісія становища жінок, Рада з прав людини при Генеральній Асамблеї ООН тощо), до яких в установленому порядку можуть звертатись громадяни, якщо виникне така потреба.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 08.11.2021).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.11.2021).
3. Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини ; Постанова Кабінету Міністрів України ; Положення, Перелік від 31.05.2006 № 784. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2006-%D0%BF#Text (дата звернення: 08.11.2021).
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text (дата звернення: 12.11.2021).
5. Буткевич О. Застосування практики та виконання Україною рішень Європейського Суду з прав людини (Policy Paper). Лабораторія законодавчих ініціатив, 2017. С. 28.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ЛУК'ЯНІХІНА ХРИСТИНА ОЛЕКСІЇВНА,
СОРОЧАН ТЕТЯНА ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Сьогодні ми має унікальну можливість оцінити прогрес, досягнутий у справі збереження міжнародного миру та безпеки у другій половині XX століття, і окреслити основні цілі та завдання на майбутнє. Міжнародний рух Червоного Хреста та Червоного Півмісяця – це міжнародний гуманітарний рух, що налічує близько 97 мільйонів волонтерів у всьому світі. Метою руху є захист життя та здоров'я людини, запобігання людським

стражданням та полегшення їх, незалежно від раси, релігійних та політичних поглядів [4]. Серед неупереджених гуманітарних організацій особливе місце посідає Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ). Створений у другій половині XIX століття, він не тільки став першою організацією такого роду, але й взяв на себе ініціативу щодо вирішення питань захисту жертв війни в цілому.

МКЧХ працює над захистом жертв міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів. Він також є невід'ємною частиною Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця разом з Міжнародною федерацією та 186 національними товариствами. МКЧХ діє на основі Цивільного кодексу Швейцарії. МКЧХ був тричі нагороджений Нобелівською премією миру за захист жертв війни, оскільки він зробив значний внесок у покращення становища військовополонених [1].

Як і в більшості міжнародних організацій, внутрішній організаційний механізм МКЧХ визначається положеннями його Статуту та правилами процедури та структурований відповідно до загальноприйнятих стандартів. Його головними органами є Асамблея (головний орган), Рада Асамблеї (орган оперативного управління), Президент та його заступники (координуючий орган) Дирекція (виконавчий орган), контрольний орган. Серед особливостей внутрішнього організаційного механізму МКЧХ слід виділити наступне: 1) Статут та внутрішні правила не чітко визначають повноваження кожного з органів МКЧХ; доктрина МКЧХ відіграє важливу роль у регулюванні діяльності окремих органів; 2) у внутрішньоорганізаційному механізмі МКЧХ існує тенденція до спеціалізації окремих елементів цього механізму, що тягне за собою створення все нових і нових органів та спричиняє збільшення персоналу організації, особливо її виконавчого органу; 3) все більше повноважень передається від Асамблеї, яка є вищим органом організації, до Ради Асамблеї через необхідність оперативного реагування на ситуації [5].

МКЧХ бере активну участь у розробці міжнародних договорів з гуманітарного права. Основними формами участі МКЧХ у розробці договорів про МГП є:

А) створення спеціальних органів для розробки договорів (іноді сам МКЧХ виступає як такий орган);

Б) проведення конференцій: МКЧХ не тільки проводить конференції Червоного Хреста, де обговорюються питання, пов'язані з розробкою нових договорів у сфері МГП, але майже завжди ініціює скликання дипломатичних конференцій, де такі договори укладалися;

В) надання допомоги на всіх етапах законотворчого процесу як експертна організація. Як правило, МКЧХ бере участь

у дипломатичних конференціях одночасно у двох ролях – як учасник та як експертна організація [2].

Серед особливостей слід зазначити, що МКЧХ ніколи не бере участі у договорах, які він розробляє, що дозволяє йому залишатися нейтральним і не порушувати своїх власних принципів, зокрема принципу неупередженості.

МКЧХ відіграє важливу роль у формуванні доктрини МГП. Цей вплив має дві основні форми: розвиток нових вчень та тлумачення правил МГП. Перший здійснюється у сферах, що не регулюються правилами МГП, або у випадках, коли таке регулювання є неефективним. Його основне завдання – заповнити прогалини у міжнародному праві та виробити хоча б мінімальні правила поведінки у таких випадках [3]. Тлумачення норм МГП здійснюється з метою більш ефективного регулювання відносин шляхом покращення впровадження чи поширення існуючих норм МГП на нові відносини. Діяльність МКЧХ з розбудови доктрин є цілеспрямованою і є першим етапом у процесі формування норм договору та звичаєвого права.

Отже, виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що Міжнародний Комітет Червоного Хреста як суб'єкт міжнародного права має достатню правосуб'єктність для участі у міжнародних відносинах та відіграє важливу роль у забезпеченні захисту жертв внутрішніх та міжнародних збройних конфліктів.

Список використаних джерел

1. Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : автореф. дис. … канд. юр. наук : 12.00.11. Міжнародне право. К., 2008. С. 12.
2. Невара Л. М. Червоний Хрест і Міжпарламентський союз – особливі види неурядових організацій. *Європейські перспективи.* № 4. URL: http:// archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evp/2010_4/Nevara.pdf
3. Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. 4-те вид., випр. і доп. К. : Знання, 2004. С. 34.
4. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Юридична енциклопедія [у 6 т.]. Ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.). К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3 : К–М. С. 8.
5. Задорожній О. В. Міжнародний комітет Червоного Хреста. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т. / редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. Т. 2. С. 10.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

СЕКЦІЯ 4

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

ЄВТУШЕНКО ДАРІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Донецький національний університет імені Василя Стуса

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ГЕНОЦИД ВІРМЕН 1915 РОКУ

Безперечно геноцид є одним з найтяжчих міжнародних злочинів. Його наслідком може бути найгірше – знищення цілої нації, її культурних надбань. Історія знає безліч випадків вчинення геноциду, це і геноцид індіанців у США, черкеського народу, вірмен у Туреччині, українців; геноцид у Руанді, Сребренице і звичайно ж гоост. Особливої уваги зараз потребує вивчення геноциду вірмен у Туреччині, адже його офіційне визнання Туреччиною є однією з умов вступу країни до Європейського Союзу.

Незважаючи на те, що темі відповідальності за геноцид присвячені наукові праці таких вчених, як І.П. Блищенка, Ю.О Решетова, Н.А. Ушакова, Р.А Мюллерсона, І.Г. Барсегова, Л.Н. Галенської, С.В Черниченка невирішеним залишається питання необхідності та можливості притягнення Туреччини до міжнародно-правової відповідальності за геноцид вірмен.

При дослідженні конкретного випадку геноциду необхідно спочатку вивчити його історичну основу. Ще у 1894 році курдські племінні вожді в районі Сасун обклали вірменське населення даниною, при цьому і офіційна влада вимагала від них погашення недоїмок з державних податків, які списувалися, враховуючи курдські побори, почалися заворушення, для їх придушення владою була задіяна армія. Вже у вересні 1895 року поліція разом з учнями медресе розігнали вірменську демонстрацію в Стамбулі, вбивши при цьому кілька десятків вірмен. Почалися вірменські погроми в Трабзоні, Ерзерумі та інших містах. 26 серпня 1896 року дашнаки захопили будинок Османського банку у Стамбулі, акція набула великих масштабів. Відповіддю на неї стало побиття місцевих вірмен. Далі ситуація тільки погіршилися. У 1908 році до влади в Туреччині прийшла партія младотурків, яка запровадила політику пантюркізму,

яка передбачала тюркізацію всіх національних меншин тодішньої Османської імперії.

Наприкінці 1911 року було прийняте рішення про депортацію всіх вірмен із Західної Вірменії (Східна Туреччина). 24 квітня 1915 р. було арештовано та вбито близько тисячі представників вірменської інтелігенції, в основному в столиці Османської імперії Константинополі (тепер – Стамбул). Цей день вважається початком знищення вірменського населення і тому відзначається вірменами всього світу як день пам'яті жертв Геноциду. Далі було здійснено набір близько трьохсот тисяч вірмен до турецької армії, у подальшому їх було роззброєно і вбито турецькими солдатами. На цьому младотурки не зупинилися, а провели депортацію і так звані «марші смерті» жінок, дітей і старих у сирійську пустелю, де їх вбивали турецькі солдати, жандарми і курдські бандити, або вони гинули від голоду й епідемій. Десятки тисяч вірмен було насильно навернено в іслам [1, с. 161].

Тоді політика турецької влади щодо вірменського народу не було кваліфіковано як «геноцид», а засуджено й кваліфіковано, як «злочин проти людства і цивілізації» у спільній заяві урядів Франції, Великої Британії і Росії 24 травня 1915 року. Дії Туреччини на той час не могли бути кваліфіковані як «геноцид» оскільки сам термін вперше було застосовано під час Нюрнберзького процесу 1945 р, а створено у 1944 році Рафаелем Лемкіним [2, с. 25] До того, ж хоч політика Туреччини була визнана злочинною на практиці ні держава, ні її посадові особи не були притягнені до міжнародної відповідальності, через що представники вірменського народу у 1919 році на з'їзді в Бостоні прийняли рішення вчинити самосуд. В результаті, було вбито близько 80 організаторів геноциду і кілька тисяч учасників нижчого рангу.

Що ж до питання того чи є на сьогоднішній день юридичні підстави й необхідність у визнанні геноциду вірмен у Туреччині 1915 року. Виділяють такі функції сучасного міжнародного права: соціальні, взаємодії з іншими управлінськими системами, що діють у міжнародній сфері, програмування розвитку міжнародних відносин та міжнародного права та власне юридичні (визначення прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права стосовно один одного, встановлення статусу різних категорій суб'єктів, їх правосуб'єктності, зміцнення міжнародного права, міжнародного правопорядку) [3, с. 10]. Правопорядок можна забезпечити лише маючи законодавче підґрунтя, оскільки, геноцид вже було визнано злочином шляхом прийняття Генеральною Асамблеєю ООН резолюції 96 (I) 11 грудня 1946 року та в подальшому 9 грудня 1948 р. ухвалено Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього,

яка набула чинності 12 січня 1951 року не має необхідності юридичній характеристиці політики Туреччини щодо Вірмен задля подальшої криміналізації дій які направленні на знищення нації. Ще однією з функцій права взагалі є виховна (превентивна), вона також вже була реалізована, адже світ знає вже багато прикладів притягнення до відповідальності за геноцид це і Микола та Олена Чаушеску і Леон Мугесера.

До того ж необхідно пам'ятати про існування такого принципу міжнародного права, як *Nullum crimen cine lege* (злочинним вважається лише таке діяння, яке зафіксоване в законі), тобто за цим принципом діяння вважається злочинним лише після того, як воно було визнано таким на законодавчому рівні і не можна притягнути до відповідальності за діяння, які були вчиненні до набрання чинності законом. Як говорилось вище, геноцид було визнано злочином лише у 1946 році, тому не можна кваліфікувати дії посадових осіб Туреччини у 1915 році як геноцид.

Відповідно до норм міжнародного права, держави, які вчиняють акти геноциду, несуть такі міжнародно-правові зобов'язання стосовно жертв зазначених порушень: 1) розслідувати всі подібні випадки, переслідувати та карати винних осіб; 2) надавати жертвам адекватне відшкодування завданої шкоди 3) відсторонювати осіб, що скоїли такі акти, від займаних ними посад у правоохоронних та інших органах влади [1, с. 171]. На сьогоднішній день, жодне з цих зобов'язань не може бути реалізоване адже минуло 106 років і зрозуміло, що тодішні посадові особи Туреччини померли, і тому не має суб'єкта, якого можна було б притягнути до відповідальності чи відсторонити від займаної посади, як не має в живих і потерпілих, які могли б вимагати відшкодування завданої їм шкоди.

Що ж до морального аспекту, то жодне насилля є неприпустимим і можна лише плекати сподівання, що приклади попередніх судових процесів над особами, які вчинили злочини проти людяності виконали свою виховну (превентивну) функцію і міжнародному співтовариству більше не доведеться їх проводити. І звичайно ж нам не можна забувати про жертв цих страшних подій і з повагою відноситись до їх пам'яті. Не припустимою є така поведінка, як Д. Перинчика, який заявив, що геноцид вірмен не що інше, як міжнародна брехня. За фактом його висловлювання є рішення ЄСПЛ у якому Судді відзначили, що, на відміну від подій єврейського голокосту часів Другої світової війни, події 1915 року поки що не підтверджені загальновизнаними фактами [3].

Подальше вивчення даної тематики необхідно присвятити порівнянню політики яка призвела до Голодомору 1932–1933 років в Україні та політики Туреччини щодо вірмен.

Список використаних джерел

1. Хачатурян Т. Х. Актуальні проблеми притягнення до міжнародно-правової відповідальності держав за скоєння міжнародних злочинів у ретроспективі сторіччя геноциду вірменського народу. *Проблеми міжнародних відносин*. 2015. Ви. 10–11. С. 15–176.
2. Журбелюк Г. В. Вірменський геноцид 1915 р. і голодомор в Україні у контексті міжнародно-правового визнання. *Наук. зап. НаУКМА. Сер. : Юрид. науки.* 2010. Т. 103. С. 25–29.
3. Міжнародне право: навч.-метод. пос. для студентів юридичного факультету / К. Ю. Фіщенко, В. Х. Ярмакі, М. К. Гопич. Одеса : ОДУВС, 2015. 286 с.
4. У Страсбурзі вирішили: заперечення геноциду вірмен не злочинне. *Закон і бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/46986-espl_zaperechennya_genocidu_virmen_-_ne_zlochin.html (дата звернення: 12.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, завідувачка кафедри Турченко О. Г.

КОТИС ВІТА ЯРОСЛАВІВНА

Західноукраїнський національний університет

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

В умовах настання нової епохи розвитку людства, технології, у функціонуванні яких беруть участь роботизовані механізми та штучний інтелект (далі – ШІ), можуть стати каталізатором нової індустріальної революції, яка торкнеться усіх сфер суспільних відносин. Так, на даному етапі розвитку ШІ може аналізувати певні процеси та на основі цих даних приймати рішення, які сьогодні є підконтрольними людині. Проте, аналізуючи розвиток продуктивності обробки інформації, в майбутньому такі технології можуть виходити з-під її контролю.

Навіть незначні збої в алгоритмі роботи ШІ можуть призвести до невідворотних негативних наслідків для третіх осіб. Тому сьогодні гостро постають питання як правового регулювання притягнення до відповідальності за шкоду, завдану у зв'язку з використанням робототехніки, так і питання чи може ШІ нести відповідальність самостійно, чи такий обов'язок покладається лише на людину. Вирішення даних питань залежить від визнання правового статусу таких технологій як об'єкта, чи як суб'єкта суспільних відносин, що, в свою чергу, припускаємо, може залежати від рівня розвитку ШІ.

Досвід багатьох країн та діяльність міжнародних організацій свідчить про те, що правове регулювання відносин людей та ШІ вже знаходить своє відображення у нормативно-правових актах.

Так, у Резолюції 2015/2103 (INL) Європейського парламенту від 16 лютого 2017 р. з рекомендаціями Європейської комісії щодо цивільно-правового регулювання робототехніки, яка не є загальнообов'язковим актом, вказується, що на даному етапі розвитку технологій, ШІ доцільно визнавати лише об'єктом суспільних відносин та наголошено на неможливості притягнення ШІ до відповідальності за дії, що спричинили шкоду третім сторонам [2]. У Резолюції зазначено, що відповідальність може покладатися на одного із «агентів», до яких включають виробника, оператора, власника або користувача ШІ. При цьому, найважливішим критерієм для встановлення такого роду відповідальності є доведення факту, що «агент» міг передбачити та запобігти таким шкідливим наслідкам. Також пропонується впровадження системи страхування ШІ, на зразок тієї, що використовується для транспорту, в рамках якої «агенти» таких технологій будуть зобов'язані здійснювати страхування потенційної шкоди від їх використання [2].

Європейський Парламент взяв до розгляду проект резолюції про правовий статус роботів, в якому запропонував встановити суб'єктність технологій з використанням ШІ під назвою «електронна особа», яка в майбутньому може бути наділена притаманними саме їй правами та обов'язками. Проте сьогодні дане поняття є умовним та позначає роботів із високорозвиненим інтелектом, які мають тільки фізичне перевтілення [6].

У Законі Естонії про дорожній рух ШІ є не суб'єктом, а об'єктом правових відносин і повну відповідальність за його дії, несе власник, або особа що ним керує. Водночас, в даному нормативно-правовому акті є певні показові елементи, які не заперечують ідею надання правосуб'єктності ШІ у майбутньому. Так, у законі вказано, що самохідному роботу забороняється перевозити тварин та людей, встановлюються конкретні правила знаходження на проїжджій частині саме для нього, та обов'язок поступатися дорогою іншим учасникам дорожнього руху. На практиці ці зобов'язання розраховані на власника, або на того, хто керує цим роботом, проте технології з використанням ШІ вже згадують в нормативно-правових актах, наділяють обов'язками та відповідальністю, і надалі, з розвитком технологій, такі юридичні кроки можуть ставати ще більш вагомими.

Сьогодні дедалі частіше звучать припущення, що технології з використанням ШІ можуть бути як об'єктом, так і суб'єктом суспільних відносин. Так, американський науковець Віллік виступає за надання ШІ статусу юридичної особи, наголошуючи на тому, що юридичні особи – це штучні конструкції, які теж створені

людиною [7]. Порівнюючи їх, вчений зазначає, що юридична особа це суб'єкт цивільних відносин, який являє собою майно, але, на відміну від ШІ, їй надано правосуб'єктність. Проте, контраргументом може слугувати те, що юридична особа, хоча і наділена правосуб'єктністю, управління нею здійснюється колегіально або ж одноособово людиною (тобто людина може контролювати діяльність юридичної особи) [8]. Відповідно, ШІ, отримавши аналогічний правовий статус як у юридичної особи, хоча і зможе нести загальну цивільну відповідальність за порушення своїх зобов'язань, проте чи буде управління ним здійснюватися виключно людиною і чи зможе людина контролювати дії ШІ?

Сьогодні доведення вини ШІ та покладання на нього відповідальності за свої дії виглядає менш ніж можливо. Адже в той час, коли людина на свій розсуд порушує встановлені правила, штучно створений механізм слідує лише закладеній виробником програмі та, відповідно, не має свободи вибору та свободи волі, що вказує на його недієздатність та неможливість нести відповідальність за свої дії.

Сьогодні, на етапі сприйняття ШІ як об'єкта правовідносин доцільно використовувати схему «розробник-власник-користувач», за якою відповідно до концепції розподілу відповідальності в залежності від ступеня вини, такі заходи повинні застосовуватися до осіб, які надали таким технологіям дозвіл на вчинення певних дій. ШІ може завдати шкоди іншій особі через збій в програмі, несправність приладу, недоліки програмного коду, відповідальність за яку повинен нести виробник такої технології, а не ШІ особисто. Власники, які можуть розширити чи звузити коло повноважень ШІ також можуть нести відповідальність у разі доведення їх вини [9].

Проте, аналізуючи розвиток технологій з використанням ШІ, не викликає сумнівів, що на певному етапі їх розвитку процес прийняття рішення роботом можна буде розглядати як акт поведінки людини, а відповідно – він зможе бути наділений правосуб'єктністю, що в майбутньому стане важливим викликом для правотворців. У такому випадку надзвичайно важливим є те, щоб рівень автономії ШІ на законодавчому рівні зважено контролювався людиною, оскільки дані технічні засоби повинні слугувати лише інструментом та допомагати людині, а не ставати їй конкурентом чи повністю рівним суб'єктом суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А. Искусственный интеллект против человечества: Маск, Хокинг и Возняк предостерегают, что пора остановиться. AIN.UA. 27.07.2015. URL: http://ain.ua/2015/07/27/593911
2. Європейська етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах, прийнята Європейською Комісію з ефективності правосуддя на 31 пленарному засіданні (Страсбург, 3–4 грудня 2018 р.).

3. Карчевский В. П. Человек и робот. Развитие процессов обучения. Искусственный интеллект. 2012. № 4. С. 43–52.
4. Ларина О. С., Овчинський В. С. Штучний інтелект. Етика і право. Москва : Книжный мир, 2020. 192 с.
5. Понкін І. В., Редькіна А. І. Искусственный интеллект с точки зрения права. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия : Юридические науки*. 2018. Т. 22. № 1. С. 91–109.
6. Резолюция Европарламента от 16 февраля 2017 года 2015/2013(INL) P8_TA-PROV(2017)0051. URL: https://robopravo.ru/riezoliutsiia_ies
7. Willick, S., 1983. “Artificial Intelligence: Some Legal Approaches and Implications”. Al Magazine, 4(2). P. 5–16.
8. Марценко Н., Кучарська Х. Перспективи визнання нових суб’єктів цивільних прав (правовідносин). Актуальні проблеми правознавства. 2020. Вип. 3. С. 146–152.
9. Martsenko N. Determining the place of artificial intelligence in civil law. Studia Prawnoustrojowe. 2020. (47). https://doi.org/10.31648/sp.5279/

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Марценко Н. С.

ТОЩАКОВА АННА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Питання боротьби з кіберзлочинністю актуальне, впродовж багатьох років. Це питання обговорюються в роботах українських та зарубіжних політичних та громадських діячів, наприклад: А. Войціховський, Н. Савчук, О. Островий, І. Нуруллаєв, В. Овчинський, О. Балуєва, К. Шахбазян, A. Segura-Serrano.

Із запровадженням новітніх інформаційних технологій розвиток науково-технічного прогресу спричинив появі нових видів злочинів, і в тому числі до протиправного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин, комп’ютерних мереж та систем, крадіжок, привласнення, маніпуляції комп’ютерної інформації, а тому це підсумовується як небезпечне антисоціальне явище під назвою «кіберзлочинність».

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяв формуванню кібернетичного простору, який здійснює значний вплив на соціально-економічне становище держав та їх національну безпеку. Однак, інформаційні технології не тільки відкривають певні можливості для розвитку країни, але й створюють ряд викликів та загроз, які активізуються з поширенням таких технологій у політичній, соціальній та

економічній сферах, а тому протидія кіберзлочинності є однією з актуальних проблем в сучасному світі.

В сучасних умовах, для яких є характерним збільшення кількості кібератак та кіберінцидентів, що призводять до фінансових втрат, порушення функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем, впливають на стан національної безпеки і оборони країн.

До головних чинників, що ускладнюють узгодження позиції держав щодо боротьби з кіберлочинністю треба виділити наступні:

– невизначеність правового режиму кіберпростору, зокрема Всесвітньої мережі Інтернет;

– невирішеність проблеми поширення державного суверенітету на кіберпростір та відповідне розмежування юрисдикцій;

– різнорідність понять, що використовуються у національних законодавствах;

– різні підходи до криміналізації та кваліфікації протиправних діянь у кіберпросторі;

– протилежні підходи щодо визначення процедурних понять розслідування вчинених злочинів.

На цьому етапі спеціальні міжнародні угоди такі як Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, рішення Ради Європейського Союзу, колективний проект Європейського союзу та Міжнародного Союзу Електрозв'язку для держав Тихоокеанського регіону, проект ООН для розроблення законодавства в області кіберзлочинності для африканських країн, проте вони не є універсальними міжнародними документами за своєю природою, хоча деякі поширюються далеко за межі регіонів, де вони були прийняті, а тому це є ще однією проблемою на шляху подолання кіберзлочинності.

Його поширення спричинило використання державами та регіональними організаціями заходів для протидії та боротьби з проявами цього негативного явища. Однією з регіональних ініціатив щодо вдосконалення співробітництва у сфері протидії та боротьби з кіберзлочинністю, учасницею якої є й Україна, є Конвенція про кіберзлочинність, яка передбачала груп, з метою надання негайної допомоги у розслідуванні чи переслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з комп'ютерними системами та даними, та з метою збору доказів в електронній формі до кримінального правопорушення, крім цього є Закон України «Про основні засади забезпечення кібернетичної безпеки України» від 2017 року. Більш того, проблема залучення та оптимізації технічних, фінансових та організаційно-управлінських ресурсів, необхідних для ефективного подолання кіберзлочинності в Україні, на сьогоднішній день стає одним із головних завдань державної політики забезпечення

кібернетичної безпеки та є невід'ємною складовою політики національної безпеки.

Оскільки жодна країна не може діяти лише на національному рівні, щоб захистити себе, комплексна боротьба з кіберзлочинністю вимагає:

– гармонізувати кримінальне законодавство щодо кіберзлочинності на міжнародному рівні;

– розроблення на міжнародному рівні та імплементування в національне законодавство процесуальних стандартів, з метою ефективного розслідування злочинів у глобальній інформаційній мережі, отримання, розслідування та надання електронних доказів з урахуванням транскордонного характеру цього питання;

– налагодити співпрацю на оперативному рівні правоохоронних органів при розслідуванні кіберзлочинів;

– механізми вирішення питань юрисдикції у кіберпросторі.

Отже, навряд чи хтось в двадцять першому столітті стане заперечувати, що кіберзлочинність виступає суспільною небезпекою, але на відміну від шахрайства та традиційних крадіжок, вона безперервно удосконалюється, що у свою чергу обтяжує протидію та виявлення цій незаконній діяльності. У порівнянні з існуючими заходами боротьби з будь-якою іншою формою транснаціональної злочинності, продуктивний контроль за кіберзлочинністю потребує більш глибокої міжнародної співпраці.

Список використаних джерел

1. Конвенція про кіберзлочинність від 07.09.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 13.11.2021).
2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text (дата звернення: 13.11.2021).
3. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі з кіберзлочинністю. Право і Безпека. 2011. 112 с.
4. Савчук Н. В. Кіберзлочинність: зміст та методи боротьби. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2009. 342 с.
5. Островий О. В. Формування державної політики забезпечення кібернетичної безпеки в Україні : дисертація. Маріуполь, 2019. 239 с. URL: https://dsum.edu.ua/storage/documents/nauka/specrada/Островий/дисертація.pdf (дата звернення: 13.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

СЕКЦІЯ 5

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

БАЛАБАН ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ПІД ЧАС КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

З кожним днем все актуальнішою стає тема COVID-19. Через стрімке поширення гострої респіраторної хвороби, яка становить ризик для життя та здоров'я, впливає на всі сфери життєдіяльності людини, держави змушені запроваджувати певні обмеження для запобігання ще більш інтенсивному розповсюдженню інфекції. Однак, необхідно зазначити, що в багатьох випадках такі заходи не відповідають положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, через що до Європейського суду з прав людини подають чималу кількість скарг.

Пандемія COVID-19 дає цілком законні підстави для прийняття радикальних заходів державами-членами з метою захисту здоров'я населення. Ці заходи можуть обмежувати права та свободи людини, закріплені в конституціях держав-членів, а також у міжнародних та європейських документах з прав людини, таких як: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції МОП, Європейська соціальна хартія [2, с. 68].

Державам необхідно оцінювати, наскільки введені нею заходи для боротьби з коронавірусною інфекцією можуть обмежувати права та свободи людини.

Відповідно до ч. 1 ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає

гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом [1].

Однак, необхідно зауважити, що будь-які заходи повинні відповідати принципу верховенства права, виключити можливість зловживання владою. Держави мають забезпечити належний рівень медичної допомоги, ознайомити населення з наявними обмеженнями та наслідками їх недодержання, оскільки в багатьох країнах виникають ситуації, коли в різних регіонах рівень карантинних обмежень неоднаковий, тому внаслідок непоінформованості особи можуть порушувати встановленні правила та підлягати відповідальності.

Сьогодні зазнають обмежень такі права та свободи людини, як:

– право на свободу пересування – заборона відвідувати певні заклади, виїзду за межі регіону, країни;

– право на свободу мирних зібрань – заборона збиратись більш ніж певна кількість осіб;

– обмеження права на освіту – заборона відвідувати навчальні заклади;

– обмеження права на свободу релігії – заборона проведення релігійних заходів;

– обмеження права доступу до медичної допомоги – тимчасове припинення проведення планових заходів з госпіталізації та планових операцій, крім термінових та невідкладних, але влада повинна переконатись, що будь-яке обмеження чітко регулюється законодавством і виправдовує мету введення.

Можна стверджувати, що нині реальним стає втручання держави у повсякденне життя людини. Зокрема, європейські країни встановлюють тотальне стеження за своїми громадянами. Здійснюється це з метою швидкого відтворення ланцюжка контактів хворих зі здоровими і контролювання тих, хто перебуває на карантині. Якщо в Західній Європі намагаються робити це досить демократичним чином, то в окремих азіатських країнах порушуються права і свободи громадян, а лідери держав це навіть відкрито визнають.

Наприклад, Ізраїль прийняв нові закони, які дозволяють шпигувати за своїми громадянами, а це означає, що з 17 березня 2020 року Ізраїльському Агентству Безпеки більше не потрібно мати рішення суду щодо відстежування телефонних розмов і дзвінків окремих осіб [4, с. 219].

В нашій країні також введені певні обмежувальні заходи, які не відповідають положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а відповідно і Конституції України, оскільки відповідно до положень ст. 64 Основного закону можуть встановлюватись окремі обмеження прав і свобод людини і громадянина у випадках воєнного або надзвичайного стану, але є певна проблема, дані стани вводяться

Указом Президента України, а на сьогодні такого Указу видано не було, отже постає логічне питання, на підставі чого було обмежено основні права і свободи?

Кілька країн прийняли надзвичайне законодавство, надавши державі право затримувати та ізолювати людей, у яких є підозра на короновірусну інфекцію. Відповідно, йдеться про примусову ізоляцію, яка розглядається як один із ключових стовпів нової стратегії стримування коронавірусу. Однак є важливе правове питання щодо того, чи ізоляція – вдома чи в лікарні – є обов'язковою і які наслідки можуть бути для тих, хто відмовляється виконувати заходи ізоляції.

У Великобританії, наприклад, особи можуть бути затримані з метою обстеження на предмет зараження вірусом, включно зі збором особистої інформації про здоров'я та біологічні зразки, з подальшою можливою ізоляцією. Затримання може бути дозволено державним секретарем з питань охорони здоров'я або державним службовцем у сфері охорони здоров'я на період від 24 годин до 14 днів із можливістю продовження для подальшого моніторингу [3, с. 20].

Варто підкреслити, що сьогодні пріорітетним завданням всіх країн є боротьба проти поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19. Виправданим є застосування достатньо жорстких правових засобів у вигляді обмежень, що обумовлені введенням карантинних заходів, однак варто пам'ятати про правові підстави їх введення, які не повинні суперечити міжнародним договорам, а також національному законодавству, прийнятому на їх основі.

Необхідно дотримуватись чітких меж щодо того, коли, як і якою мірою права можуть бути обмежені. Будь-який захід повинен мати легітимну мету і бути пропорційним їй, необхідним, обмеженим часом, недискримінаційним та у відповідності до закону. І найголовніше, кожна особа, незалежно від того, в якій країні вона проживає – повинна знати свої права і розуміти, як захистити себе, коли держава починає переходити межу можливого втручання та обмеження її прав.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Банчук-Петросова О. Міжнародні механізми захисту прав та особливості їх застосування в умовах карантину. URL: https://www.publichne-pravo.com.ua/files/38/pdf/7.pdf
3. Васильченко О. П. COVID-19 – новітній виклик для світу та прав людини: легітимна протидія поширенню інфекції? *Правова позиція*. 2020. № 3(28). С. 19–23.

4. Клєцова Н. В., Шишлевська П. Р. Порівняння міжнародного досвіду впливу оприлюднення інформації щодо пандемії COVID-19 на основоположні права людини. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 1(30). С. 218–222.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

БОДНАР ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РЕПРОДУКТИВНОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Здається, що ні для кого не таємниця, що право – динамічне. І як кожна динамічна наука воно ніколи не стоїть на місці, а завжди впевнено крокує по дорозі розвитку. Вже давно на світовій арені розпочали розмови щодо репродуктивного права, однак сучасний законодавець схильний до дуже повільного та неохочого імплементування цих нововведень до законодавства нашої каїни. То ж пропоную поговорити про деякі проблеми репродуктивного права та шляхи їх вирішення на прикладі сучасних міжнародних тенденцій.

Репродуктивне право: що це таке?

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає репродуктивні права наступним чином: «Репродуктивні права ґрунтуються на визнанні основного права всіх пар та осіб вільно та відповідально вирішувати кількість, проміжок часу та народження їхніх дітей, можливість мати інформацію та засоби для цього, а також право на досягнення найвищого рівня сексуального та репродуктивне здоров'я. Вони також включають право всіх приймати рішення щодо відтворення без дискримінації, примусу та насильства» [1].

Проте у законодавстві до сьогодні не закріплене визначення «репродуктивних прав», відсутнє комплексне регулювання у сфері репродуктивних відносин.

Питання без відповіді. Типові договори у сфері репродуктивного права.

Значним етапом в поборенні проблеми затвердження типових договорів став Проєкт Закону України «Про допоміжні репродуктивні технології», в якому затверджено істотні умови договору сурогатного материнства. На перший погляд, це суто індивідуальні речі, які не можливо передбачити, проте, «каркас»

договорів, визначений після аналізу практики, допоміг би не припускатись багатьох помилок.

Захист конфіденційності донора: чи можливо це у наших реаліях?

В багатьох країнах світу все ще є «мертва» норма, а саме – анонімність донора сперми. Однак чи можливо захистити конфіденційність, коли багато інформації є у вільному доступі в мережі Інтернет, ДНК-тестів тощо? Ми вважаємо, що потрібно запроваджувати нові норми, наприклад, якими дитині, біологічним батьком якого був донор сперми буде відмовлено від проведення ДНК-тесту.

Ви впевнені, що світ – сучасний?

Є декілька питань, які начебто стосуються минулого й аж ніяк не могли постати наразі.

Одне з таких – понівечення жіночих статевих органів. Незважаючи на те, що Стамбульська конвенція забороняє жіноче обрізання, проте на практиці все ще робиться навіть у великих містах – Москва, Варшава. Процедура не приносить користі для здоров'я та може спричинити серйозні проблеми. Однак через відсутність моніторингу та контролю з боку держав за такими процедурами, а також впевненість родичів, що це піде на користь дівчаткам така практика все ще існує.

Вагітні жінки мають більший захист у, наприклад, трудових відносинах (в порівнянні зі «звичайними» особами), однак багато хто з них говорить про порушення своїх прав у найемоційнішу годину – в момент пологів. CEDAW наголосив на необхідності забезпечення відповідних стандартів догляду і дотримання прав, гідності та автономії жінок під час вагітності, пологів і післяпологовий період у зв'язку з повідомленнями про те, що умови народження дітей і акушерські послуги необґрунтовано обмежують вибір жінок у сфері репродуктивного здоров'я, порушують етичні норми [2]. Тому ми наполягаємо на перегляді чинних норм та введення змін стосовно правил щодо етичної поведінки, відповідальності, кола доказування та надання доказів.

Бог створив людину, але забув її запатентувати

З середини XX ст. широкого поширення набуло питання клонування. Багато країн висловило свою незгоду на клонування. Проте були й ті країни, які його дозволили. І з моменту, коли хоча б одна з країн надала дозвіл на перспективу клонування людини виникає питання юридичного статусу клону. Повноцінна людина, раб, а може річ? Проте все ж таки більшість дослідників вважають, що клон повинен мати весь спектр прав і обов'язків, характерні для людини, без обмежень.

Така ж дилема виникає й стосовно трупа людини, коли щодо нього укладений правочин (до прикладу – договір щодо використання тіла для дослідницьких дослідів).

Знати про свої права та можливості – не потрібно?

Одним із багатьох факторів, які можуть вплинути на людей та їх розуміння своїх прав – статеве виховання. Як Європейський комітет з соціальних прав, так і Комітет ООН з прав дитини підкреслили, що підлітки повинні мати доступ до відповідної об'єктивної інформації стосовно репродуктивних питань, як частина звичайної шкільної навчальної програми, без дискримінації за будь-якою ознакою. [3] Проте батьки дітей, які ходять до школи, заперечують важливість таких знань. У навчальні плани повинна бути введена така дисципліна як статеве виховання дитини, а спеціалісти, які будуть її викладати повинні мати професіоналізм, зважаючи на гендерну перспективу та розвиток міжнародного репродуктивного права. Також вони не повинні використовувати на своїх заняттях суб'єктивні судження, як-от їх ставлення до абортів або гомосексуалізму.

Список використаних джерел

1. Gender and reproductive rights. Архів оригіналу за 2009-07-26, URL: https://web.archive.org/web/20090725195058/http://www.who.int/en/
2. Загальні рекомендації, ухвалені Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок № 1-37. URL: https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01
3. Євген Коновальчук. ООН щодо «статевого виховання». URL: https://slovoproslovo.info/agentstvo-oon-publ-ku-vkaz-vki-pros

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

ГОНЧАРУК ВЛАДИСЛАВА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВО НА ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ ЯК МІЖНАРОДНА ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Перегляд судових рішень в апеляційному порядку є фундаментальним правом особи на судовий захист, що гарантоване, насамперед, Конституцією України та міжнародним законодавством. Адже, в демократичному суспільстві перегляд вищим за

інстанційністю судом рішень, що містять порушення та обмеження прав людини виступає гарантією повного, всебічного та об'єктивного розгляду справи із винесенням законного, обґрунтованого і справедливого рішення. Відповідно до рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 року особі має бути гарантовано право на перегляд її справи судом апеляційної інстанції [10].

В п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року (далі-КЗПЛ) йдеться, що кожна людина, до якої висунуто обвинувачення має право на справедливий розгляд незалежним та безстороннім судом [1]. Право кожного засудженого на те, щоб ухвалений щодо нього вирок за вчинення кримінального правопорушення був переглянутий судом вищестоячої інстанції закріплено в ст. 2 Протоколу № 7 до КЗПЛ [2] та в Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права і основні свободи людини (ч. 2 ст. 7) [3]. У підпункті 13.9 п. 13 Підсумкового документу Віденської зустрічі держав-членів Організації з безпеки і співробітництва в Європі від 15.01.1989., повноправним членом якої є і Україна, закріплено, що держави-учасники будуть забезпечувати ефективне застосування засобів правового захисту таких як : право особи апелювати до судових органів зі швидким і офіційним повідомленим про рішення, прийняті за апеляцією, включаючи юридичні підстави, на яких рішення ґрунтувалося [4]. У справі «Скорик проти України» (від 08.01.2008; заява № 32671/02) Європейський суд з прав людини (далі-ЄСПЛ) зазначив, що, держава, яка має процедуру апеляції зобов'язана забезпечити особі виконання гарантій, передбачених у ст. 6 КЗПЛ [5].

У справі «Ємельяновс проти Латвії» (від 06.10.2016 року; заява № 37364/05) було відмовлено апеляційним судом заявнику щодо повторного допиту всіх свідків [8]. При цьому, ЄСПЛ визнав дії суду правомірними, оскільки стаття 6 КЗПЛ не вимагає проведення допиту всіх свідків. До подібної думки дійшов і Верховний Суд України, роз'яснивши, що повторне дослідження обставин є правом, а не обов'язком суду, тому суд може відмовити, якщо відсутні законні підстави й доводи про таку необхідність. Про це йдеться у Постанові Верховного Суду від 16 березня 2021 року у справі № 154/2975/17 (провадження № 51-437км20) [11].

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» національні суди можуть застосовувати при розгляді справ практику ЄСПЛ у поєднанні із КЗПЛ як джерело права [9]. Однак, на практиці тлумачення даних положень міжнародного законодавства не завжли правильно розуміється національними судами. Тобто не всі апеляційні суди при ухваленні

рішення звертаються до практики Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) та Суду ЄС. У справі «Ростовцев проти України» (рішення від 25 липня 2017 року; заява № 2728/16) ЄСПЛ зафіксував порушення ст. 2 протоколу № 7 до КЗПЛ. Було виявлено, що тлумачення відповідних положень національного законодавства, застосоване національними судами у справі заявника, не було передбачуваним, і таким чином національні суди порушили суть права заявника на подання апеляційної скарги [6]. ЄСПЛ у справі «Темпл проти Чеської Республіки» (заява № 44151/12) зазначив ще один випадок, коли було порушено норми статті 6 КЗПЛ. У справі йшлося, що суд апеляційної інстанції мав вплив на суд першої інстанції, шляхом передання справи повторно до суду першої інстанції та переконання про визнання заявника винним, що свідчить про упередженність суду та відповідно порушення норм Конвенції [7].

Отже, підсумовуючи хотілося б зазначити, що перегляд судових рішень в апеляційному порядку є гарантією відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів особи. Однак, виникають проблеми щодо приведення судів апеляційної інстанції України та інших країн до стандартів, які висуває європейська спільнота. Тому апеляційним судам у правозастосовчій діяльності необхідно звертати увагу на правильне тлумачення рішень ЄСПЛ та дотримання вимог основоположних нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/994_804#Text
3. Конвенція Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини. Міжнародний документ від 26.05.1995 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws /card/997_070
4. Підсумковий документ Віденської зустрічі держав-учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі (Витяг). Міжнародний документ від 15.01.1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_081#Text
5. «Скорик проти України» : ухвала ЄСПЛ від 08.01.2008 року (заява № 32671/02). URL: https://ips.ligazakon.net/document/SO3726
6. «Ростовцев проти України» : рішення ЄСПЛ від 25.07.2017 року (заява № 2728/16) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c55#Text
7. «Темпел проти Чеської Республіки» : рішення ЄСПЛ (заява № 44151/12) прес-реліз від 25.06.2020 URL: https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/176216
8. «Ємельяновс проти Латвії» : рішення ЄСПЛ від 06.10.2016 року, (заява № 37364/05) URL: https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c
9. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // Відомості Верховної Ради України від 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text

10. Рішення КСУ № 5-р/2020 від 17.03.2020 року (справа № 3-358/2018). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/484348___650711
11. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 16.03.2021 року (справа № 154/2975/17; провадження № 51-437км20). URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/95750230

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Гуртієва Л. М.

HRABARCHUK MARIIA

National University «Odesa Law Academy»

TREATMENT OF PRISONERS ACCUSED OF TERRORISM: HAVE THE RULES CHANGED BEFORE THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS?

The absolute forbiddance on torture, which is implied in both international and regional human rights mechanisms, is fundamental in protecting human dignity as it is concerned with the harm that is undoubtedly contrary to dignified human existence. As it was explicitly stated by the ECtHR in the Kudła v. Poland case, 'the State must ensure that a person is detained in conditions which are compatible with respect for his human dignity, that the manner and method of the execution of the measure do not subject him to distress or hardship of an intensity exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention…' [1].

Despite an absolute character of the right not to be tortured, States tend to ignore this provision, motivating their actions by the need of preserving national security, maintaining public order and questioning the general interest against individual's rights. Moreover, the escalation of terrorist attacks has highly influenced States' rhetoric known as the 'War on Terror', which undoubtedly threatens the protection of the international human rights system in its entirety.

When legally defining the requirements for an act to constitute torture, we would refer primarily to the Greek case, which affords the first and most substantively formulated finding of torture. In the present case, the Athens Security Police violated Article 3 of the Convention whilst arresting persons for political reasons and applying the 'falanga or bastinado' of all parts of the body. The Commission identified the criteria to be satisfied for torture to occur. First, the behaviour should be degrading treatment meaning that it humiliates a person before others or drives him to act against his will or conscience; secondly, it must be considered as inhuman treatment,

which causes severe suffering, no matter physical or mental; and last but not least, it should have an aggravated character of this inhuman treatment [2].

The first issue we would like to consider is the notion of justifiability. Although the Greek case reasoning is rather straight and clear at first, it appears to cause controversy when we refer to the last requirement set by the Commission: the notion of justifiability. It logically appears, that in certain situations the act of torture or other ill-treatment could be excusable, for example, to achieve a greater good for others: the so-called utilitarian argument for justifiability. Regardless of the fact, the Northern Ireland case turned out to be the perfect tool to reconstruct the notion of 'justifiability', where the Commission stated that 'it had not had in mind the possibility that there could be a justification for any treatment in breach of Article 3' [3], the argument for justifiability has started to be used by governments rather often. I would introduce this tendency by referring to Tomasi v. France, where the government claimed, that the ill-treatment should have been measured in light of 'particular circumstances obtaining in Corsica at the time and the fact that he had been suspected of participating in a terrorist attack which had resulted in the death of one man and grave injuries to another' [4]. The Court affirmed the complicated character of combating such crime as terrorism, however stating that it could not result in limiting the absolute nature of protecting the right enshrined in Article 3 of the Convention.

What we see as an alarming sign is the Court's tendency to accept the possibility of applying stricter conditions of detention to persons suspected or convicted of terrorist attacks, including solitary confinement [5]. Although the ban on contact with other prisoners for security reasons does not necessarily constitute inhuman treatment, the applied measure influences the risk of prolonging a solitary confinement regime, whereas national systems for supervising the detention regimes could still be described as inadequate. Contributing to this argument, the Court has never established any Guide of precise rules to be applied by the Governments concerning solitary confinement. Thus, the expression of an absolute character of Article 3 of the Convention could appear to be less absolute when the case concerns the situation of combatting terrorism. Also, referring to the European Prison Rules, Rule 53 stipulates the application of special high-security measures for individual prisoners or groups of prisoners, which, in my view, could be interpreted in light of suspects or accused of terrorism [6]. The present provision is abstractive in explaining what exactly is prescribed under the 'special high security or safety measures' definition. Therefore, it leaves an application loophole for the State Party and poses a high risk of violating Article 3 of the Convention.

In our view in the present case we should also bear in mind the discrepancies in the definition of 'torture', which although being questioned throughout the case law over and over again, remains vague. To explain deeply the above-mentioned problem, we would again refer to the Ireland v United Kingdom case in this paper. As 'five techniques' of interrogation were unanimously considered to amount to torture by the Commission, that was not the case for the Court. For the Court, the distinction between those terms derived from the difference in intensity of the suffering inflicted. It was concluded that the Convention should by the first of these terms attach a special stigma to deliberate inhuman or degrading treatment causing very serious and cruel suffering. Therefore, although the interrogation techniques undoubtedly constituted inhuman and degrading treatment, although they were used systematically they did not, in the view of the Court, amount to the suffering of the particular intensity and cruelty implied by the word 'torture'. Such reasoning could be regarded as unsatisfactory and could certainly inflict more gaps in the interpretation of the violent acts towards the detainees.

Summing up, with the growth in international terrorism during post 9/11 era raised governmental concerns on how to turn the absolute meaning of Article 3 so that acts of torture could be excused. The problem of an abstract definition of certain detention conditions is nonetheless pending, amounting to certain gaps in application. Additionally, on many of cases, the European Court of Human Rights has made findings that leave open the issue as to whether the treatment in question was either torture or other ill-treatment. If to regard the abstractness in conjunction with the flexibility in interpreting the Convention in light of 'torture' threshold, an increase of the risks of violating Article 3 is rather visible.

We reckon the vast contribution is still to be made by the Court by more precise and complete rules so the absolute and non-derogable nature of the right in question would be strengthened.

References

1. ECtHR 30210/96, Kudła v Poland.
2. 12 Yearbook of the European Commission, Greek case.
3. ECtHR 5310/71, Ireland v United Kingdom.
4. ECtHR 12850/87 , Tomasi v France.
5. ECtHR 46221/99, Öcalan v Turkey.
6. European Prison Rules, CoE ; URL: https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

ГРЕНДИШ СЕРГІЙ СТАНІСЛАВОВИЧ

Міжнародний гуманітарний університет

СОМАТИЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ

В умовах науково-технічного прогресу, розвитку генної інженерії, медицини та біомедицини людська цивілізація розвивається стрімкими темпами, а тому виникає необхідність приведення нормативно-правової бази у відповідність до тих реалій, які склалися у світі. З XX ст. розпочався небачений раніше стрибок у розвитку людської цивілізації, що не могло не позначитися й на самій людині та на її правах. Раніше людина змінювала світ навколо себе, але порівняно нещодавно вона отримала можливість змінювати себе, точніше, свою фізичну субстанцію – тіло. Оскільки право – один із найважливіших соціальних регуляторів, то перед ним постав виклик – соматичні права й безліч питань. Зважаючи на можливі негативні наслідки, чи є доцільним надання таких прав людям? Які механізми потрібно створити для реалізації соматичних прав? [1, с. 47].

Етимологічно поняття «соматичний» («соматичні») походить від грецького слова “soma” – «тіло». Тобто мова йде про групу прав людини, які пов’язані з її можливістю самостійно розпоряджатися своїм тілом.

Серед соматичних прав людини виділяють такі:

– право на смерть (свобода людини свідомо та добровільно припинити своє життя обраним та доступним для неї способом (евтаназія або суїцид));

– права людини щодо її органів і тканин (трансплантація, права донорів та реципієнтів);

– репродуктивні права людини (позитивного характеру – штучне запліднення, негативного характеру – аборт, стерилізація, контрацепція);

– право на зміну статі (з чоловічої на жіночу і з жіночої на чоловічу) [2, с. 267].

У ряді країн світу в даний час формується відповідна нормативно-правова база в галузі біотехнологій, біомедицини, біоетики. Зростає число міжнародних документів у зазначеній галузі, які держава визнає для себе обов’язковими або які є бажаними для визнання. В Україні стали проводити конференції, семінари, круглі столи (міжнародні та республіканські), присвячені питанням трансплантації органів, взаємовпливу етики, релігії, медицини, так чи інакше пов’язані з реалізацією соматичних прав. У зв’язку з цим новим напрямком в юридичній науці стає вчення про соматичних правах. У даній сфері

переплелися воєдино проблеми нових можливостей науки і розвитку права (його успіхи і недоліки, прогалини, інші дефекти) [3, с. 48].

Правове регулювання соматичних прав у міжнародному полі набирає суттєвих обертів. Так, Рада Європи та Європейський Союз як регіональні міжнародні організації виробили стандарти щодо захисту прав людини та розвитку біомедицини. ЄСПЛ у своїй практиці демонструє виважену позицію щодо права завершення життя людини, щодо питання репродуктивної медицини, процедури запліднення in vitro, стерилізації, трансплантації, одностатевих стосунків і права на аборт. Суд, ухвалюючи рішення, звертається до тих міжнародних документів, які безпосередньо регулюють у Європі соматичні права та пов'язані з ними суміжні інститути: Конвенції Ради Європи з прав людини та біомедицини 1997 р., Рекомендації Ради ЄС від 29 червня 1998 р. «Про придатність донорів крові та плазми і просіювання донорської крові в Європейському співтоваристві» (98/463/ЕС), Директиви 2004/23/ЄС від 31 березня 2004 р. «Про встановлення стандартів якості та безпеки для донорства, закупівлі, тестування, обробки, збереження, зберігання і розповсюдження людських тканин і клітин». В Україні соматичні права перебувають на первинному етапі свого становлення, фактично зводяться до суворої заборони евтаназії та репродуктивного клонування. Тому слід приділити максимальну увагу захисту соматичних прав у національному полі, адже маємо міжнародні стандарти, які слід використовувати для розбудови застарілих нормативних актів. Не можна не звертати увагу на те, що сурогатне материнство є «певним шляхом» для пар, які не можуть мати дітей; донори крові та її компонентів потрібні дедалі більше у зв'язку з її нестачею; трансплантація органів в Україні вже стає звичайним явищем [4, с. 223].

Список використаних джерел

1. Мустафаєва С. М., Дерев'янко С. С. Концепція соматичних прав людини та її загальна характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 47–49.
2. Попович Т., Шаварин А. Сутнісне наповнення четвертого покоління прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 266–271.
3. Громовчук М. В. Закріплення соматичних прав в міжнародних нормативно-правових актах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. *Серія : Право*. Том 63(2021). С. 46–50.
4. Біла-Кисельова А. А. Міжнародні стандарти щодо захисту «somatic rights of human». *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2020. Вип. 3. С. 219–224.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент, завідувачка кафедри Андрейченко С. С.

ДРАНИК ОКСАНА ОЛЕГІВНА,
ЛЯХ ІРИНА ІВАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОСКАРЖЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017 р. було внесено ряд принципово важливих змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), зокрема ч.1 ст.303 була доповнено п.10, який регламентує можливість оскарження повідомлення про підозру в кримінальному провадженні [1]. Дана новела зумовлена логічним результатом розвитку положень ст. 55 Конституції України та імплементацією міжнародних стандартів судочинства в правову систему України. Процес спростування підозри тісно пов'язаний з дотриманням принципу процесуальної рівності сторін. Так, ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає квінтесенцію права на справедливий суд [2]. При цьому, відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, зокрема в п. 26 Рішення у справі «Надточій проти України» (Nadtochiy v. Ukraine) від 15.05.2008 р. зазначається, що принцип рівності сторін – один із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду – передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом [3].

Забезпечення права на оскарження повідомлення про підозру полягає також в тому, що повідомлення про підозру за своєю правовою суттю тягне за собою ряд негативних наслідків і для того, щоб уникнути безпідставності цього рішення обов'язково повинен бути дотриманий такий стандарт доказування, як «обґрунтована підозра», про що неодноразово зазначається у позиціях ЄСПЛ, зокрема у п. 175 справи «Нечипорук, Йонкало проти України» (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine) від 21.04.2011 р. [4]. Однак, на практиці виникають проблемні питання пов'язані з порушенням вимог як щодо підстав повідомлення про підозру, так і щодо процедури його вручення, на що звертають увагу деякі юристи [5]. І, якщо для сторони обвинувачення такі помилки є професійною недбалістю, то для сторони захисту вони мають подвійне значення. З одного боку, такі порушення надають стороні захисту додаткові можливості для оскарження повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК. Слід зауважити, що віднесення законодавцем права на оскарження повідом-

лення про підозру до Глави 26 КПК, яка регламентує підстави, умови та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування є цілком виправденим, адже як зазначає Л.М. Гуртієва та Т.В. Лукашкіна *повідомлення особі про підозру* є як процесуальним рішенням слідчого, прокурора, дізнавача про вчинення кримінального правопорушення певною особою, так і процесуальну дію (сукупність процесуальних дій) щодо вручення особі письмового повідомлення про підозру [6, с. 188]; [7, с. 33].

З іншого боку, ці можливості є досить обмеженими через ряд причин. Як вже зазначалось, зміни внесені Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017 року до ч. 1 ст. 303 КПК не мають зворотньої дії в часі та застосовуються до кримінальних проваджень, в яких відомості про вчинення кримінального правопорушення, внесені до ЄРДР після введення в дію цих змін [8]. Варто зазначити, що до цього моменту законом взагалі не було передбачено можливості оскарження повідомлення про підозру, проте в судовій практиці можна нарахувати з декілька десятків випадків скасування підозри [5]. До того ж, незважаючи на отриману можливість оскаржувати повідомлення про підозру, законодавець не навів перелік підстав для такого оскарження, через що слідчі судді при вирішенні питання визнання їх достатніми та вагомими для скасування повідомлення про підозру, зокрема у випадку необґрунтованості підозри, діють на власний розсуд. Більш того, ухвали слідчого судді не мають преюдиціального значення для інших суддів, відповідно у кожному конкретному випадку рішення, яке буде прийняте судом з цього питання, залежить лише від переконливості позиції захисників. З аналізу норм КПК науковці та практики визначили наступні підстави для оскарження: 1) неналежний суб'єкт складення та вручення повідомлення про підозру; 2) порушення процесуального порядку вручення повідомлення про підозру; 3) необґрунтованість підозри [9].

Можливість оскарження повідомлення про підозру містить суттєве обмеження відносно строку – закінчення одного місяця з дня повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку, або двох місяців з дня повідомлення про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше направлення обвинувального акта до суду. Відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК, максимальна межа закінчення строку досудового розслідування – 2 місяці з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину і в залежності від передбачених п. 1, п. 2 та п. 3. ч. 3 ст. 219 КПК випадків – 72 години, або 20 діб, або відповідно один місяць з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку [8]. Тобто строк, в межах якого повинно бути закінчене досудове розслідування менший або дорівнює тому

строку, протягом якого особа ще не може оскаржити повідомлення про підозру. І тільки за умови, що слідчий або прокурор з якихось причин не закінчать досудове розслідування до спливу цього строку і шляхом подання клопотання до слідчого судді в порядку передбаченому параграфом 4 глави 24 КПК продовжать строк досудового розслідування, у підозрюваного та сторони захисту нарешті з'явиться можливість оскарження такого повідомлення про підозру. В іншому випадку, сторона захисту просто об'єктивно не встигне скористатися своїм правом на оскарження. Таким чином, законодавець спробував обмежити кількість звернень з відповідними скаргами сторону захисту, надавши можливість слідчому та прокурору закінчити досудове розслідування, чим обмежив процесуальне становище сторони захисту.

Підсумовуючи, зазначимо, що зміни до КПК, які вступили в силу від 15 березня 2018 року, це необхідний та виважений крок, що має велике значення для функціонування інституту захисту та забезпечення дотримання прав, свобод та законних інтересів людини. Проте для впорядкування та покращення механізму роботи цих змін а також усунення всіх неузгоженостей та суперечок, необхідно дещо вдосконалити чинне законодавство, шляхом встановлення можливості оскарження не через один або два місяці відповідно для проступку чи злочину, а одразу після вручення особі повідомлення про підозру, узагальнення практики Верховного Суду, а також закріплення у КПК переліку підстав оскарження повідомлення про підозру.

Список використаних джерел

1. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»: Закон України від 03.10.2017 № 48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Надточій проти України (Nadtochiy v. Ukraine): рішення Європейського Суду з прав людини у справі від 15 травня 2008 року (заява № 7460/03). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404#Text
4. Нечипорук, Йонкало проти України (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine): рішення Європейського Суду з прав людини у справі від 21 квітня 2011 року (заява № 42310/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text
5. Колесник Г., Світлічний І. Чи варто оскаржувати повідомлення про підозру та як це робити? Судова практика. 2020. [Електронний ресурс]. URL: https://unba.org.ua/publications/5388-chi-varto-oskarzhuvati-povidomlennya-pro-pidozru-ta-yak-ce-robiti-sudova-praktika.html

6. Гуртієва Л.М. Поняття та правова природа повідомлення про підозру у кримінальному провадженні України. Митна справа. 2014. № 6. С. 185–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_6%282.1%29__34
7. Лукашкина Т. В. Доказывание как этап правоприменительного процеса. Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2012 р., м. Одеса) відповід. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса : Юридична література. 2013. 30–36 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text
9. Четвертак К. С. Оскарження повідомлення про підозру. Судова практика 2020 року. 2020. URL: https://blog.liga.net/user/kchetvertak/article/oskarjennya-povidomlennya-pro-pidozru-sudova-praktika-2020-roku

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Гуртієва Л. М.

ДУМА ТЕТЯНА ПЕТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ МОВНОГО ПИТАННЯ

Сьогодні у світі існує велика кількість мовних сімей, в кожну з яких входять мови, що володіють спорідненими зв'язками між собою. Останніх налічують більш ніж 6 тис. на планеті, серед яких найбільш поширені – англійська, китайська, іспанська, хінді, арабська, російська і ряд інших. Водночас налічується трохи більше 400 мов, які знаходяться під загрозою зникнення. Задля збереження й забезпечення розвитку будь-якої мови, необхідно обрати розумний відповідно до тих чи інших умов політичний курс, спрямований на затвердження сприятливої для даної держави мовної моделі, а та кож докласти чималих зусиль, аби зберегти культуру, традиції та цінності нечисленних етносів. Розглянемо, як дане завдання реалізують зарубіжні країни.

Так, Швейцарія є федеративною державою і складається з 26 кантонів, внаслідок чого існують чіткі етнічні кордони між жителями того чи іншого регіону. Населення говорить на чотирьох мовах: німецькою – 64%, французькою – 19%, італійською – 8%, ретороманською – 1%. Усі вони є офіційними, окрім останньої, ретороманської – архаїчної мови древніх кельтів, яка є лише національною та знаходиться під загрозою вимирання. У Союзній Конституції Швейцарської Конфедерації 1999 р. мові присвячено три статті: в ст. 4 вказаний перелік мов країни; в ст. 18 гарантується свобода вживання мов; в ст. 70 регламентуються

права й обов'язки Союзу, кантонів і общин щодо мов, зокрема: «… 3. Союз та кантони заохочують взаєморозуміння та обмін між мовними спільнотами. … 5. Союз підтримує заходи кантонів Граубюнден і Тічино щодо збереження і заохочення ретороманської та італійської мов» [1].

Складна обстановка, що пов'язана з етнічним чинником, виникла в Бельгії. Відповідно до ч. 1 ст. 4 Конституції Бельгії 1994 р. «Бельгія складається з чотирьох лінгвістичних регіонів: регіон французької мови, регіон нідерландської мови, двомовний регіон Брюссель-столиця і регіон німецької мови» [2]. Таким чином, населення розмовляє трьома офіційними (державними) мовами: нідерландською, французькою та німецькою. Історично склалося, що дуже часто трапляються конфлікти між вище зазначеними групами населення.

Отже, Швейцарія й Бельгія є яскравим прикладом мовної моделі, яка передбачає існування в державі кількох офіційних (державних) мов.

Як не парадоксально це звучить, але в умовах глобалізації поряд з тенденцією до інтеграції в ряді країн спостерігається прагнення деяких провінцій до відокремлення від держави. В Європі це, перш за все, стосується Іспанії. Зовні така політика пов'язана з мовою, хоча глибина її – економічна.

В Іспанії строкатий етнічний склад населення надзвичайно впливає на політику держави, в тому числі й на проблему єдності. З 47 млн всього населення країни корінні народи Іспанії становлять: іспанці – 70,6%, каталонці – 18,3%, галісійці – 8,1%, баски – 2,4%. Конституція Іспанії 1978 р., проголосивши єдність іспанської нації, гарантує право на автономію всім національностям та регіонам. Зокрема, ст. 3 встановлює, що «Кастильська мова є офіційною іспанською мовою держави» і визнає, що «інші мови Іспанії також є офіційними у відповідних автономних спільнотах згідно з їхніми Статутами» [3].

Таким чином, Іспанії характерна мовна модель, яка передбачає можливість існування, поряд з офіційною (державною) мовою, яка застосовується на всій території держави, інших офіційних мов в окремих частинах країни.

За останні роки ЗМІ все частіше згадують про рух за незалежність Каталонії, представники якого заявляють про історичну і культурну особливість каталонської нації і добиваються повного суверенітету та незалежності Каталонії. Проте у зв'язку зі світовою фінансово-економічною кризою 2008–2009 рр. і нинішньою кризою в Іспанії стався певний спад таких настроїв каталонців.

Виключне становище на планеті займає англійська мова – мова міжнародного спілкування, яка є державною мовою Великобританії, Сполучених Штатів Америки і ще ряду країн,

де вона офіційно визнана. Їм притаманна мовна модель, яка характеризується беззастережним визнанням лише однієї офіційної (державної) мови. Використання спільної мови є одним із головних чинників, що забезпечують національне єднання й дозволяють перейти до стабільності в державі.

Цікавий досвід мовної політики можна спостерігати в країнах Латинської Америки, переважна більшість країн якої, за винятком Бразилії, є іспаномовними. Федеративна Республіка Бразилія є найбільшою країною Латинської Америки, як за площею, так і за населенням. Державною мовою Бразилії є португальська. Однак привертає увагу той факт, що нещодавно українська мова стала офіційною мовою одного з муніципалітетів Бразилії. Закон із таким рішенням одноголосно підтримали всі присутні депутати на засіданні 5 жовтня 2021 року. Так, у муніципалітеті Прудентополіс 75% усього населення міста – етнічні українці, переважно вихідці з Тернопільщини. Крім того, ще в березні 2019 року міський голова Тернополя спільно з мером Прудентополіс підписали угоду про партнерство і співробітництво між цими двома містами [4].

Не залишається поза увагою і Україна, де на сьогодні гостро назріла мовна проблема. 2003 року Верховною Радою була ратифікована Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, метою якої є захист і розвиток історичних регіональних мов і мов національних меншин у Європі. Проте положення Хартії не забезпечували до кінця надійну мовну політику, внаслідок чого 2012 року було прийнято Закон України «Про засади державної мовної політики», яким було введено поняття «регіональні мови» та надано їм більш важливий статус, ні ж це передбачено у Хартії. 2014 року «Закон Ківалова – Колесніченка» скасовано Верховною Радою, оскільки цей документ фактично нівелював статус української мови як єдиної державної в Україні, але не був підписаний в. о. Президента України, який заявив, що не підписуватиме його, поки не буде підготовлений і проголосований новий закон. 2018 року Конституційний Суд України визнав Закон неконституційним і таким, що втратив чинність. 2017 року набув чинності Закон України «Про освіту», який визначає, що «мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова» і зазначає, що гарантується право отримання освіти державною мовою і регіональними мовами або мовами меншин [5]. Таким чином, представники меншин в Україні повинні вільно володіти українською мовою. Однак це викликало значне обурення серед таких країн, як Угорщина, Румунія і Болгарія, які закликали Україну не вводити в дію норму закону про освіту щодо мови навчання. Венеціанська комісія зазначила, що пункти закону є прийнятними й навіть корисними для громадян

України, але все ж рекомендувала не обмежувати до мінімуму використання мов нацменшин.

2019 року набрав чинності Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який забезпечив пріоритетність української мови у понад 30 сферах суспільного життя, зокрема у державному управлінні, ЗМІ, сфері освіти, науки, культури, реклами, послуг. Водночас він є достатньо гнучким щодо застосування інших мов поруч з українською і взагалі ніяк не регулює приватного спілкування.

Отже, мова й етноси нероздільні, бо матеріальною основою в кожному випадку виступає людина з моменту своєї появи. Тому держави повинні створювати таке середовище, де різноманітність не вважається загрозою, де всі члени суспільства можуть вільно володіти рідною мовою, не боячись дискримінації, і в той же час, де кожен може обрати для себе мову спілкування. Світовий досвід доводить, що це можливо.

Список використаних джерел

1. Союзная конституция Швейцарской Конфедерации от 18 апреля 1999 года. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/swiss/swiss--r.htm
2. Конституция Бельгии от 17 февраля 1994 года. URL: https://legalns.com/download/books/cons/belgium.pdf
3. Конституция Королевства Іспания от 27 декабря 1978 года. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/spain/spain--r.htm
4. Українська стала офіційною мовою муніципалітету в Бразилії. Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrainska-mova-brazylia/31497014.html
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39. С. 380.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

ІВЛЄВА ЛІАНА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ

Сім’я це берегиня людських цінностей. Саме з неї починається життя людини та відбувається формування її як громадянина. Сім’я – це джерело любові, поваги, прихильності, добробуту. Частина третя статті 51 Конституції України від 28 червня

1996 року зазначає, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1]. На жаль, багато дітей залишається без батьківського піклування та втрачають своє сімейне оточення. В такому випадку дитина має бути забезпечена необхідним доглядом з боку держави. Держава, в свою чергу, вживає усіх необхідних заходів для забезпечення прав дітей на сім'ю та піклування з боку батьків. Однією з форм улаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є інститут усиновлення. Пріоритетним є національне усиновлення, однак, на даний час поширеним є усиновлення дітей громадянами іноземних держав, тобто міжнародне усиновлення [6, с. 37].

Інститут усиновлення має дуже багату та цікаву історію. Так, наприклад, мусульманське право взагалі не визнає систему усиновлення. Заборона базується на положеннях Корану. В мусульманських країнах існує так би мовити інститут «прийому» або «притулку», згідно з яким, подружжя зобов'язується прийняти дитину та надати їй необхідну допомогу, однак дитина не може ні носити прізвище нової сім'ї, ні мати право на спадкування. Єдиною мусульманською державою де існує інститут усиновлення є Туніс [4, с. 60]. У деяких народів Полінезії поняття усиновлення відсутнє, оскільки діти не належать біологічним батькам, а належать суспільству в цілому, що в свою чергу дозволяє дітям переїжджати з одного дому в інший, з різних на те причин [5, с. 23]. У країнах Західної Європи на законодавчому рівні закріплено, що усиновлення дітей можливе лише з урахуванням їх інтересів, однак воно також направлене на забезпечення бездітних осіб спадкоємцями. У Німеччині усиновлення допустиме, якщо воно служить на благо дитини.

Хоча міжнародне усиновлення міцно ввійшло в життя нашої країни, однак до теперішнього часу відсутнє чітке визначення поняття «міжнародне усиновлення».

Відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [3].

Визначення поняття «міжнародне усиновлення» досліджуються у роботах науковців: І.О. Гожій, Г.К. Матвєєва, А.А. Мітрікаса, В.В. Рязанцева та інших.

У своїх працях А.А. Мітрікаса визначає усиновлення як акт, у результаті якого виникають батьківські права та обов'язки на підставі закону, коли в результаті усиновлення, з одного боку, припиняються правовідносини дитини з кровними батьками, а з іншого – виникає її правовий зв'язок з особами, які їх замінюють, тобто відбувається своєрідна передача всіх особистих і майнових прав від одних осіб до інших [7, с. 11]. Г.К. Матвєєв

визначає усиновлення як юридичний акт, у силу якого між усиновленим (та його нащадками) і усиновлювачем (та його родичами) виникають ті ж самі права та обов'язки, як і між родичами за походженням [8, с. 33]. Отже, зазначені науковці визначають усиновлення як підставу виникнення сімейних відносин.

В.В. Рязанцев розглядає усиновлення як складний юридичний акт, у якому знаходить своє відображення воля: осіб, які висловили бажання усиновити дитину; батьків, які дали згоду на усиновлення своєї дитини; самої дитини; та інших осіб, установлених законом [9, с. 18]. І.О. Гожій зазначає, що відносини міжнародного усиновлення це приватно-правові відносини, які ускладнюються іноземним елементом [10]. Погоджуючись з визначенням І.О. Гожія, вважаємо за необхідне зазначити, що термін «міжнародний» перекладається як «міжнародний», «міждержавний».

Міждержавне усиновлення – є самостійним інститутом міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, що залишились без батьківського піклування, сімейних умов та довгоочікуваних батьків. Тобто, міждержавне усиновлення є підставою для виникнення сімейних відносин як юридичного акту за участю іноземного громадянина. Відомим правовим актом, який регламентує міждержавне усиновлення є Гаазька Конвенція про захист дітей і співробітництво у галузі міждержавного усиновлення, прийнята у 1993 році [2].

Отже, міжнародне усиновлення – це самостійний інститут міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, які залишилися без батьківського піклування, благополучних умов сімейного піклування та люблячих і довгоочікуваних батьків. Міжнародне усиновлення здійснюється на підставі сімейних відносин як юридичного акту за участю іноземного громадянина.

Хоча питання, що стосуються міжнародного усиновлення регламентуються великою кількістю нормативно-правових актів, однак, на даний час, в нашій країні існує ряд проблем пов'язаних з міжнародним усиновленням. Правові і соціальні питання міжнародного усиновлення повинні знаходитися на постійному контролю з боку держави та суспільства в цілому, оскільки дитина, усиновлена іноземцем повинна покинути свою країну та проживати в державі усиновлювача, а відповідно у правовому відношенні має бути надійно захищена. Також, має бути впроваджений більш ефективний контроль за процесом міжнародного усиновлення, з метою запобігання випадків «фіктивного усиновлення». Крім того, на законодавчому рівні повинно бути закріплено чітке визначення поняття міжнародного усиновлення.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Гаазька конвенція про захист дітей та співпрацю з питань міждержавного усиновлення від 29.05.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text
4. Титова Т.А. К вопросу о международно-правовом регулировании сотрудничества государства в области усыновления (удочерения). *Российский юридический журнал.* 2013. № 3. С. 60.
5. Жуйкова Е. Б. К вопросу о психологических особенностях семей, сохраняющих тайну усыновления. *Весник ЮУрГУ. Серия «Психология»*. 2014. Т. 7. № 2. С. 28.
6. Шуп'яна М.В. Гаазька конвенція: усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України в реаліях та перспективах. *Освітній простір України*. 2018. № 12. С. 37.
7. Митрикас А. А. Семья как ценность: состояние и перспективы целостного выбора в странах Европы. *Социс*. 2004. № 5. С. 11.
8. Матвєєв Г. К. Вибране / упоряд. В. І. Кисіль. К. : Україна. 2008. С. 33.
9. Рязанцев В. В. Правоотношения усыновления в российском семейном праве / автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. М., 2001. С. 18.
10. Гожій І. О. Деякі питання колізійного регулювання міждержавного усиновлення. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. № 1/2(29/30). С. 192–195.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Форманюк В. В.

КЛЄЩЕНКО АНЖЕЛІКА ЛЕОНІДІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РОЗУМНИХ СТРОКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Аналіз положень ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [1] надає розуміння принципу розумності строків будь-якого виду провадження як складової права на справедливий суд. Із прийняттям Закону України «Про ратифікацію Конвенції» [4] приписи Конвенції набули обов'язкової сили для України. На національному рівні право на справедливий суд , зокрема, принцип розумних строків, закріплено в ст. 129 Конституції України [2], а також у ст. 28 та 308 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [3].

На національному рівні дотримання принципу розумних строків під час досудового розслідування реалізується слідчим суддею та прокурором. Коли всі державні засоби захисту порушеного права вичерпані, на міжнародному рівні такі завдання виконує Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5], рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання Україною відповідно до ст. 46 Конвенції.

Велика кількість рішень ЄСПЛ, що були ухвалені проти України, стосується саме оскарження недотримання принципу розумних строків органами, які реалізують завдання кримінального процесу. В таких рішеннях як «Беньямінсон проти України» («Benjaminson v. Ukraine») 2007 року (п. 104) [7], «Вергельський проти України» («Vergelsky v. Ukraine») 2009 року (п. 116) [8], «Федько проти України» («Fedko v. Ukraine») 2008 року (п. 24) [9] ЄСПЛ неодноразово зауважує відносно відповідності тривалості досудового розслідування, судового розгляду та навіть виконання рішення складності кримінальної справи, що визначається згідно із усталеними критеріями (кількість учасників, поведінка суб'єктів, складність вчиненого кримінального правопорушення та інші). Також Суд зазначає, що навіть якщо тривалість розслідування та розгляду зумовлена складністю справи, вона не має бути надмірною.

Науковці (Лапкін А.В. [10], Кушніров В.А. [11] та багато інших) достатньо уваги приділяють дослідженню дотримання розумності строків саме судом під час судового розгляду, проте дана проблематика актуальна і для стадії досудового розслідування, адже дотримання розумних строків під час дізнання і слідства є надзвичайно важливим у зв'язку із необхідністю тимчасового втручання чи обмеження прав та свобод «потенційно» підозрюваної або підозрюваної особи, які на практиці стають постійними саме внаслідок порушення принципу розумних строків органом досудового розслідування.

Показовою є справа «Беньямінсон проти України» («Benjaminson v. Ukraine») 2007 року, в результаті розгляду якої, Суд зауважив, що стадія досудового розслідування (на той час – попереднє слідство) тривала більше чотирьох років при тому, що були довгі проміжки часу, під час яких не проводилося жодних слідчих та інших процесуальних дій. Ведення цієї кримінальної справи постійно передоручалося новим слідчим, які мали ознайомлюватися із матеріалами, що стало основною з причин такої тривалості розслідування. ЄСПЛ визнав таку поведінку осіб, відповідальних за проведення досудового розслідування неприпустимою та такою, що суперечить загальновизнаним міжнародним нормам, яка в результаті привела до

штучного і надмірного обмеження прав людей, стосовно яких проводилося відповідне слідство (пп. 104, 106) [7].

Хотілося б зауважити про недосконалість законодавчої конструкції оскарження недотримання розумних строків на стадії досудового розслідування, відповідно до якої, така скарга має бути подана прокурору вищого рівня. Позиція ЄСПЛ в такому прецеденті як «Меріт проти України» («Merit v. Ukraine»), п. 63 [6] полягає у тому, що оскарження недотримання розумних строків до прокуратури не є ефективним способом захисту особи.

Дуже часто особа, яка намагається оскаржити діяння прокурора прокурору вищого рівня залишається без ефективного захисту свого права, адже ніхто не гарантує проведення всіх процесуальних дій в розумний строк в результаті розгляду такої скарги та застосування прокурором вищого рівня певних методів примусу до посадовця, діяння якого оскаржуються. Крім цього, нерідко заяви скаржників залишають без задоволення. Як зазначає ЄСПЛ в цьому ж рішенні [6], більш ефективним засобом оскарження є подання цих скарг особі, яка здійснює функцію судового контролю, в Україні такою особою є слідчий суддя.

Висновки: розумний строк є елементом права на справедливий суд в розумінні ч. 1 ст. 6 Конвенції, а також закріплений як самостійний принцип судочинства в національному законодавстві (ст. 129 Конституції України, ст. 28 КПК України). В Україні суб'єктами забезпечення дотримання принципу розумних строків на стадії досудового розслідування є слідчий суддя та прокурор. На міжнародному рівні таким суб'єктом є ЄСПЛ. На жаль, існують випадки порушення принципу розумних строків на стадії досудового розслідування (окремі проблемні аспекти ситуації було висвітлено в даних тезах). Недотримання принципу розумних строків є прямим порушенням права особи на справедливий суд в контексті положень Конвенції.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 2 жовт. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 05.11.2021).
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 05.11.2021).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 4 жовт. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 05.11.2021).

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР : станом на 13 берез. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text (дата звернення: 05.11.2021).
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text (дата звернення: 05.11.2021).
6. Справа «Меріт проти України» (заява N 66561/01) : Справа Європ. суду з прав людини від 30.03.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_110#Text (дата звернення: 05.11.2021).
7. Справа «Беньямінсон проти України» (Заява № 31585/02) : Рішення Європ. суду з прав людини від 26.07.2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_283#Text (дата звернення: 05.11.2021).
8. Справа «Вергельський проти України» (Заява N 19312/06) : Рішення Європ. суду з прав людини від 12.03.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_460#Text (дата звернення: 05.11.2021).
9. Справа «Федько проти України» (Заява N 17277/03) : Рішення Європ. суду з прав людини від 12.06.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_600#Text (дата звернення: 05.11.2021).
10. Лапкін А. В. Деякі проблеми забезпечення судом розумних строків судового розгляду у кримінальному провадженні. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.). 2018. С. 145–147.
11. Kushnierov V. Category «easonable term» in the criminal process of Ukraine. Entrepreneurship, Economy and Law. 2020. № 10. С. 269. URL: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.10.46 (дата звернення: 05.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцет кафедри Гуртієва Л. М.

МАЛАХАТЬКО ДІАНА КОСТЯНТИНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВСЕСВІТНЬОЇ ПАНДЕМІЇ

У більшості країн найвищою соціальною цінністю визнаються права та свободи людини. Політичні діячі нескінченно говорять нам про принцип верховенства права. У 1953 році була ратифікована Європейська конвенція з прав людини. А в 1959 навіть створений Європейський суд з прав людини. Проте на сьогоднішній день, досить гостро постає питання про дотримання прав людини, зокрема права на життя. На разі заборонено перетинати кордон без наявності COVID-сертифікат,

що підтверджує вакцинацію від COVID-19 однією чи кількома дозами вакцин, включених Всесвітньою організацією охорони здоров'я до переліку дозволених для використання в надзвичайних ситуаціях. Також відбувається примусова вакцинація працівників закладів освіти, медиків, водіїв та ін.

Для того щоб досить точно та всебічно дослідити дане питання, варто звернутись до таких міжнародно-правових актів: Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини і біомедицину 1997 р. (відома під назвою Конвенція Ов'єдо), Додатковий протокол до Конвенції про права людини та біомедицину щодо трансплантації органів і тканин людини 2002 р., Додатковий протокол до Конвенції про права людини і біомедицину в галузі біомедичних досліджень 2005 р., Додатковий протокол до Конвенції про права людини і біомедицину, що стосується генетичного тестування в медичних цілях 2008 р., Загальна декларація про геном людини та права людини 1997 р., Загальна декларація про біоетику і права людини 2005 р., Хартія основних прав Європейського союзу 2000 р. та низка директив, рекомендацій і положень ЄС.

Першим і одним з головних принципів є те, що будь-яке втручання у сферу здоров'я може здійснюватися тільки після добровільної та свідомої згоди на це особи. (ст. 5 Конвенції Ов'єдо)[3]. Така умова медичного втручання взяла свій початок ще від Нюрберзького кодексу 1947 року. Під даним принципом слід розуміти те, що людина повинна самостійно приймати рішення, без будь-якого тиску на неї шляхом сили, обману, маніпуляцій та інших прихованих форм примусу.

Ще одним, не менш важливим принципом є інформованість особи. Якщо звернутись до ч. 1-2 ст. 13 Додаткового протоколу у галузі біомедичних досліджень щодо питання надання інформації та отримання згоди учасників досліджень, то варто зазначити, що особам повинна надаватись адекватна інформація у зрозумілій формі. Зокрема повинна бути надана інформація яка стосується питання ризиків та будь-яких труднощів [1].

Загальна декларація про біоетику і права людини поєднує два вищезазначені принципи, та проголошує в статті 6, що лише за попередньою, вільною та інформованою згодою особи, над нею може проводитись будь-яке медичне втручання в профілактичних, діагностичних або ж терапевтичних цілях. Також досить цікава позиція висвітлена в ч. 3 ст. 6 зазначеної декларації, а саме: «У відповідних випадках при проведенні дослідження над групою осіб або громадою можуть укладатися додаткові угоди з юридичними представниками цієї групи або громади. Ні при яких обставинах інформована згода окремої особи не має підмінятися колективною угодою чи згодою керівника громади

або іншого представника влади». Саме з цієї норми можна дійти висновку, що особа яка робить вакцинацію, повинна самостійно прийняти рішення, а не під тиском інших суб'єктів.

Кожна людина повинна усвідомлювати прийняте рішення стосовно будь-якого медичного втручання, і це, безперечно, є істотною умовою. Проте варто приділити увагу особам, які за станом свого психологічного розвитку, станом здоров'я або інших чинників неспроможні самостійно надати згоду. Стосовно цього у Конвенції Ов'єдо зазначено, що втручання стосовно особи, яка є недієздатною давати згоду, може здійснюватися тільки за умови, що воно матиме безпосередню користь для такої особи.

Також необхідно звернути увагу на Резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи № 2361 2021 року «Вакцини проти Covid-19: етичні, юридичні та практичні міркування», де було вказано наступне:

– п. 7.3.1 забезпечити, щоб громадяни були поінформовані про те, що вакцинація не є обов'язковою і що ніхто не зазнає політичного, соціального чи іншого тиску на вакцинацію, якщо вони цього не хочуть;

– п. 7.3.2 забезпечити, щоб ніхто не піддавався дискримінації у зв'язку з тим, що він/вона не був вакцинований, через можливі ризики для здоров'я або не бажає вакцинуватися [4].

Підсумовуючи все вищесказане, можна дійти висновку, що на сьогодні не цілком дотримуються прав людини. Адже за прийняте рішення про відмову стосовно вакцини, особа підлягає дискримінації. А саме: обмеження права на свободу пересування, обмеження права на освіту та ін. Навіть у надзвичайній ситуації людина повинна мати право на життя, саме тому будь-які біомедичні втручання можуть здійснюватися виключно за умови дотримання правових положень, адже саме це є гарантом захисту людини.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Конвенції про права людини та біомедицину, що стосується біомедичних досліджень. URL: https://rm.coe.int/168008371a (дата звернення: 25.01.2005).
2. Конвенція про права людини та біомедицину. URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164 (дата звернення: 04.04.1997).
3. ПАРЄ: в демократичному суспільстві імунізація має бути доступною, але не примусовою. URL: https://pon.org.ua/novyny/9005-parye-v-demokratychnomu-suspilstvi-imunizaciia-maie-buty-dostupnou-ale-neprymusovou.html (дата звернення: 30.09.2021).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

МАЗУР МАКСИМ ЯРОСЛАВОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Питання міжнародно-правових стандартів у сучасному світі є вкрай актуальним. Досліджуючи дане питання, в першу чергу, потрібно розібратись з визначенням самого поняття. Сучасне міжнародне право прямує до шляху конкретизації загальнолюдських стандартів прав і свобод людини, відповідно до яких країни повинні налаштовувати своє внутрішнє законодавство. На жаль, на даний час немає єдиного чіткого визначення поняття «міжнародний стандарт».

В наукових працях є різні трактування міжнародних стандартів. Наприклад, Автономов О. під міжнародними стандартами розуміє принципи міжнародного права як «фундаментальні засади, з яких виходять (або принаймні повинні виходити) при формулюванні, тлумаченні та реалізації норм права» [1, с. 4].

Відомою також є позиція, відповідно до якої міжнародні стандарти прав людини тлумачаться як відповідні обов'язки держав. На підтвердження даного трактування можна використати думку С. Черниченка, згідно якої міжнародні стандарти в галузі прав людини – це міжнародно-правові, тобто такі, що випливають з міжнародного права, обов'язки держав [2, с. 38].

Особисто я, досліджуючи це питання, дотримуюсь думки, що поняття «стандарт» є саме по собі спірним. Адже міжнародне право має своє поширення на різні держави, квазідержави та державні утворення. Як відомо, в сучасному світі існує доволі велика кількість релігійних течій, культурних традицій, та й взагалі розвиток різних держав значно відрізняється. В умовах стрімкого економічного розвитку одних держав та стабільної затримки в інших, не можна говорити про процес стандартизації норм прав для цих країн.

Я вважаю, що міжнародні стандарти у сфері прав людини це питання яке повинне зараз вкрай активно розвиватись на міжнародній науковій арені. На мою думку, це має бути пов'язано з теперішньою демонстративно-нестабільною ситуацію в світі, на яку впливають кілька факторів. По-перше, це масштабний процес мілітаризації країн-лідерів на світовій політичній карті, а по-друге, це вплив на всі сфери публічного та приватного життя країн світу пандемії вірусу COVID-19.

Не можна не брати до уваги той факт, що зараз активно відбуваються випадки грубого порушення прав та основоположних свобод людини. Виникає питання: «а що ж може стримати

такі порушення ?» На мою думку, це досить принципове питанням, адже саме обов'язок дотримуватися стандартів захисту прав та свобод людини випливає з підписання відповідних міжнародних угод, договорів та відповідний статус держави, як суб'єкта міжнародних відносин. Дотримання умов, які зазначені в цих договорах, впровадження їх в національне законодавство та чітко визначена система державного нагляду та контролю за їх виконанням – є прерогативою кожного суб'єкта, який є членом міжнародно-правових відносин. Саме визнання людини як найвищої соціальної цінності в країні – є показником сучасної, демократичної та розвиненої держави.

З огляду на те, що за останні кілька років міжнародне соціальне становище людини різко змінилось, вважаю за доцільним винести дане питання на розгляд чергових зібрань провідних міжнародних організацій. Кожен член даних організацій повинен приймати активну роль в ініціюванні розгляду даних проблематичних аспектів на міжнародному рівні. Адже, саме на найвищому рівні повинні вирішуватись питання, які пов'язанні з добробутом населення країн-учасників, та світу загалом.

Особливо гостро постає питання правового статусу біженців, та дотримання їх прав в умовах загострення міжнаціональних конфліктів.

Взагалі, міжнародні стандарти у сфері прав людини – це певні основоположні принципи, правила поведінки, які висвітлені в міжнародно-правових договорах. Учасники міжнародних організацій при затвердженні даних правил беруть на себе велику відповідальність не лише за їхнє законодавче закріплення, а й за їх впровадження в життя, їхнє виконання та обов'язкове дотримання.

Отже, підсумовуючи викладену та проаналізовану мною інформацію, стосовно проблеми розуміння та трактування міжнародних стандартів у сфері прав людини в сучасних умовах можна дійти кількох зроблених мною висновків.

Спершу, я хотів би наголосити на тому, що саме функціонування міжнародно-правових стандартів прав людини є вкрай актуальним та необхідним за умов нинішньої зміни умов соціального існування людини. Однак, дана сфера повинна відповідати вимогам сучасного суспільства. Я вважаю, що зараз вкрай необхідно налагодити процедуру централізованого міжнародно-правого регулювання у сфері прав людини. Та запровадити ефективну систему виконання та дотримання цих, необхідних у нашому суспільстві, правил та принципів.

Список використаних джерел

1. Автономов А. С. Автореферат учебного пособия «Ювенальная юстиция». *Вопросы ювенальной юстиции*. 2009. № 4. С. 4.
2. Черниченко С. В. Права человека и гуманитарная проблематика в современной дипломатии. *Московский журнал международного права*. 1992. № 3. С. 38.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

МЕЛЬНИК ВЕРОНІКА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СВОБОДА РЕЛІГІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Реалії сьогодення змушують кожного переглянути звичне раніше життя та пристосуватись до виниклих обставин. Чи могло суспільство декілька років тому уявити, в якій ситуації ми опинимось в столітті новітніх можливостей, блискавичного розвитку науки та техніки?

Наслідком пандемії COVID-19 стала значна лімітація прав та воль, визначені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Варто зазначити, що у квітні 2020 року Рада Європи опублікувала посібник для держав-членів. Відповідно до нього демократія, верховенство закону та права людини визначаються наріжними під час теперішньої пандемії. Обмеження щодо них допускаються тільки, якщо такі будуть встановлені законом та співмірними із поставленою метою [2].

У зв'язку з проголошенням 11 березня 2020 року спалаху пандемії уряди зарубіжних країн стрімко почали приймати заходи, які мали прямий або опосередкований вплив на велику кількість прав та свобод громадян, включаючи і свободу релігії, особливо в питаннях щодо релігійних віруючих та релігійних громад. Однак, сама ж Конвенція містить положення, відповідно до якого свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1].

Рівне ставлення до релігійної свободи порівняно з іншими основними свободами, які зазнали обмежень у результаті заходів для запобігання занесенню та поширенню COVID-19, є актуальним питанням на даний час. На державу покладається

обов'язок не тільки довести, що певні обмеження необхідні, а й регулювати та застосовувати їх у такий спосіб, який не є ані свавільним, ані дискримінаційним. Релігійна свобода не повинна бути привілейована чи дискримінована стосовно інших основних прав. Наприклад, не здається розумним вимагати іншу безпечну відстань між людьми в церквах або різну дозволену заповнюваність у порівнянні з іншими місцями масового скупчення людей. На думку Ахмеда Шахіда, який займає посаду спеціального доповідача в Організації Об'єднаних Націй з питань свободи релігії або переконань, свобода віросповідання має свої межі. Він вважає, що право сповідувати свої релігійні переконання обмежене тим, наскільки одна людина може завдати шкоди іншій, порушуючи тим самим її права і свободи або наражаючи її здоров'я на небезпеку [4].

З іншої сторони, релігійна свобода, як і будь-яка інша фундаментальна свобода, вимагає особливого режиму регулювання. Урядам країн варто розуміти важливість та актуальність проблеми свободи віросповідання, щоб запобігти утискам та непропорційним обмеженням. Найголовніше в даній ситуації – ретельно збалансовувати суспільний інтерес та права окремої особи. На думку голландського психолога Бастіяна Рут'енса, ми зіткнулися з вірусом, про який майже нічого не знаємо, а це вимагає термінових заходів. За його словами зараз дуже важко змінити поведінку людей, тому без суворих правил не обійтися. Уряди країн мають діяти чітко і переконливо. Люди мають відчувати, що влада контролює ситуацію і може авторитетно інформувати їх про поширення інфекції [4].

Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) 7 квітня 2020 року опублікувала документ під назвою «Рекомендації та вказівки для «конфесійних організацій» в умовах пандемії COVID-19». Зокрема, ВООЗ закликала ці організації уникати масових зібрань та проводити «ритуали та пов'язані з вірою заходи віртуально», коли це можливо. У разі проведення зібрань слід дотримуватися соціальної (організація називає її «фізичною») дистанції. Релігійним ритуалам, таким як Святе Причастя, весілля, похорони та інші (без соціального дистанціювання) варто запобігти. У разі виникнення потреби організація повинна оприлюднювати оновлення, в іншому випадку – термін дії цього документа закінчується через 2 роки після дати публікації [3].

Отже, можна дійти висновку, що пандемія коронавірусної хвороби має значний вплив на сучасні відносини в світовому масштабі. Обмеження прав людини можуть бути виправданими в умовах пандемії, але держави не можуть перебільшувати свої повноваження, тим самим невиправдано та непропорційно звужуючи волі та свободи. Кожному з нас варто переосмислити

життєві цінності та зрозуміти, що тільки спільними зусиллями та кропіткою працею ми зможемо здолати це випробування з мінімальними втратами.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004
2. Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis. A toolkit for member states. URL: https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40
3. Practical considerations and recommendations for religious leaders and faith-based communities in the context of COVID-19. URL: https://www.who.int/publications/i/item/practical-considerations-and-recommendations-for-religious-leaders-and-faith-based-communities-in-the-context-of-covid-19
4. Чому церкви ігнорують карантин. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-52323396

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

МИТРИК АЛІНА ІЛЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Правовий статус особи – це перш за все, законодавчо закріплені права, свободи, обов'язки, а також встановлена відповідальність за порушення останніх. Конституція України у статті 26 зазначає, що особи без громадянства, які перебувають на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть ті самі обов'язки, як і громадяни України, крім винятків встановлених Конституцією, законами та міжнародними договорами України [5]. Зокрема, Верховною Радою України ратифіковані міжнародні договори, що визначають правовий статус осіб без громадянства, а саме: Конвенція про статус апатридів 1954 р. та Конвенція про скорочення безгромадянства 1961 р. Остання свідчить про необхідність скорочення випадків без громадянства і припинення цього стану, коли особу жодна держава не вважає своїм громадянином відповідно до своїх законів.

Цілями Конвенцій є встановлення сприятливого режиму для набуття апатридами громадянства держави постійного проживання та ліквідації можливостей отримання особою цього статусу при експатріації. Конвенцією передбачено також створення спеціального міжнародного органу, який би займався проблемами апатридів. За рішенням Генеральної Асамблеї ООН ці функції покладено на Верховного комісара ООН у справах біженців [4].

Як зазначалось вище, правовий статус особи включає її права та обов'язки. Глава II Конвенції про статус апатридів містить невичерпний перелік прав, якими користується особа без громадянства. До них можна віднести право: на власність, зокрема, й на інтелектуальну; на звернення до суду за захистом порушених чи оспорюваних прав; на працю; на підприємницьку діяльність; на соціальний захист.

На відміну від правового статусу іноземця, який користується правовим захистом держави громадянства та держави перебування, апатрид перебуває під владою лише держави перебування. Перш за для самої особи це негативне явище, оскільки вона не може повною мірою реалізовувати свої права і в разі їхнього порушення розраховувати на всебічний захист. Однією з основних причин виникнення безгромадянства є невідповідність правових норм, які регулюють однакові суспільні відносини в національних законодавствах про громадянство. До головних причин виникнення стану без громадянства належать:

1) при виході особи з громадянства однієї держави за власною ініціативою і неможливості отримати громадянства іншої держави, тому, що воно надається через 5–10 років;

2) в результаті народження дітей від осіб без громадянства, а також у дітей громадян держави, у якій набуття громадянства в результаті народження визначається правом ґрунту (Аргентина), а також якщо така дитина народилася на території держави, де даний вид набуття громадянства визначається виключно правом крові (Швеція);

3) одруженні жінки з іноземцем, держава якого не надає жінці автоматично громадянства чоловіка (США, Франція), а сама жінка має громадянство країни, законодавство якої керується принципом «дружина слідує громадянству чоловіка» [2, с. 57].

Безгромадянство, без сумніву, являє собою негативне явище, тому що основою існування держави є наявність міцного політико-правового зв'язку з певною сукупністю осіб, що проживають на території цієї держави. Сучасне міжнародне право в якості міжнародно-правового звичаю утвердило норму, згідно до якої апатридів у міжнародному спілкуванні захищають держави, на території яких вони мають постійне місце проживання.

Для усунення існування статусу без громадянства необхідно усунути колізії, які як зазначалось вище, створюють умови для виникнення такого стану. До таких засобів можна віднести: особа, яка отримала дозвіл на вихід із громадянства однієї держави, не має втрачати первинного громадянства до набуття нового; діти, батьки яких невідомі, отримують громадянство за місцем народження або за місцем знаходження; якщо усиновлення дитини має наслідком втрату попереднього громадянства дитини, то така втрата може мати місце лише у тому випадку, якщо дитина одночасно набуває громадянство батьків; якщо законодавство країни громадянства жінки передбачає денаціоналізацію через вступ у шлюб з іноземцем або зміни громадянства чоловіком, така зміна не повинна зробити жінку апатридом.

Реалізація цих засобів може бути досягнута шляхом укладання міжнародних договорів. В літературі можна зустріти класифікацію договорів про громадянство: договори про усунення подвійного громадянства та договори про усунення безгромадянства (апатризму), хоча деякі міжнародно-правові акти містять положення, скеровані на усунення як біпатризму, так і апатризму [3, с. 390]. На відміну від міжнародних договорів, які стосувались скорочення множинного громадянства (Європейська конвенція про скорочення випадків множинного громадянства та про військову повинність у випадку множинності громадянства 1963 р., багатостороння угода, укладена в 1950 році між скандинавськими країнами – Швецією, Норвегією та Данією), договорів, що спрямовані на зменшення такого негативного явища як апатризм підписано майже не було. Тому це повинен бути пріоритетний напрямок у міжнародному співробітництві держав.

Список використаних джерел

1. Суржинський М. І. Інститут громадянства України : конституційно-правовий аспект // НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К. : Наук. думка. 2011. 214 с.
2. Міжнародне право : навч.-метод. пос. для студентів юридичного факультету / уклад. К. Ю. Фіщенко, В. Х. Ярмакі, М. К. Гопич. Одеса : ОДУВС, 2015. 286 с.
3. Міжнародне публічне право : навч. посіб. / за заг. ред. В. Е. Теліпко. К. : Центр учбової літератури, 2010. 608 с.
4. Конвенція про статус апатридів : від 28.09.1954 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995 (дата звернення: 01.11.2021).
5. Конституція України від 27.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96 (дата звернення: 01.11.2021).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

МОЗГОВА ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Історія ХХ століття пов'язується із значним розвитком міжнародно-правового співробітництва держав в різних сферах. Серед пріоритетів співробітництва держав на міжнародному рівні доцільно визначити закріплення та забезпечення основних прав людини. В сьогоднішніх умовах значної актуальності набуває дослідження міжнародно-правових засад забезпечення прав людини, які сформувалися в межах міжнародного права прав людини.

Дослідженню прав людини присвятили свої праці багато вітчизняних науковців – В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, В.В. Баштанник, І.П. Голосніченко, Р.А. Калюжний, А.М. Колодій, А.Т. Комзюк, В.В. Копейчиков, М.В. Корнієнко, В.В. Маклаков, О.В. Негодченко, Н.Р. Нижник, П.М. Рабінович, О.Ф. Фрицький, Ю.С. Шемшученко. Водночас традиції сучасного наукового аналізу актуалізують проблеми міжнародного права прав людини.

Однією з найважливіших галузей сучасного міжнародного права є права людини. Хоча ідеї прав людини беруть свої витоки з давнини, починаючи з положень Біблії про цінність і недоторканність людського життя, рівність людей, значного розвитку дана галузь міжнародного права набула саме в середині ХХ століття. У широкому розумінні права людини – це невід'ємні властивості, природні можливості розвитку, які визначають міру людської свободи, оскільки права людини – надто складне, багатогранне, філософське, етичне, політологічне й правове поняття. Водночас, права людини – наукова категорія, що характеризує правовий статус людини стосовно держави, її інститутів, посадових осіб, міжурядових та міжнародних організацій, політичних груп, можливості й здатності людини в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах [5]. Міжнародні норми з прав людини вважаються критерієм, якому мають відповідати законодавство й відповідна юридична практика всіх держав міжнародної спільноти [2, с. 105, 106]. Відповідна діяльність не обмежується часом, а повинна бути постійною і здійснюватися згідно з розвитком уявлень про зміст прав людини міжнародних органів, уповноважених тлумачити міжнародні договори.

У ХХ ст. ще вважалось, що право людини – це внутрішня справа кожної держави. Розвиток міжнародних відносин веде до зміни меж внутрішньої юрисдикції держав, які самі встановлюють рамки таких обмежень, передаючи ряд питань до

відання міжнародно-правового регулювання [4, с. 238]. У другій половині XX ст. світовим співтовариством прийнято міжнародні договори у сфері захисту прав людини та створено органи контролю за їх дотриманням. У XXI ст. переосмислюється місце та роль міжнародного права; у нього з'являються нові орієнтири. Світова спільнота поступово перейшла свій шлях розвитку від концепції державоцентризму до гомоцентризму.

Проблема прав людини сьогодні набула надзвичайної гостроти. І якщо раніше відносини у сфері реалізації, охорони й захисту прав людини регулювалися переважно внутрішньодержавним правом, то зараз вони стали повноцінним об'єктом «опіки» міжнародного права. Це неминуче пов'язано із інтенсифікацією й ускладненням контактів між відповідними нормами міжнародного й національного права. Тому кожна держава повинна створити ефективні юридичні механізми опосередкування таких контактів, а відповідно й реалізації взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань щодо прав людини. Однією з найважливіших проблем сучасного суспільного розвитку є питання взаємовідносин держави і громадянина через формування ефективних національних та міжнародних інструментів захисту прав і свобод людини, адже наявність чи відсутність основних прав і свобод людини і громадянина держави [3, с. 13]. Сталий досвід міжнаціонального співробітництва в системі забезпечення прав і основних свобод людини переконливо доводить, що в умовах сьогодення повна заміна внутрішньодержавного регулювання правового становища людини міжнародно-правовими нормами навряд чи досяжна. Вичерпна й виняткова регламентація прав людини міжнародним правом сьогодні неможлива через розбіжності, що зберігаються в підходах країн до проблеми визначення їх сутності та змісту. Крім того, механізм функціонування міжнародного права не може сам по собі забезпечити фізичним особам можливість реалізовувати в повному обсязі їх права. Основне призначення міжнародного права полягає не в підпорядкуванні внутрішнього життя країни наднаціональним правовим механізмам, а у формуванні оптимальних міжнародних умов для національного розвитку. Відповідно, головна мета угод, договорів та інших міжнародних актів у системі забезпечення прав людини полягає не в дублюванні національного законодавства, а у встановленні чітких загальних стандартів діяльності держав, у забезпеченні їх усебічного визнання й однакового застосування [5]. Таким чином, права людини – це завжди конкретні соціальні можливості, які, відповідаючи міжнародним стандартам, ураховують також і специфічні внутрішньосоціальні умови, котрі є чинниками і середовищем реалізації відповідних прав [1, с. 120].

Отже, загальновизнано, що права і свободи людини – це такий правовий інститут загальнолюдських цінностей, для якого характерне встановлення єдиних міжнародно-правових стандартів. На сьогодні у світі існує багато інститутів і механізмів, спрямованих на захист прав і свобод людини і громадянина, але права особистості часто порушуються, а способи їх захисту не завжди досить ефективні.

Список використаних джерел

1. Верланов С. О. Європейська соціальна хартія: особливості принципів міжнародного тлумачення (за матеріалами практики Європейського комітету соціальних прав). *Бюл. М-ва юстиції України*. 2008. № 2. С. 119–130.
2. Добрянський С. П. Актуальні проблеми загальної теорії прав людини. *Праці Львів. лабораторії прав людини і громадянина НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування АПрН України. Серія І. Дослідження та реферати*. Л. : Астрон, 2006. Вип. 10. С. 105–110.
3. Добрянський С. П. Хартія Європейського Союзу про основні права як втілення здобутків загальної теорії прав людини. *Бюл. Мін-ва юстиції України*. 2003. № 5. С. 42–48.
4. Клименко А. Л. Міжнародно-правові гарантії здійснення права людини на соціальне забезпечення. *Право та інновації*. 2016. № 1(13). С. 23–244.
5. Пушкар О. В. Реалізація європейських стандартів публічного управління щодо забезпечення прав людини та напрями їх упровадження в Україні. URL: http://www.dridu.dp.ua/zbirnik

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

НОВІКОВА ДАР'Я ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЯГАРЯ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

За міжнародними правовими стандартами встановлено, що найвищою цінністю є людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека. Тема захисту прав людини є провідною в багатьох міжнародних угодах, конвенціях та пактах. В своїй роботі хотіли би висвітлити питання розподілення тягаря доказування, що безпосередньо стосується захисту прав людини, особливо права на справедливий суд та презумпцію невинуватості. Категорія тягаря доказування є дискусійною як у теоретично-науковій площині, так

і у судовій практиці Європейського суду з прав людини та міжнародних конвенціях.

Розкриваючи вище сказане, слід зазначити, що за ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) у визначенні кримінального обвинувачення кожному гарантовано право на справедливий розгляд справи щодо нього незалежним і безстороннім судом і застосування презумпції невинуватості [1, с. 270]. Аналогічні гарантії містить і Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. Хоч вона має право на захист, тобто доводити свою позиції та наводити відповідні докази. Через такі тонкощі й необхідно чітко розподілити суб'єктів, на яких покладається саме тягар доказування, щоб під час кримінального процесу права підозрюваної (обвинуваченої) особи не були порушені.

Комітет Варшавської конвенції (Конвенції Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення, конфіскацію доходів від злочинної діяльності та про фінансування тероризму) закликав держави-учасниці у разі серйозних правопорушень ефективно застосовувати положення про перекладання на підозрюваного тягаря доказування законного походження передбачуваних доходів або іншого конфіскації. У даній конвенції, а саме п. 4 статті 3 зазначено: «Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших необхідних заходів, що вимагають від правопорушника, щодо серйозного злочину або злочинів, як вони визначені національним правом, розкриття джерела походження передбачуваних доходів або іншого майна, що підлягає конфіскації, тією мірою, в якій така вимога не суперечить принципам національного законодавства» [2, с. 163].

Тобто, при скоєні тяжких та особливо тяжких злочинів особа обвинуваченого не просто має право доказування, а реалізує саме тягар доказування, так як вчинене нею впливає безпосередньо на національну та транснаціональну безпеку, а тому доведення законності доходів є важливим, щоб довести свою невинуватість. Зазначимо, що так як дана конвенція ратифікована Україною, в нашому законодавстві має бути передбачена можливість перекладання тягаря доказування на обвинуваченого.

Питання тягаря доказування доволі часто висвітлюється у судовій практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Ставлення до цієї категорії не є однозначним і залежить від обставин справи, яка розглядається.

У рішенні ЄСПЛ «Тангієва проти Російської Федерації» визначено, що обвинувачений має запропонувати «стрункy, правдоподібну і несуперечливу версію» подій, яка дає підстави для зміни сторони на яку покладено тягар доказування» [4, § 49]. Тобто, у даному випадку ЄСПЛ відходить від стандартного принципу «тягар доказування лежить на стороні, яка

стверджує» та покладає цей обов'язок на іншу сторону, тобто на державу проти якої подано позов.

Також у випадку, якщо події у справі повністю або здебільшого перебувають у сфері виняткової обізнаності влади, як у справі, де фігурують особи, які перебувають під її контролем під вартою, виникають обґрунтовані припущення щодо травм та смерті, які відбуваються під час перебування під вартових. Більше того, можна вважати, що тягар доказування лежить на владі, яка має надати задовільні і переконливі пояснення. Така позиція зазначена у §100 Постанови Великої Палати Європейського Суду у справі «Салман проти Туреччини» [3, § 100].

Але ж і твердження про те, що тягар доказування, а саме обґрунтованого доведення факту вчинення підозрюваним кримінального правопорушення покладений на сторону обвинувачення і не може перекладатися на захист, чітко простежується у § 77 Рішення по справі «Барбера, Мессеге і Хабардо проти Іспанії» від 6 грудня 1988 р.: «Під час виконання своїх обов'язків члени суду не повинні починати з попередньої думки про те, що обвинувачений вчинив злочин, в якому обвинувачується; тягар доказування лежить на стороні притягнення до відповідальності, і будь -який сумнів повинен піти на користь обвинуваченого»[5, § 77].

Тому, можемо констатувати, що навіть у європейській судовій практиці не дійшли до єдиної думки на кого ж покладається тягар доказування. Але маємо зосередити увагу, що обвинуваченою у судовій практиці ЄСПЛ є держава, тому положення презумпції невинуватості дуже спірно можемо віднести до даної категорії справ, отже покладання на обвинуваченого тягаря доказування є цілком можливим. Що стосується конвенцій, то головним правилом є застосування презумпції невинуватості, а отже тягар доказування реалізує сторона обвинувачення, але коли справа стосується тяжких та особливо тяжких корисливих злочинів, то обвинувачена особа сама реалізує тягар доказування щодо законності її доходів.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005. Офіційний вісник України. 2011 р. № 41, / № 95, 2010, ст. 3374 /, стор. 163. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text

3. Постанова ЄСПЛ від 27. 06. 2000 р. у справі «Салман проти Туреччини» (Salman v. Turkey № 21986/93). URL: https://ips.ligazakon.net/document/SO2538
4. Постанова ЄСПЛ від 29.11.2007 р. у справі «Тангіева проти Російської Федерації» (Tangiyeva v Russia, № 57935/00). URL: https://www.srji.org/resources/search/65/
5. Постанова ЄСПЛ від 29.11.2007 р. у справі «Барбера, Мессеге і Хабардо проти Іспанії» (Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain № 10590/83).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Гуртієва Л. М.

РУДЕЦЬКА ПОЛІНА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ

Роль рішень ЄСПЛ правової системи визначається через оцінку виконання цих рішень, а також визнання та подальшого використання останніх.

Щодо виконання рішень, це є обов'язковою вимогою міжнародного договору. Сторони погоджуються на те, що остаточні рішення, що виносить суд, підлягають обов'язковому виконанню [1, ст. 46]. Під остаточними рішеннями розуміють для цілей Конвенції:

– рішення Великої палати;

– рішення палати, якщо сторони у справі підтвердили відсутність намірів звертатися до Великої палати для перегляду справи, або таке клопотання не було надано протягом трьох місяців, або колегія Великої палати не прийняла справу на розгляд [1, ст. 44].

Конвенцією передбачено також особливий порядок нагляду за виконанням рішень Комітетом Міністрів Ради Європи. Так, в загальному порядку остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів. Якщо комітет, оцінюючи рішення, вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може попросити ЄСПЛ надати роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється двома третинами голосів представників, які мають право засідати в Комітеті. Якщо Комітет Міністрів вважає, що держава-відповідач відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, після формального повідомлення цієї держави, Комітет може двома третинами ухвалити рішення звернутися до Суду з питанням про додержання цією країною свого зобов'язання [1, ст. 46].

За останніми аналітичними звітами Суду, більше всіх рішень не виконано Російською Федерацією та Албанією [2]. Росія, до того ж, ставить під сумнів примат міжнародного права як таке. У рішенні Конституційного суду Російської Федерації від 14 липня 2015 року було заявлено, що у випадку побоювання, що рішення ЄСПЛ суперечить тлумаченню Конституції, Конституційний суд переглядає можливість виконання цього рішення [3].

Для виконання цього рішення Парламент вніс зміни до закону Російської Федерації «Про Конституційний Суд», щоб суд міг визнати рішення міжнародних судових органів, міжнародні договори чи буд-який інший міжнародний акт неконституційним, що сталося 29 грудня 2016 року.

В інтерв'ю Голова Конституційного Суду РФ заявив, що Конституція РФ переважає, якщо вона забезпечує кращий рівень захисту прав та законних інтересів. Він додав, що чинна редакція Конституції Росії передбачає переважання національного законодавства. Він тлумачить положення статті 15 Конституції в наступний спосіб: Конституція має вищу правову цінність, тоді як міжнародне право є частиною російської правової системи. Дотримуючись цієї логіки, всі міжнародні правові документи повинні тлумачитися відповідно до Конституції. Одночасно, в такий спосіб голова Суду ігнорував положення Конституції щодо первинного застосування міжнародного договору, якщо воно має різницю з іншими законами.

Схожі тенденції простежувались і в ряді країн ЄС. Наприклад, основний заклад уряду Угорщини, Центр основних прав та кілька членів парламенту Угорщини рекомендували Угорщині вийти з Європейської конвенції з прав людини після рішення Європейського суду з прав людини проти Угорщини через порушення Конвенції про права людини. ЄСПЛ оскаржив деякі положення Угорського Закону про біженців, який не лише порушує законодавство ЄС та міжнародне право, але й порушує основні права людини. Вихід з Конвенції означав би, що Угорщина не вважає себе пов'язаною положеннями Конвенції про права людини, тобто положеннями, що стосуються прав людини. Це також спричинило б вихід з Ради Європи і поставило б під сумнів здатність Угорщини гарантувати основні права людини [3].

Віктор Орбан, Прем'єр-Міністр Угорщини запевнив, що країна залишиться як частиною Європейського Союзу, так і Ради Європи. Одночасно, мігранти продовжують повідомляти про значні порушення їх прав. Так, згідно з повідомленнями, шукачі притулку рідко взагалі отримують їжу під час перебування в транзитних зонах. Їх тримають за гратами, поки їх заявки обробляються, і вони не мають доступу до їжі. Ціллю цієї

практики є намір змусити шукачів притулку добровільно залишити ці транзитні зони з-за чистого голоду. Згідно з Угорським законодавством, виїзд із зони транзиту автоматично призведе до відмови, без можливості повторної подачі заявки коли-небудь знову. У 2019 році зафіксовано 27 випадків, коли особи які шукають притулку, залишилися без їжі. ЄСПЛ засуджує такі практики та наполягає на реформі законодавства.

Тереза Мей протягом промови в центрі Лондона в квітні 2016 року стверджувала, що саме Конвенція, а навіть не ЄС, призвела до затримки екстреміста Абу Хамзи, який у той час активно виступав за радикальний іслам та насильство у містах Великобританії, спочатку не міг бути депортований на підставі того, що суперечило б його право на свободу від тортур, і через це на роки залишився в країні. До того ж, через рішення ЄСПЛ майже була припинена депортація Абу-Катади. На її думку, ЄСПЛ зв'язує руки парламенту, нічого не додає до процвітання країни, робить Великобританію менш безпечною, перешкоджаючи депортацію небезпечних іноземних громадян. Також він не робить нічого для того, щоб змінити ставлення урядів, таких як Росія, до сприйняття прав людини.

У Швейцарії була зареєстрована законодавча ініціатива під лозунгом «Швейцарське право, а не іноземні судді», відповідно до якої йшлося, що Швейцарії потрібно забезпечити належне регулювання відносин із сусідами та світом. З моменту створення сучасної федеральної держави вона уклала низку міжнародних договорів, щоб захистити власні інтереси стосовно інших країн. Ці угоди допомагають Швейцарії вирішувати проблеми, які можна вирішити, лише працюючи з іншими країнами. Швейцарія вирішує, які угоди необхідні, а які ні. Для досягнення цієї цілі, пропонувалося змінити спосіб поводження Швейцарії з міжнародними угодами, якщо між цими угодами та конституційним законодавством є конфлікт. У Конституції має бути зафіксовано те, що має відбуватися, коли популярна ініціатива в певних сферах є несумісною з міжнародною угодою. У такій ситуації Швейцарія повинна надалі послідовно прагнути забезпечити перевагу Конституції. Неможливо застосувати угоду, якщо вона не буде затверджена референдумом. Також є можливим внесення змін до такої суперечливої угоди шляхом повторних переговорів з відповідними країнами. Якщо адаптація угоди не є можливою, Швейцарії доведеться відмовитися від угоди. Цей закон так само розповсюджувався б на механізм Конвенції.

Відповідно до законодавства Швейцарії, ця ініціатива була розглянута на референдумі. В результаті, вона була відхилена 66,2% проти.

Така поведінка країн цілком відповідає загальносвітовій тенденції унілатералізму, коли держава відходить від концепції колективних зобов'язань та надає перевагу внутрішнім інтересам, а також засобам їх регулювання. Така тенденція, на нашу думку, доволі загрожуючою, та вимагатиме від міжнародних та регіональних контролюючих механізмів ще більше уваги до дотримання прав людини.

На фоні такої поведінки держав, позитивною є безумовний ріст поваги України до ЄСПЛ та Конвенції вцілому. За останній рік суттєво збільшився відсоток рішень, які були зняті з контролю Комітету Міністрів та повністю виконані Україною. Так, на разі на виконанні Україною знаходиться 566 рішень Європейського суду, а загалом було постановлено 1516 рішень ЄСПЛ, з моменту визнання юрисдикції Суду . На додаток, в Україні більше десяти років функціонує закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Одне з найбільш вагомих його положень зобов'язує національні суди застосовувати Конвенцію та практики ЄСПЛ як джерела права. На виконання цього закону, в Україні постійно збільшується кількість посилань на ці джерела. Так, пошук у судовому реєстрі, який провела ОБСЄ в ході проекту, за ключовими словами «Конвенція»; «Європейський суд з прав людини» та їхніми комбінаціями показує суттєве зростання кількості рішень, які містять посилання на ЄКПЛ та практику ЄСПЛ. Якщо в 2014 році їхня кількість становила не більше 25–30 тисяч, то в 2016 році вона стала вже понад 100 тисяч. При цьому, на жаль, варто звернути увагу на не завжди високу якість таких посилань.

Прикладом цього може слугувати справа Yvonne Van Duyn v Home Office. Єдиний державний реєстр судових рішень видає понад 130 000 посилань на дану справу, переважно суддів адміністративної юрисдикції, в яких містить посилання на це рішення.

Як приклад розглянемо рішення окружного адміністративного суду міста Києва, яка хоч і була надалі оскаржена в Вищий адміністративний суд, стала свого роду вірусною, на яку посилались через використання справи Yvonne Van Duyn v Home Office. Так, фізична особа позивалась проти Уряду щодо про визнання окремих положень Постанови КМУ «Про встановлення деяких розмірів виплат, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету» № 745 від 06 липня 2011 року, незаконними та вимагала опублікувати оголошення про визнання її незаконною. Головне питання було в конфлікті розрахунків пенсії позивача як інваліду війни II групи та дитини війни, встановлене трьома профільними законами, та порядком нарахування, обліку та визначення граничних розмірів пенсійного забезпечення. Позивач навів п'ять аргументів на

свою користь, серед яких посилання на одне з рішень КСУ, в якому останній дійшов висновку, що вказаний пункт встановлює механізм реалізації положень Законів України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про соціальний захист дітей війни» і зміна нарахування певних видів соціальних виплат та допомоги є конституційно допустимою до тих меж, за якими ставиться під сумнів сама сутність змісту права на соціальний захист.

Другий аргумент ґрунтувався на нормах прямої дії Конституції, а саме, що відповідно до ч. 3 статті 46 Конституції України пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Третій аргумент також базувався на основному законі та полягав в тому, що відповідно до статті 22 Конституції конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

Четверте твердження посилалося на засади формування державного бюджету, який, як і інші закони України, не може суперечити Конституції.

Нарешті, позивач підтверджував позовні вимоги принципом юридичної визначеності. Для тлумачення принципу, особа посилалась на згадану справу Суду ЄС як справу ЄСПЛ, зазначаючи, що відповідно до принципу юридичної визначеності, зацікавлені особи повинні мати можливість покладатися на зобов'язання, які бере на себе держава. При тому не має значення, якщо такі зобов'язання містяться у законодавчому акті, який загалом не має автоматичної прямої дії. Така дія зазначеного принципу пов'язана з принципом відповідальності держави, сутність якого у тому, що держава не може посилатися на власне порушення зобов'язань для запобігання відповідальності. Тобто, у випадку, коли держава ухвалила певну концепцію, якою в цій справі було встановлено мінімальний розмір пенсії для інвалідів війни та надбавку до пенсії як дитині війни, вважається, що держава діє протиправно, якщо вона відступає від такої політики, бо у вигодо набувачів виникли обґрунтовані сподівання.

Таким чином, ми бачимо проблему із праворозумінням та правозастосуванням.

Отже, на відміну від тенденцій у багатьох країнах, Україна активно бере участь в євро інтеграційних процесах, забезпечуючи наближення законодавства та стимулюючи свої органи, в цьому випадку судової влади, дотримуючись стандартів ЄСПЧ. Але наразі вагомою залишається проблема із якістю використання практики Суду.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950.
2. Analysis of statistics 2018 :European court of Human Rights.January 2019 / Councsl of Europe.
3. https://helsinki.org.ua/files/docs/1251638730.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

САМСОНОВА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІВНА

Львівський національний університет імені Івана Франка

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ І КУЛЬТУРНИЙ РЕЛЯТИВІЗМ

Сьогодні загальновідомим є твердження щодо універсального характеру прав людини. Сучасна доктрина прав людини, що органічно закріпилася в соціальній активності людей та їх суспільних відносинах, яскраво підкреслює це. Проте навіть в умовах глобалізації актуальність даної проблеми зберігається, адже універсальність прав людини нерідко ставиться під сумнів, або ж взагалі заперечується, акцентуючи увагу на необхідності збереження культурної різноманітності світу.

Як відомо, у 1945 році в Статуті ООН вперше було закладено основу захисту прав людини на універсальному рівні. Згодом ці положення були конкретизовані в наступних міжнародних документах, зокрема, в Загальній декларації прав людини, прийнятою Організацією Об'єднаних Націй в 1948 році. І хоча цей документ відноситься до так званого «м'якого» права (soft law), він має моральну силу і може розглядатися як універсальний каталог прав і свобод людини.

Після цього процес набув незворотного характеру – були прийняті інші важливі документи в галузі прав людини. Проте всезагальний характер прав людини найбільше відобразився у Віденській декларації, що була прийнята на Всесвітній конференції ООН в червні 1993 року. Вона, зокрема, зазначає: «Всі права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні і взаємопов'язані. Міжнародне співтовариство повинно ставитися до прав людини глобально, на справедливій і рівній основі, з однаковим підходом і увагою»[1].

Незважаючи на це, все більшого поширення набуває інакший науковий підхід, що отримав назву культурний релятивізм. Культурний релятивізм вважає, що деякі або всі переконання,

цінності, норми та практики не є загальноприйнятими, а діють лише для деяких культур. Він був введений Францом Боасом на противагу переважаючим еволюційним теоріям, які стверджували, що західні культури були найбільш розвиненими, а «примітивні» культури найменш. Звичайно, не можна заперечувати, що сучасна концепція прав людини почала зароджуватися саме у Західній Європі. Ця концепція заснована на захисті кожної окремої особи від всевладдя держави, що підтверджує ідеї індивідуалізму, одного з найбільших здобутків західної культури. Водночас прихильники культурного релятивізму пропонують різноманітні аргументи на захист своїх переконань.

Наприклад, Даниленко Г.М. зазначає, що один із підходів даної концепції базується на тому, що Загальна декларація прав людини і більшість інших міжнародних документів спираються на християнську культуру, а тому вони не відповідають мусульманській системі цінностей [2, с. 31–32]. Інші роблять акцент в основному на культурні відмінності, не беручи до уваги релігію. Зокрема, вони вважають, що права людини відображають цінності західної культури, де в основі покладений індивідуалізм, тоді як інші культури спираються на інші принципи, засновані на інтересах сім'ї та общини.

У 1990-х роках домінуюча концепція універсальності була оскаржена на основі «азіатських цінностей» деякими азіатськими урядами та інтелектуалами, які наполягали на існуванні особливо азіатської концепції прав людини [3].

Проте, варто зазначити, що критика щодо універсальності прав людини була висунута не тільки представниками не західного суспільства. Так, вчений С. Гантінгтон писав: «Однак в ісламській, конфуціанській, японській, індуїстській, буддистській і православній культурах майже не знаходять відгуку такі західні ідеї, як індивідуалізм, лібералізм, конституціоналізм, права людини, рівність, свобода, верховенство закону, демократія, вільний ринок, відділення церкви від держави. Зусилля Заходу, спрямовані на пропаганду цих ідей, часто викликають ворожу реакцію проти «імперіалізму прав людини» та сприяють зміцненню споконвічних цінностей власної культури» [4, с. 42].

Європейський суд з прав людини, у свою чергу, застосував доктрину «меж свободи розсуду» (margin of appreciation), щоб дозволити державам визначити, як імплементувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Ця доктрина передбачає загальну прихильність до прав людини і культурного різноманіття. Однак, вона не застосовується до грубих порушень прав людини чи інших явних порушень прав Конвенції.

Отож, як ми бачимо, щоб досягнути універсальності прав людини для всіх членів суспільства, західній культурі знадобилось не одне століття. Безумовно, саме західна культура справила вплив на формування міжнародних стандартів прав людини, тому не випадково, в Європі діє найбільш ефективна система захисту прав людини.

Звичайно, кожна окрема культура є неповторною і унікальною, кожна нація, народ, суспільство має свою власну історію, власний погляд на проблему прав людини. Проте універсальність не означає одноманітність, адже для того щоб стати справді універсальними, права людини повинні затвердитися, укорінитися в різноманітних культурах. І кожна людина має осягнути їх, виходячи із своєї власної культури. Світове співтовариство в змозі досягнути консенсусу у сфері прав людини на основі принципів, що є загальними для всіх і, при цьому, зберегти своє національне і культурне різноманіття.

Список використаних джерел

1. Віденська декларація та Програма дій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_504#Text
2. Даниленко Г. М. Международная защита прав человека. Вводный курс : учебное пособие. М. : Юристъ, 2000. С. 31–32.
3. J. Bauer and D. Bell (eds), The East Asian Challenge for Human Rights (Cambridge, CUP, 1999).
4. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? *Полис*. 1994. № 1. С. 42.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Довгань Г. В.

СЕРЕДЮК МИКОЛА СВЯТОСЛАВОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Безумовно, необхідно відмітити, що утворення міжнародних механізмів гарантій основних прав та свобод людини і громадянина являється одним із найбільших досягнень світового співтовариства у минулому столітті. Разом з тим, незважаючи на досягнення світової спільноти, на сьогодні однією із найбільш важливих та глобальних сучасних загальнолюдських проблем являється проблема прав людини та їх забезпечення. Особливо це стосується такого важливого аспекту, як заборона катування, вирішення якої можливе лише спільними зусиллями держав і міжнародного співтовариства. На жаль, нині

вбачаються непоодинокі випадки катування осіб, при чому, навіть дітей, насамперед в арабських державах, привселюдні вбивства тощо. В зв'язку з цим особливо актуальним є дослідження нормативно-правової протидії катування, адже саме міжнародні стандарти встановлюють приорітети для формування національного законодавства.

В першу чергу відмічаємо, що заборона катування встановлена установчими документами ООН. Так, зокрема, Статутом ООН передбачено в статті п'ятдесят п'ятій, що держави зобов'язані будь-яким чином сприяти загальній повазі та дотриманню прав людини й основних свобод людини і громадянина.

Продовжує дане положення більш деталізовано Конвенція про захист прав і основоположних свобод де в статті третій визначено заборону катування [1]. Вона й має таку назву. Це свідчить про те, що катування має міжнаціональний характер і міжнародні документи передбачають її обов'язкову заборону. Аналогічна норма має також місце і в статті п'ятій Загальної декларації прав людини [2, с. 44].

Проте, більш деталізовано протидія катуванню на міжнародному рівні знаходить свій вияв в Конвенції ООН від 10.12.1984 року проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, яка є значним здобутком світової спільноти в протидії катуванню.

Так, відповідно до вказаної вище Конвенції катування означає будь-яку дію, якою будь-якій людині навмисно заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди [3].

В свою чергу, в п. «е» ч. 2 ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду катування визначене як умисне спричинення сильного болю або фізичних чи психічних страждань особі, яка знаходиться під вартою чи контролем обвинуваченого [4].

Натомість в нашій державі заборона та засудження катування й інших форм нелюдського поводження здійснені низкою національних законів і підзаконних нормативно-правових актів, зокрема: Конституцією України (ст. 28), відповідними кодексами та законами, Указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, відповідними наказами, розпорядженнями, інструкціями та іншими владними актами

тощо. З усіх наведених вище положень центральне місце безумовно належить КК України. Так само, як і за міжнародним правом, катування в Україні визнається злочином, при цьому якогось аналогічного адміністративного правопорушення не існує. У чинному КК України відповідальність за цей злочин встановлено у ст. 127 «Катування» (розділ II «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» його Особливої частини) [5].

Таким чином, на основі проведеного дослідження зроблено висновок, що на сьогодні остаточно сформульовано нормативну базу на міжнародному рівні щодо протидії катуванню. Очолюють ієрархію міжнародних актів базові міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини, такі як Конвенція про захист прав і основоположних свобод та Загальна декларація прав людини, а детальний вияв вона знаходить в профільній конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, яким відповідає національне законодавство і встановлює кримінальну відповідальність за катування.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004/paran48 (дата звернення: 01.11.2021).
2. Комітет проти катувань. Виклад фактів / Харківська правозахисна група. Харків : Фоліо, 2004. 34 с.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 груд. 1984 р., ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР № 3484-XI від 26 січ. 1987 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення: 01.11.2021).
4. Римский статут Международного уголовного суда: Міжнародний документ від 17.07.1998. URL: http://zakon1.rada. gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 01.11.2021).
5. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws /show/2341-14 (дата звернення: 01.11.2021).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

СУЛИМА ВІКТОРІЯ МИХАЙЛІВНА

Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ВИРАЖЕННЯ ДУМКИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Право на вираження поглядів і думки є одним із важливіших прав людини. Це право є фундаментальним і викристалізовувалось від початку XVIII століття в таких правових пам'ятках як французька Декларація прав людини і громадянина та американський Білль про права людини. Зараз воно наявне в більшості міжнародних документів, які містять перелік прав людини [1, с. 18].

Сучасне інформаційне середовище розвивається стрімко і потребує суттєвих змін в розумінні права на вираження думки. Вважається, що сучасні технології сприяють реалізації даного права, але ми можемо спостерігати багато непередбачуваних наслідків даних процесів. Для інформаційного середовища право людини на свободу вираження думки є основоположним, а тому потребує детального вивчення в контексті розвитку інформаційних технологій та зростаючого рівня глобалізації та цифровізації суспільства [1, с. 19].

Про наявність вагомого впливу цього права на інформаційну сферу суспільства свідчить пожвавлення дискусій щодо вказаної теми в науковому середовищі, активне вираження позиції стосовно даного питання серед відомих політичних діячів. Так, зокрема, американська політична діячка Гілларі Клінтон в свої промові наголошувала на важливості та актуальності проблеми свободи вираження думок, підкреслюючи, що існування інструментів для поширення великого масиву інформації не тільки містить позитивні чинники впливу, але і може сприяти великій кількості негативних зрушень у сфері суспільних відносин [2].

Франк Ла Рю, спеціальний доповідач ООН з питання поширення та захисту права на свободу думки та вираження поглядів підкреслював, що Інтернет став важливим інструментом для реалізації права на свободу вираження поглядів та висловлювався проти посилення цензури в інформаційному середовищі [3].

На нашу думку, головними чинниками впливу на інформаційне середовище є: можливість анонімно висловлюватись в мережі; певна свобода від морального тиску суспільства; неопосередковане технічне втручання мультинаціональних компаній, сферами впливу яких є мережа Інтернет, задля

економічного розвитку; втручання держав для задоволення певних інтересів.

На підставі проведеного дослідження можна відокремити позитивні та негативні наслідки застосування даного права. Серед позитивних можна назвати можливість певної спільноти поширювати інформацію про певні правопорушення та розвиватися громадянському суспільству, сприяти демократизації держав. З іншого боку, наявне стрімке зростання розповсюдження хибної інформації, що в свою чергу, збільшує нестабільність в суспільстві. Окремо слід зазначити велику кількість правопорушень, що здійснюються в мережі і потребують окремої уваги [4].

Право на свободу слова йде в розріз з іншими правами, адже в інформаційному середовищі, де наявний чинник анонімності, немає ніякої соціальної перешкоди між вираженням думки і вираженням упередженості, негативних зауважень, образ. Тому відповідно можуть бути порушеними права людини на свободу віросповідання, право на повагу людської гідності, право на свободу світогляду та інші.

Вважаємо, що доцільно звернути увагу суспільства на негативні аспекти реалізації права на свободу вираження поглядів в інформаційному середовищі. Необхідно шукати та застосовувати інструменти, які можуть збільшити кількість позитивних та зменшити кількість загроз, пов'язаних з застосуванням даного права.

Адаптація правових систем під стрімкий розвиток інформаційних систем, мінімальне демократичне втручання держави з метою здійснення контролю, поширення в законодавстві норм, зазначених в звіті Ради по правам людини ООН [5], підтримка та розвиток громадських організацій, подібних до Article 19 [6] – всі ці засоби, на нашу думку, можуть сприяти розвитку застосування права на свободу думки без посилення негативних наслідків на спільноту сучасного інформаційного середовища.

Отже, права людини тісно взаємопов'язані між собою, саме тому право на свободу вираження думки в інформаційному середовищі сприятиме наступу на інші особисті і громадські права. Водночас, втручання з метою виправлення ситуації може посприяти обмеженню права вираження слова і думки. Саме тому необхідно дотримуватись балансу в системі прав саме в сучасних інформаційних системах, де кожен елемент є вразливим і через брак інструментів, як наслідок стрімкого розвитку, наявний недостатній контроль за порушеннями інформаційної культури.

Список використаних джерел

1. Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства. Український часопис міжнародного права. 2013. № 1. С. 18–19.
2. Secretary Clinton Speaks on Internet Freedom. Official video by U. S. Department of State. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ccGzOJHE1rw
3. Freedom of expression everywhere, including in cyberspace. Report by United Nations Human Rights office of the high commissioner. URL: https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/Freedomofexpressioneverywhere.aspx
4. «The Autonomous Mind: The Right to Freedom of Thought in the Twenty-First Century». Article. Simon McCarthy-Jones. URL: https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frai.2019.00019/full
5. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. Human Rights Council Seventeenth session Agenda item 3. URL: https://undocs.org/A/HRC/17/27
6. Website of international human rights organisation Article 19. URL: https://www.article19.org/

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Малига В. А.

СТЕПКА МІЛАНА БОГДАНІВНА

Сумський державний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В АФГАНІСТАНІ

Гендерна рівність є не лише одним з основних прав людини, а й є необхідною складовою мирного, процвітаючого та сталого світу. У більшості держав гостро постає питання забезпечення гендерної рівності та забезпечення рівними правами жінок та чоловіків. Правозахисники відмічають, що впродовж останніх десятиліть у цій сфері було зроблено багато кроків вперед: все більше дівчат почало ходити до школи, менше дівчат змушено вступати у ранні шлюби, більше жінок почало працювати у парламентах та на керівних посадах, а закони реформуються для просування принципу гендерної рівності [1; 2]. Адже гендерна нерівність заважає повноцінно функціонувати як державним структурам, так і приватному сектору.

Ситуація із правами жінок в Афганістані весь час змінювалася у зв'язку з серйозними суспільними трансформаціями у цій країні впродовж XX–XXI століть. Надання окремих прав жінкам у Афганістані відбулося порівняно давно. Так, ще

у 1919 році жінки отримали право голосу, а 1921 році була створена перша школа для дівчат. За попереднього приходу талібів стали обмежуватися права жінок, проте після втрати ними влади у Конституції 2004 року було закріплено принцип гендерної рівності [3]. Сьогоднішня ситуація в Афганістані дуже гостро зачепила питання гендерної рівності – терористична організація «Талібан» захопила владу в Афганістані та запровадила правила, що тотально суперечать цьому принципу, а саме: заборонили жіночий спорт, демонтували систему захисту жінок від насильства, ліквідували Міністерство у справах жінок і замінили його відродженим Міністерством запобігання пороку та пропаганди доброчесності, а також ускладнили доступ жінок до медичної допомоги. Також таліби дозволили жінкам навчатися в школах і вищих навчальних закладах тільки окремо від чоловіків і тільки при наявності одягу, що повністю закриває їхні обличчя і тіла. Після цього указу у вишах Афганістану почали встановлювати в аудиторіях непрозорі перегородки і вішати штори. Викладати жінкам, згідно з цим указом, зможуть або жінки, або літні чоловіки, які повинні будуть отримувати схвалення від «Талібану» в кожному окремому випадку. Крім того, жінкам у Афганістані відтепер заборонено виходити з дому без супроводу чоловіка або родича чоловічої статі [1; 4; 7]. Зазначені факти свідчать, про заперечення принципу гендерної рівності теперішньою владою Афганістану, яка складається виключно з чоловіків, та дискримінацію жінок на державному рівні.

Слід відмітити, що суспільної згоди із цією ситуацією немає. Наприклад, з середини серпня жінки проводять регулярні протести проти по всій країні, вимагаючи відновлення та захисту своїх прав. Щодо протестувальниць застосовували насильницькі заходи, били жінок електричними кийками, а також затримувати і катувати журналістів, які повідомляли про жіночі протести по всій країні з вимогою відновлення та захисту прав жінок [4].

Гендерна нерівність сьогодні в Афганістані обумовлена захопленням влади радикальним ісламістським угруповуванням «Талібан», тому суттєва зміна ситуації, на наш погляд, можлива лише тоді, коли у афганському суспільстві відбудуться певні демократичні зрушення.

Міжнародна спільнота також повинна намагатися вживати заходи для поліпшення ситуації з правами людини, у тому числі із припиненням дискримінації жінок. Слід відмітити значення діяльності відповідних міжнародних організацій – організація «ООН-жінки» намагається продовжувати свою діяльність у цій країні, насамперед, виступаючи «адвокатом» афганських жінок, щоб їх голос у світі був почутий. Також

«ООН-Жінки» прагне забезпечити жінкам доступ до основних послуг з порятунку життя, включаючи реагування на насильство щодо жінок і дівчат [5]. Рада Безпеки ООН у своїй останній резолюції по ситуації в Афганістані підкреслює важливість участі жінок в уряді та необхідності дотримання прав людини, включаючи права жінок, дітей та меншин [6] Якщо проблема із дотриманням прав людини буде поглиблюватися, то наступним кроком може стати застосування міжнародних санкцій.

Проблема гендерної нерівності в Афганістані поглиблюється у зв'язку із загальною кризою, що є наслідком як військових дій у країні, так і пандемії COVID-19. На нашу думку, ліквідація гендерної нерівності є фактором, який полегшить вихід із цієї кризи.

Підсумовуючи, слід зазначити, що терористична організація «Талібан» внесла значні корективи у життя жінок в Афганістані. Його політика виключає рівність прав жінок та чоловіків, відбувається дискримінація, яка унеможливила рівноцінну реалізацію прав чоловіків та жінок. Більш того, це суперечить принципам гендерної рівності; та все ж, на скасування такого гендерного дисбалансу може вплинути лише діяльність правозахисних організацій в середині країни та заходи, які буде вживати міжнародна спільнота, що поверне жінкам та чоловікам рівність прав у Афганістані.

Список використаних джерел

1. No stability and peace without protecting women and girls. *Human Rights Watch*. URL: https://www.hrw.org/news/2021/10/12/no-stability-and-peace-without-protecting-women-and-girls (date of access: 11.11.2021).
2. Gender equality and women's empowerment. *United Nations Sustainable Development*. URL: https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/ (date of access: 11.11.2021).
3. Expert's take: Gender equality is critical for Afghanistan's future, long-term development, and sustained peace. *UN Women*. URL: https://www.unwomen.org/en/news/stories/2021/10/experts-take-gender-equality-is-critical-for-the-afghanistans-future (date of access: 11.11.2021).
4. Ferris-Rotman A. Women's rights activist shot dead in northern Afghanistan. *the Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/world/2021/nov/05/womens-rights-activist-shot-dead-in-northern-afghanistan (date of access: 11.11.2021).
5. UN Women. *Home*. URL: http://surl.li/arcyq (date of access: 13.11.2021).
6. Резолюция 2596 (2021), принятая Советом Безопасности на его 8862-м заседании 17 сентября 2021 года. URL: https://undocs.org/ru/S/RES/2596(2021)
7. Afghanistan: Taliban Blocking Female Aid Workers. *Human Rights Watch*. URL: http://surl.li/arczd (date of access: 11.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Плотнікова М. В.

ХАРЧУК ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СТАТУС БІЖЕНЦІВ НА МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Все частіше і частіше ми спостерігаємо масову міграцію сімей, одиноких людей, які змушені залишити свої домівки через такі явища, як «неоголошена війна», окупація, АТО, тероризм, іноземна інтервенція. Такі прояви призводять до великої кількості біженців та порушень прав людини. Проблема захисту прав біженців наразі є актуальною для багатьох держав світу, не виключення і Україна.

Тому перед приймаючими державами на міжнародному просторі постає першочергове завдання – формування міжнародної міграційної політики, а також розвиток національних законодавчих основ у сфері захисту та реалізації прав біженців на сучасному етапі.

Науковими працями з міжнародно-правового статусу біженців займалися представники як західної науки міжнародного права, так і вітчизняні науковці. Серед них можна виділити: А. Грал-Мегсен, А.Ю. Ястребову, В.І. Потапова, Г. Гудвіна-Гілл, Г. Меландер, Г. Стенберг, Дж. Вернант, Д.В. Іванова, Л. Горденкер, М.В. Буроменського, О.І. Піскуна та ін.

Універсальним і основним міжнародним документом, де закріплено визначення поняття «біженець» на міжнародному просторі, являється Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців, прийнята в Женеві у 1951 році.

Даний документ трактує поняття біженець як особу, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [1].

За словами Верховного комісара ООН у справах біженців Гранді, Конвенція продовжує захищати права біженців по всьому світу і рятувати мільйони життів. Мова Конвенції артикулює права біженців і застосовується в контексті безпрецедентних викликів і надзвичайних ситуацій на сучасному етапі, таких як пандемія COVID-19 [2, с. 21–24].

На даному етапі розвитку, нормативно-правова база з питань регулювання правового статусу та захисту прав біженців здебільшого сформована. Існує безліч міжнародних документів, створених для ефективного захисту даних верств населення. Проте, за даними звітів Європейського офісу з підтримки притулку, законодавчі підходи до регулювання статусу біженців у держав-членів є досить різними. Це визначають як негативне явище, оскільки воно не відповідає ідеї спільної європейьскої системи притулку щодо забезпечення рівного ставлення до шукачів притулку і біженців. З іншого боку це сприяє виникненню такого явища, як «asylum shopping», яким позначається вторинний рух шукача притулку з метою подання запиту на притулок до більше ніж однієї держави- члена ЄС для отримання статусу на основі високих гарантій соціального забезпеченя і високих стандартів притулку. Тому перед країнами, що приймають біженців, постає головне завдання- визначення єдиних стандартів і єдиної міграційної політики на міжнародній арені. Це стосується також й України.

Щодо статистичих даних Євростату, то 647 тисяч осіб отримали статус біженця в країнах ЄС у 2020 році. 62 відстоків прохань задовольнила Німеччина. Країни Європейського Союзу у 20202 році надали статус біженця близько 640 тисячам прохачів притулку. Щодо України, то громадяни нашої країни опинилися на першому місці за кількістю задоволених заяв про притулок у Польщі [3, с. 156].

Політка щодо біженців- одна з найбільш спірних тем на міжнародній арені. Перед державами постають актуальні питання: яку кількість біженців і коли впускати в країну?; що далі робити з даними особами?; як уникати порушень прав біженців? – щодо цього дуже різні увялення. Які діють правила, яких мали б усі дотримуватися у всьому Європейському Союзі? Навіть наявність норм ЄС щодо біженців, які є обов'язкові для всіх країн-членів не вирішують питання щодо того, як інтерпретувати і інтегрувати дані норми у національне законодавство. Дане питання покладають на розгляд кожної країни окремо. Тому у деяких пунктах між членами ЄС існуть значні розбіжності, що підривють політику єдиних правил захисту прав біженців для всіх держав.

Недостатньо врегульованим залишається питання, як поводитися з біженцями, які очікують розгляду їхнього прохання про притулок. Адже різниця між законодавством ЄС та нормами окремих країн-членів є вирішальною. Деякі аспекти чітко прописані, наприклад, що прохач притулку має отримати допуск до ринку праці найпізніш через 9 місяців після подання заявки. Інші питання менш чітко врегульовані. Відповідно до міжнародного законодавства, біженцям повинно бути забезпечено

гідні та достойні умови життя. Проте, як саме вони виглядають, кожна країна вирішує самостійно. Особливо відрізняються стандарти різних країн ЄС у питанні умов розселення біженців. Наприклад, у деяких країнах, досить часте явище – переповнені гуртожитки біженців, будівлі без відповідної кількості санвузлів або навіть зустрічаються наметові містечка. Такі умови нерідко були для Німеччини приводом порушити Дубліньску угоду на відправляти біженців в такі країни, оскільки це є прямим порушенням захисту прав біженців [4, с. 180].

Міграційна ситуація Європи диктує нагальну необхідність регулювання внутрішньо європейських переміщень громадян країн-членів ЄС. А саме, політика щодо імміграції економічних мігрантів з третіх країн, запобігання нелегальній міграції та надання допомоги біженцям, надання необхідного захисту прав біженців. Враховуючи економічне становище України, доволі скромні наявні потужності для прийому біженців, практичну відсутність заходів з інтеграції мігрантів, навіть незначне збільшення обсягів прибуття шукачів притулку може перетворитися для країни на серйозну проблему.

Список використаних джерел

1. Конвенція про статус біженця : Міжнародний документ. URL: //zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011
2. Права біженців в контексті прав людини в сучасному світі. Козинець І. Г., Козинець О. Г. *Актуальні проблеми сучасної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 2. С. 21–24.
3. Статус біженця в міжнародному праві : дис. … канд. юр. наук. Гончаренко О. А. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 182 с.
4. Міжнародне право : навч. посібник / за ред. М. В. Буроменського. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 336 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

СЕКЦІЯ 6

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

BARKAN ILAN

National University «Odesa Law Academy»

BIGGEST HUMANITARIAN CRISIS IN 2021 AND ITS EFFECT ON THE WORLD. THE CONFLICT IN YEMEN

The conflict in Yemen that is going on already more than six years. The following years of conflicts have created a humanitarian crisis across the country. A very big amount of civilians lost their lives or their properties. The Yemeni civil war had begun in 2014 when Houthi rebels with ties to Iran and a history of insurgency against the Sunni government took over Yemen's capital and the largest city Sana. The rebels took over the president's palace in 2015 and this lead President Abd Rabbo Mansour Hadi and his government to resign. Near the year 2015 in the month March, the Saudi-led Gulf Coalition with US support launched an economic isolation and airstrikes against the Houthi rebels.

The president Hadi had canceled his resignation and returned to the city Eden in September 2015 and since that moment when the president canceled his resignation the fighting has continued. There was a UN effort to mediate peace between the Houthi rebels and the Yemeni government. In July 2016, the Houthis and the government of former President Ali Abdullah Saleh who was about 30 years in power and was bitten in 2011, they agreed and announced that they established a political council that will govern sana city and all of the north of Yemen. At the year 2017 at December Hadi is living Yemen in exile and living to Saudi Arabia.

The interference of some countries and local powers to the conflict in Yemen, including Iran and the Saudi-led Gulf states, threatens to pull the country into the wider Sunni-Shiite gap. Many Iranian weaponry shipments to Houthi rebels have been stopped in the Gulf of Eden by a Saudi naval blockade. In response to this situation Iran itself has launched its own naval convoy, and this can lead to an escalation between the two countries.

By the time the armed conflict continues the Yemeni citizens continue to suffer and this conflict is making Yemen the world's worst

humanitarian crisis. The UN estimates that a lot of people are suffering in Yemen since 2015 in a result of indirect causes like for example the food insecurity and lack of access to health services. A lot of people are in distress and a lot of Yemenis are at risk of starvation. All the sides to the conflict have violated human rights in a lot of ways and especially violated international humanitarian law.

All important services in the country have all collapsed and led to a situation that left a lot of people in a very hard situation and Yemenis ended up in a catastrophic humanitarian situation. This crisis ended up because of the conflict that is going on and leading to economic crises and the world's largest food security emergency. It is very important to note that Only half of the health facilities are still working. Most people cannot afford medical care or do not have access to health centers because all the health facilities collapsed. According to some information I founded around 2,500 schools have been damaged or destroyed by the conflict in Yemen. It is very important to note that a lot of schools are being used as shelters for the displaced, and some schools have been occupied by armed groups.

When we are talking about an armed conflict, we ask our self isn't it a civil war when a conflict is not international? This term civil war is a term that is actually not legal and is used in some sources that talk about non-international conflict. It can be seen in Article 3 common to the Geneva Conventions and it is using term "non-international armed conflict".

When a non-international armed conflict starts all the sides to the conflict have to comply with the provisions of Article 3 of Geneva convention. These rules and norms give us or try to give us some guarantee that there will be a humane treatment of all those who find themselves in the power of the enemy. The demand of this norms is also that persons wounded in hostilities, wounded enemy soldiers will be provided with assistance without any discrimination. The parties to any armed conflict that are using military operations must comply with the rules and norms, for example the prohibition to do direct attacks on civilians and more.

Humanitarian law applies to non-international armed conflicts. International humanitarian law, international human rights law continues to apply in times of armed conflict. Armed groups that have no relation to the state I mean non state armed groups, they are still bound by international human rights law if they have control over certain areas. The level of violence around all of Yemen is still being high. The fighting is still going on between the armed groups. For exemple the Houthi rebels that are Shia group and they are in a non-international armed conflict with the Yemeni government forces since 2004. As well in Yemen there are groups like Saleh forces, forces loyal to former President Saleh, as well Al-Qaeda in the Arabian Peninsula / Ansar al-Shari'a in Yemen, was formed by a merger of the Yemeni and

Saudi branches of al-Qaeda in 2009 and The Southern Movement is a secessionist movement that emerged in 2007. Multiple dynamic front lines significantly affect the civilian population, which is struggling not only with the consequences of the fighting but also with the consequences of the economic situation.

Under Article 3 common to the Geneva Conventions of 12 August 1949, non-international armed conflicts are armed conflicts in which one or more non-State armed groups are involved. Depending on the situation, hostilities may occur between governmental armed forces and non-State armed groups or between such groups only. Any armed conflict between governmental armed forces and armed groups or between such groups take place on the territory of one of the Parties to the Convention.

The level of violence across Yemen is still high. The front lines significantly affect the civilian life and the living of the day to day life is not the same. The fighting these days continues to be harsh and the struggling is not only because of the fighting but also because the economic situation. Yemen is the largest humanitarian crisis in the world, with around 21 million people in need of humanitarian assistance, including more than 11 million children. At least 10,000 children have been killed or maimed since the beginning of the conflict, and thousands more have been recruited into the fighting, with nearly 2.3 million children under the age of five projected to suffer from acute malnutrition in 2021. Experts on Yemen presents its findings on serious violations of international human rights law and international humanitarian law committed by the parties to the conflict in Yemen. It feels like Yemen is a nation that was abandoned. Responsibility for the violations rests with all parties to the conflict, with violations committed by the Government of Yemen, the southern transitional council, members of the coalition and the de facto authorities. At this moment in Yemen Four million people have been forced to flee their homes and more than 20.7 million, that's about 71% of the population and they are in need of some form of humanitarian assistance or protection for their survival. What is happening in Yemen can greatly aggravate regional tensions, it also worries the West because of the threat of attacks like from al-Qaeda or ISIS. The conflict is also seen as part of a regional power struggle between Shia-ruled Iran and Sunni-ruled Saudi Arabia. Yemen is also very important strategically because it sits on the Red Sea with the Gulf of Aden, through which most of the world's oil shipments pass. In 2020, as international frustration over the blockade of Houthi humanitarian aid increases, the international community has warned that if Houthis do not adhere to the principles of international humanitarian law and allow uninterrupted access to humanitarian aid, they will risk losing aid. I hope for this crises to end but The current outlook is

alarming. We need to take this alarm very seriously and try to fix the problem in the best way our world can. The United Nations Enforcement and Monitoring Mechanism should strengthen its monitoring, surveillance, prevention and enforcement measures to deal with the ongoing flow of weapons, including by the coalition. The answer isn't clear, what will happen to Yemen. What is concerning is the fact that the longer the fighting continues, the more armed groups are likely to emerge. I worry about the impact on future generations. Children have witnessed so much violence and destruction and there is not enough of help to help them. This is Yemen today, but it is time to give the people the old Yemen, the one that had peace and gave hopes and dreams.

References

1. Global conflict tracker, November 12, 2021. URL: https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/war-yemen
2. Geneva academy, international and European law, 15th April 2021. URL: https://www.rulac.org/browse/conflicts/non-international-armed-conflicts-in-yemen
3. Human rights watch, March 8, 2020. URL:https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/yemen
4. Human rights watch, September 3, 2019. URL: https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/yemen#
5. Geneva academy, international and European law, 15th April 2021. URL: https://www.rulac.org/browse/conflicts/non-international-armed-conflicts-in-yemen#collapse3accord
6. International committee of the red cross. URL: https://www.icrc.org/en/war-yemen

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

БІЛІЧЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВЕРБУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДІТЕЙ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Перш за все, варто сказати, що у давні часи з самого дитинства увагу дітей привертали до навичок володіння зброєю. У практиці, яка сягає часів античності, їх постійно брали в похід разом із всією родиною воєнного як частину вантажу. Відсутність юридичного визначення дитини, яка поєднувалася з недосконалістю системи перевірки віку можливих

й припустимих новобранців, давала можливість розлогому вербуванню малолітніх й підлітків на полі бою.

Беручи до уваги страшні наслідки ІІ Світової війни, що охоплювали смерті численної кількості малолітніх, питання про захист дітей, як спеціальної категорії населення, знайшло свій вияв на порядку денному. Почали здійснюватися спроби закріпити заборону вербування дітей на нормативному рівні, тому у 1946 році болівійське відділення Міжнародного Комітету Червоного Хреста (далі – МКЧХ) запропонувало проект Конвенції про захист дітей у випадку міжнародного конфлікту або громадянської війни. Але, на жаль, ця ідея була провалена й було подано думку закріпити ці норми у складі IV Женевської конвенції про захист цивільного населення (далі – IV ЖК). Однак, положення цієї Конвенції не встановлювали спеціальний захист дітям й нижню вікову межу для узаконення їхньої участі у збройних конфліктах. Внаслідок цього були прийняті І й ІІ Додаткові протоколи до Женевських конвенцій 1977 року.

Зобов'язання, що стосуються заборони вербування дітей на військову службу і їх участі у воєнних діях, в різних документах дещо відрізняються один від одного. У той час як до держав звертаються з закликом забороняти всі види вербування та участі дітей в збройних конфліктах, які не досягли 18-річного віку, кожна з держав зобов'язана дотримуватися договорів, до яких вона приєдналася. Наприклад, ДП І вимагає, щоб держави-учасниці застосовували всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб діти, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі в бойових діях [1]. У той же час ДП ІІ поширює це правило на всі види участі в збройних конфліктах неміжнародного характеру. Так, якщо надання послуг збройній групі є непрямою участю, то участь у воєнних діях однозначно визнається прямою участю в конфлікті. У тих випадках, коли дітей у віці від 15 до 18 років все ж використовують в бойових діях, наполегливо рекомендується віддавати перевагу більш старшим дітям серед них [2].

Проте, не враховуючи таких заходів, світ у ХХ–ХХІ століттях продовжує залишатися ареною численних бойових дій, що втягує мільйони людей, жертвами яких є неповнолітні. Як свідчить Дитячий фонд ООН, за останні роки щонайменше 300 тисяч дітей у якості солдатів були залучені до понад 30-ти конфліктів у різних місцях світу.

Здавалося б проблема дітей-солдатів є найбільш актуальною для країн Африки та Азії, проте слід зазначити, що наша країна, на рахунку якої триває 7-ий рік збройного конфлікту, вносить свою частку у цю негативну статистику. На даний час, не було проведено глибокого й деталізованого дослідження рівня задіяння неповнолітніх дітей у воєнних діях на Сході України.

Це роз'яснюється перш за все тим, що у складі постійної армії України, що функціонує на основі національного й міжнародного законодавства, неможлива присутність осіб, молодших 18-ти років, в той же час ретельний аналіз кількості дітей-комбатантів в сепаратистських збройних угрупованнях, російських частинах регулярної армії, що вторглися в нашу державу, з явних причин ускладнене. Єдиною доступною наразі розвідкою є доповідь Коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі». «У 24 випадках вік дітей не перевищував 15 років на момент вербування, у 8-ми випадках точний вік дітей встановити не вдалося, але є підстави вважати, що ймовірно діти не були старшими 15 років», – йдеться у поданні Коаліції. Дітей залучали для несення служби зі зброєю на блокпостах як бійців, виконання ролі охоронців, посильних, секретарів. Також, траплялися випадки й сексуального визиску неповнолітніх. Прикладом такого може бути випадок з дівчиною віком 14–16 років, яку протиправно утримували представники незаконного збройного формування «Бетмен» у підвалі, як покарання за відхилення від дисципліни відправили на фронт для задоволення сексуальних потреб бійців вищенаведеного формування» [3].

Отже, можна сказати, що безліч міжнародних і національних актів регулюють засади здійснення захисту дітей в ході збройних конфліктів. Проте, ці принципи повинні відображатися в діяльності всього суспільства оберігати дітей від негативних впливів зовнішніх факторів. Кожен з нас повинен намагатися сформувати сприятливе середовище для появи і розвитку вищих цінностей, які сприятимуть поліпшенню нашого світу.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. (Протокол I). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. (Протокол II). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
3. Правозахисники зафіксували 95 випадків, коли дітей залучали до збройного конфлікту на Донбасі. URL: http://mag nolia.org.ua/uk/content/pravozahisniki-zafiksuvali-95-vipadkiv-koli-ditey-zaluchali-do-zbroynogo-konfliktu-na

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ВРУБЛЕВСЬКА ВІКТОРІЯ ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЩОДО РЕЖИМУ ВІЙСЬКОВОЇ ОКУПАЦІЇ

Інститут військової окупації традиційно виділяють у міжнародному гуманітарному праві, норми якого регулюють суспільні відносини між державами з приводу окупованих територій. Виділяють міжнародно-правовий режим окупації як особливий порядок правового регулювання діяльності, дій чи поведінки окупуючих і окупованих держав у період окупації.

Вперше нормативне закріплення режиму військової окупації було закріплено в Гаазькій конвенції про закони та звичаї сухопутної війни 1907 р. [2]. Цьому питанню присвячено відділ ІІІ «Про військову владу на території ворожої держави». Ст. 42 цієї конвенції визначає умови визначення території окупованою: «територія визнається зайнятою, якщо вона дійсно перебуває під владою ворожої армії».

Сучасне міжнародне право підтримує таку традиційну концепцію військової окупації. Особливістю є те, що не має значення здійснена окупація із застосуванням чи без застосування сили.

Гаазьким положенням, а саме ст. 43 встановлене зобов'язання до сторони що зайняла територію, вжити всіх залежних від неї заходів, щоб наскільки це можливо відновити громадський порядок і громадське життя, поважаючи при цьому існуючі в країні закони, якщо для цього немає непереборних перешкод. Вимога до поваги існуючих в країні законів означає, що держава-окупант не повинна змінювати, призупиняти чи заміняти існуюче законодавство своїм.

Якщо на відповідній території продовжуються активні військові дії, внаслідок яких командування окупаційної армії не в змозі ні встановити, ні здійснити свою владу, міжнародне право говорить не про окуповану територію, а про територію, що зазнала вторгнення [1]. У цьому випадку застосовуються ті ж норми, що і на полі бою,тобто загальні норми права збройних конфліктів.

Влада над цивільним населенням обмежується Гаазьким положенням, а також IV Женевської конвенції 1949 р. Відповідно до цих положень держава що окупувала територію не повинна примушувати жителів брати участь у військових діях проти своєї країни чи надавати відомості про її армію чи засоби оборони, заборонено також змушувати складати присягу на вірність ворожій державі.

Женевська конвенція, а саме ч. 1 ст. 64 зазначає що кримінальне законодавство окупованої території залишається чинним

за винятком випадків, коли воно може бути скасовано або дія його призупинена державою, що окупує, якщо це законодавство загрожує безпеці останньої або перешкоджає застосуванню даної конвенції.

Женевська конвенція для підтримання нормального управління територією та належної безпеки держави, надає повноваження державі що окупує поширити на населення чинність постанов, які вона вважатиме за необхідне прийняти. Відносно постанов що встановлюють кримінальну відповідальність за їх порушення, то вони набирають чинності лише після оприлюднення та доведення до відома населення його мовою.

Женевською конвенцією визначено коло обов'язків держави, що окупує стосовно цивільного населення. Метою цих положень є попередження масових порушень прав людини в умовах збройного конфлікту [1]. Зокрема ст. 55 цієї конвенції покладає на державу, що окупує обов'язок забезпечити постачання продовольства та санітарних матеріалів для населення. Також захищаються права на сім'ю, особисту повагу, повагу до своєї честі, релігійних переконань, обрядів та звичаїв.

Відомо, що збройні конфлікти не призупиняють дію норм, що стосуються захисту прав людини [3]. З цього випливає те, що держава-окупант зобов'язана дотримуватись не лише законодавства окупованої держави, а й договорів учасником яких ця держава є.

Отже, режим окупації покладає обов'язки на державу, що окупує, але одночасно надає також певні права які не порушують суверенітету окупованої держави. З моменту переходу влади до сторони що окупує, її обов'язком стає відновлення громадського порядку і безпеки на окупованій території. За таких умов важливу роль відіграє право збройних конфліктів, яке обмежує владу держави що окупує і дозволяє міжнародно-правовими засобами забезпечити захист відповідних осіб.

Список використаних джерел

1. Макаров І.М.Поняття і зміст режиму окупації в міжнародному праві. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 3. С. 193–197.
2. Конвенція (VIII) про встановлення підводних мін, що автоматично вибухають від дотику. Гаага. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_197#Text (дата оприлюднення 18.10.1907).
3. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підручник / Л. Д. Тимченко. URL: http://westudents.com.ua/glavy/64915-216-zasobi-metodi-vedennyavonnih-dy.html

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ГАРГАН СЕРГІЙ ЮРІЙОВИЧ

Міжнародний гуманітарний університет

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Як і тисячі років тому, міжнародним відносинам сьогодення також характерне існування збройних конфліктів. Специфіка функціонування держав в схожих надзвичайних умовах визначається принципами і нормами міжнародного права, які використовуються під час збройних конфліктів. Наведена галузь сучасного міжнародного права має назву «міжнародне гуманітарне право» та є однією з найстаріших і найбільш розроблених галузей. Нині на території України також триває збройний конфлікт, що обумовлює актуальність визначення принципів міжнародного гуманітарного права та їх застосування в нашій державі.

Загальновизнаним є формулювання принципів права як вихідних ідей, які характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю та відображають найважливіші положення права [1, с. 61] Наведене, на нашу думку, повністю відповідає правовій природі принципів міжнародного гуманітарного права, формування яких обумовлено об'єктивною необхідністю узагальнення правил та понять для воюючих сторін. Як справедливо відзначив В. Х. Ярмакі, «у якості істотної відмінності принципів міжнародного гуманітарного права від основних принципів міжнародного права виступає те, що останні являють собою основу мирного співіснування, натомість принципи міжнародного гуманітарного права стосуються збройних конфліктів, містять у собі певні правила поведінки воюючих сторін, тобто визначають відносини, що безпосередньо стосуються збройних конфліктів» [2, с. 51].

Відзначимо, що серед науковців відсутній єдиний погляд щодо змісту та системи принципів міжнародного гуманітарного права. При цьому, чимало вчених-правників занадто деталізують досліджувані принципи, надаючи їм громіздкі формулювання та здійснюючи зайві класифікаційні розподіли. Останнє, на нашу думку, лише ускладнює розуміння та застосування принципів міжнародного гуманітарного права.

В цілому, вважаємо за доцільне, до системи означених принципів віднести наступні:

– принцип гуманності є найбільш узагальненим принципом даної системи правових норм, який забороняє використання військового насильства, що не є необхідним для цілей

війни. Видається, що цей принцип розкривається наступними положеннями: військова необхідність і підтримання громадського порядку завжди мають поєднуватися з повагою до людини, воюючі сторони зобов'язані не наносити в противнику шкоди, яка не відповідає меті війни;

– принцип захисту цивільного населення й об'єктів, жертв війни означає, що держава зобов'язана як на національному, так і на міжнародному рівні гарантувати захист осіб, що знаходяться під заступництвом міжнародного гуманітарного права. Даний принцип, крім усього іншого, гарантує нейтральний статус і, відповідно, недоторканність особам і організаціям, що здійснюють реальну допомогу жертвам збройного конфлікту, і, перш за все, медичному персоналу;

– принцип обмеження засобів і методів ведення війни означає, що у випадку збройного конфлікту право воюючих сторін обирати методи або засоби ведення війни не є безмежним. Сутність наведеного принципу визначається у в загальних і спеціальних нормах, які встановлюють заборону щодо використання певних видів зброї і методів ведення збройної боротьби (зокрема, заборонено застосовувати зброю, яка діє невибірково, тобто як проти військових, так і проти цивільних об'єктів, а також завдає надмірних пошкоджень або страждань);

– принцип неприпустимості дискримінації означає, що з особами, які перебувають під протекторатом міжнародного гуманітарного права, сторони збройного конфлікту мають поводитись без будь-якої дискримінації з причин походження, раси, кольору шкіри, статі, майнового стану, релігійних поглядів, мовних та інших ознак за будь-яких обставин проходження збройного конфлікту;

– принцип відповідальності за порушення норм і принципів міжнародного гуманітарного права передбачає не лише міжнародно-правову відповідальність держав як суб'єктів міжнародного права, а й відповідальність фізичних осіб, які допустили відповідні порушення.

Визначивши основні принципи міжнародного гуманітарного права та проглянувши інформацію щодо специфіки проходження збройного конфлікту на території України, можна констатувати, що, на жаль, на сьогодні не всі вихідні ідеї даної галузі міжнародного права знайшли свою реалізацію в Україні. Так, протягом всього періоду війни фіксуються жахливі порушення прав людини та положень міжнародного гуманітарного права. Серед них: обстріли житлових районів, що призвели до жертв серед цивільного населення, вбивство цивільних осіб та інших осіб, які перебувають під захистом, незаконне затримання, насильницькі зникнення та катування, використання

заборонених видів озброєння, численні випадки дискримінації осіб, перебувають під протекторатом міжнародного гуманітарного права насамперед за національною та мовною ознаками. Найстрашніші з них вчинені під час бойових дій під Іловайськом у серпні 2014 року. Ці події залишили глибокі фізичні та емоційні шрами на цивільному населенні міста та його околиць, а також на тих, хто був позбавлений волі та підданий катуванню та жорстокому поводженню, їх родичах, а також на тих, хто продовжує шукати зниклих без вісти близьких.

Підсумовуючи наведені положення, можна дійти висновку, що принципи міжнародного гуманітарного права мають неоціненно важливе значення для забезпечення прав людини та правопорядку під час збройних конфліктів. Разом з тим, на жаль, на сьогодні в Україні фіксуються численні їхні порушення, що є негативним явищем, яке потребує посиленої уваги нашої держави та міжнародної спільноти для їхнього усунення та попередження.

Список використаних джерел

1. Основи законодавства України : ч. 1 / Дзейко Ж. О., Нечипоренко О. Ю., Пониматченко Ю. А. та ін. Вінниця : Нова книга, 2001. 608 с.
2. Ярмакі В. Х. Галузеві принципи міжнародного гуманітарного права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 1. С. 50–53.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ГАРМАТЮК ЕВА ВЯЧЕСЛАВОВНА

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

ПРАВОВОЙ СТАТУС ЧАСТНЫХ ВОЕННЫХ И ОХРАННЫХ КОМПАНИЙ

Участие частных военных и охранных компаний (далее – ЧВОК) в вооруженных конфликтах часто приводит к нарушению прав человека. Сотрудники ЧВОК предоставляют клиентам широкий спектр услуг от логистики до непосредственного участия в боевых действиях. Как правило, заказчиками услуг являются государства, международные организации и транснациональные корпорации. Государства, за редким исключением, привлекают компании и их персонал к ответственности за отсутствие правовых механизмов на национальном уровне, что, в свою очередь,

приводит к определенным проблемам, в том числе к проблеме определения самого статуса сотрудников ЧВОК.

В последние годы получила распространение практика передачи отдельных государственных функций частным военным и охранным компаниям. В настоящее время в мире действует более 150 ЧВОК, а объем мирового рынка ЧВОК огромен: по подсчетам некоммерческой организации War on Want, рынок «военного консалтинга» услуг имеет годовой оборот от $100 млрд до $400 млрд [1].

Несомненно, были попытки создать законодательную базу, которая регулировала бы деятельность ЧВОК, но стоит отметить, что они не увенчались должным успехом, поскольку принятые акты носят рекомендательный характер и не применяются на практике. Одним из таких актов является Доклад Рабочей группы по использованию наемников как средства нарушения прав человека и препятствования осуществлению права народов на самоопределение (A/73/303) [2]. Также «Швейцарская инициатива», включающая в свой перечень «Документ Монтре», Международный кодекс поведения, разработанный для ЧВОК и положения о создании Ассоциации Международного кодекса поведения для ЧВОК, Международную конвенцию по регулированию ЧВОК [2], которая еще не принята, хотя работа над ее проектом продолжается уже более 7 лет и Международная конвенция против набора, использования, финансирования и обучения имен (1989 г.) [3]. Вместе с тем, многие государства признали наемничество преступлением по национальному уголовному законодательству.

В виду отсутствия законодательной базы, регулирующей деятельность таких компаний – возникает проблема определения статуса их сотрудников. В соответствии с международным гуманитарным правом, в зависимости от конкретной ситуации, персонал ЧВОК может считаться комбатантами, гражданскими лицами, находящимися в составе вооруженных сил, и даже наемниками. Неоднозначность их статуса по международному гуманитарному праву привела к многочисленным нарушениям, в том числе в отношении мирных граждан.

Сотрудники ЧВОК часто представляют в СМИ и публицистике в качестве наемников, хотя это далеко не всегда правильно и часто говорит лишь о негативном отношении к ним. Подавляющая часть работников частных военных компаний не участвует в военных действиях, а потому они не могут быть квалифицированы как наемники. Статья 47 Дополнительного протокола I (далее – ДП I) к Женевским конвенциям 1949 г. (далее – ЖК) [4] содержит определение понятия «наемник». Для того, чтобы квалифицировать сотрудников ЧВОК в качестве наемников, необходимо, чтобы все критерии, указанные в статье, соблюдались в совокупности. Стоит отметить, что такие лица обладают более ослабленной защитой и не имеют права на статус комбатанта или военнопленного. Таким образом, лишь незначительная

часть из сотрудников ЧВОК, участвующих в военных конфликтах может быть признана наемниками.

Некоторые сотрудники ЧВОК могут считаться комбатантами по смыслу статьи 4 (А) Женевской конвенции об обращении с военнопленными [5] и статьи 43 ДП I [4]. Однако для получения такого статуса они должны соответствовать всем 4 критериям вышеупомянутых статей, а также должны входить в состав вооруженных сил стороны в конфликте. На практике пока ни одно государство еще не включило сотрудников ЧВОК в состав национальных вооруженных сил.

Если сотрудники ЧВОК неквалифицированны как наемники или комбатанты, они – гражданские лица. Как правило, гражданские лица пользуются иммунитетом от нападения. Это базовый принцип проведения различия при военных действиях. Однако Женевские конвенции и Дополнительные протоколы к ним лишают их защиты от нападения на время их непосредственного участия в военных действиях. Кроме того, лица могут быть привлечены к уголовной ответственности за сам факт участия в военных действиях.

Привлечение частных фирм к участию в военных действиях ставит ряд проблем для международного гуманитарного права, среди которых правовой статус ЧВОК и их сотрудников. Урегулирование этого вопроса может быть эффективным только при условии, что их статус и существующие обязанности по гуманитарному праву будут по-настоящему понятны и широко признаны.

Источники

1. Ерофеев Иван. Чужая война. Как зарабатывают частные военные компании. 2018. URL: https://www.forbes.ru/biznes/357417-chuzhaya-voyna-kak-zarabatyvayut-chastnye-voennye-kompanii (дата обращения: 10.11.2021)
2. Небольсина М. А., Никитин А. И. Перспективы международного регулирования деятельности частных военных компаний. *Вестник МГИМО-Университета.* 2016. URL: https://www.vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/520 (дата обращения: 10.11.2021)
3. Международная конвенция о борьбе с вербовкой, использованием, финансированием и обучением наемников. URL: https://www.vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/520 (дата обращения: 10.11.2021).
4. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 г. по защите жертв международных вооруженных конфликтов от 8 июня 1977 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#o23 (дата обращения: 10.11.2021).
5. Женевская конвенция об обращении с военнопленными. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата обращения: 10.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ГОНЧАРЕНКО АННА ДМИТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЩОДО ЗАБОРОНЕНИХ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ

Через динамічний ріст збройних конфліктів значення міжнародного гуманітарного права зростає з кожним роком. Важливими та актуальними проблемами постають питання про застосування забороненних міжнародним гуманітарних правом методів та засобів. Правове та гуманістичне регулювання воєнних дій є головною метою міжнарожного гуманітарного права для установлення рівноваги між вимогами гуманності і військової необхідності.

Гуманізм є основою норм і законів, що були прийняті на міжнародному рівні і закріплені Женевськими, Гаазькими конвенціями і міжнародними угодами [2, с. 25–26].

Згідно з вимогами МГП, повністю заборонені такі засоби ведення війни:

– запальні й розривні (експансивні) кулі, а також кулі, які перевертаються або сплющуються в тілі людини (кулі з твердою оболонкою, яка не повністю покриває осердя або має надрізи);

– снаряди масою до 400 г, розривні або з вибуховою (запалювальною) речовиною;

– хімічна зброя – отруйні, задушливі та інші гази, рідини й процеси (Конвенція про хімічну зброю 1993 р.);

– бактеріологічна (біологічна) і токсична зброя (Конвенція про біологічну зброю 1972 р.);

– будь-яка зброя, дія якої полягає в завданні ураження осколками (невеликі шматочки пластмаси, дерева та скла), які неможливо виявити в людському тілі рентгенівськими променями та іншими методами виявлення;

– лазерна зброя, спеціально призначена для спричинення постійної сліпоти людині, яка не використовує оптичні прилади;

– вплив на природу, що має тривалі й надмірні наслідки щодо шкоди для неї [1, с. 143].

Одними з найнебезпечніших засобів являється хімічна та біологічна зброя, заборона яких закріплюється у багатьох законодавчих актах, таких як Женевському протоколі про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів 1925 р. Ефективність цього протоколу доволі велика, але все ж таки застосування даних видів зброї було зафіксовано після його ухвалення. Наприклад, Японією в Маньчжурії та Китаї (1937–1945 рр.) [3, с. 78–79].

Також, у 1993 р. була прийнята Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та її знищення, що поставила хімічну зброю під повну заборону. Конвенція набула чинності в 1997 р. У результаті багаторічних зусиль міжнародного співтовариства в особі Комітету із роззброєння у 1972 було прийнято Конвенцію про заборону розроблення, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення. Україна також є учасницею Конвенції.

Варто зауважити, що розвиток форм та засобів збройних конфліктів потребує нових методів протидії. В даний час розробляються більш складні озброєння і ці нові технічні розробки викликали невизначеність як з юридичної, так і з етичної точки зору.Наприклад,бойові дрони, смертельна автономна зброя.

Важливим питанням є кібер-війна, яка привертає дедалі більшу увагу міжнародної спільноти, оскільки проводяться все більше атак держав одна проти одної і при цьому не існує набору міжнародних законів війни, що регулюють ці нові види воєнних дій.

Висновком вказано є те, що протягом довгого часу спільнота докладала безліч зусиль для врегулювання міжнародних спорів, але сучасними викликами для міжнародного гуманіторного права стають необхідність переосмислення та відповідного врегулювання особливостей ведення сучасних міжнародних збройних конфліктів, відповідно до нових форм та засобів ведення воєнних дій,а також питання ефективної імплементації норм МГП у національне законодавство.

Список використаних джерел

1. Дмитрієв А. І. Міжнародне гуманітарне право: основи концепції / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 289.
2. Лук'янченко Є. В., Недвецький Д. Г. Розвиток міжнародного гуманітарного права через призму ведення воєнних дій. Міжнародне публічне право. 2017. С. 171.
3. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підручник / Л. Д. Тимченко. URL: http://westudents.com.ua/glavy/64915-216-zasobi-metodi-vedennyavonnih-dy.html

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ГРОЗА АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ,
ШОР АНАСТАСІЯ МАКСИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

На сьогодні проблема захисту прав дітей під час збройних конфліктів є однією з найбільш актуальних проблем міжнародного права. Діти завжди були і залишаються найменш захищеною соціально-демографічною верствою населення, і тому потребують особливої уваги як зі сторони держав, міжнародних організацій, так і суспільства в цілому. Подібне традиційно пов'язується з тим, що діти в силу свого вікового, фізичного, морально-духовного розвитку не здатні повною мірою усвідомлювати характер своїх дій, передбачувати їх наслідки, давати об'єктивну оцінку діям інших осіб, легко піддаються навіюванню з боку дорослих.

Значний внесок щодо вирішення проблеми захисту прав дітей під час збройних конфліктів зробили у своїх працях, зокрема, такі вчені, як П.М. Новаковський, Н.М. Опольська, І.М. Попов, Н.О. Філіпська, П.А. Щелін та ін.

Без сумніву, в умовах збройних конфліктів, діти – особливо уразлива вікова група населення, яка внаслідок бойових дій зазнає значних обмежень законодавчо закріплених і гарантованих державою прав та свобод.

Особливої уваги заслуговує позиція, згідно з якою питання захисту прав дітей під час збройних конфліктів слід розглядати у двох площинах: захист дітей як жертв війни та заборона участі дітей у збройному конфлікті [2, с. 15].

Слід зазначити, що основоположними міжнародно-правовими актами, які закріплюють та захищають права дітей як жертв війни є: Конвенція ООН про права дитини (1989), що прямо забороняє використання дітей та підлітків в якості солдат під час воєнних дій, а також Женевські конвенції про захист жертв війни (1949) і Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977).

Однак, незважаючи на існування вищезазначених міжнародних норм, у світі систематично трапляються випадки порушення прав дітей під час збройних конфліктів, особливо в країнах Африки, Азії, Латинської Америки. На жаль, Україна теж не є виключенням. Так, за даними Моніторингової місії ООН, упродовж збройного конфлікту на сході України,

з 14 квітня 2014 року по 30 квітня 2021 року, загинули 152 дитини. Також 146 дітей отримали поранення.

На думку Н. М. Опольської, бойові дії є грубим порушенням прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, сімейне виховання, захист від усіх форм насилля та втягнення у воєнні дії і збройні конфлікти, вибору місця проживання дитини та ін. [4, с. 282].

Реалії сьогодення вказують на те, що все частіше молоді люди, а іноді просто діти відіграють активну роль у збройних конфліктах – як безпосередні учасники бойових дій. Як зазначає Едуардо Галеано: «На війні ці маленькі солдати працюють, вбиваючи, і найголовніше – вмираючи. Хоча доля як дівчат, так і хлопчиків – трагічна, дівчата-солдати страждають від додаткових принижень. Це проблема, яку ще треба буде розв'язати». На перший погляд може здатись, що використання дітей у якості солдат є поодинокими випадками, але така думка не відповідає дійсності, про що свідчить активна участь дітей та підлітків у кровопролитних конфліктах у Чаді, Демократичній Республіці Конго, Сьєрра-Леоне, Сомалі, Афганістані, Іраку, Шрі-Ланці, Судані, Уганді та ін. Сторони збройного конфлікту часто не замислюються над способами, якими вони прагнуть виграти війну, часто не цураючись такого віроломства, як залучення дітей до воєнних дій, що показує всю аморальність і жах війни як способу вирішення внутрішньодержавних та міжнародних конфліктів [5, с. 239].

Слушною є думка І. М. Попова, який, вивчивши міжнародний досвід, висвітлив питання ефективної протидії «дітям-солдатам», назвавши «нетрадиційними» бойові дії, що відбуваються за участю неповнолітніх осіб [3, с. 102]. Слід зазначити, що війна завдає таким особам жахливих фізичних і психологічних страждань, і в майбутньому діти-солдати навряд чи зможуть стати повноцінними та здоровими громадянами. Враховуючи вищенаведене, світова спільнота повинна відгукнутись на захист дітей, які є учасниками збройних конфліктів, адже використання дітей в якості «пішок» у війні – означає поставити під питання не тільки власне майбутнє, а й майбутнє усього світу [1, с. 683].

Таким чином, наявність низки вищезазначених надзвичайно складних проблем, що наразі мають місце у сфері захисту прав дітей під час збройних конфліктів, свідчать про нагальну необхідність проведення подальших наукових досліджень задля вдосконалення існуючих міжнародно-правових норм, спрямованих на захист їх прав, що у свою чергу, допоможе дітям мати спокійне дитинство та щасливе майбутнє.

Список використаних джерел

1. Новаковський П. М. Діти зі зброєю у руках: жахливі реалії сучасного сьогодення. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського* : матер. третьої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 2–3 листопада 2012 р.) / відп. за випуск М. І. Пашковський ; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2012. С. 681–684.
2. Збірник навчальних текстів курсу «Захист та забезпечення прав дітей та молоді груп З 38 ризику» / С. Буров, О. Гатіятуллін, Р. Коваль, А. Кориневич, О. Лазаренко, П. Пархоменко, О. Темченко, Г. Янова. К. : ПП «Видавництво «Сучасний письменник», 2015. 52 с.
3. Конфлікти, що змінили світ / І. М. Попов, П. А. Щелін та ін. ; худож.-оформювач О. А. Гугалова-Мєшкова. Х. : «Фоліо», 2020. 186 с.
4. Опольська Н. М. Права дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право (Право)*. Вип. 27. 2015. № 27. С. 278–283.
5. Філіпська Н. О. Протидія використанню дітей-солдат у військових кофліктах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 238–241.

Науковий керівник: асистент кафедри Музика В. В.

ЄФІМОВА ВЛАДА АНТОНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГІБРИДНА ВІЙНА: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

Постійний стрімкий розвиток технологій та зростання ролі інформаційного кіберпростору вносять певні корективи в усі сфери життєдіяльності, зумовлюють появу нових видів зброї та стратегій ведення збройних конфліктів. Це породжує гостру необхідність модернізації норм міжнародного права, зокрема міжнародного гуманітарного права, для ефективного протистояння сучасним викликам.

Феномен «гібридної війни» не є відносно новим. Ще на початку 2000-х років політологи почали говорити про нову «сучасну війну», яка відрізняється від «традиційної» своїми механізмами впливу, воєнними пріоритетами та засобами здійснення атак [4]. Проте, не зважаючи на долі тривалий час існування такої «проблеми», в міжнародному праві відсутнє конвенційне визначення та інтерпретація поняття «гібридна війна».

Загалом гібридна війна – комплекс заходів, який поєднує у собі традиційні та нетрадиційні методи, пов'язанні із застосуванням конвенційної зброї, веденням партизанської війни, тероризмом, кібервійною та злочинною поведінкою з метою

досягнення певних політичних цілей. Головним інструментарієм, що забезпечує досягнення політичних цілей, є створення в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням [2]. Держава-агресор, як правило, комбінує звичні для війни воєнні дії з прихованими та інноваційними, заперечуючи власну причетність до такого конфлікту, що доволі суттєво ускладнює реагування на них [3].

Головною проблемою існування такого «феномену» є у відсутність межі між станом війни і миру, що ускладнює регулювання таких конфліктів сучасним МГП. Поєднуючи воєнні компоненти (перехід противника до адаптованих методів ведення бойових дій в усіх сферах дій; розширення арсеналу засобів ведення війни на основі роботизації і дистанційних воєнних дій; формування і використання ситуаційних, автоматизованих комплексів і систем спостереження й нападу) держава-агресор філігранно впливає на інформаційний простір, нерідко підриває довіру населення до органів влади, підтримує сепаратизм та тероризм, часто сприяючи формуванню нерегулярних збройних формувань, як наприклад, повстанців [5].

Стадія «інформаційної» чи «кібер» війни може тривати роками з метою ослаблення внутрішнього порядку держави, що наддає державі-агресору суттєву перевагу впродовж вже традиційного воєнного конфлікту. Проте, в багатьох випадках, такі дії відбуваються паралельно [2]. Показовою в цьому плані є ситуація на Сході України. Бойовим діям в Іловайську і Дебальцеве передував істотний підйом активності в інформаційному просторі. Широко поширювалася негативна інформація про ключових посадових осіб збройних сил України та представників уряду.

Міжнародне право намагається врегулювати міждержавні відносини в умовах нових реалій, проте, як показує практика, гібридна війна є складною для своєчасного розпізнавання та, регулюється переважно базовими принципами МГП так само, як і рішеннями міжнародних судів.

В липні 1979 року США, користуючись падінням уряду А. Сомоса в Нікарагуа, розпочали дії, подібні до сучасного уявлення про гібридну війну. Сполучені Штати займалися мінуванням портів Нікарагуа, масовими порушеннями повітряного простору, надавали фінансову і військову допомогу збройним антиурядовим угрупованням, пізніше реорганізованим в демократичні сили Нікарагуа (ФДН) і Демократичний революційний союз (Ардєо), відомий як «контрас». У 1983 році Конгресом США був прийнятий спеціальний закон про виділення коштів для ЦРУ на цілі щодо забезпечення «прямих або опосередкованих військових або напіввійськових операцій в Нікарагуа» [3].

В 1984 році Нікарагуа подала позов до Міжнародного суду ООН, який після встановлення юрисдикції, взявся за розгляд

справи. Хоча США відмовилися приймати участь у процесі, це не створило перешкод для винесення рішення. Міжнародний Суд ООН, дослідивши практику держав, ухвалив, що норма, яка міститься в п. 4 ст. 2 Статуту ООН, є фундаментальним і найважливішим принципом міжнародного права. Міжнародним Судом ООН було підтверджено, що норма Статуту ООН, яка забороняє застосування сили, є прикладом імперативної норми *jus cogens* [4].

Стосовно заяв США щодо колективної самооборони, Суд вказав, що така самооборона вимагає, щоб постраждала від збройного нападу держава оголосила про це і попросила допомоги. До того ж, в порядку самооборони держава зобов'язана повідомити про свої дії Раді Безпеки ООН на підставі ст. 51 Статуту ООН [1].

Таким чином, регулювання подібних конфліктів не має договірного визначення, проте користуючись такими основоположними принципами міжнародного права як невтручання, рівність та самовизначення народів, непорушність кордонів тощо, міжнародні судові установи мають змогу вирішувати спірні правовідносини, що виникають в умовах гібридної війни.

На жаль, наразі цей феномен починає все. більше прогресувати та розвиватися. Сучасна модель війни виявилася більш ефективною за традиційну, і тому перед МГП повстає необхідність саме офіційного закріплення як термінології й загальних положень, так і відповідальності за порушення зобов'язань й використання інноваційних методів проведення воєнних дій. Проте, як показує практика, стратегічну перевагу в своєму розпорядженні той з акторів, хто першим зрозуміє і почне застосовувати нові технології, хто може використовувати задля підсилення своїх можливостей. В свою чергу право, повинно стримувати апетити держав, забезпечуючи реалізацію свого головного завдання – регулювання суспільних відносин та встановлення миру.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: Міжнародний договір від 26.06.1945. *База даних «Законодавство України» Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
2. Війна «гібридна» в кн. : *Політологічний енциклопедичний словник* (уклад. Л. Герасіна, В. Погрібна та ін. ; за ред. проф. М. П. Требіна). Харків : Право, 2015. 816 с.
3. Світова гібридна війна: Український фронт (під головн. ред. В. П. Горбуліна). Київ : НІСД. 2017. 496 с.
4. Hoffman F. Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Forces Quarterly* 52(2009): 34–39.

5. Mansoor P. Hybrid War in History, in *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, ed. Williamson Murray and Peter R. Mansoor (Cambridge: Cambridge University Press, 2012).

Науковий керівник: асистент кафедри Музика В. В.

ЗАМОСТЕНЧУК АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕКЛАРАЦІЯ МАРТЕНСА ЯК ГАРАНТІЯ ГУМАННОСТІ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Понад століття тому у міжнародному гуманітарному праві виник принцип, який з того часу віднайшов свого закріплення у багатьох конвенціях, які регулюють закони і звичаї війни, а саме: Гаазька конвенція II 1899 року, Гаазька конвенція IV 1907 року, Женевські конвенції 1949 року (ст. 63 ЖК I, ст.62 ЖК II, ст.142 ЖК III, ст.158 ЖК IV) та Додаткові протоколи до них 1977 року. Мова йде про принцип, який було сформульовано видавничим російським юристом-міжнародником Ф.Ф. Мартенсом. Принцип отримав назву декларація (застереження) Мартенса. Слід підкреслити, що він не лише не втратив свого значення, а й продовжує міститися в сучасному міжнародному законодавстві.

У декларації Мартенса сформульовано основоположні ідеї, якими держави повинні керуватися під час ведення збройних конфліктів. Дана декларація є певною базою на основі якої формуються всі подальші принципи міжнародного гуманітарного права.

Головна ідея декларації за словами самого Ф.Ф. Мартенса полягала у тому, щоб заборонити воюючим сторонам свавільно інтерпретувати закони і звичаї війни на власний розсуд і залежно від обставин, які склалися. Дана ідея була підтримана делегатами Гаазької мирної конференції 1899 року і вперше закріплена у преамбулі Гаазької конвенції про закони і звичаї сухопутної війни 1899 р., згідно з якою « у випадках не врегульованих даною угодою, населення та воюючі сторони залишаються під охороною та дії засад міжнародного права, оскільки вони випливають із звичаїв, що встановилися між цивілізованими народами, із законів людяності і вимог суспільної свідомості». Саме з такими словами виступив Ф.Ф. Мартенс, коли делегати мирної конференції не змогли дійти згоди

у питанні про положення цивільних осіб, які взялися за зброю у боротьбі проти окупантів [2, с. 160].

Застереження Мартенса вказує на прогалини у міжнародному гуманітарному праві і підкреслює гуманітарні елементи під час збройних конфліктів. Дане застереження певною мірою гуманізує війну [4, с. 65].

В сучасних умов розвитку міжнародного права зміст даного положення можна інтерпретувати у наступне: «у випадках, які не підпадають під дію норм договірного права, цивільне населення і комбатанти залишаються під захистом принципів міжнародного права, які випливають з принципів гуманності і вимог суспільної свідомості».

Декларація Мартенса встановила певні перепони на шляху довільного розсуду військово начальницьких поширивши формально і фактично свою дію на всі непередбачені конвенцією випадки в тій мірі, в якій вони не піддавалися регламентації.

Застереження Мартенса являє собою загальне положення, яке перетворює звичаї, які мають довгу історію формування серед цивілізованих націй, на правовий вимір – певну норму, яка застосовується тоді, коли конкретні положення конвенції не охоплюють конкретні випадки.

З часом, норма, яка сформувалася завдяки Ф.Ф. Мартенсу отримала характер *jus cogens* – така, що обов'язково підлягає застосуванню.

За допомогою декларації Мартенса можна визначити межі застосування міжнародного гуманітарного права, відступивши від норм договірного права, звернувшись при цьому тільки до принципів гуманності та вимог суспільної свідомості.

Такий науковець, як С.Е. Нахлік вважає, що саме загальні правила відіграють вагомішу роль, ніж деталізовані, оскільки що є докладнішим перелік, тим ймовірніше в ньому щось упустити. Саме такою загальною нормою і виступає застереження Мартенса [3, с. 44].

Дане застереження виконує у міжнародному гуманітарному праві такі основні функції: перша з них полягає у тому, що декларація Мартенса забороняє дію презумпції, відповідно до якої все, що не заборонено міжнародними договорами – дозволено. Виконуючи певні дії сторони збройного конфлікту повинні оцінювати їх не лише на відповідність нормам договірного права, й а на відповідність нормам звичаєвого права, принципам гуманності і моральним засадам суспільства. Друга функція полягає у тому, що застереження стимулює держави до укладення нових угод у сфері міжнародного гуманітарного права з метою, якомога більше врегулювати окремі питання МГП [1, с. 15].

Доходячи висновку, можна сказати, що декларація Мартенса, яка сформулювала головну ідею права збройних конфліктів, є фундаментальною для формування подальших його принципів. Дана декларація є певною гарантією безпеки, перш за все з приводу того, що під час збройного конфлікту, цивільне населення знаходиться під захистом норм міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право / М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
2. Кукушкіна А. В. Международное гуманитарное право и оговорка Мартенса / А. В. Кукушкіна, І. І. Абрам, В. Н. Шишкін. *Закон и право*. 2019. № 9. С. 160–170.
3. Нахлік С. Е. Краткий очерк международного гуманитарного права. М. : МККК, 1993. 170 с.
4. Репецький В. М. Міжнародне гуманітарне право / В. М. Репецький, В. М. Лисик. Київ : Знання, 2007. 467 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

КНЯЗЮК КРІСТІНА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗМІЦНЕННЯ ПОВАГИ ДО НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Досліджуючи сучасні проблеми реалізації норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), слід звернути увагу на актуальність зміцнення поваги до таких норм, зважаючи на їх значення в процесі узгодження позицій різних держав щодо формування принципу утримання від загрози силою або її застосування, з одного боку, та принципів регулювання війни – з іншого.

Зазначимо, що збройні конфлікти, які розуміються як збройне протистояння між державами або соціальними спільнотами всередині окремих держав, що мають на меті вирішення економічних, політичних, національно-етнічних та інших протиріч через обмежене застосування військової сили – це проблема актуальна у будь-який час [2, с. 24].

Міжнародне гуманітарне право, що регулює обмеження засобів та методів ведення війни та захист жертв війни, пройшло тривалий шлях становлення. Джерелами сучасного міжнародного гуманітарного права є міжнародні звичаї та міжнародні

договори, включаючи низку Гаазьких конвенцій та декларацій 1899 та 1907 років, Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року та додаткові протоколи до них, ряд інших конвенцій, які закріплюють принципи сучасного міжнародного гуманітарного права: принцип пропорційності, принцип проведення різниці між цивільним населенням та комбатантами, цивільними та військовими об'єктами, принцип військової необхідності, принцип заборони заподіяння зайвих страждань, які мають дотримуватись у всіх сучасних збройних конфліктах [3, с. 12].

Учасниками багатьох із зазначених договорів є більшість держав. Безумовно, всі ці міжнародні договори свідчать про суттєвий внесок світової спільноти у запобігання пом'якшенню жахів війни. Дані джерела були імплементовані в законодавство багатьох країн, включаючи Україну. Однак, незважаючи на ці досягнення у міжнародному праві та національному законодавстві багатьох країн, у сучасних збройних конфліктах спостерігається безліч проблем, пов'язаних із недотриманням учасниками збройних конфліктів встановлених міжнародним гуманітарним правом обмежень засобів та методів війни та правил захисту жертв війни та цивільних об'єктів [1, с. 117].

Недотримання принципів міжнародного гуманітарного права призвело до величезної кількості жертв серед цивільного населення, знищення та руйнування цивільних об'єктів, культурних цінностей. Це непоправні втрати для мільйонів людей, окремих країн і людства загалом. Гостро стоять проблеми біженців та вимушених переселенців, захисту журналістів, надання гуманітарної допомоги у сучасних збройних конфліктах. У зв'язку з розробкою та застосуванням нових видів зброї, проведенням миротворчих операцій, створенням та використанням приватних військових компаній виникають розбіжності між державами, експертами щодо тлумачення та застосування чинних норм.

На жаль, недотримання норм міжнародного гуманітарного права та безкарність порушників сприймається широкою громадськістю як неефективність самого цього права. Безперечно, це не так.

Узагальнюючи правозастосовну практику, що склалася, а також досвід роботи міжнародних гуманітарних організацій, можна сформулювати ряд факторів, які впливають на дотримання норм МГП: матеріальна зацікавленість; очікування взаємності; взаємна довіра та повага; суспільна думка; криміналізація як стримуючий фактор [4, с. 320]. Кожен із зазначених факторів може вплинути на розвиток відносин між державами, але при дотриманні їх можна досягти політичного вирішення будь-якого конфлікту. Якби воюючі сторони точно дотримувалися положень конвенцій, покликаних пом'якшити наслідки збройних конфліктів і полегшити долю тих осіб, які не беруть

участь у них або вийшли з участі, а також активно співпрацювали або хоча б йшли на поступки стосовно гуманітарних організацій, які здійснюють спостереження та місію допомоги нужденним, можна було б мінімізувати масштаби несприятливих наслідків війни і поступово позбавити відкриті збройні протистояння сенсу [4, с. 320].

Отже, історія розвитку міжнародного права в цілому та міжнародного гуманітарного права, зокрема, показала необхідність та можливість узгодження позицій різних держав щодо формування принципу утримання від загрози силою або її застосування, з одного боку, та принципів регулювання війни – з іншого. Незважаючи на те, що не завжди державам вдавалося одразу приймати акти обов'язкового характеру, проте закладалася основа для майбутніх міжнародних договорів.

Сьогодні, на тлі серйозних протиріч між учасниками сучасних збройних конфліктів, потрібне усвідомлення необхідності продовження такої роботи. Найважливіше завдання на сучасному етапі – об'єднати зусилля усієї світової спільноти для забезпечення дотримання діючих норм міжнародного гуманітарного права та його прогресивного розвитку. Необхідно використовувати компетенції національних парламентів з метою об'єктивної глобальної оцінки існуючих практичних та правових проблем сучасних збройних конфліктів та пошуку шляхів їх вирішення. Міжпарламентське співробітництво має бути спрямоване на розробку єдиних (гармонізованих) підходів у рамках імплементації норм міжнародного гуманітарного права та посилення ролі національних законодавців у вирішенні актуальних проблем, що виникають у зв'язку зі збройними конфліктами.

Список використаних джерел

1. Безкоровайний С. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. *Юридична наука.* 2014. № 3. С. 116–126.
2. Гетманцев М. О. Дотримання прав людини в умовах збройних конфліктів. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2021. С. 24–27.
3. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т. Р. Короткий, Є. В. Лук'янченко ; вступ. стаття М. М. Гнатовський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с.
4. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру в контексті воєнних злочинів. *Підприємництво, господарств і право.* 2021. № 3. С. 317–323.

Науковий керівник: к.ю.н. доцент кафедри Федорова Т. С.

КОЛАРЕВИЧ ВЛАДИСЛАВА ЖИВКІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

КОНЦЕПЦІЯ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Незважаючи на те, що концепція перехідного правосуддя є доволі новою моделлю, її механізми застосовувались часто у суспільствах, які зазнали негативних наслідків конфлікту Так, елементи концепції у їх сукупності чи окремо застосовувались у країнах колишньої Югославії, Руанді, Колумбії, Камбоджі, Сьєрра-Леоне.

Як критерії характеристики досвіду застосування концепції у цій країні можна використовувати механізми концепції.

Щодо колишньої Югославії, то кримінальне переслідування осіб, винних у вчинені злочинів і порушень норм міжнародного гуманітарного права здійснювалось Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії (далі – МКТЮ). С приводу діяльності МКТЮ виникало чимало дискусій та критики, а саме у сербському суспільстві, адже, якщо порівнювати кількість вироків і довічних ув'язнень стосовно сербів та представників інших національностей, то складається уявлення про епізодичне залучення до відповідальності хорватів та босняків, яке здійснювалось для імітації того, що МКТЮ судить не тільки сербів [1, с. 361]. За період своєї діяльності МКТЮ висунув обвинувачення 161 особі, при цьому МКТЮ припинив справи по відношенню 37 обвинувачених. Серед обвинувачених в основному були вищі військові і політичні керівники Союзної Республіки Югославія, Республіки Сербія, Республіки Хорватія, Республіки Боснія і Герцеговина, а також низки невизнаних держав. В результаті роботи МКТЮ виніс обвинувальні вироки по відношенню 90 обвинувачених і виправдав 19 осіб [2, с. 203–204]. Сербія активно співпрацювала с МКТЮ, були прийняті закони і також стратегія розслідування воєнних злочинів. Кількість осіб, які понесли відповідальність є доволі малою, проте сам факт розслідування злочинів і притягнення до відповідальності осіб був позитивним кроком для досягнення справедливості і покарання винних, тому цей елемент концепції можна вважати апробованим і впровадженим в даному випадку.

Також уваги вартує той факт, що у Косові та Боснії і Герцеговині була впроваджена модель так званих гібридних судів – це були змішані судові колегії за участю іноземних суддів і прокурорів, які були організовані на територій Косово у 2000 році і розглядали головним чином воєнні злочини, вчинені сербами, а запровадження системи таких судів було обумовлене внесенням

поправки до Правил процедури та доказування МТКЮ, яка дозволяла передавати справи на розгляд держави: на території якої був скоєний злочин; в якій обвинувачений був заарештован; держави, яка володіла юрисдикцією прийняти таку справу і бажала її прийняти і розглянути належним чином [3, с. 127, 131].

Що стосується відшкодування шкоди, то трьома найбільш уразливими групами осіб, які потребували особливої уваги були біженці, внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО), жінки, які стали жертвами сексуального насилля під час конфліктів. Конфлікти 90-х викликали вимушену міграцію в регіоні колишньої Югославії і за її межами. Законні претензії близько півмільйона біженців і інших ВПО довгий час так і залишились невирішеними. Проте з часом низкою країн колишньої Югославії (Сербія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Чорногорія) було прийнято ряд важливих актів, які вирішили проблеми вищезазначених категорій осіб. [4, с. 21–22]. А саме 7 листопада 2011 р. було прийнято «Спільну декларацію про припинення практики переміщення населення і забезпечення довгострокового вирішення проблем уразливих біженців і ВПО», якою передбачалось забезпечити усіх біженців належним житлом; забезпечити впровадження спрощених процедур, спрямованих на надання усім біженцям та ВПО документів про цивільний стан, задля можливості реалізації такими особами своїх прав; забезпечити безперервний обмін даними на регіональному рівні з метою уникнення дублювання допомоги і забезпечення положення справ таким чином, щоб ніхто не залишився без уваги [5].

Сатисфакція також мала місце на території Боснії, де, зокрема, одним із найбільш болючих питань було з'ясування долі зниклих безвісті та вбитих. Процесом пошуку та ідентифікації таких осіб займалась спеціально створена Комісія з питань зниклих безвісті, яка була створена ще у 1996 р. і мандат якої була допомога розшукувати зниклих безвісті на території колишньої Югославії, здебільшого Боснії [6]. Щодо реституції, то їх застосування було передбачено Додатком VII Дейтонських мирних угод, які передбачали фінансову компенсацію за власність, яка була пошкоджена чи зруйнована, а також необхідність відновити чи повернути об'єкти такої власності. Цими угодами було передбачено й скасування законів, що могли дискримінувати людину за її національністю чи релігійною ознакою [7].

Крім того, в контексті інституційних реформ слід зазначити, що на території країн колишньої Югославії важливу роль відіграли ОБСЄ та ЄС, які підтримували інституційні реформи, здійснювали нагляд за поліцейськими та судовими реформами, проводили різноманітні моніторинги за діяльністю органів державної влади, виборчим процесом. Наприклад, Програма

розвитку націй та ОБСЄ зумовили розробку державної Стратегії перехідного правосуддя у Боснії та Герцеговині, яка ґрунтувалась на інституціональних реформах, встановленні правди, допомозі постраждалим та жертвам конфлікту. Активну участь приймало й УВКБ ООН, що підтримувало біженців, ВПО, здійснювало моніторинг і взаємодіяло з урядами відповідних країн [8, с. 132].

Доцільно розглянути впровадження окремих механізмів концепції перехідного правосуддя і в інших країнах. Світовий досвід наводить приклади визначення ступені вини та відповідальності. Зокрема, у Камбоджі і Мозамбіку відмовилися від міжнародних кримінальних судів та заявили, що якщо вони почнуть судити цих людей, то існує ризик початку нового громадянського конфлікту. Народу цих країн, вдалося просто забути цю сторінку своєї історії [9]. Таким чином, мова йде про запровадження амністії. Проте, процедура запровадження амністії, зазвичай, ініціюється не тільки з боку комбатантів/«повстанців»/«сепаратистів», а й з боку їхніх сімей, що означає збільшення зацікавлених осіб. До того ж, інститут амністії передбачений Протоколом ІІ до Женевських конвенцій [10]. Але наявність негативного світового досвіду сформувала недоцільність застосування амністії через її неефективність та відсутність єдиного чітко визначеного для всіх порядку її застосування. Таким прикладом можна назвати положення про амністію в Ломейському мирному договорі 1999. Владою Сьєрра-Леоне було прийнято кардинальне рішення про амністування усіх комбатантів, звільнення їх від відповідальності за всі злочини, які були вчинені до моменту підписання даного рішення. Але таким чином не вдалось припинити збройний конфлікт і досягти миру, та ще впродовж трьох років продовжувалась війна, де було зафіксовано чимало жорстоких злочинів [11, с. 13].

Отже, можна зробити висновок про існування численних і різноманітних підходів застосування концепції перехідного правосуддя в світовій практиці. Узагальнення світового досвіду дає можливість сформувати «ідеальну» концепцію, застосування якої здійснювалось би найбільш ефективно.

Список використаних джерел

1. Гришин А. С. 20 лет Международному трибуналу по бывшей Югославии: итоги деятельности и перспективы международного правосудия. *Вестник Нижегородского университета*. 2014. № 1. С. 359–365.
2. Мурсалимов Т.М. Международные уголовные трибуналы по бывшей Югославии и Руанде: некоторые итоги деятельности. *Вестник ТИСБИ*. 2019. № 1. С. 200–207.
3. Антонов А., Евсеев А. Борьба с безнаказанностью в Косово: одна территория – две «параллельные» реальности? *Международное правосудие*. 2020. № 2(34). С.126–137.

4. Post-war justice and durable peace in the former Yugoslavia. Issue Paper by the Council of Europe Commissioner for Human Rights. 2012. P. 49.
5. Joint Declaration on Ending Displacement and Ensuring Durable Solutions for Vulnerable Refugees and Internally Displaced Persons, Ministers of Foreign Affairs of Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro and Serbia, Belgrade, 7 November 2011. URL: https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/66/624 (дата звернення 10.11.21 р.).
6. International Commission on Missing Persons. URL: https://www.icmp.int/about-us/mandate/ (дата звернення 10.11.21 р.).
7. Додаток VII до Дейтонських мирних угод. URL: http://www.ohr.int/?page_id=63261 (дата звернення 10.11.21 р.).
8. Dealing with the Past in the Western Balkans // Berghof Report. No. 18. 2013. URL: https://d-nb.info/1077110456/34 (дата звернення 10.11.21 р.).
9. Закірова С. Перехідне правосуддя: сутність концепції, світова практика та уроки для України. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 19–20(184–185). С. 2–16.
10. Амністія – непопулярна тема перехідного правосуддя. URL: https://helsinki.org.ua/blogs/amnistiya-nepopulyarna-tema-perehidnoho-pravosuddya/ (дата звернення 24.11.21 р.).
11. Постконфліктне врегулювання для України (2016). Київ : Центр постконфліктного врегулювання. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/POST-CONFLICT-block-ukr.pdf (дата звернення 24.11.21 р.).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ЛІСЮТІНА ЄЛИЗАВЕТА ГЕННАДІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

COVID-19 є загрозою для всіх нас, де б ми не знаходилися, але далеко не всі схильні до цієї небезпеки в рівній мірі [1]. Території, охоплені збройними конфліктами, є особливо вразливими до поширення хвороби. Причиною цього є те, що складніше триматися на безпечній відстані від інших, а крім того, в багатьох місцях немає елементарної медичної інфраструктури [2]. Ситуація в таких країнах є темою для обговорення всієї світової спільноти.

Збройні конфлікти завдають величезної шкоди системам охорони здоров'я. Дуже часто при бомбардуваннях та обстрілах руйнуються лікарні та медпункти або вони просто стоять покинутими, оскільки припинилося фінансування чи персонал залишив їх, побоюючись за своє життя. Часто жителям доводиться діставатися найближчої лікувальної установи кілька

годин, а то й днів. Через це навіть ті хвороби, яких легко запобігти чи вилікувати, стають смертельними.

Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права медичний персонал, формування та транспорт, призначені виключно для медичних цілей, мають користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин. На окупованих територіях окупуючі держави повинні забезпечувати та підтримувати функціонування медичних та лікарняних установ, надання медичної допомоги, послуг у сфері охорони здоров'я та підтримання гігієни [2].

COVID-19 кинув виклик не тільки системам охорони здоров'я держав, а також і їх міжнародно-правовим зобов'язанням, зокрема тим, що випливають з міжнародного гуманітарного права [3, с. 115].

Серед таких зобов'язань особливе місце займає проблема захисту категорій людей, які більшою мірою схильні до впливу COVID-19 внаслідок результатів війни чи ситуацій насильства. До них належать люди, які утримуються під вартою та знаходяться у таборах для переміщених осіб.

Відсутність доступу до чистої води, медичних послуг, неналежні санітарні умови, погана вентиляція та переповненість місць утримання створюють непереборні складнощі при забезпеченні елементарних заходів щодо профілактики та контролю захворюваності [4].

Норми міжнародного гуманітарного права накладають на сторони збройного конфлікту обов'язок гарантувати здоров'я та гігієну осіб, які утримуються під вартою, а також необхідну медичну допомогу і догляд. За обставин, що склалися, необхідно тестувати нових ув'язнених на вірус COVID-19. Крім того, необхідно посилити заходи гігієни (обладнати місця для миття рук, надати мило та інші необхідні приладдя для вмивання, виділити приміщення для ізоляції), щоб запобігти поширенню захворювання [5].

Переміщені всередині країни цивільні особи мають право на дах, безпеку та харчування, підтримку гігієни та здоров'я. Міжнародне гуманітарне право захищає всіх цивільних осіб від наслідків збройних конфліктів та свавільного позбавлення волі, а також передбачає для них доступ до медичної допомоги без будь-якої несприятливої відмінності.

Наступним зобов'язанням, яке покладається на сторони збройного конфлікту це полегшення доступу до освіти, необхідність вживання заходів для того, щоб забезпечити безперервний характер освіти та можливість дітей навчатися з дому.

Міжнародне гуманітарне право у прямій формі забороняє піддавати нападу, знищувати, вивозити або виводити з ладу об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, включаючи споруди для постачання питної води та запаси останньої. Оскільки будь-яке порушення їхньої роботи означає, що

тисячі цивільних осіб більше не зможуть вживати елементарних профілактичних заходів.

Гуманітарна діяльність у країнах, які постраждали від збройних конфліктів, вкрай важлива задля збереження життя людей під час кризи, тому необхідно, щоб національне законодавство містило застереження, яке дозволить незалежним та нейтральним гуманітарним організаціям безперешкодно здійснювати свою діяльність незалежно від того, якої сторони у конфлікті вона стосується [5].

Здійснення владою заходів контролю щодо гуманітарної діяльності не повинно призводити до невиправданого затягування гуманітарних операцій або неможливості їх здійснення.

В умовах пандемії COVID-19 також загострюється питання захисту емблеми Червоного Хреста. Передбачається, що національна влада ухвалить відповідне регулювання, для забезпечення захисту даної символіки.

Отже, у зонах конфліктів життєво важливо, щоб ключові положення міжнародного гуманітарного права дотримувалися, щоб адекватно реагувати на виклики у ці безпрецедентні часи.

Список використаних джерел

1. C. Droege. COVID-19 response in conflict zones hinges on respect for international humanitarian law. URL: https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2020/04/16/covid-19-response-respect-international-humanitarian-law/ (дата звернення 07.11.2021).
2. COVID-19 у зонах конфліктів: чітко презентуємо небезпеку Міжнародний комітет Червоного Хреста. 2020. URL: https://www.icrc.org/ru/document/covid-19-v-zonah-konfliktov-predstavit-opasnost (дата звернення 07.11.2021).
3. Коваленко В. Вооруженные конфликты в период пандемии: новые вызовы международному гуманитарному праву // Международное гуманитарное право глазами белорусской общественности : материалы междунар. науч. форума (Минск, 30 окт. 2020 г). Минск, 2020. С. 114–117.
4. COVID-19 and International Humanitarian Law. URL: https://www.icrc.org/ru/document/helen-darem-o-roli-mgp-v-usloviyah-pandemii-covid-19 (дата звернення 07.11.2021).
5. IHL Rules on Humanitarian Access and COVID-19. URL: https://www.icrc.org/en/document/covid-19-how-ihl-provides-crucial-safeguards-during-pandemics (дата звернення 07.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

МАКАРЧУК БОГДАН ІВАНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ОКУПАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

Здавалося б, після таких страшних подій двадцятого століття як Друга Світова війна (1939–1945), Холодна війна (1945–1991), Війна у В'єтнамі (1957–1975), Громадянські війни в Нігерії, Комбоджі (1967–1975), Китайсько-в'єтнамська війна (1979), Турецько-курдський конфлікт (1984 – теперішній час) і ще надзвичайно велика кількість інших збройних конфліктів, світовий рівень безпеки демонструє, на жаль, тенденцію до кількісного збільшення збройних конфліктів. Навіть, не дивлячись на прийняття Сатуту організації Об'єднаних Націй (1945) неспокійними точками сьогодні є: Венесуела, Ізраїль, Лівія, Пакистан та інші.

Говорячи про тематику знищення клімату, у 2020 році Міжнародний комітет Червоного Хреста випустив доповідь «Замість дощу – пил». У ній показано, що країни, порушені конфліктами, в непропорційно більшою мірою піддаються впливу змін клімату та екстремальних погодних умов, через те, що люди, системи і установи мають обмежені можливості до адаптації, оскільки їм доводиться справлятися ще і з наслідками конфліктів [1].

У багатьох випадках конфлікти також завдають прямої шкоди екосистемам, від яких залежить виживання населення. Я хочу навести приклад, що в таких країнах, як Сомалі, Ємені, Іраку, ослаблених десятиліттями конфліктів і нестабільності, посуха і повені раз по раз змушують людей переміщатися з місця на місце.

Говорячи про Україну, варто зазначити, що агресія РФ проти України, що мала наслідком окупацію та анексію Криму, а також збройний конфлікт на сході України спричинили значну екологічну шкоду. Унаслідок обстрілів терористичними угрупованнями так званих «ЛНР» та «ДНР», а також регулярними військами РФ, мали місце пожежі на небезпечних хімічних підприємствах, що призвело до хімічного забруднення навколишнього середовища. Широкомасштабного характеру в результаті бойових дій набули лісові пожежі, в результаті яких постраждали тисячі гектарів лісових масивів, включаючи об'єкти природно-заповідного фонду (наприклад, регіональний

ландшафтний парк «Донецький кряж»). Екологи міжнародної благодійної організації «Екологія – Право – Людина» у 2015 р. виконали дослідження впливу воєнних дій на довкілля [2, с. 2–3], а Всеукраїнська екологічна ліга виступила співорганізатором проведеної у вересні 2015 р. конференції «Перспективи відновлення Сходу України на засадах збалансованого розвитку» [3]. Також, варто взяти до уваги використання об'єктів природи як військових об'єктів. Відділення «Крейдяна флора» стало першою ділянкою Українського степового природного заповідника НАН України (УСПЗ), яка сильно постраждала від бойових дій на початку війни в Донбасі. У середині березня 2014 р. на дорозі Красний Лиман – Сіверськ – Артемівськ у півтора кілометрах від межі степової частини заповідника було встановлено блокпост «ДНР», саму заповідну ділянку зайняли озброєні люди.

19 квітня 2015 р. інтернет-газета «UkrMedia» повідомила, що на території природно-заповідного об'єкта загальнозоологічного заказника «Іллірійський», що в Лутугінському районі Луганської області, виявлено польовий табір підконтрольних Росії незаконних збройних формувань з величезною кількістю техніки.

Підтоплення шахт та прилеглих територій, що відбувається внаслідок знеструмлення та пошкодження обладнання підприємств гірничодобувної промисловості, – одна з основних причин потенційного забруднення підземних та поверхневих вод при їх контакті з шахтними водами. Понад 35 шахт регіону затоплюється або вже повністю затоплені та не підлягають подальшій експлуатації. Частину пошкоджених або зупинених шахт на Донбасі було демонтовано.

Незаконна окупація та анексія Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя у 2014 році започаткували російсько-український конфлікт, який став ключовим чинником подальшого розвитку екосистем Чорного та Азовського морів. Справа стосується окупації Росією Криму у 2014 році, що кардинально порушило морський порядок у даній акваторії. Російська окупація створила низку ризиків для унікальної дикої природи Криму. Окупаційна влада санкціонувала безконтрольну вирубку лісу та рибальство в Криму. Масштабні будівельні проекти та огорожі, санкціоновані у прибережних районах, знищили природні середовища існування та перервали моделі міграції видів, добробут яких тісно пов'язаний з узбережжям моря з 2018 року. Тепер там дозволені рубки, відпочинок та будівництво [4].

Питання погіршення екологічної ситуації в Криму було порушено і під час установчого саміту Кримської платформи. Ця проблема є однією з пріоритетних тем її діяльності. В рамках експертної мережі Кримської платформи діє окрема робоча група з питань екології та економіки. Екологічне питання

в Криму також буде порушено українською делегацією в рамках наступної сесії Ради Європи.

Завдяки застосуванню російського законодавства в Криму тисячі гектарів природних територій були позбавлені статусу заповідника. Нині 8,3% територій, що належать до природно-заповідного фонду України (ПЗФ), мають слабку правову охорону. На деяких територіях ПЗФ ці зміни в статусі призводять до будівництва або вирубки лісу під виглядом озеленення, а деякі території перетворюються на сміттєзвалища. Україна втратила контроль над більш ніж 30% усіх своїх заповідників – категорії ПЗФ з найсуворішим режимом охорони. Один із найцінніших заповідників України – Кримський природний заповідник – позбавлений цього.

За словами представника Прокуратури АРК і м. Севастополь Сергія Турчина, його відомство розслідує 20 епізодів, які стосуються екологічних злочинів в окупованому Криму. Кримінальні провадження, зокрема, ведуться за ст. 240 КК України (Порушення правил охорони або використання надр), ст. 241. (Забруднення атмосферного повітря) та ст 438. (Порушення законів та звичаїв війни) [5].

Існує два механізми для притягнення до відповідальності фізичних осіб за злочини проти довкілля Криму.

Перший механізм, який уже застосовується, це відкриття кримінальних проваджень відповідно до українського законодавства. На міжнародному рівні це дозволить почати співпрацю з іншими державами на основі договорів про міждержавну правову допомогу. Такий механізм може допомогти розшукати та заарештувати причетних до екологічних злочинів осіб, якщо вони перебуватимуть на території країн, з якими ведеться співпраця. У такому випадку потрібно вивчати законодавство третіх країн. Низка держав передбачила у своєму законодавстві відповідальність за екоцид. У такому разі можлива співпраця з цими державами

Другий механізм – це залучення Міжнародного кримінального суду. Проте, застосувати цей механізм у контексті екологічних злочинів у Криму буде важко.

Дослідивши наслідки збройної агресії Російської Федерації щодо українських земель, варто зазначити, що знищення екологічної бази в Криму та територій природніх копалин в Донецькій та Луганській областях, стало критичним, деякі екологічні фонди не можливо буде відновити, а території корисних копалин зруйновано до неможливого стану відновлення.

Список використаних джерел

1. «Зміна клімату і конфлікти». Міжнародний комітет Червоного Хреста. 2021. URL: https://www.icrc.org/ru/what-we-do/izmenenie-klimata-i-konflikty (дата звернення 11.11.2021).

2. «Довкілля та війна». URL: http://epl.org.ua/ecology/dovkillia-ta-viina (дата звернення 12.11.2021).
3. Тимочко Т. В. «Перспективи відновлення Сходу України на засадах збалансованого розвитку». *Екологічний вісник*. 2015. № 5. С. 2–6.
4. «Security in the Caucasus: Russian policy and military posture». Jakob Hedenskog, Erika Holmquist and Johan Norberg. February, 2018. 98 p.
5. Крим SOS онлайн-дискусію на тему «Екоцид в Криму: як притягнути Росію до відповідальності за екологічні злочини?» URL: https://krymsos.com/ekoczyd-v-krymu-yak-prytyagnuty-rosiyu-do-vidpovidalnosti-za-ekologichni-zlochyny/ (дата звернення 05.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

МЕДВЕДЧУК ТЕТЯНА ЮРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародне гуманітарне право дуже часто сприймається як частина права прав людини, що застосовується у збройних конфліктах, в чому і полягає актуальність даної теми. Метою цієї роботи є розглянути сутність цих двох галузей права у багатьох суттєвих аспектах, зокрема їх походження, подібність і відмінність, що безпосередньо впливає на їх розуміння та використання як зараз, так і в майбутньому.

Питання про співвідношення міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного права прав людини (МППЛ) є одним із найбільш актуальних та неоднозначних. Незважаючи на те, що обидві ці галузі міжнародного права мають на меті захист прав осіб, історія їхнього формування та способи такого захисту суттєво відрізняються.

МГП – це сукупність міжнародних правил, встановлених договором або звичаєм, які спеціально призначені вирішувати гуманітарні проблеми, які безпосередньо виникають із міжнародного чи неміжнародного збройного конфлікти. Воно захищає людей та майно які постраждали або можуть постраждати від збройного конфлікту та обмежує права воюючих сторін в сфері використання певних методів і засобів ведення війни на свій розсуд.

Основними джерелами МГП, які застосовуються у міжнародних збройних конфліктах, є чотири Женевські Конвенції 1949 р. та Додаткових протоколів до них 1977 та 2005 років [1].

Щодо МППЛ, то це сукупність міжнародних правил, встановлених договором або звичаєм, на основі яких окремі особи та групи можуть очікувати та(або) вимагати певної поведінки чи вигод від урядів. Численні принципи та настанови, що не ґрунтуються на договорах, так зване «м'яке право», також належать до сукупності міжнародних стандартів прав людини.

Джерелами даної галузі права є насамперед Загальна декларація прав людини 1948 – декларація Генеральної Асамблеї ООН, яка у певному сенсі стала авторитетним довідником прав людини і стала основою розвитку наступнпих мівжнародних договорів у цій сфері.

У 1966 році відбулось ухвалення двох суттєвих пактів, які є складовою Міжнародного білля про права людини (Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права). Також були прийняті й інші договори на міжнародному рівні, зокрема до найбільш вадживих можна віднести: Конвенція про запобігання і покарання за злочини геноциду, Конвенція про статус біженців, Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти катувань , Конвенція про права дитини, Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих – мігрантів і членів їх сіме, Конвенція про права інвалідів, Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень.

Також слід звернути увагу на регіональні системи захисту прав людини, до яких слід віднести Африканську хартію прав людини і народів для Африки 1981 р.; Американську конвенцію з прав людини для країн Америки 1969 р.; Європейську конвенцію з прав людини для Європи 1950 року створення [2].

Тобто принципова відмінність цих двох галузей полягає в тому, що вони регулюють різні правові структури, працюють у різних контекстах і регулюють різні відносини. МППЛ більшою мірою регулює відносини між державою та окремими фізичними особами, тоді як гуманітарне право регулює дії воюючих держав і тих учасників, з якими вони стикаються.

Стосовно спільних рис слід зазначити, що початок зближення міжнародного гуманітарного права і права прав людини був встановлений на Міжнародній конференції по правах людини в Тегерані в 1968 році. На цьому форумі ООН уперше було розглянуте питання про застосування прав людини під час збройного конфлікту. Відтоді документи про права людини в більшій мірі перекликаються з концепціями, характерними для міжнародного гуманітарного права, а також насичені певними спільними ідеями, типовими для права прав людини [3].

Відповідно, дані галузі є досить близькими, але все різні, хоча дуже гармонічно доповнюють одна одну. Сюди можемо віднести наприклад підхід Міжнародного Суду ООН у справах про правові наслідки будівництва стіни на окупованій палестинській території 2004 р. та про збройні дії на території Конго 2005 р. Часто навіть застосовуються паралельно. в такому випадку кожна з них використовується відносно окремих фактів, відповідно до своїх положень. Прикладом може слугувати право на життя, котре регламентується нормами МППЛ, та за наявності збройного конфлікту буде тлумачитись відповідно до положень МГП

Також, щодо співвідношення даних галузей права, слід зазначити спільну для усіх чотирьох Женевських конвенцій статтю 3, яка безпосередньо являє собою відображення міжнародного права прав людини в МГП. Саме вона увібрала в себе основні міжнародно-правові стандарти прав людини, які мають бути дотриманні в збройних конфліктах як міжнародного, так і неміжнародного характеру, а саме: заборона насилля, всі види вбивства, каліцтва, жорстоке поводження, тортури, наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження та ін. над особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поводяться за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища чи будь-якими іншими аналогічними критеріями.

Таким чином, МГП сформувалося як галузь класичного міжнародного права, що регулювала міждержавні відносини під час війни, тоді як захист прав людини лише поступово переходив із суто національного рівня на міжнародний. Звичайно, норми МГП захищають права осіб, навіть певних категорій (поранених, військовополонених, цивільних осіб під владою ворога тощо), але МППЛ у більшій мірі характеризується формулюванням суб'єктивних прав осіб між державою. Але разом з тим, міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право корелюють між собою та взаємодоповнюють одна одну.

Список використаних джерел

1. Єлігулашвілі М., Козорог О., Короткий Т., Хендель Н. ; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Короткого Т. Р. Київ, УГСПЛ ; Одеса : Фенікс, 2019.

2. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник / Войціховський А. В. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
3. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Хендель Н. В. 2-ге вид., допов. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

МЕЛЬНИЧУК ДАРИНА РУСЛАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГІБРИДНА ВІЙНА: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Офіційне визначення «гібридної війни» відсутнє в сучасному міжнародному праві. Проте окреслення цього поняття є досить важливим на сьогодні, зокрема через дії Російської Федерації на Сході України. Така ситуація ускладнюється й тим, що збройний конфлікт з Російською Федерацією не отримав належної правової оцінки, не визначений як міжнародно-правовий конфлікт, що має статус війни. Головна особливість цього конфлікту полягає в тому, що супротивник заперечує свою присутність та намагається уникнути правових наслідків за свої дії.

Міжнародне гуманітарне право визнає два види збройних конфліктів: міжнародний збройний конфлікт та збройний конфлікт неміжнародного характеру. Вперше ситуацію на Донбасі назвав неміжнародним збройним конфліктом Міжнародний Комітет Червоного Хреста 23 липня 2014 р. у своєму заклику щодо поваги сторонами конфлікту в Україні міжнародного гуманітарного права та докладання сторонами конфлікту всіх зусиль щодо пошуку, ідентифікації та репатріації тіл загиблих пасажирів авіарейсу MH17 Амстердам – Куала-Лумпур.

У зв'язку з еволюцією системи міжнародних відносин, змінилась і природа сучасних конфліктів. В інформаційному просторі широкого поширення набули терміни «гібридна війна» та «гібридна агресія». У доктрині права існує багато підходів до трактування поняття «гібридна війна» або «гібридний конфлікт».

Г. Динис зазначає, що «гібридна війна / гібридний конфлікт» – це несформовані правовідносини, учасниками, яких є державні та недержавні суб'єкти, регулярні збройні сили, нерегулярні воєнізовані формування, що поєднують традиційні та нетрадиційні

методи, терористичні засоби ведення війни з використанням новітніх видів озброєнь та високих інформаційно-комунікаційних технологій для дезорганізації, деморалізації збройних сил противника та населення на території державного утворення з метою отримання воєнно-політичної перемоги над противником [3, с. 110]. Проте слід зазначити, що створення державою-агресором гібридного конфлікту має також на меті економічну, інформаційну та соціальну дестабілізацію держави. Для цього використовуються технології XXI століття: електронні, кібероперації, медіа-віруси, що несуть приховані ідеї для проникнення в інформаційне поле суспільства. Адже ще 30 років тому неможливо було уявити, як сильно мережа Інтернет впливатиме на життя суспільства, в тому числі і на політичне.

Є. Магда влучно відмічає, що в умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу, а війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість мешканців іншої. Дослідник робить висновок, що метою гібридної війни є прагнення не знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх [4].

Такого ж висновку доходить О. Батрименко, який вважає, на перше місце в такому виді конфліктів виходить дезорганізацію управління державою, руйнування економіки і транспорту, позбавлення збройних сил супротивника тилової інфраструктури, а отже, і можливостей вести збройну боротьбу. Головною метою в такому виді конфліктів є дезінформація населення, шляхом впровадження спотворених новин, перекручених подій та інформації для дискримінації влади або певної людини [1, с. 136].

Отже, можемо дійти висновку, що «гібридна війна» або «гібридний конфлікт» передбачає поєднання класичного способу ведення війни з використанням сучасних засобів (наприклад, провокаторів на телебаченні, розповсюдження фейкових новин, як інструменту інформаційної війни), для досягнення конкретної мети державою-агресором. На прикладі України, можемо сказати, що «гібридний» збройний конфлікт на території нашої держави включає ознаки як міжнародного, так внутрішнього збройного конфлікту. Тобто відбувається зовнішня інтервенція, замаскована під гуманітарну допомогу, захист прав російськомовного населення [2, с. 44].

Надання таким поняттям як «гібридна війна» та «гібридний конфлікт» офіційного визначення має доволі важливе значення, оскільки після цього можна надавати юридичну оцінку тим процесам і явищам, які відбуваються під час таких конфліктів. В перспективі це може сприяти створенню механізмів для врегулювання таких конфліктів, а також надасть можливість застосувати належну правову процедуру для притягнення до відповідальності країни-агресора відповідно до норм міжнародного

права. Це має визначальне значення при захисті прав людини, в тому числі для захисту осіб, які стали жертвою так званої «гібридної війни».

Список використаних джерел

1. Батрименко О. В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів : дис. … канд. політ. наук : 23.00.02. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006. 238 с.
2. Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України : монографія / колектив авторів ; за заг. ред. А. М. Сиротенка. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2020. 176 с.
3. Динис Г. Сучасні гібридні збройні конфлікти: правові аспекти (приклад агресії Російської Федерації проти України) : збірник наукових праць. Київ, 2016. С. 103–111.
4. Магда Є. М. Гібридна війна: сутність і структура феномену. *Міжнародні відносини: Серія «Політичні науки»*. 2014. № 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2489/2220

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

МОСЕЙКІН ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ТА ТЕРОРИЗМ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

Актуальність обраної теми зумовлюється загрозою збільшенням впливу терористичних угрупувань на ситуацію міжнародно-правової безпеки. Чи підпадає питання боротьби із тероризмом під сферу дії Міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), як встановити правовий статус винних у скоєнні злочинів осіб, та умови їх притягнення до відповідальності – усе це потребує свого неодмінного дослідження і роз'яснення.

У ряді суміжних понять «війна», «агресія», «геноцид», «екстремізм», що або знаходять своє закріплення у нормах МГП, або ж опосередковано пов'язані з ним, особливе місце займає поняття «терор». Деякі зарубіжні дослідники терор розглядають, як особливий різновид соціального конфлікту. Перш за все, з'ясовуючи наявність цих самих точок перетину МГП та тероризму, варто зауважити, що дана галузь права не дає визначення «тероризму», однак забороняє в період збройних конфліктів (далі – ЗК) більшість діянь, які кваліфікуються як «терористичні», якщо б вони були вчинені в мирний час, тобто

тільки акти терору, вчинені в ситуаціях ЗК, потрапляють у сферу застосування МГП. Тероризм у мирний час, не підпадає під дію права війни, яке в цих випадках просто не застосовується, а акт терору, розглядається за національним законодавством, саме як кримінальний злочин. Проте МГП містить норми, які конкретно вказують на заборону заходів залякування і терору. При проведенні воєнних дій, насильство по-різному сприймається людством. Так, у ході війни має місце дозволене насильство, коли норми Женевських конвенцій (далі – ЖК), гуманітарного права дотримуються, а з іншого боку – недозволене насильство, що включає тероризм. Забороняються акти насильства або загрози насильства, що мають на меті тероризувати цивільне населення. Це положення підтверджує, що тероризм, не є дозволеним методом ведення війни. Зокрема, ст. 33 ЖК IV [2]. визначає: «колективні покарання, так само як і будь-які заходи залякування і терору, забороненими». Стаття 4 ДП II забороняє «акти тероризму», спрямовані проти осіб, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у воєнних діях. Головна мета цих норм окреслити правові межі, які визначають, що окремі цивільні особи в цілому не може піддаватися колективним покаранням, які відносяться до факторів, що створюють обстановку терору. Обидва ДП I і ДП II до ЖК також забороняють дії, спрямовані на тероризування цивільного населення. Шиндлер і Томан наводять принцип проведення розрізнення як один із основоположних принципів МГП, який зобов'язує всіх осіб, які беруть участь у збройному конфлікті, за будь-яких обставин проводити розрізнення між цивільними особами і комбатантами [3, с. 24]. Отже, мають заборонятися акти насилля або погрози насиллям, які мають за мету тероризувати цивільне населення згідно з ДП I ст. 51 і ДП II ст. 13. Ці положення представляють собою ключовий аспект норм МГП, які регулюють ведення бойових дій, тобто вони забороняють під час ЗК акти насилля, що не мають спрямованості на перевагу.

По-друге, варто з'ясувати який вид має боротьба із окремими терористичними угрупуваннями – чи це ЗК, що матиме характерні МГП правові наслідки, чи це внутрішньодержавна спецоперація по боротьбі із злочинними елементами. Головним в даному розмежуванні є наявність як мінімум двох сторін, що характерно для ЗК, рівність прав і обов'язків за МГП, рівень насилля та використання засобів, які вирізняють ЗК від дій з відновлення правопорядку. Внутрішньодержавна – неміжнародна боротьба, означатиме або боротьбу із озброєними злочинними угрупуваннями, що не мають централізованого зовнішнього керівництва, або ж ведення гібридної війни другою державою відносно першої.

Ще одним аспектом взаємодії МГП і явища тероризму є намагання окремих терористів отримати статус комбатантів, адже згідно з ЖК III ст.4 захоплені комбатанти мають право на статус військовополонених [1]. Їх можна утримувати до кінця активних воєнних дій у рамках цього міжнародного конфлікту. Військовополонених не можна притягувати до відповідальності лише за факт участі у бойових діях, але їх можна судити за будь-які воєнні злочини, які вони могли вчинити. У випадках сумнівів відносно того, чи має відповідна особа право на статус військовополоненого, ЖК III визначає, що рішення з цього питання має бути винесене компетентним судом. МГП відомі бійці регулярних збройних формувань, які належать державі, або внутрішньодержавній повстанській групі, що контролює певну територію. Такі категорії учасників ЗК можуть застосовувати терористичні методи ведення бойових дій, які розглядатимуться як воєнні злочини. Однак, навіть їх скоєння не позбавить таких осіб статусу комбатантів. До непривілейованих нетрадиційних учасників ЗК слід віднести найманців та членів терористичних угрупувань [4, с. 35]. Особливістю положення непривілейованих осіб є те, що вони ні за яких обставин не можуть розраховувати на статус військовополонених та захист МГП в силу самої сутності своєї участі в ЗК, який є протиправним. Такі особи можуть розглядатися державою, що їх захопила, як кримінальні злочинці та підпадають під її кримінальну юрисдикцію.

Отже, МГП хоч і не визнає природу тероризму і не надає визначенню його поняттю, проте має з цим явищем декілька точок взаємодії, що знаходиться: у визначенні виду і характеру боротьби з тероризмом, забороні актів терору в ході ЗК, встановленні статусу осіб – це терористи чи комбатанти, і відповідно до цього відповідальності для учасників.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949р. № 995_153, поточна редакція від 08.02.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 12.11.2021).
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949р. №995_154, поточна редакція від 08.02.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 12.11.2021).
3. The laws of armed conflicts: a collection of conventions, resolutions and other documents. / Edited by Dietrich Schnidler and Jiri Toman, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht. Henry Dunant institute, Geneva, 1988. XXXIX + 1033 pp.

4. Колобов О. А. Терроризм и контртерроризм в современном мире: аналитические материалы, документы, глоссарий : научно-справочное издание. 2003. С. 340–342.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ОЛЕКСЮК АНАСТАСІЯ ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАСОБИ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ, ЩО ЗАБОРОНЕНІ НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Із самого початку всі обмеження та заборони на використання зброї були присвячені захисту комбатантів від шкоди та надмірних страждань. У 1868 році в преамбулі Санкт-Петербурзької декларації було зазначено, що єдиною цілю під час війни має бути послаблення ворога, а, щоб досягнути цього достатньо вивести зі строю найбільшу можливу кількість осіб, для цього не можна використовувати зброю, що збільшує страждання, оскільки – це суперечить законам людяності [1].

Для того, щоб запобігти зайвим стражданням та невиправданим жертвам серед усього цивільного населення, заподіяння важких та довгостроковоїшкоди природному середовищу, що настануть внаслідок воєнних дій, для всіх сторін, що беруть участь у війні, встановлюються деякі суворі заборони та обмеження в засобах ведення воєнних дій.

Але, на жаль, у договірному праві відсутні чіткі критерії того, які страждання «зайві» та, які ушкодження «надмірні», тому тут потрібно шукати та дотримуватися балансу між військовою необхідністю та гуманністю. Багато держав підтримують цей підхід, більше того Міжнародний Суд ООН у своєму консультативному висновку, щодо правомірності застосування ядерної зброї, зазначає – «забороняється наносити більшу шкоду, ніж таку, яку неможливо уникнути для досягнення певних законних військових цілей» [2].

Усі засоби ведення воєнних дій, що заборонені нормами міжнародного гуманітарного права – є чітко закріпленими в Додатковому протоколі до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) [3]. До них належать: вибухові та запальні кулі; кулі, що розгортаються або сплющуються; отрута, й отруєна зброя; задушливі, отруйні та інші гази; біологічна зброя; засоби впливу на природне середовище; будь-яка зброя основна дія якої

полягає в ушкоджені осколками, які не виявляють в людському тілі за допомогою рентгенівськими променями та інші.

Варто зауважити, що, на рахунок, боєприпасів об'ємного вибуху (термобаричні), касетних бомб та боєприпасів, що мають збіднений уран, нічого не зазначено в чинних міжнародних договорах, отже, вони прямо не заборонені. Також, деяку зброю із списку вище можна віднести до зброї, яка діє невибірково, тобто спрямована не на чітку ціль, її наслідки не можуть бути обмежені, а саме такий видзнаряддя війни обмежується І Протоколом до Женевської конвенції 1949 р.

Також, зважаючи на науковий прогрес, варто зазначити й про нову зброю, що виникає – дистанційно керовані безпілотники, більш автономні роботи, нанотехнології, мілітаризація космічного простору та інші [4, с. 138]. Стаття 36 Додаткового протоколу І вказує на те, що: «при вивченні, розробці, придбанні чи прийнятті на озброєння нових видів зброї, засобів або методів ведення війни Висока Договірна Сторона повинна визначити чи підпадає їх використання під заборони міжнародного права».

Такий обов'язок як проводити юридичну оцінку новітньої зброї, по-перше, відноситься до всіх держав, незалежно від їх зобов'язань, що виникли через певний договір, по-друге, застосовується і в мирний час, і в час збройного конфлікту, і має за ціль забезпечити відповідність зброї до норм, що встановлені міжнародним гуманітарним правом. Орган, який проводить, таку оцінку, повинен провести детальний аналіз конструкції та характеристики зброї.

Отже, варто зазначити, що норми, які існують та принципи міжнародного гуманітарного права можна застосувати та пристосувати до будь-яких технологій, що виникають та розвиваються у галузі виробництва зброї.

Список використаних джерел

1. Санкт-Петербурзька декларація про скасування застосування вибухових та запалювальних куль : від 29.11.1868 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_195#Text (дата звернення 11.11.2021).
2. ICJ, Legality of the reat or Use of Nuclear Weapons, op. cit. (note 38), para 78.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) : від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 11.11.2021).
4. Нільс Мельцер. Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс / координатор Етьєн Кюстер. МКЧХ, 2020. С. 138.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ОРДЮНОВА АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

Університет митної справи та фінансів

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

У будь яких війнах і конфліктах, незалежно від причин виникнення, визнання або невизнання воюючої сторони в якості такої, всі учасники повинні суворо дотримуватися й виконувати діючі норми міжнародного права, спрямовані на захист жертв війни й зменшення руйнувань і страждань.

У міжнародній і договірній практиці держав одержав твердження й визнання такий спеціальний принцип міжнародного гуманітарного права як – принцип обмеження воюючих у виборі засобів і методів ведення війни [1, с. 120].

Ми розглядаємо лише частину цього принципу, що стосується повної або часткової заборони у виборі засобів ведення війни. Засоби ведення війни – це зброя, що застосовується збройними силами воюючих для знищення живої сили і військової техніки противника [2, с. 182].

Спочатку обмеження і заборони на застосування конкретних видів зброї пояснювалися бажанням захистити комбатантів від неспіврозмірної шкоди і страждань. Уже в 1868 р. в преамбулі Санкт-Петербурзької декларації говорилося, що єдина законна мета під час війни полягає в ослабленні військових сил ворога. Сенаторова О.В. акцентує, що цей аргумент призвів до появи ще одного з найважливіших принципів міжнародного гуманітарного права, який забороняє застосовувати зброю, снаряди, речовини і методи ведення військових дій, здатні заподіяти зайві ушкодження або надмірні страждання [2, с. 88].

Необхідно зазначити, що заборонені засоби ведення війни, а саме зброя визначаються як загальними положеннями, так і конкретними міжнародними договорами, називають види зброї, що завдають надмірної шкоди та зайвих страждань [3, с. 30].

Так, наприклад, відповідно до ч. 2, 3 ст. 35 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. – заборонено застосовувати зброю, снаряди, речовини й методи ведення воєнних дій, здатні завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань; заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу [4].

Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права закріплюють загальні принципи використання зброї, в яких до заборонених методів ведення війни відносять: використання зброї

невибіркової дії; застосування отрути чи отруєної зброї, біологічної і хімічної зброї; застосування кулі, що легко розгортаються й сплющуються в людському тілі; застосування проти особового складу кулі, що вибухають у людському тілі; застосування зброї, дія якої полягає головним чином в ураженні осколками, що не виднаходяться в людському тілі за допомогою рентгенівських променів; застосування міни-пастки що будь-яким чином з'єднані або асоціюються з об'єктами чи особами, які мають право на особливий захист згідно з міжнародним гуманітарним правом, або з об'єктами, що можуть привабити цивільних осіб; застосування лазерної зброї, що спеціально призначена для використання в бойових діях виключно чи зокрема для того, щоб заподіяти постійну сліпоту незахищених органів зору людини; застосування запальної зброї проти особового складу [5].

Також, окрім, вищевказаних засобів воєнних дій відповідно до Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» від 23 бер. 2017 р. заборонено застосовувати такі засоби: снаряди вагою менше 400 грамів, розривні або споряджені вибуховою чи запалювальною речовиною; міни, призначені для вибуху від присутності, близькості або безпосереднього впливу людини, які виводять з ладу, калічать або вбивають одного або кількох людей; будь-які міни, що самодеактивуються, оснащені елементом невилучення, який може функціонувати після того, як міна втратила спроможність до спрацювання; дистанційні міни, встановлення яких не відповідає визначеним технічним вимогам; торпеди без пристрою самоліквідації; автоматичні підводні контактні міни, які закріплені на мінрепах, коли вони перестають бути безпечними, якщо зриваються з якоря; засоби впливу на природне середовище, що має довгострокові серйозні наслідки руйнації [6].

Однак, є види засобів ведення воєнних дій, до яких застосовується часткова заборона, тобто використання обмежується. Це означає, що використання таких засобів дозволене тільки за певних умов. Так, відповідно до звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права до таких відносяться: застосування наземних мін, використовуючи їх потрібно дотримуватися особливої обережності з метою мінімізації їхньої невибіркової дії; застосування запалювальної зброї, слід дотримуватися особливої обережності з метою запобігання або в будь-якому разі мінімізації випадкової загибелі цивільного населення поранення цивільних осіб або пошкодження цивільних об'єктів [5].

Разом з тим, Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, котрі можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або

мають невибіркову дію до частково заборонених засобів ведення воєнних дій відносить: застосування будь-яких мін, якщо вони застосовуються в населеному пункті, де сконцентрована велика кількість цивільного населення, де бойові дії між сухопутними військами не ведуться, окрім випадків коли вони встановлені на військовому об'єкті або в безпосередній близькості від військового об'єкта, що належить іншій стороні або що знаходиться під її контролем, або прийняті заходи щодо захисту цивільних осіб від її дії. Наприклад, встановлені попереджувальні знаки, виставлена варта, опубліковані попередження або виставлено огорожу [7].

Отже, основною метою гуманітарного права є передусім захист основоположних прав людини безпосередньо під час міжнародних військових конфліктів та воєнних дій. Для забезпечення досягнення своєї мети міжнародне гуманітарне право через звичаєві норми, а також через низку актів, заборонило повністю або частково застосовувати деякі засоби ведення воєнних дій. Серед них переважно це заборона застосовувати певні види зброї, що становлять небезпеку для особового складу воюючих сторін, цивільного населення, а також навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Бескоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. *Юридична наука*. 2014. № 3. С. 116–126.
2. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Харків : Лисенко І. Б., 2019. 206 с.
3. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення 14.10.2021 року).
5. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т. Р. Короткий, Є. В. Лук'янченко ; вступ. стаття М. М. Гнатовський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с.
6. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 23 бер. 2017 р. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17/ed20170323/paran43 (дата звернення 14.10.2021 року).
7. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію від 10 жовт. 1980 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266 (дата звернення 14.10.2021 року).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Філяніна Л. А.

ПЕРОВА ОЛЬГА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ЖУРНАЛІСТИКИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

На жаль, збройні конфлікти в сучасному світі є все ще досить розповсюдженим явищем для міжнародної спільноти. Попри створення різноманітних норм, що б регулювали політику ведення таких конфліктів, основні положення стосовно правил, які б мали дотримуватись та держави та ефективного інституту відповідальності за згадані порушення, практика застосування зброї для вирішення конфліктів є популярною. В такій ситуації постає питання захисту цивільного населення й особливих груп людей задля збереження їх життя й здоров'я. Положення стосовно цього закріплені в чотирьох Женевських конвенціях 1949 року про захист жертв війни.

Для того, щоб ефективно здійснювати захист основних прав і свобод людини, необхідно було заснувати спеціальний механізм, який би допомагав урядам держав та звичайним громадянам своєчасно дізнаватися про можливий початок воєнного конфлікту, хід його дій й можливі наслідки.

Таким механізмом для міжнародного гуманітарного права стала журналістика. Існують різні способи та види, направлені на донесення інформації до суспільства, зокрема, періодичні видання, що є важливим інформаційним каналом, підпорядкованим інтересам політичної та військової влади; професійно орієнтована преса. З розвитком інформаційно-телекомунікаційного простору широкої популярності в цьому сенсі набули вебсайти, мобільні додатки та соціальні мережі.

Однією з провідних тенденцій сучасної військової журналістики для збільшення її ролі для міжнародного гуманітарного права є медіатизація. Історично склалося, у процесі відбору новин і формуванні порядку денного – війни, у кожному їх прояві, ставали найважливішою частиною медійної інформації, сферою громадського обговорення. Особливий характер у сучасній журналістиці (друк, радіо, телебачення, Інтернет) набуває висвітлення військових новин – локальних воєн, військових конфліктів, воєнних злочинів чи революцій із застосуванням насильства.

Внаслідок цього, проявляється певний недолік журналістики в період збройного конфлікту, оскільки непрофесійні, або однобокі позиції можуть сформувати спотворений підсумковий образ війни або військово-політичного конфлікту у суспільній свідомості, тим самим, призводячи до насадження політичних та ідеологічних кліше.

Роль журналістики також проявляється в тому, що вона може висвітити окремі випадки порушення основних прав людини в період збройного конфлікту, що закріпленні в Женевських та Гаазьких конвенціях, які б не стали відомі широкому колу осіб, якби не поширення такої інформації серед спільноти.

Важливим аспектом визначення статусу журналістики є визначення статусу журналіста в збройному конфлікті.

Питання статусу журналістів в міжнародному гуманітарному праві є досить складним, оскільки чинні конвенції мають лише дві норми договірної природи та безпосередньо спрямованих на захист журналістів у період міжнародного збройного конфлікту, а саме п. 4 ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [2] і ст. 79 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., яка стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р. [1].

До того ж сучасне МГП виділяє 2 види журналістів, що беруть участь в збройному конфлікті: воєнні кореспонденти, що мають подвійний статус та є акредитованими при збройних силах держави, однак відносяться до цивільних осіб та, відповідно, отримують захист згідно з положеннями Женевських конвенцій, й так звані «незалежні», які також мають статус цивільних осіб, однак не мають безпосереднього контакту зі збройними силами держави й захищені положенням IV Женевської конвенції й Додаткового протоколу I до неї. Головною ознакою кожного з вказаних видів є заборона прямої участі у військових діях.

Норм, що б безпосередньо регулювали відповідальність журналістів під час збройного конфлікту за порушення правил міжнародного гуманітарного права не існує, а отже, можна дійти висновку, що, вони користуються загальними правилами притягнення до юридичної відповідальності внаслідок скоєння серйозних порушень вище згаданих приписів.

Отже, журналістика відіграє досить важливу роль не тільки для спільноти, а й для урядів та правлячих верхівок держав в період збройного конфлікту та використовується як один з каналів зв'язку. Статус самих журналістів в період збройного конфлікту є відповідним до статусу цивільного населення (не включаючи випадки, коли він є подвійним) й потребує доцільного захисту зі сторони збройних сил держави.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 27.09.2021).

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 27.09.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

СОКОЛОВСКАЯ ИРИНА ВЛАДИМИРОВНА

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ ВО ВРЕМЯ ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ

За всё время существования человечества произошло много вооружённых конфликтов различной степени тяжести и мировой вовлеченности. В каждом из подобных конфликтов пострадало большое количество мирного населения, в том числе, детей. Женщины и дети, согласно Декларации о защите женщин и детей в чрезвычайных обстоятельствах и в период вооруженных конфликтов, провозглашенной в 1974 году, составляют наиболее уязвимую часть населения [5]. Именно поэтому защите их прав нужно уделить особое внимание. Помимо этого, дети могут не только стать жертвами вооруженного конфликта, но и быть втянутыми, непосредственно, в центр действий этого самого вооруженного конфликта. Это проблемы, которые подлежат не откладываемому решению, поскольку дети не могут защитить свои права самостоятельно.

Во-первых, защита прав ребенка является составной частью международного права прав человека, поэтому к нему применяются почти все его положения. Развитие и становление института защиты прав ребенка как самостоятельного правового института имеет достаточно долгую историю. Ребенок долгое время не рассматривался как представитель отдельной социальной категории. При этом обособление вопросов, относящихся к правам ребенка, в самостоятельный предмет права защиты прав человека вызвано причинами объективного характера.

Во-вторых, международно-правовая защита ребенка как уединенной категории жертв войны имеет место в международном гуманитарном праве. Целью международного гуманитарного права является защита лиц, не участвующих или переставших участвовать в военных действиях. Его положения применяются только в период вооруженных конфликтов, в отличие

от международного права прав человека, применяемого в любое время, то есть как в мирное, так и во время войны [8, с. 428].

Международное гуманитарное право предусматривает широкий спектр мер по защите детей. В случае вооруженного конфликта – международного или немеждународного – дети пользуются общей защитой, которая предоставляется гражданским лицам, не принимающим участия в военных действиях. Гражданским лицам, не являющимся комбатантами, гарантируется гуманное обращение. К ним применяются правовые положения, регулирующие ведение военных действий. Учитывая особую уязвимость детей, Женевские конвенции 1949 г. о защите жертв войны (а именно, Женевская конвенция (III) об обращении с военнопленными и Женевская конвенция (IV) о защите гражданского населения во время войны) и Дополнительные протоколы к ним 1977 г. (Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв международных вооруженных конфликтов и Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв вооруженных конфликтов немеждународного характера) устанавливают ряд конкретных норм, предоставляющих детям особую защиту. Дети, принимающие непосредственное участие в военных действиях, не утрачивают этой защиты [1].

Чтобы раскрыть их значимость, достаточно привести несколько примеров. Если обратиться к статье 4 Дополнительного протокола (II), можно увидеть, что детям обеспечиваются необходимые забота и помощь, а именно: они получают образование, принимаются все необходимые меры для содействия воссоединению временно разъединенных семей, также существует особая защита в отношении детей, не достигших пятнадцатилетнего возраста, которая продолжает применяться к ним, если они принимают непосредственное участие в военных действиях [6].

Также можно рассмотреть 24 статью Женевской конвенции (IV) о защите гражданского населения во время войны, которая гласит, что находящиеся в конфликте стороны будут принимать необходимые меры, чтобы дети до 15 лет, осиротевшие или разлученные со своими семьями вследствие войны, не были предоставлены самим себе и чтобы облегчить при всех обстоятельствах их содержание, выполнение обязанностей, связанных с их религией, и их воспитание [7].

Это лишь малая часть того, что можно привести в пример из содержания Женевских конвенций и Дополнительных протоколов к ним, но, с уверенностью можно сказать, что данные международные договора гарантируют соблюдение и защиту

прав детей во время вооруженных конфликтов, исключая излишние отступления.

Рост числа конфликтов немеждународного характера и отличающая их жестокость придают особое значение распространению на них определенных гуманитарных норм. Основные общепризнанные нормы относительно конфликтов немеждународного характера содержатся в ст. 3, общей для всех Женевских конвенций 1949 г. То обстоятельство, что положения ст. 3 являются общепризнанной обычной нормой, было подтверждено и Международным судом ООН в решении по делу «Никарагуа против США» [2, с. 189].

МГП обеспечивает общую защиту детей как лиц, не принимающих участия в военных действиях. Им предоставляется защита от жестокого обращения со стороны участника вооруженного конфликта, в чьей власти они оказались, на основании IV Женевской конвенции о защите гражданского населения во время войны. Как гражданские лица, они защищены нормами МГП, регламентирующими ведение боевых действий [3, с. 179].

Если говорить непосредственно о конфликтах немеждународного характера, им полностью посвящён Дополнительный протокол II 1977 года. Согласно статье 77 данного протокола, дети, которые не достигли возраста 15 лет, не могут быть вовлечены в конфликты подобного рода. Всё же, в Чечне это положение не соблюдалось. Если тем не менее такой подросток все же принимал участие и был задержан, ему предоставляются необходимые гарантии, включая возможность продолжить образование [2, с. 189].

Очень важным также является введение необходимых мер для контроля за судьбой детей, находящихся в зоне действия вооружённого конфликта и чёткое соблюдение данных норм. Воюющие стороны должны сделать все возможное, чтобы осиротевшие или беспризорные дети, не достигшие 15-летнего возраста, не были брошены на произвол судьбы, чтобы личность всех детей до 12 лет могла быть установлена благодаря опознавательным медальонам или любым иным способом и чтобы дети, эвакуированные в нейтральные страны на время конфликта, были должным образом опознаны, а уведомление о них было направлено в Центральное агентство по розыску [4, с. 191].

Изучив эту тему, можно сделать вывод, что защите прав детей во время вооружённых конфликтов уделяется большое внимание. Тема защиты прав детей во время вооружённых конфликтов имеет очень большое значение и важность. Роль международного гуманитарного права очень велика и важна в данном аспекте, большую значимость также имеют конвенции и дополнительные протоколы к ним, непрекословное исполнение норм которых обеспечивает детям соблюдение их прав.

Список использованных источников

1. Children in war. URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0577k_children_in_war_kit.pdf (дата обращения: 11.11.2021).
2. Лукашук Игорь Иванович. Международное право. Особенная часть : учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И. И. Лукашук ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. Изд. 3-е, перераб. и доп. М. : Волтерс Клувер, 2005. 544 с.
3. Батырь В. А. Международное гуманитарное право : учебник для вузов (2-е издание, переработанное и дополненное). М. : Юстицинформ, 2011. 396 с.
4. Мельцер Нильс. Международное гуманитарное право. Общий курс / координатор проекта Этьен Кустер. URL: https://www.icrc.org › download › file › 4231_005_ihl_textbook_by_melzer_web.pdf (дата обращения: 12.11.2021).
5. Декларация о защите женщин и детей в чрезвычайных обстоятельствах и в период вооруженных конфликтов, провозглашена резолюцией 3318 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1974 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_317#Text (дата обращения: 11.11.2021).
6. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв вооруженных конфликтов немеждународного характера (Протокол II). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#o138 (дата обращения: 11.11.2021).
7. Конвенция о защите гражданского населения во время войны от 12 августа 1949 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#n708 (дата обращения: 11.11.2021).
8. Грушко М. В. Співвідношення міжнародно-правових механізмів захисту дітей як учасників бойових дій в міжнародному праві захисту прав людини та міжнародному гуманітарному праві. *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми держави і права»*. 2011. С. 426–435.

Научный руководитель : к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ЯРОЩУК ІВАННА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Питання захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів є дуже актуальним. Сьогодні ми стаємо свідками нових збройних конфліктів під час яких неодноразово здійснюються порушення норм міжнародного гуманітарного права. Тому вироблення нових підходів щодо розуміння та застосування звичаєвих та договірних гуманітарних норм щодо

врегулювання питання охорони культурних цінностей є одним з основних завдань міжнародної спільноти.

Норми, які регулюють захист культурних цінностей беруть початок ще з давнини. Перші правові акти укладалися ще в античні часи і вже містили в собі положення про охорону важливих на той час об'єктів. Від століття до століття вдосконалювалося суспільства у всіх сферах, а особливо це стосується розвитку методів ведення війни. З кожним роком вони стають все більш небезпечнішими як на локальних рівнях, так і на міжнародному. Разом з цим зростають й воєнні втрати. Це стосується й усієї культурної спадщини, яка створювалась не одним поколінням.

Тому 1899 року відбулась І Гаазька мирна конференція. Результатом якої стало прийняття 3 конвенцій [1]. Згодом в подальшому ми можемо спостерігати за стрімким розвитком регулювання даного питання, в подальші роки приймалися й інші нормативно-правові акти, які так само частково стосувалися захисту культурних цінностей від воєнних дій.

У 1954 році було прийнято Гаазьку конвенцію, яка відкрила нові перспективи у справі турботи про культурні цінності, створивши перший універсальний механізм захисту культурних об'єктів. Відповідно до статті 3 цієї конвенції, сторони договору повинні забезпечувати охорону культурних цінностей ще в мирні часи, що розміщені на їх власній території, від можливих наслідків збройного конфлікту, вдавшись до заходів, які на їхню думку є необхідними [2].

Вважливим питанням перед правовою наукою стало визначення інституту захисту культурних цінностей в системі міжнародного гуманітарного права. Думки науковці щодо цього також розділилися. Одні вважають, що варто виокремити окрему галузь, яка називатиметься міжнародне культурне право. Інші ж аргументують й доводять тісний зв'язок питання захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів саме з міжнародним гуманітарним правом, виокремлюючи його в інститут МГП.

Отож, маючи таку насичену історію розвитку, варто зупинитися на вже напрацьованих, досліджених та використаних на практиці механізмів захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів. Аналізувавши дане питання, можемо сказати, що на сьогодні існує їх велика різноманітність, від затверджених та ратифікованих різними державами нормативно-правових актів до судових рішень й практичного застосування. Застосування того чи іншого механізму залежить від різних факторів, то все ж всі вони спрямовані, створені й використовуються для єдиної мети, захисту культурної спадщини у разі збройних сутичок.

Щодо нашого національного законодавства, то ми також виявляємо низку нормативно-правових актів різної сили, які регулюють питання захисту культурних цінностей як в мирні, так і в небезпечні часи. У червні 2000 року було прийнято Закон України «Про охорону культурної спадщини», який набув чинності 1 січня 2002 року. Відповідно до статті 1 даного закону культурною спадщиною є сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини. [3] На разі законодавство України розмежовує категорії рухомих та не рухомих культурних цінностей та об'єктів, наявне їх законодавче визначення та класифікація. Також важливим є питання відповідальності за порушення норм законодавства у даній сфері. Це також знайшло своє закріплення в правових приписах. На сьогодні за порушення законодавства у сфері охорони культурної спадщини передбачається кримінальна та адміністративна відповідальність.

Проте, в 2014 році ми зіткнулися зі збройною агресією не тільки в теорії, але й на практиці. З цього року між Україною та Російською Федерацією наявний збройний конфлікт на Сході України, та присутній випадок окупації частини нашої держави, а саме Автономної Республіки Крим. Як виявилось, на національному рівні присутні явні прогалини в законодавстві щодо охорони культурної спадщини. Аналізувавши ситуацію, можемо підтвердити, що наша країна була не готова до захисту культурних об'єктів у разі надзвичайних ситуацій чи збройного конфлікту. На культурних цінностях не було розміщено розпізнавальні знаки, не вживались спеціальні заходи архітектурного характеру (для попередження і полегшення боротьби із пожежами, руйнуваннями); не були створені резерви матеріалів, необхідних для евакуації культурних цінностей; на багатьох об'єктах культури, релігії, мистецтва, науки, освіти або благодійності були відсутні плани евакуації на випадок збройного конфлікту або вони не були виконані; не були створені цивільні служби, які повинні здійснювати захисні заходи у випадку збройного конфлікту; проявився явно недостатній рівень просвіти в галузі міжнародного гуманітарного права в лавах військовослужбовців та працівників культури. Все це призвело до серйозних втрат.

Цікавою є ситуація щодо «скіфського золота». За історичними даними скіфська цивілізація займала значну частину території нашої держави. Скіфське золото символізує скіфську культуру, територіально-культурне відношення до якої мають принаймні 22 області сучасної України. Так, 14 грудня 2016 року суд Амстердама ухвалив рішення повернути «скіфське золото» Україні. 28 березня 2017 року суд отримав від Росії апеляцію на це рішення. У березні 2020 року Апеляційний суд Амстердаму

почав розглядати апеляцію музеїв анексованого Криму на рішення про повернення колекції «скіфського золота» Україні. І вже 26 жовтня 2021 року було ухвалено рішення про передачу даної культурної цінності нашій державі.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок, що питання захисту культурних цінностей як колись, так і сьогодні має місце в нашому житті. Історичний розвиток, доктринальні дискусії, безпосереднє застосування норм є важливим й актуальним питанням. Людство невпинно крокує у перед, розвиваються абсолютно усі сфери нашого життя, разом з цим повинні й вдосконалюватись правові норми, що регулюють поведінку індивідів у суспільстві. На сьогодні ми стаємо свідками актів агресії у різних куточках світу, тому захист людських життів й планети в цілому є основним завданням права. Разом з тим, прислуховуючись до слів давньогрецького філософа Демокрита, який стверджував, що культура – це друга природа, можемо сказати, що захист культурних цінностей, які створювались не одним поколінням, які містять в собі «генетичний код» усього людства, так само потребує захисту. І як би це не звучало, але ми повинні захищати створене нами від нас же ж самих, від наших дій, які часто спричиняють жахливі наслідки.

Список використаних джерел

1. Laws of War : Laws and Customs of War on Land (Hague II) ; July 29, 1899 // Lillian Goldman Law Library. 1899. URL: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague02.asp (дата звернення: 19.10.2021).
2. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14.05.1954р. №995_157, поточна редакція від 26.03.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_157#Text (дата звернення: 19.10.2021).
3. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III, поточна редакція від 24.07.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text (дата звернення: 20.10.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

СЕКЦІЯ 7

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

ВОЗНЮК МАРИНА ЯРОСЛАВІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Необхідність встановлення правосуддя та притягнення індивідів до міжнародної кримінальної відповідальності сприяла тому, що у 1998 році був створений Міжнародний кримінальний суд (МКС). Правовою основою діяльності Суду є Римський статут МКС від 17 липня 1998 року.

Попри те, що Україна брала безпосередню участь у підготовці та розробці Римського статуту та підписала його 20 січня 2000 року, вона його не ратифікувала в силу висновків Конституційного суду, що були надані на звернення Президента України майже одразу після підписання Римського статуту. Президент України звернувся до Конституційного суду із поданням щодо питання про відповідність Римського статуту Конституції України [1, с. 180]. У свою чергу, Конституційний суд дійшов висновку, що положення Римського статуту суперечать Конституції України, зокрема, деяким положення *Розділу VIII «Правосуддя»* [2].

Так, ст. 124 цього Розділу передбачає можливість здійснення правосуддя лише судами України і виключає делегування цієї функції іншим структурам, таким як Міжнародний кримінальний суд [3]. Водночас можливість здійснення кримінальної юрисдикції МКС не означає автоматичне делегування своїх функцій, а лише можливість здійснення міжнародної кримінальної юрисдикції в ситуаціях, коли держава не може або не хоче здійснювати національну кримінальну юрисдикцію. Крім того, в контексті того, що Україна приєдналась до Європейської конвенції з прав людини та надала згоду на здійснення правосуддя Європейським судом з прав людини, такий висновок видається абсурдним.

Події, що відбулись в Україні протягом листопада 2013 – лютого 2014 стали поштовхом до зміни відношення до Міжнародного кримінального суду. На сьогодні, Україна визнала юрисдикцію

МКС *ad hoc* згідно п. 3 ст. 12 Римського статуту як держава, що не є учасницею Статуту. Це означає, що Україна шляхом подачі односторонніх декларацій визнала юрисдикцію МКС щодо окремих подій. Україна таким чином також взяла на себе зобов'язання співпрацювати з Судом без будь-яких затримок згідно ч. 9 Римського статуту [4, с. 11].

Юрисдикція МКС поширюється на Україну відповідно до Заяви Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду «Про визнання Україною юрисдикції МКС щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протесту в період з 21 листопада 2013 по 22 лютого 2014 р.», та Заяви Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій ДНР та ЛНР, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян, з урахуванням положень Римського статуту та практики Суду».

З 2015 року до Офісу Прокурора МКС направлено 21 інформаційне повідомлення про вчинення представниками РФ воєнних злочинів і злочинів проти людяності в Криму та на сході України, 10 з них – з часу початку роботи Департаменту (6 – щодо Криму, 4 – щодо сходу). Зокрема, стосовно подій біля м. Іловайськ Департаментом підготовлено 2 інформаційні подання до Офісу Прокурора МКС.

11 грудня 2020 Прокурором Міжнародного кримінального суду було прийнято рішення про завершення попередньої оцінки ситуації в Україні. Це означає, що в найближчий час Україна може очікувати на початок розслідування скоєних злочинів проти людяності та воєнних злочинів, а також існують всі підстави вважати, що такі злочини були вчинені на Сході України і в анексованому Криму. Для України такий сценарій є досить сприятливим в силу того, що, попри своє бажання, в держави відсутні можливості притягнути до відповідальності високопосадових осіб Російської Федерації та «ДНР» та «ЛНР».

Отже, Міжнародний кримінальний суд – механізм здійснення правосуддя у випадку серйозних порушень норм міжнародного права. Його юрисдикція доповнює національні правові системи.

Великим кроком, є визнання його юрисдикції *ad hoc*, але задля охорони інтересів суспільства від злочинних посягань, запобігання злочинів та забезпечення справедливого покарання за найбільш жорсткі порушення міжнародного права, необхідна ратифікація Римського статуту.

Список використаних джерел

1. Гнатовский Н. Ратификация Римского статута Международного уголовного суда: позиция Украины. *РЕМП*. Спец. вып. СПб., 2003. С. 179–187.
2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01
3. Конституція України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
4. Римский статут Международного уголовного суда. URL: http://www.un.org/ru/law/icc/ rome_statute(r).pdf
5. Ukraine accepts ICC jurisdiction over alleged crimes committed between 21 November 2013 and 22 February 2014. URL: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/pr997.aspx
6. Результати роботи Офісу Генерального прокурора з Міжнародним кримінальним судом. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/p_12

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Бєлогубова О. О.

ГАРМУРАР ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

НАЙМАНСТВО ЯК ЗЛОЧИН МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Однією з проблем , яка все більше набирає обертів в міжнародному праві є найманство. Особливо в останнє десятиліття актуальність цієї проблеми значно розширилась. І її небезпечність полягає в порушені всіх існуючих норм і принципів міжнародного права. Саме через це найманство являється злочином міжнародного характеру в багатьох країнах.

Згадки щодо норми про злочин найманства у міжнародному праві є: статути Нюрнберзького (1945 р.) і Токійського (1946 р.) військових трибуналів, статути міжнародних кримінальних трибуналів по Югославії (1993 р.) і по Руанді (1994 р.), Римський Статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.), численні конвенції і резолюції ООН. Варто зазначити, що найманство заборонене рядом міжнародно-правових актів універсального та регіонального характеру. Кримінальні кодекси багатьох держав визначають дане діяння злочинним. Проблеми протидії найманству пов’язані із багатьма причинами, в т. ч. відсутністю солідарності держав щодо єдиного міжнародно-правового визначення цього злочину. Це свідчить про необхідність

формування чіткого теоретичного уявлення про склад найманства та розробки науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення кримінальної відповідальності за вчинення даного злочину [2].

Для початку, потрібно визначитись що включає в себе поняття «найманець». В статті 1 Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням,використанням, фінансуванням і навчанням найманців, термін «найманець» визначається як особа яка : 1) спеціально завербована на місці або за кордоном, щоб битися у збройному конфлікті; 2) беручи участь у воєнних діях, керується головним чином бажанням одержати особисту вигоду і якій дійсно обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває у конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи виплачується комбатантам такого ж рангу і функції, які входять до особового складу збройних сил даної сторони; 3) не є ні громадянином сторони, що перебуває у конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, що контролюється стороною, яка перебуває у конфлікті; 4) не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває у конфлікті; та 5) не послана державою, яка не є стороною, що перебуває у конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, яка входить до складу її збройних сил [1].

В резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 2465 від 1968 р, вказано, що використання найманців це каране діяння і найманці повинні оголошуватись злочинцями. Всім державам учасницям ООН запропонували ухвалити закони які б визначали покарання за фінансування, навчання найманців.

Загроза цього явища полягає саме в тому, що вони, воюючи на стороні певної держави при цьому не будучи її громадянами, втручаються в внутрішній ритм держав. Послуги найманців можуть використовувати в різних цілях,наприклад, провокування чи заохочення збройного конфлікту, здійснювати акти насильства щодо цивільного населення. В ситуаціях не збройних конфліктів, послугами найманців можуть користуватись групи організованої злочинності країн з метою дестабілізації внутрішнього порядку країни.

Все це є грубим порушенням міжнародних принципів і повинно бути покаране, а згодом ліквідоване взагалі. Хоча, на мою думку, процес ліквідації даного явища буде складним і досить тривалим,особливо на міжнародному рівні. Проте згодом все ж таки вийде дійти до бажаного результату і стабілізувати цей процес.

Список використаних джерел

1. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 4 грудня 1989 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_103#Text (дата звернення: 13.11.2021).
2. Найманство в міжнародному праві: Веб-сайт Наукова спільнота : URL: http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-2137/ (дата звернення: 13.11.2021).
3. Визначення поняття «найманець» в міжнародно-правових актах універсального характеру. Веб-сайт : Науковий блог «Національний університет «Острозька академія»» URL: https://naub.oa.edu.ua/2011/vyznachennya-ponyattya-najmanets-v-mizhnarodno-pravovyh-aktah-universalnoho-harakteru/ (дата звернення: 13.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ГЛУГАН ВЛАДИСЛАВА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ГАРМОНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Важливим елементом у галузі судового співробітництва країн – членів Європейського Союзу є зближення (гармонізація) їх кримінального законодавства. Це питання є одним з найбільш важливих аспектів співпраці між державами-членами. Майже з тридцяти років Європа намагається поліпшити свою спільну діяльність щодо співпраці в кримінальних справах шляхом, зокрема, гармонізації кримінального законодавства.

Дослідження цього питання викладені в навчально-методичній літературі (наприклад, підручники С.Ю. Кашкина, А.О. Четверикова, П.А. Калініченко «Право Європейського союзу» та в інших літературних джерелах. На основі результатів дослідження визначних вчених метою цієї роботи є представлення становлення і розвиток поточного стану судової співпраці у кримінальних справах в рамках ЄС.

Співпраця у кримінальних справах між державами-членами ЄС почалася 1975 року. Тоді, під час засідання Європейської Ради, була створена неформальна група – TREVI (тероризм, радикалізм, екстремізм, насильство) TREVI була форумом для оперативного співробітництва між міністерствами юстиції та внутрішніх справ країн – членів ЄС. Вона функціонувала до набрання чинності Договору про функціонування Європейського Союзу. Наступним кроком щодо поліпшення співпраці став

Шенгенський договір від 14 червня 1985 року, реалізований через Шенгенську конвенцію від 19 червня 1990 року. Важливо пам'ятати, що Шенгенський договір не тільки ліквідував кордони, але і ввів у дію Шенгенську конвенцію контролю між державами-членами, але також передбачає поглиблення співпраці в галузі боротьби зі злочинною поведінкою, а також розширення оперативного співробітництва [3, с. 93]. Очевидно, що співпраця європейських держав у галузі кримінального права йде далі, ніж ЄС; однак саме Маастрихтський договір вперше врегулював питання системи правосуддя і внутрішніх справ. З моменту його прийняття Союз ґрунтувався на, так званих, трьох стовпах – третій був присвячений співпраці поліції і судових органів у кримінальних справах. Однією з головних цілей ЄС є створення та реалізація «простору свободи, безпеки та правосуддя», за вирішальної ролі Ради та Комісії, що зазначено у статті 11 Договору про функціонування Європейського Союзу [2] Європейський судовий простір являє собою елемент «простору свободи, безпеки і правосуддя» і охоплює співпрацю як у кримінальних, так і в цивільних справах.

Розділ VI Договору про Європейський Союз встановлює співпрацю у кримінальних справах як предмет міжурядового співробітництва. Загальні рамки включають співпрацю поліції і судових органів співпрацю в кримінальних справах, а також у запобіганні та боротьбі з расизмом і ксенофобією [1]. Співпраця в судовій сфері покликана полегшити і прискорити співпрацю між компетентними міністерствами та судовими або прирівняними до них органами держав-членів щодо судових розглядів і виконання судових рішень. Воно також спрямоване на полегшення екстрадиції між державами-членами, зближення кримінальних норм держав-членів, запобігання юрисдикційним конфліктам і, нарешті, на вжиття заходів, що встановлюють мінімальні правила, що належать до складових елементів кримінальних діянь і покарань в областях, визначених ТЕС [4, с. 175]. Відповідно до Маастрихтського договору в рамках третього компонента можуть бути прийняті три різних інструменти: спільні позиції, спільні заходи та конвенції. Конвенції, як договори регульовані міжнародним публічним правом, виявилися неефективними, оскільки вони не були ратифіковані всіма державами-членами. Крім того, процедура ратифікації була тривалою. Також, інші інструменти третьої опори виявилися недостатніми. Більш тісні контакти між державами-членами вимагали впровадження більш ефективних інструментів.

У пошуках адекватних рішень Амстердамський договір (який набув чинності 1 травня 1999 року) ввів рамкове рішення як особливий інструмент третьої опори. Крім того, під час Європейської ради в Тампере в 1999 була прийнята п'ятирічна програма дій. Її основними цілями були: гарантувати свободу

пересування людей. забезпечення безпеки громадян ЄС, полегшення доступу до системи правосуддя та взаємне визнання судових рішень та їх ефективне виконання на території держав-членів ЄС. Незважаючи на ці складні цілі, знову виявилося складним створити ефективні рамки співпраці. Подальша п'ятирічна програма дій (Гаазька програма) 2005 року також була спрямована на зміцнення співпраці між державами-членами. Більш тісне співробітництво розглядалося як засіб забезпечення основних прав і мінімальних процесуальних гарантій, а також доступу до правосуддя; боротьби з транснаціональною організованою злочинністю та запобігання терористичним загрозам; продовження взаємного визнання судових рішень у цивільних і кримінальних справах [5, с. 400]. На жаль, також ця ініціатива не внесла будь-яких значних інституційних змін, які могли б позитивно вплинути на ефективність співпраці держав-членів. До Лісабонської реформи, відповідно до статті 34 Договору про функціонування Європейського Союзу [2] для досягнення цілей Союзу, Рада могла використовувати певні заходи, а саме приймати спільні позиції, рамкові рішення для наближення правових норм у державах-членах, рішення для досягнення інших цілей і конвенції, рекомендовані до прийняття державами-членами. Однак і ці рішення виявилися неадекватними для зближення правових систем держав-членів. Тому був зроблений наступний крок – прийняття Лісабонського договору [6, с. 112].

Список використаних джерел

1. Договір про Європейський Союз // Європейський Союз : Основоположні акти в редакції Лісабонського договору з коментарями / відп. ред. С. Ю. Кашкін. М. : ІНФРА-М, 2008. Ст. 29.
2. Договір про функціонування Європейського Союзу // Європейський Союз : Основоположні акти в редакції Лісабонського договору з коментарями / відп. ред. С. Ю. Кашкін. М. : ІНФРА-М, 2008. Ст. 11, 34.
3. Кашкин С. Ю., Четвериков А. О., Калиниченко П. А. и др. Право Европейского Союза : учебное пособие / отв. ред. С. Ю. Кашкин. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2011. 93 с.
4. Шамсутдинова Р. Р. Пространство свободы, безопасности и правосудия Европейского союза: становление, развитие и основные формы сотрудничества государств-членов : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.10 / Шамсутдинова Рамиля Равилевна ; Казанский государственный университет им. В. И. Ульянова-Ленина. Казань, 2009. 175 с.
5. Європейський Союз : підручник / В. І. Абрамов, О. Ф Деменко, О. П. Демчук та ін. К. : НАОУ, 2006. 400 с.
6. Бирюков М. М. Европейское право до и после Лиссабонского договора. М., 2009. 112 с.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ГУМЕНЮК КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ

Обговорення питання щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду триває і досі. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 [1], де проведено узагальнення стосовно складів воєнних злочинів, що охоплені компетенцією суду, наразі Україною підписаний, але не ратифікований [2].

Проаналізувавши частину юридичної літератури, варто відмітити різноманіття позицій та думок правників, державних діячів, політиків, правоохоронців, адвокатів, журналістів, представників неурядових організацій в контексті відстоювання активної позиції відносно позитивного вирішення питання щодо затвердження положень даного документу [3, с. 123–128]. На противагу виступають міркування щодо можливості виникнення негативних наслідків, які можуть трапитись в разі законодавчого закріплення даного статуту [6]. Узагальнений та комплексний підхід до питань, які пов'язані з ратифікацією Римського статуту, висвітлені у роботах таких науковців, як Н.А. Боднар, М.М. Гнатовський, О.В. Задорожній, У.З. Коруц, П.Д. Пилипенко, В.П. Попович, С.П. Кучевська, О.В. Сенаторова, В.Є. Скомороха та інших.

Переважно, проблематика та актуальність даної теми стосується не тільки визначення переліку та складів воєнних злочинів, але і виконання Україною взятих зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію між Україною від 27.06.2014, де ратифікацію та імплементацію Римського статуту визначено частиною політичного діалогу та правового співробітництва [3]. На сьогодні Україна ще не виконала даного зобов'язання. Хоча здійснено внесення необхідних змін до Конституції України щодо правосуддя [4] та розтлумачено принцип компліментарності («complementarity») роботи Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) стосовно національної системи правосуддя. Зокрема, його змістом не охоплено доповнення системи органів кримінальної юстиції України вказаною міжнародною інституцією, що було визначено перепоною для ратифікації Римського статуту у висновку Конституційного суду України від 11.07.2001 р. № 3-в/2001. Даний висновок було винесено ще до початку роботи МКС.

Історично сформовано, що Міжнародний кримінальний суд почав працювати ще у 2002 р. у Гаазі, де також проводить свою

роботу і Міжнародний суд ООН, членами суду МКС є 123 країни, які ратифікували Римський статут. Важливим аспектом для розуміння також є те, МКС діє паралельно з судовими органами країн-учасниць ЄС. Говорячи про походження та трактування англійського терміну «complementary» та французького «complementaire» можна трактувати його не в якості основного перекладу «додатковий», а і як «узгоджувати разом, допомагати зробити один одного краще, разом доповнювати» [6, с. 4]. Суд має право прийняти справу до провадження тільки після встановлення небажання чи нездатності відповідної держави належним чином розпочати чи завершити кримінальне переслідування [7, с. 6].

Зупинімося докладніше на комплексних змінах Особливої частини Кримінального кодексу України, до якої необхідно внести низку поправок щодо визначення понять злочинів, які передбачені Статутом та закріплення їх вичерпного переліку, адже ратифікація римського статуту має неодмінно супроводжуватись відповідними змінами кримінального законодавства України. Звертаючись до доктрини, є можливість виокреслення думок, наприклад, С.П. Кучевська вказує, що незважаючи на те, що норми Римського статуту містять ознаки самовиконуваних міжнародних норм, основною умовою набуття Статутом чинності щодо конкретної держави є приєднання до нього та приведення національного законодавства у відповідність до Статуту для забезпечення ефективного виконання покладених МКС функцій [5, с. 23].

Основні особливості полягають у внесенні змін у кримінальне законодавство України. З цією метою дане положення було визначено як один із напрямів у Плані заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Одним із заходів, спрямованих на додержання норм міжнародного права для захисту життя мирного населення на тимчасово окупованій території України, є проведення аналізу відповідності норм міжнародного гуманітарного права та кримінального законодавства України, що є надзвичайно важливим питанням в умовах сьогоднішніх реалій.

Необхідно згадати також проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду» [12], положення якого передбачали ряд змін і доповнень до КК, серед яких висунуті пропозиції щодо визначення таких понять, як злочини «Обернення у рабство», «Злочини проти людяності» та багато інших. Наступною спробою до врегулювання питання на законодавчому рівні була реалізація у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення

гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права», поданому до Верховної Ради України VIII скликання [11].

Отримані відомості свідчать про те, що законодавче закріплення Римського статуту повністю повинне мати комплексний характер та супроводжуватись відповідними змінами до кримінального та кримінального процесуального законодавства для надання можливого на основі гуманітарних принципів та норм міжнародного гуманітарного права захисту особам.

Список використаних джерел

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 27.02.2020).
2. Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998): Signature, Approval(AA), Acceptance(A), Accession(a), Succession(d), Ratification. UNTC Rome Statute of the International Criminal Court. URL: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280025774&clang=_en (дата звернення: 27.02.2020).
3. Коруц У. Правова природа та сутнісне значення принципу комплементарності Міжнародного кримінального суду і його місце в системі кримінальної юстиції держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4/1. P. 123–128.
6. Луценко І. Ратифікація Римського статуту несе ризики для українських військовослужбовців. LB.UA. URL: https://ukr.lb.ua/news/2019/08/16/434855_ratifikatsiya_rimskogo_statutu_nese.html (дата звернення: 10.11.2019).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1. Стор. 83. Ст. 2125.
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 51. С. 8.
6. Пилипенко П. Д. Проблеми ратифікації Римського статуту: реальні й надумані. Актуальні проблеми соціального права: матеріали всеукр. «круглого столу», присвяч. 40-річчю каф. соц. права, 1 квіт. 2016 р. / Каф. соц. права Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, Укр. центр соц.- прав. дослідж. ; [редкол.: П. Д. Пилипенко та ін.]. Львів : Кафедра соціального права Львівського національного університету імені Івана Франка, 2016. С. 3–7.
7. Касинюк О. В. Кримінально-процесуальні питання діяльності міжнародних кримінальних судів : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.11 ; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Х., 2005. 20 с.
12. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення його гармонізації з положеннями Римського статуту Міжнародного кримінального суду». URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XC_vCZSRzzwJ ;

https://precedent.in.ua/wp-content/uploads/2016/07/proekt-ZU-shhodo-garmonizatsiyi-polozhen-KKZ-polozhenyamy-Rymskogo-Statutu-16.05.2016-1.doc+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 01.11. 2019).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

ЄФІМОВА ВЛАДА АНТОНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВІДСУТНОСТІ ІМУНІТЕТУ ВІД МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Питання імунітету в міжнародному кримінальному праві є досить складним. Вищі посадові особи користуються особливими привілеями, які відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року, надаються їм не для особистої вигоди, а для забезпечення ефективного здійснення функцій дипломатичних представництв як органів, що представляють державу [1]. Проте, захист прав людини зумовлює гостру необхідність боротьби з безкарністю та підіймає питання про обмеження дії імунітетів – відсутності імунітетів від міжнародної кримінальної юрисдикції.

В міжнародному праві існують дві категорії: *ratione personae* (персональний імунітет) та *ratione materiae* (матеріальний імунітет). Перший надається обмеженому колу суб'єктів в силу їх статусу, другий, у зв'язку з діями, певними функціями, які особа буде здійснювати в рамках свого мандату [4]. Згідно зі статтею 29 Конвенції про спеціальні місії 1969 року, такі особи є недоторканими на території приймаючої держави [2]. Проте, подібні положення розповсюджуються виключно на національну юрисдикцію іноземних держав та ніяк не можуть виключати міжнародну кримінальну юрисдикцію.

Міжнародні нормативні-правові акти містять багато положень, які прямо вказують на те, що посадове положення особи, її особливий статус та всі службові привілеї не є підставою для звільнення від відповідальності чи пом'якшення покарання. Статутами Нюрнберзького та Токійського трибуналів, норми яких мають характер *jus cogens*, було встановлено, що особистість обвинуваченого в скоєнні міжнародного злочину не має значення. На підставі цих норм в подальшому було встановлено та доведено винуватість вищих посадових осіб Німеччини

та Японії у розв'язуванні, веденні агресивної війни, порушенні законів та звичаїв війни.

Пізніше положення про неприпустимість посилання обвинуваченого на посадове становище як підставу для звільнення від відповідальності були закріплені у резолюції Генеральної Асамблеї ООН та ст. 7 Статуту Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, ст. 6 Статуту Міжнародного трибуналу щодо Руанди, а також у ст. 6 Статуту Спеціального Суду з Сьєрра-Леоне та ст. 27 Статуту Міжнародного кримінального суду [5].

Важливо, що імунітет вищих посадових осіб не поширюється на випадки, коли держава не давала згоди на вчинення даною особою дій, які представляють собою міжнародний злочин, та на присутність посадової особи на території такої держави [3]. Резолюція Інституту міжнародного права 2001 року встановлює, що колишні президенти, голови держав та урядів можуть бути притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення, адже вчинення таких дій прямо порушує норми Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року. Тобто особа вчиняє дії виключно для задоволення особистих потреб.

Вчинення міжнародних злочинів передбачає міжнародну кримінальну відповідальність. Апеляційна камера Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії у своєму рішенні про виклик до суду у справі Бласкіча вказала, що відповідно до норм міжнародного кримінального права особи, відповідальні за скоєння таких злочинів, не можуть посилатися на імунітет від національної чи міжнародної юрисдикції, навіть якщо вони скоїли такі злочини, діючи в офіційній якості.

Переслідування за скоєння міжнародного злочину може відбуватися з певною відстрочкою, якщо особа, винна в скоєнні такого правопорушення входить в «трійку» лідерів своєї держави та має обмежений строк дії своїх повноважень [4]. Відповідно, відповідальність вона понесе після сплину строку, протягом якого обіймала певну посаду. Проте, як правило, судове розслідування починається відразу після виявлення факту порушення норм міжнародного кримінального права.

Однією з найгучніших справ останніх років є справа проти Омара аль-Башира, колишнього президента Судана. 13 червня 2019 року прокуратура Судану висунула обвинувачення аль-Баширу у володінні іноземними активами, придбанні незаконним шляхом матеріальних цінностей, а також у незаконному введенні режиму надзвичайного стану в країні. 14 грудня того ж року суд міста Хартум визнав винним Омара аль-Башира у незаконному зберіганні іноземної валюти, отриманні грошей з-за кордону та відмиванні незаконних доходів. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі двічі видавав ордер на арешт

аль-Башира, якого звинувачують у скоєнні геноциду, масовому знищенні жителів західної суданської провінції Дарфур [5].

В 2019 році було ухвалено консенсусне рішення на користь передачі аль-Башира до Міжнародного Кримінального Суду після завершення його справи про корупцію та відмивання грошей усередині країни. У жовтні 2020 року головний прокурор МКС Фату Бенсуда з делегацією прибули до Судану, щоб обговорити з урядом обвинувальний висновок Башира. Наразі, розгляд справи ще триває. Однак приклад колишнього президента Судана є досить показовим, а позиція МКС чіткою. Службове становище – не може бути винятком чи пом'якшенням міжнародної кримінальної відповідальності.

З одного боку, з огляду на вищезазначену практику, принцип відсутності імунітету від міжнародної кримінальної юрисдикції, є досить визначеним. Проте, з іншого, його реалізація суттєво обмежується діяльністю національних органів держави. Відмова уряду видавати обвинуваченого міжнародному суду на тривалий час гальмує процес встановлення правосуддя, що на даний момент робить систему міжнародної кримінальної юрисдикції не дуже ефективною. Водночас право ніколи не стоїть на місці. На базі Комісії з ООН з міжнародного права вже тривалий час йдуть обговорення стосовно вдосконалення існуючого механізму переслідування та притягнення до відповідальності. Сподіваємося, принцип відсутності імунітету від міжнародної кримінальної юрисдикції отримає чітко визначене закріплення не тільки в рішеннях міжнародних судових установ, а й в міжнародних договорах.

Список використаних джерел

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: Міжнародний договір від 18.04.1961. *База даних «Законодавство України» Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text
2. Конвенція про спеціальні місії: Міжнародний договір від 08.12.1969. *База даних «Законодавство України» Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092#Text
3. Статут міжнародного кримінального суду: Міжнародний договір від 17.07.1998. *База даних «Законодавство України» Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#o265
4. Євдокимова О. Н. Винятки з імунітетів посадових осіб від міжнародної та національної кримінальної юрисдикції. *Matters of International Law*. 2017, Vol. 7.
5. Orakhelashvili A. Peremptory Norms in International Law. Oxford University Press, 2006. 662 p.

Науковий керівник: асистент кафедри Музика В.В.

КІСІЛЮК ДЕНИС БОГДАНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА ПРИРОДА МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЯК СКЛАДОВА МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Доцільно було б почати з того, що події XX століття, що сталися на міжнародній арені (зокрема, світові війни, міжнародні кримінальні трибунали, схвалення Римського статуту Міжнародного кримінального суду) доволі активно вплинули на розвиток міжнародного права, зокрема, міжнародного кримінального права, яке на даний момент являється найменш дослідженою галуззю міжнародного права.

Так, на думку В.Е. Грабара, міжнародне кримінальне право являється сукупністю принципів та норм, які у своїй сукупності спрямовані на боротьбу зі злочинами, що посягають на добробут міжнародної спільноти, або ж її членів. Науковець також зазначає про те, що норми міжнародного кримінального права в свою чергу поділені на норми матеріальні та процесуальні [3, с. 456].

Проте, якщо на початку свого виникнення, норми міжнародного кримінального права були спрямовані на боротьбу зі злочинами на морі, зокрема піратством, то у XX столітті цей перелік почав активно розширюватися, а тому, до нього було включено работоргівлю, геноцид, екоцид, апартеїд, масові порушення прав людини та інше. Особливо вплинула на міжнародне кримінальне право Друга світова війна та події, що відбулись після її закінчення. Так, були сформульовані та прийняті принципи Нюрнберзького трибуналу, які змінили погляд на міжнародне кримінальне право та спричинили появу нових видів злочинів – злочинів проти миру та безпеки людства.

У науковій літературі існує декілька підходів до визначення кримінального права. Так, одні науковці стверджують про те, що міжнародне кримінальне право є самостійною галуззю міжнародного права в цілому. Інші ж стверджують про те, що міжнародне кримінальне право є частиною міжнародного публічного права. Існує також думка про те, що дана категорія є частиною кримінального права. Варто також зазначити те, що деякі науковці стверджують, що міжнародне кримінальне право є самостійною, комплексною галуззю права тощо [4].

Так, І.І. Карпець відзначав, що міжнародне кримінальне право є самостійною галуззю права, що представляє систему правових норм, які утворилися в результаті співробітництва між державами, а мета якого спрямована на захист людей та

народів від злочинів проти миру та безпеки людства та таких, які знаходять своє зовнішнє вираження в доволі широкому переліку міжнародних актів.

Хотілося б також розглянути думку Л.Н. Галенської, яка говорила про те, що міжнародне кримінальне право не виступає галуззю міжнародного права, а виступає виключно галуззю науки міжнародного права [2].

І.П. Бліщенко та І.В. Фісенко відзначають, що міжнародне кримінальне право є сукупністю принципів та міжнародно-правових норм, що спрямовані на врегулювання відносин пов'язаних із співпрацею держав в сфері протидії міжнародних злочинів [6, с. 8]. Погоджуючись із цією думкою, В.П. Панов доповнює, що такі принципи і норми регулюють виключно ті відносини, що прямо передбачені міжнародними договорами [1, с. 15].

Доцільно було б розглянути думку І.І. Лукашука та А.В. Наумова, які визначають міжнародне кримінальне право як галузь міжнародного публічного права, що складається із норм та принципів, які в своїй сукупності регулюють міжнародну співпрацю держав та міжнародних організацій в сфері боротьби із міжнародною злочинністю [5, с. 9].

В той же час, Н.І. Костенко зазначає, що міжнародне кримінальне право доволі активно прогресує, відтак, його можна розглядати як самостійну галузь міжнародного публічного права, що утворює загальновизнану систему принципів та норм міжнародного права, які у своїй сукупності спрямовані на попередження вчинення міжнародних кримінальних злочинів, та притягнення осіб, які вчинили такі злочини, зокрема, проведення досудового розслідування таких кримінальних злочинів та їх судовий розгляд, тощо. Н.І. Костенко поділяє міжнародне кримінальне право на декілька підгалузей, а саме: кримінальне право, кримінальне процесуальне право та кримінально-виконавче право [4].

Також, слід розглянути думку С.А. Лобанової, яка стверджує про те, що міжнародне кримінальне право – це специфічна галузь міжнародного права, система принципів та норм, яка регулює відносини в сфері міжнародно-правової відповідальності осіб, що вчинили правопорушення, зокрема, визначає форми притягнення до такої відповідальності та її види [4].

На основі вищевикладеного дослідження, можна стверджувати про те, що міжнародне кримінальне право виступає самостійною та комплексною галуззю міжнародного публічного права, до об'єднує в собі загальновизнані принципи та норми, що чітко визначені в міжнародних актах, та яке спрямовано на протидію міжнародній злочинності, зокрема, притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності. При цьому, предметом міжнародного кримінального права може виступати не

тільки міжнародний злочин, але й злочин міжнародного характеру, що не є тотожними поняттями. Проте, міжнародне кримінальне право та національне кримінальне право є невіддільними складовими, а тому, вони завжди перетинаються, взаємовпливають один на одного та взаємодіють один із одним.

Власне розвиток міжнародного кримінального права відбувається у зв'язку із розвитку злочинності, зокрема, при появі нових форм та методів вчинення злочинів, які в свою чергу спрямовані проти міжнародного правопорядку, а тому, через активну співпрацю держав у цій сфері розвивається нормативна основа даної галузі права, тощо.

Список використаних джерел

1. Блищенко И. П., Фисенко И. В. Международный уголовный суд. М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. 239 с.
2. Галенская Л.Н. О понятии международного уголовного права. *Советский ежегодник международного права*. М. : 1969. С. 247–248.
3. Грабарь В. Э. Материалы к истории международного права в России (1647–1917). М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1958. 491 с.
4. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.] ; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків : Право, 2019.
5. Панов В. П. Международное уголовное право : учеб. пособие. М. : ИНФРА-М, 1997. 320 с.
6. Лукашук И. И., Наумов А. В. Международное уголовное право. М. : Спарк, 1999. 287 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Бєлогубова О. О.

МАШИНА МАРІЯ РОМАНІВНА,
СУЛЬЖИК ВІКТОРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ «СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ» НА ОСНОВІ ЗВІТІВ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

17 квітня 2014 року Верховна Рада України подала заяву відповідно до пункту 12 статті 3 Римського статуту, визнаючи юрисдикцію Міжнародного Кримінального Суду щодо підозрюваних злочинів, скоєних на території України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, тому, 25 квітня 2014 р. був розпочатий розгляд попередньої ситуації.

У звіті 2014 року було окреслено загальну ситуацію Революції Гідності через призму статті 7 Римського статуту (злочини проти людяності). Зазначалося про передбачувані злочини, такі як вбивства, зникнення, катування та інші нелюдські дії. У висновку наголошувалося на тому, що Управління продовжуватиме збирати, перевіряти та аналізувати інформацію, щоб визначити, чи є вона є обґрунтованою підставою вважати, що під час подій на Майдані в Україні скоєно злочини, віднесені до юрисдикції Суду [1, с. 7].

Офіс Прокурора, згідно зі звітом 2015-го року, детальніше розкриває ситуацію подій на Майдані 2013–2014 рр. та розпочинає збирати та аналізувати докази щодо імовірних злочинів, скоєних на території України з 20 лютого 2014 року без дати закінчення, оскільки 8 вересня 2015 року Уряд України подав другу заяву відповідно до пункту 12 статті 3 Римського статуту, що визнає здійснення юрисдикції МКС. Саме у цьому звіті надався правовий аналіз діям під час протесту на майдані: «Управління вважає, що можна зробити висновок про існування державної політики щодо нападів на цивільне населення, у значенні статті 7(2)(a)» [2, с. 5], «однак для того, щоб ці дії підпадали під статтю 7 Статуту, будь-який такий напад має бути масовим або носити систематичний характер. Як зазначила Судова палата II, саме поширеність або систематичний характер нападу відрізняє злочини проти людства і є їх ознакою» [2, с. 6]. Крім того, Офіс не заперечував того, що були серйозні порушення прав людини, а попередня оцінка подій на Майдані може бути переглянута у світлі нових фактів чи інформації.

У звітах 2016–2018 рр. надалася оцінка ситуації в Криму та у Східній Україні. У 2016 році в Криму розглядались ситуації, що включали злочини, які передбачувано скоєні в рамках збройного конфлікту: «Згідно з даними, ситуація на території Криму і Севастополя рівнозначна міжнародному збройному конфлікту між Україною та Російською Федерацією, що розпочався не пізніше 26 лютого, коли Російська Федерація задіяла особовий склад своїх збройних сил для отримання контролю за частинами території України без згоди уряду України. Право міжнародних збройних конфліктів застосовується і після 18 березня 2014 р. … Для цілей Римського статуту збройний конфлікт може бути міжнародним за своєю суттю, якщо одна чи більше держав частково або повністю окупують територію іншої держави незалежно від того, чи окупація супроводжується збройним опором» [3, с. 9]. Щодо Східної України, то Управління вважає, що «до 30 квітня 2014 р. інтенсивність бойових дій між українськими урядовими силами та антиурядовими збройними елементами на Сході України досягла рівня, який спровокував би застосування права збройного конфлікту, а збройні угруповання,

що діяли на сході України, включаючи ЛНР та ДНР, були достатньо організовані, щоб кваліфікуватися як сторони неміжнародного збройного конфлікту. Офіс також посилався на додаткову інформацію, вказуючи на пряму військову взаємодію між відповідними збройними силами Російської Федерації та України, припускаючи існування міжнародного збройного конфлікту на сході України не пізніше 14 липня 2014 року, паралельно з неміжнародним конфліктом» [3, с. 12]. Тобто саме в ці роки розглядалася можливість здійснення Російською Федерацією загального контролю над збройними угрупованнями на сході України. Цікавим є те, що одразу після публікації звіту Офіса Прокурора МКС щодо можливих злочинів Росії в Криму, Росія відкликала свій підпис під Римським статутом у 2016 році, маючи за мету відмовитись від юрисдикції Суду.

У звіті 2019 року Канцелярія завершила попередній аналіз предметної юрисдикції та дійшла висновку, що є розумні підстави вважати, що злочини, склади яких передбачені Статутом, були скоєні в контексті ситуацій як у Криму, так і у східній частині України. Під час проведення аналізу Канцелярія вивчила кілька форм можливих діянь та розглянула як контекст міжнародного збройного конфлікту та окупації Криму, так і «різні можливі [правові] кваліфікації збройного конфлікту на сході України» [5, с. 11].

Нарешті, у 2020 році Канцелярія не виявила жодних суттєвих підстав вважати, що розслідування не відповідатиме інтересам правосуддя, таким чином Канцелярія завершила попереднє вивчення ситуації в Україні, винісши ухвалу про те, що критерії для порушення розслідування дотримані в частині предметної юрисдикції, прийнятності та інтересів правосуддя. «Прокурор … має намір після обрання нового Прокурора провести з ним консультації зі стратегічних та оперативних питань, пов'язаних з визначенням пріоритетності завдань у роботі Канцелярії та поданням необхідних клопотань до Палати попереднього провадження» [4, с. 7].

Таким чином, аналізуючи звіти МКС, збройний конфлікт на території України можна кваліфікувати наступним чином: події на Майдані не можуть підпадати під дію статті 7 Римського статуту, тому кваліфікуються як напади на цивільне населення; в Автономній Республіці Крим та Севастополі найпізніше з 26 лютого 2014 р. відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією; на Сході України з 30 квітня 2014 р. триває неміжнародний збройний конфлікт між Україною та неурядовими озброєними угрупуваннями (так звані ДНР та ЛНР); також на Сході України найпізніше з 14 липня 2014 р. відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією; за умови,

якщо буде доведено здійснення загального контролю Російської Федерації над неурядовими озброєними угрупованнями, можна буде говорити про наявність на Сході України єдиного міжнародного збройного конфлікту.

На сьогодні ми пройшли лише першу стадію – попереднє вивчення ситуації в Україні, а далі Судова палата Офісу Прокурора МКС має ухвалити рішення про відкриття повноцінного розслідування, проте уже зараз ми можемо стверджувати про велику кількість роботи правоохоронних органів України, правозахисних неурядових організацій, державних органів, експертів та самого МКС, що дозволить вирішити Ситуацію в Україні.

Список використаних джерел

1. Report on Preliminary Examination Activities (2014). URL: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-Pre-Exam-2014.pdf
2. Report on Preliminary Examination Activities (2015). URL: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-PE-rep-2015-Eng.pdf
3. Report on Preliminary Examination Activities (2016). URL: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf
4. Report on Preliminary Examination Activities (2020). URL: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-ukr-rus.pdf
5. Отчет о действиях по предварительному изучению ситуаций в 2019 году (Украина) URL: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2019-PE-Report-UKR.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ПАХОЛЧАК ВЕРОНІКА ПАВЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В ПРОЦЕСІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Принципи відіграють доволі важливе значення під час формування та реалізації тих чи інших галузей права. Не є виключенням міжнародне кримінальне право, яке керується не тільки загальними принципами, але й спеціальними принципами, що знаходять своє зовнішнє вираження в певних міжнародних інструментах [1, с. 17].

Щодо загальних принципів, то до них доцільно віднести принципи, що містяться в Статуті та вироках Нюрнберзького трибуналу, та наділені імперативним характером, що було

підтверджено Генеральною Асамблеєю ООН в грудні 1946 року, коли Комісією міжнародного права дані акти було взято за основу під час створення принципів міжнародного кримінального права. Лише у 1950 році Комісією ООН з міжнародного права було представлено «Принципи міжнародного права, визнані Статутом Нюрнберзького трибуналу, що знайшли відображення у рішенні трибуналу» [2, с. 111–112].

Одним із найважливіших принципів, закріплених в цьому акті був принцип заборони агресивної війни, який випливає із положень, що встановлюють заборону застосування сили та погрозу застосування такої сили, а також із Резолюції Генеральної Асамблеї щодо «Визначення агресії» 1974 року, відповідно до якої, характерною ознакою акту агресії виступає застосування збройної сили, яка в свою чергу може проявлятися у вторгненні або нападі держави на територію іншої держави, окупації, бомбардуванні, блокаді портів або берегів, шляхом застосування збройних сил тощо.

Ще одним важливим принципом міжнародного кримінального права виступає невідворотність покарання за вчинення діяння (дії або бездіяльності), яке визнається міжнародним правом як злочин, а тому, будь-яка особа, що вчинила злочин повинна нести відповідальність відповідно до норм кримінального права.

Наступним принципом виступає заборона звільнення особи від кримінальної відповідальності в разі, якщо діяння, що визнано міжнародним кримінальним правом злочином проти миру та людства, незалежно від того, чи встановлюється національним законодавством покарання за такі дії або ж ні.

Принцип заборони звільнення особи від міжнародної кримінальної відповідальності через зайняття такою особою певного службового становища. Згідно з даним принципом, зайняття такого становища є умовою підвищеної кримінальної відповідальності, в разі, якщо така особа вчинить діяння, заборонене міжнародним правом. При цьому, особа не звільняється від відповідальності і в випадках, коли вона свідомо виконала явно незаконний наказ або розпорядження командиром чи іншою вищестоячою особою.

Варто відзначити і те, що кожна особа, що підозрюється або ж обвинувачується у міжнародному злочині, або ж злочині міжнародного характеру має право на справедливий розгляд справи незалежний та об’єктивний судом. Важливим принципом міжнародного кримінального права є принцип незастосування строків давності до осіб, що скоїли злочини проти людяності або ж воєнні злочини.

Доцільно додати те, що окремі міжнародні правові акти можуть встановлювати ті чи інші принципи на різних етапах

кримінального провадження. Так, до прикладу, Загальна декларація прав людини від 1948 року встановлює ряд принципів кримінального провадження, зокрема: презумпція невинуватості, здійснення правосуддя виключно судами, гласність та відкритість судового розгляду, рівність учасників процесу, заборона застосування покарання, що принижує честь та гідність тощо. Ці принципи, а також їх доповнення передбачені і в інших міжнародних актах, що встановлюють права та свободи людини, зокрема, у Міжнародному пакті про громадські та політичні права та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року. В подальшому, зазначені вище принципи були більш детально уточнені у Додатковому протоколі І до Женевської конвенції про захист жертв війни. Так, наприклад, стаття 75 даного акту встановлює заборону застосування насильства стосовно життя, здоров'я, фізичного чи психічного стану під час збройних конфліктів.

Доволі важливим етапом становлення принципів міжнародного кримінального права виступає прийняття Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Одним із головних принципів, що закріплені в статуті *виступає nullum crimen sine lege*, а тому, в разі, якщо діяння не утворює склад злочину, особа яка вчинила дане діяння не підлягає кримінальній відповідальності. Статут також закріплює відсутність зворотної дії закону у часі, окрім випадків поліпшення становища особи. Також, у цьому акті відображений принцип суб'єктивної сторони, який вказує на те, що міжнародній кримінальність відповідальності підлягають особи, що вчинили протиправне діяння свідомо та умисно. Також, статут посилається на принцип помилки в факті в праві. Так, помилка в праві не є підставою для звільнення особи від міжнародної кримінальної відповідальності. Водночас, помилка в факті може бути підставою для звільнення такої особи в разі, якщо вона виключає суб'єктивну сторону діяння [3].

Отже, в процесі дослідження були проаналізовані міжнародно-правові акти, які визначають принципи міжнародного кримінального права, та які значно впливають на протидію злочинності. Не звертаючи увагу на певні недоліки міжнародного кримінального права, воно виступає системою принципів, дотримання яких є обов'язковим не тільки на міжнародному, але й національному рівнях, що в свою чергу значно сприятиме протидії злочинності, яка останнім часом доволі таки активізувалася, набула нових форм та методів.

Список використаних джерел

1. Международное уголовное право : учеб. пособ. / под общей ред. В. Н. Кудрявцева. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Наука, 1999. 264 с.
2. Степаненко В. И. Влияние международных договоров на содержание и сферу действия советского уголовного права. Свердловск, 1982. 242 с.
3. Римский статут международного уголовного суда / СОВЕРШЕНО в Риме 17 июля 1998 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Бєлогубова О. О.

ПІТЬ ІГОР ЮРІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

АНТИТЕРОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ: МІЖНАРОДНИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Станом на сьогодні мережа Інтернет є універсальним засобом комунікації та обміну інформації між мільйонами людей у світі. Однак, не дивлячись на позитивні аспекти використання міжнародної мережі, вона виконує роль одночасно середовища і засобу ведення злочинної діяльності, зокрема тероризму та екстремізму.

Відповідно до аналітичних даних Глобального індексу тероризму (The Global Terrorism Index) за комплексним показником «впливу тероризму» Україна займає друге місце в Європі (після Великої Британії) та тридцять шосте у світі. При цьому, за темпами розвитку тероризму з 2002 до 2019 року Україна займає перше місце у регіоні Євразія [1, с. 48]. Зазначена проблема локального характеру посилюється також регіональним та міжнародними детермінантами розвитку тероризму та різноманітних форм його прояву. При цьому, значного поширення останнім часом набули новітні форми тероризму, з-поміж яких однією з найбільш небезпечних є Інтернет-тероризм.

На доктринальному рівні за об’єктом посягання та характером заходів виокремлюють два основних види Інтернет-тероризму: а) інформаційно-психологічний тероризм та б) інформаційно-технологічний тероризм [2, с. 430]. В рамках першого виду всесвітня мережа використовується для пропагування терористичної ідеології, демонстрації сили терористичних організацій, залякування населення, розповсюдження дезінформації та вчинення інших дій психологічно-інформаційного

характеру. Для країн Західної Європи, Російської Федерації, Середнього та Близького Сходу зазначений підвид тероризму має переважно релігійну основу та полягає, з-поміж іншого, в пропагуванні спотворених ідей «джихаду», ксенофобії за ознакою культури чи/та релігії тощо. У свою чергу, в Україні інформаційно-психологічний тероризм має прояв переважно у пропагуванні радикальних дій, пов'язаних із зміною або поваленням державного ладу, а також підбурення до сепаратистських рухів та провокування таких настроїв у місцях компактного проживання національних меншин.

Другим видом Інтернет-тероризму є інформаційно-технологічний тероризм, основною метою якого є знищення інфраструктурних систем у державі.

Слід зазначити, що на міжнародно-правовому рівні постійно вводяться нові заходи боротьби та запобігання як інформаційно-технологічному тероризму, так і інформаційно-психологічному. З-поміж останніх особливе місце займає прийняття «Крайстчерчського заклику до видалення з Інтернету матеріалів терористичного і насильницького екстремістського характеру» (далі – «Крайстчерчський заклик») [3]. Останній покладає ряд обов'язків на держави, їх громадянські суспільства та медіакомпанії з метою боротьби із тероризмом в мережі Інтернет. В рамках «Крайстчерчського заклику» передбачено, по-перше, реформування структури Глобального Інтернет-форуму, до якого, крім компаній–засновників (Facebook, Microsoft, Twitter і YouTube) повинні входити неурядові організації, інші приватні компанії, незалежний консультативний комітет, який складається із представників держав та деяких органів регіональних міжурядових організацій, робочі групи науковців та спеціалістів. По-друге, створення спільного для компаній та держав протоколу управління кризами з метою оперативного та ефективного реагування у разі терористичних атак або вірусного розповсюдження пропагандистських матеріалів в мережі Інтернет [3].

Крім того, 30 червня 2021 року на конференції, приуроченій п'ятнадцятій річниці Глобальній контртерористичній стратегії, схваленої у 2006 році Генеральною Асамблеєю, був прийнятий проект Резолюції №A/75/L.105, який стосувався сьомого огляду вказаної Стратегії [4]. Зазначений проект Резолюції особливу увагу приділяв саме протидії Інтернет-тероризму, зокрема пропаганді терористичних ідей, терористичного контенту, вербуванню осіб у соціальних мережах, фінансуванню та плануванню терористичних актів у міжнародній мережі.

Не дивлячись на цілеспрямованість антитерористичних заходів у мережі Інтернет на міжнародному рівні, Україна до них майже не долучається. Щодо національного законодавства, то

єдиним нормативним актом, у якому зазначається про антитерористичну діяльність в мережі Інтернет є Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Однак, навіть він розуміє тероризм в Інтернеті надто вузько та не передбачає жодних конкретних засобів протидії йому.

Список використаних джерел

1. Global terrorism index 2020: measuring the impact of terrorism. The Institute for Economics & Peace URL: https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf (дата звернення: 07.11.2021).
2. Тулешева С. М. Антитеррористическая деятельность Республики Казахстан в Интернет-пространстве. Актуальные проблемы международных отношений и международного права. 2019. С. 430–438.
3. «Крайстчерчский призыв»: каковы достижения? URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/cifrovaya-diplomatiya/evenements/article/l-appel-de-christchurch-quelles-avancees-12-mai-2021 (дата звернення: 07.11.2021).
4. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций: седьмой обзор: Проект резолюции, представленный Председателем Генеральной Ассамблеи от 23 июня 2021. URL: file:///C:/Users/Asus/Downloads/A_75_L.105-RU.pdf (дата звернення: 07.11.2021).

Науковий керівник: асистент кафедри Музика В. В.

ПЄТКОВА АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,
ТАРАСЮК КАТЕРИНА ПЕТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА

Злочини проти миру і людства є одними з найбільш тяжких, на думку світової спільноти. Це визнається також і світовим законодавством. Питання злочинності, однією зі складових якої є тортури і жорстоке, безжальне або таке,що принижуюче гідність поводження, в наш час набуває все більш глобального характеру.

У сучасній науці, що вивчає правові відносини у сфері кримінального судочинства, під злочинами проти людства слід розуміти такий вид злочинів, що становлять підвищену небезпеку для всієї світової спільноти.

Остаточно даний термін в практиці світового кримінального процесу закріпився за підсумками Нюрнберзького і Токійського трибуналів. І до теперішнього часу вживається термін crimesagainsthumanity (злочини проти людства). Тоді ж дані

терміни були розкриті в результаті роботи комісій і комітетів з підготовки трибуналу [1, с. 15].

Одним з перших прикладів суду над військовими злочинцями, які вчинили злочини проти миру і людства, є Нюрнберзький процес, так Статут визначає злочини проти людства, як «злочини проти миру, а саме: планування, підготовка, розв'язання або ведення агресивної війни або війни в порушення міжнародних договорів, угод або запевнень, або участь в загальному плані або змові, спрямованих до здійснення будь-якого з вищевикладених дій» [2].

Даними злочинами вважаються агресивні дії, спрямовані на розв'язання і ведення війни, а також пособництво в подібних діях. Злочини, що потрапили під це визначення безсумнівно здійснювалися і раніше.

А також: «злочини проти людства, а саме: вбивства, винищення, поневолення, заслання та інші жорстокості, вчинені щодо цивільного населення до або під час війни, або переслідування з політичних, расових або релігійних мотивів з метою здійснення або у зв'язку з будь-яким злочином, що підлягає юрисдикції трибуналу, незалежно від того, чи були ці дії порушенням внутрішнього права країни, де вони були вчинені, чи ні» [2]. Злочини проти людства визначаються як злочини саме проти мирного населення, вчинені під час війни. Необхідно звернути увагу на останню частину визначення. Де сказано, що подібні злочини будуть засуджені незалежно від внутрішнього права країни, де вони мали місце бути.

Крім того, після закінчення Другої світової війни для суду над японськими мілітаристами був створений Токійський трибунал. У Статуті і діяльності Токійського трибуналу принципи, вироблені в рамках Нюрнберзького процесу, знайшли своє закріплення і подальший розвиток [3].

Перелік військових злочинів і злочинів проти людяності, що міститься в Статуті Нюрнберзького трибуналу, згодом значно розширюється Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 р. і Римським статутом міжнародного кримінального суду, якими прямо заборонені діяння, які кваліфікуються як злочини проти людяності [4].

Важко було б сказати, що всі злочини, які були кваліфіковані як «злочини проти миру і людства» були новими для історії, у XX ст. злочини першої та Другої світових воєн потрясли весь світ. Масштаби даних злочинів не знали кордонів, тому вироблення визначень була необхідна, незважаючи на глобальність і популярність Нюрнберзького процесу, проблема злочинів проти світу і людства залишається актуальною. Про це говорять послідкувавши за ним трибунали по Югославії, Руанді і Сьєрра-Леоне.

Список використаних джерел

1. Маєвська А. Злочини проти людяності: міжнародно-правовий аспект : дис. … канд. юрид. наук. Харків, 2002. С. 14–27.
2. The International Military Tribunal for Germany. URL: http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/imt.asp (дата звернення: 11.10.2021).
3. Judgment International Military Tribunal for the Far East. URL: http://www.ibiblio.org/hyperwar/PTO/IMTFE/index (дата звернення: 11.10.2021).
4. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: http://www.webcitation.org/66vwVRVSf (дата звернення: 11.10.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

СЕКЦІЯ 8

ДИПЛОМАТИЧНІ ТА КОНСУЛЬСЬКІ ЗНОСИНИ

БОНДАР ЄВГЕНІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Діяльність держави в сфері зовнішніх зносин – це його дипломатична діяльність в широкому сенсі, що охоплює всі офіційні зв'язки і відносини даної держави на міжнародній арені. Право, що регулює цю діяльність, називають дипломатичним, що є галуззю загального міжнародного права.

Поняття «дипломатичне право», в широкому значенні розуміється як сукупність правових норм регламентують питання, що стосуються встановлення і підтримки офіційних відносин між державами, а також між державами і міжнародними організаціями, зокрема, статус, привілеї та імунітети дипломатичних (консульських) місій і дипломатичних (консульських) представників [2, с. 59].

Норми права, що визначають положення і діяльність органів зовнішніх відносин, регулюють і юридично гарантують дипломатичну діяльність суб'єктів міжнародного права, є нормами дипломатичного права.

Предметом дипломатичного права є офіційна діяльність держав – учасниць міжнародного спілкування в області зовнішніх зносин. До них відносяться правова регламентація зовнішніх зносин держав, форми їх представництв за кордоном, організація дипломатичної служби, підготовка і створення дипломатичних актів, їх кваліфікація, підготовка дипломатичних і консульських кадрів і ряд аспектів цивільно-правового характеру.

Дипломатичне право знаходить своє вираження і в нормах внутрішньодержавного права. Це означає, що форми і принципи організації дипломатичної діяльності кожного суб'єкта міжнародного права визначені і нормами внутрішньодержавного права, які мають на території кожної держави обов'язковий характер. Дипломатичне право, будучи комплексною галуззю міжнародного права, складається з декількох підгалузей. Воно включає дипломатичне право, Консульське

право, право спеціальних місій і дипломатичне право міжнародних організацій [4].

В епоху глобалізації в системі дипломатичного і консульського права сформувалася нова підгалузь – дипломатичне право міжнародних організацій для міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин між державами і міжнародними організаціями, і між міжнародними організаціями і державами. Формування дипломатичного права міжнародних організацій в якості підгалузі дипломатичного і консульського права дозволить кодифікувати міжнародно-правові норми в даній сфері і в кінцевому підсумку послужить прогресивному розвитку норм, принципів і правовідносин в даній сфері [3, с. 39].

Найважливіші сучасні джерела, якими кодифікується дипломатичне право:

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини (1961).

Положеннями зазначеної Конвенції відбувається регулювання всіх найважливіших питань міжнародного права, в тому числі: встановлено видів і функцій дипломатичних місій; врегульовано питання про процедуру призначення глави дипломатичного представництва; проведена характеристика класів відповідних дипломатичних представництв; визначено легальне визначення дипломатичного імунітету, для цілей міжнародно-правового регулювання. Зміст Конвенції 1961 року представлено 53 статтями і двома факультативними протоколами [1].

2. Конвенція про спеціальні місії (1969).

3. Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру (1975). Коли мова йде про багатосторонню дипломатію, особливо про дипломатію, що реалізується в рамках системи ООН, найважливішими джерелами є Конвенція про привілеї та імунітети Об'єднаних Націй (1946) і Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ (1947).

Таким чином, можна зробити висновок, що в даний час у зв'язку з бурхливим зростанням міжнародних відносин – «дипломатичне право» як галузь міжнародного права зазнає великих змін, перш за все пов'язані з якісним зростанням міжнародних відносин у світовому співтоваристві, розширенням сфери правового регулювання галузі, саме дипломатичне право, і в цілому дипломатія, стали проникати в різні сфери діяльності міжнародних відносин, тому, конвенційні норми міжнародно-правового регулювання статусу дипломатичних представництв потребують корекції, виходячи з актуальних особливостей розвитку дипломатичних відносин.

Список використаних джерел

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18.04.1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text (дата звернення: 05.11.2021).
2. Лобжанідзе Г. Ш., Лобжанідзе Д. Про концепцію дипломатичного права та деякі еволюційні аспекти. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2020. 2(55). С. 58–61.
3. Harry W. Kopp, Charles A. Gillespie. Career Diplomacy: Life and Work in the U.S. Foreign Service. Georgetown University Press. 2011. P. 39–40
4. Rakhmanov Sh. The formation of diplomatic law of international organizations in the science of diplomatic and consular law of Uzbekistan. In : *Review of law sciences*. 2019. № 3. URL: http://tsul.uzwebline.com/storage/media-/%D0%B2%D0%B5%D1%81% D1%82%D0%BD%D0%B8%D0% (дата звернення: 05.11.2021).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

БОРУЦЬКА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ІСТОРІЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН НІМЕЧЧИНИ ТА ПОЛЬЩІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Все ще – через 82 роки після нападу Третього Райху на Польщу, невелика кількість німців знають, яким був дійсний масштаб завданих втрат сусідній країні.

Тема Другої Світової Війни все ще домінує у відносинах Польщі та Німеччини. Владні кола Польщі вже вкотре порушують питання неврегульованих репарацій, на даний момент йдеться про суму більше ніж 800 мільярдів євро. Також не забувають про те, що Республіка Польща була не тільки першою жертвою Вермахту, але й першою у списку найбільших людських втрат за період Другої Світової Війни [2].

Як ми вже знаємо, Польща та Німеччина є членами Європейського Союзу, але внаслідок історичних подій, політичного примирення вони так і не дійшли. Так, Польща та ФРН добре контактують в економічній сфері. Товарообмін між цими країнами у сумі становив близько 118 млрд євро, Німеччина є одним з найважливіших експортних партнерів Польщі, та й навпаки. Польща стала шостою для ФРН по значенню торговельним партнером. Також, геоекономічні відносини доповнюються тісним контактом між людьми: польські

мігранти та громадяни з польським «початком» є другою за величиною діаспорою у ФРН.

На диво, у пам'яті німців напад Третього Райху на Польщу не має ваги, в свою чергу поляки вважають, що «спротив жорстокій німецькій окупації є основним елементом польської ідентичності».

Після закінчення кровопролитної війні, майже на протязі 10 років не було дипломатичних відносин ФРН та Польщі. «Лід було розтоплено» тільки у 1970 році, візитом канцлера Віллі Брандта до Польщі. Але це було лише початок, та до нормалізації дипломатичних відносин було ще далеко.

До 1990 року, ФРН навіть не визнавала кордонів з Польщею по річках Одер – Нейсе, владні кола НДР визнала, лише під натиском СРСР. В той самий час, 90-ті роки вважаються «золотим» часом в дипломатичних відносинах двох країн. Берлін сприяв приєднанню Польщі до ЄС та НАТО.

Тільки но нормалізувались відносини, Польща підозрює, що ФРН звон порушує питання власних жертв – вигнаних. Також уряд турбує правий рух у Німеччині.

Але, все ж таки останнім часом, дипломатичні відносини між двома країнами налагоджуються. Наприклад, 1 вересня 2019 року відбулась відкрита церемонія з приводу пам'яті о жертвах Другої Світової Війни, на котрій приймали участь близько 40 представників різних країн світу, зокрема президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр, канцлер Німеччини Ангела Меркель, президент України Володимир Зеленський, також повинен був бути президент США Дональд Трамп, але через метеорологічні обставини направили віце-президента Майкла Пенса.

«Я схиляю голову перед жертвами німецької тиранії і прошу пробачення», – сказав президент Німеччини польською мовою у Велюні. Також на церемонії було висвітлено історію того самого дня, 1 вересня 1939 р [1].

«Як ви думаєте, це легко? Приїхати в місто, яке було жорстоко зруйноване 80 роками тому представниками своєї нації? Прийти подивитися в очі дітям та онукам загиблих? Хто переніс травми все життя? Пане Президенте, дякую за присутність і ставлення. Я дивлюся на вас, ми розмовляємо і бачу людину, яка прийшла смиренно», – каже Дуда, звертаючись до президента Німеччини [1].

«Для мене найважливіше одне. Те, що ви тут, і це форма морального відшкодування. Щоб ви прийшли і стали в правді, важкій правді для вас і для Німеччини. Але Німеччина ніколи не заперечувала цю істину. Ця істина має силу з'єднувати і будувати дружбу. Дякую вам за цю роботу вашої присутності», – наголошує президент Польщі [1].

Вважаю, що саме ця церемонія стала «відправною» точкою нормалізації відносин двох, раніше, ворогуючих країн. Повністю погоджуюсь з висловлюванням президента Польщі Анджея Дуди: «Важливо, щоб німці, особливо, молодь знали справжню історію. Якою вона була. Щоб ви могли зробити висновки з цього… Це був злочин. Вся Друга світова війна була одним великим злочином, спричиненим жадобою влади. За шаленими імперськими амбіціями. Через зневагу до інших народів. Вважаючи інших нелюдьми, істотами іншої категорії. Яку треба знищити чи поневолити. Ми вижили завдяки тому, що ніколи не втрачали духу».

Список використаних джерел

1. Obchody 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej. URL: https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/obchody-80-rocznicy-wybuchu-ii-wojny-swiatowej/nnwlxlx (дата звернення: 26.10.2021).
2. Что мешает послевоенному примирению немцев и поляков. URL: https://www.dw.com/ru/что-мешает-послевоенному-примирению-немцев-и-поляков/a-50218589 (дата звернення: 26.10.2021).
3. Ледяной холод в германо-польских отношениях. URL: https://www.ipg-journal.io/rubriki/vneshnjaja-politika-i-bezopasnost/ledjanoi-kholod-v-germano-polskikh-otnoshenijakh-1007/ (дата звернення: 26.10.2021).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ДАНИЛЕНКО АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

У наш час, коли у світі панує COVID-19, питання цифрової дипломатії набуває неабиякої актуальності. Як відомо то в цілях безпеки, держави були вимушені перекрити кордони для іноземних візитів. Проте міжнародне співробітництво не стоїть на місті і постійно розвивається та вимагає підтримки відносин між державами задля сприяння розвитку і прогресу міжнародної політичної комунікації.

Дипломатичні відносини були і будуть головним стержнем контактування між суб'єктами міжнародних взаємозв'язків, особливо у період пандемії. Сучасне міжнародне право не може обійтися без дипломатичної служби, оскільки одним із головних

її завдань є забезпечення захисту національних інтересів. А також держави зацікавлені у гарантії національної безпеки, впроваджуючи дипломатичні заходи для запобігання різних конфліктів, отримання цінної для держави інформації та проведення переговорів. [1, ст. 24]

Впровадження нового виду дипломатії – digital diplomacy, довгий час супроводжувалось дискусіями. Но так як в даний момент в більшості випадків світ був вимушений перейти на такий спосіб комунікації, то це питання знов не залишилось без уваги. Вперше цифрова дипломатія проявила себе у США яка реалізувалась через всім відомі інтернет-індустрії: Google, Facebook, Twitter та інші. Даний вид дипломатії у деяких моментах політичного життя відіграє досить цікаву та позитивну позицію спілкування. Оскільки вона дає змогу відстежити реальну взаємодію громадян з державою у випадку дискусій на рахунок різних інформаційних пропаганд. У зв'язку з тим, що світове павутиння надає зручний спосіб пошуку та редагування літератури, а також додаткової інформації стосовно обговорюваних тем. На прикладі США можна прослідити позитивний приклад щодо того, що політичні діячі мають особисті акаунти у соціальних мережах, де мають змогу долучитись до спілкування з суспільством і в такому випадку гарно простежуються саме жива бесіда з людьми та формування громадської думки. Також саме е-дипломатія у період пандемії допомогла не погіршити політичне, економічне, соціальне становище на світовій арені. За рахунок швидкого розвитку технологій відбувається динамічне розповсюдження інформації, що є гнучкою і доступною для кожного. І таким чином не втрачається взаємозв'язок із учасниками політичного поприща. А також інформація є головною характеристикою сучасного глобального світу та основним інструментом суспільно-владних відносин [2].

Проте не можна не сказати про негативну сторону електронної дипломатії. Само собою зрозуміле те, що все ж таки живе спілкування, важко замінити на листування, особливо у політичній сфері. І таким чином пост чи твіт, або навіть звичайний коментар може призвести до непорозумінь і погіршити відносини між країнами. Як це відбулось на прикладі США і Пакистану. У лютому 2018 року, загострювався конфлікт між цими двома країнами, і початок цьому поставив саме твіт Трампа де він неоднозначно висловився за ситуацію із дроновбивством, що у наслідку призвело до загострення і так вже тоді погіршених американсько-пакистанських відносин [3, ст. 87]. З викладеного випливає те, що політичним діячам можна рекомендувати краще слідкувати за вираженням своїх думок та ідей щодо міжнародної політики які вони публікують у своїх

постах та на офіційних інформаційних сторінках держави. Кожне речення повинно бути інформаційним, згуртованим та без саркастичних впроваджень. Можливо грі слів теж має місце бути, але якщо це буде доречним у даному контексті.

Що ж стосується України, то 29 грудня 2016 року була затверджена Указом Президента України № 47/2017, Доктрина інформаційної безпеки України у якій було зауважено, що публічна дипломатія є принадою державної політики в інформаційному поприщу щодо формування позитивного міжнародного іміджу України. У цьому документі вперше зазначалось про розвиток публічної демократії, а також цифрової демократії як комунікант з боку держави, що у свої практиці спонукає до жвавої скоординованої інформаційної роботи закордонних дипломатичних установ України [4].

У наш час цифрова дипломатія стає невід'ємним елементом сучасних відносин, оскільки вони стають все біль складними. І це призводить до потреби у своєчасному отриманні достовірній інформації про події у світі, для вдалого і коректного реагування держави у тій чи іншій ситуації, та її змоги підготувати вдалі аргументи і визначити перспективи свого положення чи положенні інших акторів на світовій арені. Цифрова дипломатія перетворилася на ефективний інструмент вітчизняної зовнішньої політики, а нові цифрові технології дають можливість оперативно передавати дані в будь-яку точку планети, забезпечуючи тим самим здійснення дипломатичної діяльності в реальному часі. [4] Впровадження даного виду дипломатії має значно більше переваг, ніж недоліків і для країни створює реальну змогу посили свій вплив на міжнародній арені та реалізовувати свій національний інтерес у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Григоренко Є., Журавель А. Дипломатична служба в механізмі реалізації законодавства про національну безпеку України. Європейська дипломатія у XXI столітті : матеріали науково-практичного круглого столу (21 грудня 2018 року). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 23–24.
2. Рибченко А. С. Механізм впровадження цифрової дипломатії органами державної влади у сфері зовнішніх зносин України : дис. … док. наук з держ. Управління / Національна академія з державного управляння при президентові України. Київ, 2020. 208 с.
3. Тихоненко І. В. Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньої політики США у XXI століття. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.* 2018. С. 85–90. URL: https://www.researchgate.net/publication/332195903_Cifrova_diplomatia_ak_instrument_zovnisnoi_politiki_SSA_u_HHI_stolitti

4. Рибченко А. С. Механізм впровадження цифрової дипломатії органами державної влади у сфері зовнішніх зносин України : дис. … док. наук з держ. Управління : 25.00.02 / Національна кадемія з державного управляння при президентові України. Київ, 2020. 23 с.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ГЛУГАН ВЛАДИСЛАВА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

Оборонна дипломатія, також відома як військова дипломатія, – це ненасильницьке використання збройних сил, адаптуючи публічну дипломатію, за допомогою таких заходів, як обмін офіцерами, спільні програми навчання, культурні обміни, візити кораблів, для розвитку дипломатичних зв'язків країни і просування ідеї міжнародного порядку. Оборонна дипломатія за останні кілька десятиліть перетворилася на значний інструмент у глобальній політичній платформі державних діячів для створення кращих зв'язків між союзниками і виступати в якості «грізного» противника.

Дослідження цього питання викладено на основі досліджень таких визначних науковців як А. Мутанна, А.Н. Мунируццаман та ін. На основі результатів дослідження вчених метою цієї роботи є представлення поняття військової (оборонної) дипломатії і її основні функції.

Аналізуючи швидко мінливі, конкурентні і сучасні загрози в поєднанні з бюджетними обмеженнями майже всіх країн, глобалізована атмосфера в якій ми живемо, означає, що створення коаліцій і більш широка міжнародна співпраця є невід'ємною частиною сучасної оборонної політики. Максимізація глобального масштабу і впливу сьогодні включає в себе нові альянси і співпрацю з урядами і світовою аудиторією. Сильна багатостороння оборонна політика, отже, є необхідною відповіддю. Багатосторонність в обороні повинна охоплювати всі аспекти політики, від створення програм оснащення, які відповідають сучасним технологіям і сучасним стратегіям ведення війни, до підтримки багатонаціональних інститутів, від нарощування потенціалу країн, що розвиваються до ще більш глибокого і міцного двостороннього партнерства. [1, с. 23]. Громадська дипломатія також може внести свій внесок у цей

сучасний арсенал, тому значення «м'якої сили» у військовому секторі привертає велику увагу. Публічна дипломатія не нова. Історично вона була досить відома завдяки відносинам між представниками адміністрації та військовими лідерами різних націй і королівств. Наприклад, Римська республіка запрошувала синів сусідніх королів отримати освіту в Римі, грецька династія Птолемеїв побудувала Велику Олександрійську бібліотеку. Навіть Наполеон планував наказати всій французькій армії прийняти іслам, щоб допомогти встановити французьке правління в Єгипті [2, с. 71].

Сьогодні в оборонній політиці публічна дипломатія і використання м'якої сили можуть бути ключовим інструментом підтримки превентивних стратегій. «Оборонна дипломатія» це відносно новий термін, створений у відповідь на події після холодної війни, яка вимагає задоволення потреб і необхідності створення альянсів і виправлення порушених міждержавних конфліктів і громадянських воєн того часу. Оборонна дипломатія була використана для назви нових завдань і міжнародних функцій, що виконуються збройними силами і керівництвом міністерств національної оборони [3, с. 93]. Основною метою оборонної дипломатії є спільне формування та реалізація політики безпеки держави, а її завдання – створення стабільних, довгострокових міжнародних відносин у галузі оборони. Концептуалізація даного поняття є відправною точкою для розуміння її ролі як одного з найважливіших інструментів зовнішньої політики і безпеки сучасних держав. Оборонна дипломатія виникла як один з найважливіших інструментів військової держави в умовах, коли робляться зусилля щодо відмови від застосування сили [4, с. 175].

Розглядаючи думку. А. Мутанна, який ґрунтувався на об'єктивно-орієнтованому підході, він уявляє собі оборонну дипломатію як побудову «стійких відносин співробітництва,тим самим зміцнюючи довіру і сприяючи запобіганню конфліктів; введення прозорості в оборонних відносинах; створення і зміцнення сприйняття спільних інтересів; зміна менталітету партнерів; і впровадження співпраці в інших областях. [5, с. 400]. Зважаючи на це, фундаментальна мета дипломатії, будь-то військова, оборонна чи інша, полягає в тому, щоб переслідувати національні інтереси без застосування фізичної або активної сили. Виходячи з попередніх цілей нинішньої оборонної дипломатії, що розглядається у світі, можна виділити шість основних функцій оборонної дипломаті. По-перше, підтримка спільної дипломатичної мети держави. По-друге, збір і аналіз інформації, пов'язаної зі збройними силами і ситуацією в галузі безпеки. По-третє, сприяння співпраці, комунікації взаємовідносин між збройними силами.

По-четверте, організація і підтримання офіційних відносин у галузі оборони. По-п'яте, підтримка експорту озброєнь і обладнання. І по-шосте, представлення нації і збройних сил на офіційних церемоніях і подібних заходах [6, с. 112]. На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що оборонна дипломатія має умову, за якої вона може бути ефективною лише тоді, коли вона синхронізована з іншими зусиллями державної влади, такими як торгівля, допомога, політичні відносини, культура і контакти між людьми, а основним завданням та головною метою оборонної дипломатії є співробітництво різних держав у військовій сфері та захист державами інтересів своїх громадян.

Список використаних джерел

1. Гуменюк Б. Національна дипломатія сучасної доби: нові виклики і завдання // *Україна дипломатична* : Науковий щорічник. К., 2011. 23 с.
2. Ковалев А. Азбука дипломатии. М., 1993. 71 с.
3. Gregory Winger (2014), «The Velvet Gauntlet: A Theory of Defence Diplomacy» Institutfür die Wissenschaftenvom Menschen. Available online at https://www.iwm.at/publications/5-junior-visiting-fellows-conferences/vol-xxxiii/the-velvet-gauntlet/, accessed on August 11, 2020. 93 с.
4. Ilan Manor (2019), The Digitalization of Public Diplomacy, Cham: Palgrave Macmillan. 175 с.
5. Muthanna K. A. Military Diplomacy. *Journal of Defence Studies.* 2011. 5(1). 400 с.
6. Erik Pajtinka. Military Diplomacy and Its Present Functions. *Security Dimensions*: *International & National Studies*. 2016. № 20. С. 179–194. URL: https://www.fpvmv.umb.sk/drive/2020-10-22/military-diplomacy-and-its-present-functions.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ПАТЛАХА АРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ФУНКЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ТА ЇХ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Розвиток усталених юридичних та протокольних принципів різноманітних сторін дипломатичної практики було засновано ще Віденським конгресом 1815 р. та Аахенським міжнародним протоколом 1818 р. З часом сформувалися три стійкі угрупування діяльності дипломатичних представництв (в науковій

літературі їх прийнято називати функціями), які нині набули класичного, канонічного характеру: ведення переговорів, дипломатичний захист та інформаційна діяльність. Загалом Віденська конвенція (далі Конвенція) 1961 р. про дипломатичні зносини у ст. 3 чітко регламентує функції дипломатичного представництва. До них відносяться:

– «представництво держави, що акредитує, в державі перебування;

– захист у державі перебування інтересів акредитуючої держави та її громадян у межах, що допускаються міжнародним правом;

– ведення переговорів із урядом держави перебування;

– з'ясування всіма законними засобами умов та подій у державі перебування та повідомленні про них уряду держави, що акредитує;

– заохочення дружніх відносин між державою, що акредитує, і державою перебування, та розвиток їх взаємовідносин у галузі економіки, культури і науки» [1].

У міжнародному праві акредитуючою державою називається та, яка направляє в іншу державу своє дипломатичне представництво. Держава ж, де розміщено дипломатичне представництво, називається державою, що приймає, або державою перебування.

З іншого боку, дипломатичні представництва можуть виконувати консульські функції. Для цього в них створюються консульські відділи.

Зрозуміло, що кожна держава дане положення Конвенції доповнює власним тлумаченням з огляду на традиції та специфічні особливості національної дипломатичної служби.

Функція ведення переговорів з урядом країни перебування є основною процедурною функцією, що вказує на засоби здійснення дипломатичних повноважень. У широкому сенсі ця функція розуміється як спілкування з дипломатичним представником країни перебування. Одним словом – це переговори про укладення міжнародного договору чи інших правочинів. Ця функція ґрунтується на функції представництва, тому дипломатичний представник веде переговори у широкому та вузькому сенсі без надання одноразових повноважень, оскільки вони раніше були надані вірчими грамотами главою держави резиденції.

Функція дипломатичного захисту полягає в тому, що дипломатичне представництво за кордоном представляє та захищає не лише інтереси держави, що акредитує, а й здійснює подібні заходи щодо фізичних та юридичних осіб, тобто юридичних осіб, що перебувають у правових відносинах з державою, акредитаціями (громадяни та юридичні особи держави).

У міжнародному праві з урахуванням практики вироблено критерії правомірності дипломатичного захисту:

а) функція дипломатичного захисту надається лише дипломатичним представництвом;

б) дипломатичний захист поширюється в основному лише на громадян держави, що акредитує;

в) ця функція починає діяти не відразу після вчинення особою правопорушення, а тільки після того, як посольством вичерпано всі законні засоби, передбачені в рамках законодавства держави перебування (суть дипломатичного захисту полягає не так у правовому захисті громадянина, як у його політичному захисті, оскільки до цього питання приєднуються політичне керівництво та інші центральні органи держави, що акредитує);

г) дипломатичний захист не надається іноземним громадянам, громадянам країни перебування або апатридам (функція дипломатичного захисту не збігається із правом дипломатичного притулку) [3, с. 93].

Інформаційна функція полягає в тому, що дипломатичне представництво має право всіма легальними, допустимими засобами (у рамках законодавства країни перебування) здійснювати збір інформації та передавати її уряду своєї країни. Ця інформація має багатоаспектний характер, тому що стосується політичної обставин в державі перебування, розстановки в ній політичних сил, економічної ситуації в країні та інших питань.

Проте інформаційну функцію слід розуміти ширше. Вона включає зобов'язання не тільки інформувати державу, що акредитує, а й зобов'язання надавати інформаційні послуги суб'єктам, що знаходяться на території країни перебування. Таким чином, будь-який громадянин, організація, тим паче орган країни перебування, має право звернутися в дипломатичне представництво із запитом про надання інформації, що його цікавить, з конкретних питань. Водночас слід зазначити, що інформаційна функція повинна здійснюватися дипломатичним представництвом дуже обережно, щоб уникнути порушень законів країни перебування [2, с. 99].

З вище наведеного бачимо, що організаційно-правові форми здійснення функцій дипломатичного представництва дуже широкі та різноманітні, вони обговорюються та встановлюються, знаходячи своє закріплення на міжурядовому рівні у відповідних угодах.

Можна виділити такі проблемні аспекти. Перша проблема полягає в тому, що, на відміну від країн з авторитарними структурами, у демократичних країнах спостерігається значне розосередження центрів влади та центрів прийняття рішень. Дипломати цих країн не завжди впевнені, що отримають

підтримку акції з боку парламентських інститутів, органів місцевої влади, муніципальної влади, які вони роблять за кордоном. Це в свою чергу завдає шкоди престижу дипломатичних представників у власних очах приймаючої сторони. Друга проблема пов'язана із кадровим питанням. Дуже часто молоді люди, котрі претендують на те чи інше службове місце, проходячи всі конкурсні випробування, на проведення яких міністерства закордонних справ витрачаю великі кошти, стають об'єктом уваги великих комерційних компаній. І найчастіше такі пропозиції не залишаються без відповіді. Також можна виділити третю проблему – гендерну. Вона полягає в тому, що раніше вважали, що серед дипломатів не може бути жіночої статі, але з часом країни боротимуться за рівність у цій сфері. Наприклад, у Франції на виборах мають висувати рівне представництво від обох статей. Якщо 1975 р. лише одна жінка мала ранг посланця, тепер на французькій дипломатичній службі зайнято 14 жінок-послів. Сьогодні в Канаді половину чиновників, які щорічно надходять на дипломатичну службу, становлять жінки. Британську дипломатичну службу постійно критикують за недостатню увагу до гендерної проблеми. У 1996 р. скандальну популярність набув відхід з Форін офіс П. Невілл-Джонс, якій відмовили у призначенні на посаду посла в Парижі, мотивуючи це тим, що вона незаміжня. Проте вже дев'ять жінок отримали ранг посла, і кількість жінок на дипломатичній службі зростає.

Незважаючи на ці проблеми, дипломатія не вичерпала свій потенціал. Її завдання у XXI ст. вийти на якісно новий рівень, що відповідає вимогам та викликам сучасного світу.

Роль дипломатії має проявитися як справжнього носія ідей миру та толерантності. Не випадково дослідники сучасної дипломатії виявляють величезний інтерес до ролі ідей, оцінюють політиків, дипломатів та інших акторів міжнародних відносин з погляду «етичного виміру» їхньої повсякденної діяльності.

Список використаних джерел

1. Венская конвенция о дипломатических сношениях от 21.03.1964. URL: https://zakon.rada.gov.ua
2. Гуменюк Б. І Дипломатична служба: правове регулювання : навч. посіб. Київ : Либідь, 2007. 224 с.
3. Искевич И. С., Подольский А. В. Дипломатическое и консульское право : учебное пособие. Тамбов : Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2014. 136 с.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

СЕКЦІЯ 9

МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

БІБ ОЛЕНА СЕРГІЇВНА,
ІЛЬЧУК ДАР'Я ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО СПОРУ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Приєднуючись до світового співтовариства, усі держави беруть на себе зобов'язання здійснювати свою міжнародну діяльність відповідно до основних принципів міжнародного права. Міжнародне співтовариство розробило та використовує певні механізми для збереження міжнародного миру та безпеки. Одним із цих принципів є принцип вирішення міжнародних спорів мирними засобами. Актуальність цієї теми полягає в тому, що все більше відносин між державами загострюється, і необхідно приділяти особливу увагу підтримці та збереженню дружніх відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Міжнародний спір можна визначити як формально (об'єктивно) виражену суперечність між суб'єктами міжнародного права з питання факту чи права [1, с. 181]. Міжнародний спір – це юридичний факт, встановлення якого вимагає від його учасників та інших зацікавлених суб'єктів міжнародного права реалізації принципу мирного вирішення міжнародних спорів. Суперечка характеризується наявністю конкретних розбіжностей між державами, повинна бути визнана (підтверджена) державами, інакше мова не йде про суперечку.

Класифікація міжнародних спорів у науковій літературі здійснюється за різними критеріями: 1) за ступенем безпеки для міжнародного миру; 2) за об'єктом чи предметом спору (політичний, правовий, економічний, соціальний, військово-політичний) 3) за просторовим розподілом (місцевим, регіональним, глобальним) 4) за колом суб'єктів чи сторін (двосторонній, багатосторонній). Найпоширенішими є політичні та юридичні міжнародні суперечки. Кожна угода має свою унікальну класифікацію, яка зазвичай служить двом цілям: визначити, чи підпадають спори під сферу застосування цієї

угоди; встановити, мирні засоби слід використовувати для вирішення певних видів спорів [2, с. 205–206].

Чинне міжнародне право не знає немирних (силових) засобів вирішення міжнародних спорів. Вирішення спорів за допомогою сили можна обговорювати, наприклад, на політичній площині. З юридичної точки зору, кожен випадок застосування сили (зокрема, військової) проти іншої держави може бути або законним, насамперед як відповідь на порушення міжнародно - правових зобов'язань, або незаконним, тобто становити правопорушення. У кожному з цих випадків застосовуються правила, що регулюють застосування сили у міжнародних відносинах. Основними джерелами мирних засобів вирішення міжнародних спорів є: конвенція 1907 р. «Про мирне врегулювання міжнародних спорі» Статут ООН 1945 р.; Статути регіональних міжнародних організацій; Заключний акт Конференції з питань безпеки та співробітництва в Європі 1975 р.; Принципи врегулювання суперечок та Положення СБСЄ 1991 р. щодо мирного врегулювання спорів; міжнародні звичаї.

Загальне міжнародне право не зобов'язує держави вдаватися до конкретних засобів вирішення спорів і надає державам – учасникам спору право вільно обирати засоби його вирішення. Статут ООН закріпив цей принцип у ч. 1 ст. 33: Сторони будь-якого спору, продовження якого може загрожувати збереженню міжнародного миру та безпеки, повинні спочатку спробувати вирішити спір шляхом переговорів, розслідування та примирення, посередництва, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів чи угод чи інших мирних засобів твій вибір.

Переговори – найпоширеніший та ефективний засіб врегулювання міжнародних спорів. Вони використовуються для вирішення майже всіх суперечок, принаймні як початковий етап. У багатьох міжнародних договорах про мирне врегулювання спорів переговори займають перше місце серед інших мирних засобів [3, с. 345]. Переговори усувають небажане втручання третіх сторін у суперечку. У той же час цей інструмент має істотні недоліки: сильніша сторона має здатність тиснути на слабку; переговори можуть закінчитися марно. Консультації – це вид переговорів. Вони використовуються для продовження встановлених контактів. Вони звертаються до консультацій, коли необхідно відновити переговори у зв'язку з обставинами, які знову виникли [4, с. 159]. Як зазначається в Декларації про запобігання та ліквідацію суперечок та ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці, та про роль Організації Об'єднаних Націй у цій сфері від 5 грудня 1988 року, державам слід скористатися консультаціями, щоб краще зрозуміти погляди, позиції та інтереси один одного.

Медіація – це метод вирішення спору, при якому третя сторона бере безпосередню участь у переговорах з метою узгодити взаємні претензії та зробити власні пропозиції прийнятними для сторін. Посередниками можуть бути як державні, так і міжнародні організації та окремі особи. Встановлення фактів (слідчі процедури, розслідування) – процедури, які використовуються, якщо необхідно встановити факти, що лежать в основі спору [5, с. 228–229]. У таких випадках зазвичай створюється змішана комісія, що складається з рівної кількості представників сторін. Іноді до складу комісії включається третя сторона.

Примирення (примирення) поєднує встановлення фактів та посередництво. Зазвичай його проводить погоджувальна комісія. Одним із засобів також є вирішення спору під час судового розгляду. Суд вирішує спори, передані йому на підставі міжнародного права, і одночасно застосовує: а) міжнародні конвенції, як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, безумовно визнані державами спірних питань; б) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної правовою нормою; в) загальні принципи права, визнані цивілізованими країнами; г) судження та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців у галузі публічного права різних країн як допомога у визначенні правових норм. Міжнародний Суд може розглядати справу лише в тому випадку, якщо відповідна держава певним чином погоджується стати учасником справи, порушеної для розгляду. Суд не має обов'язкової юрисдикції, тобто справи не можуть розглядатися без спеціального оскарження відповідних держав. Тільки за наявності апеляційної скарги та апеляційної скарги всіх сторін, що беруть участь у спорі, суд має право порушити справу.

Отже, міжнародний спір – це конфлікт, вирішення якого не може загрожувати міжнародному миру та безпеці, або ситуація, коли сторони висловили взаємні претензії один до одного, а держави обґрунтовують свої вимоги законними інтересами та нормами міжнародного права. Будь-який міжнародний спір характеризується наявністю розбіжностей у питанні факту чи верховенства права, тобто конфліктом інтересів між двома суб'єктами міжнародного права. Юридичні засоби вирішення міжнародних спорів та шляхи вирішення цих конфліктів є багатоетапним процесом, що складається з аналізу та оцінки ситуації, створення плану вирішення ситуації, вибору засобів та методів вирішення конфлікту та прогнозування наслідків. Держави повинні діяти добросовісно, щоб уникнути спалаху суперечок, і повинні прагнути до вирішення їх суперечок оперативно і справедливо.

Список використаних джерел

1. Приходько А. В. Теоретико-правовий аналіз існуючих альтернативних засобів врегулювання спорів у сфері міжнародного приватного права. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 178–185.
2. Ніколенко І. І. Проблеми визначення міжнародного конфлікту. *Вісник академії адвокатури України.* 2013. № 1. С. 204–207.
3. Савчук К. О., Мельничук О. І. Міжнародний суд ООН як засіб мирного розв'язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві. *Часопис Київського університету права.* 2013. № 4. С. 341–347.
4. Бойко І. І. Еволюція механізму мирного розв'язання міжнародних спорів і врегулювання міжнародних конфліктів з давніх часів до Вестфальського конгресу. *Вісний Академії адвокатури України*. 2007. № 3. С. 154–160.
5. Стрельцов Є. Л. Міжнародні конфлікти: спроба визначення. *Актуальні проблеми держави і права.* 2015. Вип. 75. С. 227–234.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

ЗАМОСТЕНЧУК АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ ОРГАНІВ У ВИРІШЕННІ МІЖНАРОДНИХ МОРСЬКИХ СПОРІВ

Міжнародні морські спори є досить розповсюдженою проблемою міжнародного права. У процесі реалізації міжнародних відносин між первинними суб'єктами міжнародного права виникають розбіжності, у тому числі з приводу розмежування морських просторів, а також використання Світового океану та його ресурсів.

З огляду на практику міжнародних судових установ, можемо дійти висновку, що значна кількість справ, які подаються їм на розгляд, стосуються відносин, які виникають у сфері морського права та регулюються нормами Конвенції ООН з морського права від 10 грудня 1982 р. (далі – Конвенція) [1].

Під міжнародним морським спором слід розуміти об'єктивно існуючі розбіжності в позиціях між суб'єктами міжнародного права у зв'язку із використанням Світового океану, що виражаються в діях, які мають юридичне значення для сторін.

Відповідно до ч. 1 ст. 287 Конвенції, держави при підписанні, ратифікації або приєднанні до неї або у будь-який час після цього можуть обрати шляхом письмової заяви один або більше із наступних засобів врегулювання спорів щодо застосування або тлумачення Конвенції: Міжнародний трибунал з морського

права; Міжнародний Суд ООН; арбітраж, створений згідно з Додатком VII до Конвенції; спеціальний арбітраж, створений згідно з Додатком VIII до Конвенції, для однієї або більше категорій спорів, зазначених у цьому Додатку.

Щодо України, нею було обрано як головний засіб вирішення спорів щодо тлумачення або застосування Конвенції арбітраж, створений згідно з Додатком VII. А що стосується розгляду спорів про тлумачення або застосування Конвенції з питань, пов'язаних з рибопромисловою діяльністю, захистом і збереженням морського середовища, морськими науковими дослідженнями і судноплавством, включаючи забруднення з суден та забруднення скиданням, Україна обрала спеціальний арбітраж, створений згідно з Додатком VIII.

Єдиним судовим органом, що має універсальну юрисдикцію стосовно морських спорів є Міжнародний суд ООН, який було засновано у 1945 р. [3].

Він має компетенцію щодо вирішення міждержавних конфліктів та винесенням консультативних висновків з питань міжнародного права. Його роль у вирішенні міжнародних морських спорів є досить значною. Серед основних досягнень Міжнародного суду ООН є те, що він безпосередньо вплинув на становлення основних положень сучасного міжнародного морського права, що знайшли свого закріплення у Конвенції. Зокрема, можна виділити його внесок у формування основ міжнародного права делімітації континентального шельфу та розмежування морських просторів. Застосовуючи ту чи іншу норму міжнародного права при вирішенні морського спору, Міжнародний суд ООН максимально розвиває та поглиблює її зміст, вдосконалюючи її.

Міжнародним судом ООН було вирішено низку морських спорів, таких як: справа щодо сухопутного та морського кордону між Сальвадором та Гондурасом у 1986 р.; делімітація континентального шельфу між Лівією та Мальтою у 1985 р. та інші. Загалом можемо зазначити, що процедура провадження у Міжнародному суді ООН досить ефективна.

Джерелом правового регулюванню функціонування Міжнародного трибуналу з морського права (далі – Трибунал) є його Статут [2].

Трибунал виступає в якості самостійного суб'єкта міжнародного права. У його складі функціонує Палата з вирішення спорів, що стосуються питань морського дна. Також у складі Трибуналу створено чотири спеціальні Палати, які розглядають спори на прохання сторін: перша – палата зі спорів, що стосуються морського середовища; друга – палата зі спорів, що стосуються рибного промислу; третя – палата зі спорів про делімітацію морських

просторів та четверта, яка створена для прискорення роботи – палата зі спрощеного судочинства.

При розгляді справ Трибунал застосовує положення Конвенції та інші норми міжнародного права, також він враховує свої попередні рішення, часто посилаючись на них. Рішення Трибуналу є остаточними та обов'язковими для виконання сторонами. Важливим моментом є те, що Трибунал володіє юрисдикцією розглядати заяви про негайне звільнення затриманого судна або його екіпажу, що є надзвичайно актуальним в умов сучасного міжнародного права.

Можемо дійти висновку, що Конвенція забезпечила міжнародну спільноту широким вибором судових і арбітражних заходів щодо вирішення міжнародних морських спорів. Спори можуть вирішуватися Міжнародним судом ООН, Міжнародним трибуналом ООН з морського права, арбітражем та спеціальним арбітражем. Процедура, здійснювана судами є ефективним засобом вирішення міжнародних морських спорів, що у свою чергу є гарантією дотримання норм Конвенції і фактором прогресивного розвитку сучасного морського права.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text
2. Офіційний сайт Міжнародного трибуналу з морського права. URL: http://www.itlos.org/
3. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Аверочкіна Т. В.

РЕБРИСТА ПОЛІНА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ АРБІТРАЖ ЯК ЗАСІБ МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

В наш час велика кількість складних спорів вирішується в арбітражному суді (третейському суді). Арбітражний суд має свою специфіку та проблеми. Арбітражний суд вирішує спори із договірних та інших цивільно-правових відносин, які виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство

хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном; а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України.

До компетенції Арбітражного суду належать, зокрема, спори, спори, які виникають із відносин торгового характеру, включаючи такі угоди, та не обмежуючись ними: купівля-продаж (поставка) товарів; виконання робіт; надання послуг, обмін товарами та/чи послугами, перевезення вантажів і пасажирів, торгове редставництво і посередництво; оренда (лізинг); науково-технічний обмін; обмін іншими наслідками творчої діяльності; спорудження промислових та інших об'єктів; ліцензійні операції, інвестиції; кредитно-розрахункові операції, страхування; спільне підприємництво та інші форми промислової та підприємницької кооперації [5].

Міжнародний арбітраж (третейський суд) належить до органів міжнародного правосуддя, оскільки вся його практична діяльність, і особливо винесені рішення, ґрунтується виключно на нормах міжнародного права [2, с. 13].

Незважаючи на те, що міжнародні третейські суди індивідуальні за своїм походженням, структурою та компетенцією, можна виділити деякі спільні риси, властиві всім міжнародним третейським судам і в цілому характеризують природу цього найстарішого інституту міжнародного права.

По-перше, міжнародний арбітраж, у тому числі інституційний, створюється в кожному окремому випадку для розгляду конкретної суперечки або якоїсь однієї категорії суперечок, та її склад визначається виключно самими сторонами у суперечці.

По-друге, арбітражний суд, як правило, не визначає свою власну юрисдикцію, а вирішує лише ті суперечки, які, згідно з договором, передані сторонами у добровільному чи обов'язковому порядку на його розгляд.

По-третє, арбітражний суд приймає рішення відповідно до процедури, спеціально встановленої для цих цілей самими сторонами, або на підставі будь-якої іншої процедури, яку сторони визнали для себе обов'язковою та регламентація якої міститься у міжнародно-правових документах (Зразкові правила арбітражного процесу 1958 р., Факультативні регламенти Постійної палати третейського суду та ін.).

По-четверте, сторони повністю контролюють хід розгляду спору в арбітражному суді, і рішення суду остаточні та обов'язкові для сторін.

По-п’яте, угода про передачу справи до арбітражу з більшим ступенем ймовірності може допустити вирішення спору на основі принципу ex ae quo et bono.

По-шосте, арбітражна процедура застосовна для вирішення будь-яких категорій міжнародних суперечок: з переважанням політичних чи правових аспектів, за участю міжнародних організацій, суперечок між державами та приватними особами та ін. [1, с. 2].

За наведеними критеріями міжнародний арбітраж відрізняється від інших мирних засобів вирішення міжнародних суперечок. З одного боку, він відрізняється від постійних міжнародних судових установ, що характеризуються постійною організацією та заздалегідь відомим складом суддів, на обрання яких сторони у спорі не можуть впливати. З іншого боку, він відрізняється від таких способів урегулювання суперечок, як процедури встановлення фактів та примирення. Завдання цих засобів мирного врегулювання спорів полягає у наданні допомоги сторонам у вирішенні спорів за допомогою встановлення будь-яких фактичних обставин, що стосуються суті спору, та розроблення рекомендацій щодо його врегулювання, а не у винесенні остаточного та обов’язкового для сторін вирішення [3, с. 47].

Незважаючи на вище зазначене, арбітражний суд має свої мінуси арбітраж, який розглядає справу, схильний зробити несприятливий висновок з відмови сторони виконати рішення про забезпечення позову в добровільному порядку. Арбітри, безумовно, враховують поведінку сторін спору, сформовану думку про них, керуються при ухваленні остаточного рішення не лише матеріалами справи, але й особистим переконанням.

А також можливо сказати, що є можливість арбітражу покласти на недобросовісного відповідача обов’язок з відшкодування витрат (шкоди), що є результатом невиконання нею забезпечувального заходу [4, с. 8].

Виходячи з вище вказаного, можливо сказати, що арбітражний (третейський) суд – є зручним способом для вирішення міжнародних спорів (конфліктів), але також має свої недосконалості.

Арбітражний суд – вирішує будь-які категорії конфліктів, також грає важливу роль те, що склад визначається сторонами конфлікту, це дає суду більшу неупередженість та довіру, але ці самі факти також сприють проблемам прозорості.

Список використаних джерел

1. *Білоруський журнал міжнародного права та міжнародних відносин*. 1998. Вип. 4. 4 с.
2. Дмитрієв А. І. Мирні засоби розв'язання міжнародних спорів в історії міжнародного права. *Підприємництво, госп-во і право*. 2000. 29 с.
3. Міжнародне право : навч. посібник / за ред. М. В. Буроменського. К. : Юрінком Інтер. Харків 2014. 127 с.
4. Прусенко Г. Проблеми та перспективи забезпечення позову в міжнародному комерційному арбітражі за законодавством України : Київ, 2016. 48 с.
5. Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 25.08.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001571-94#Text (дата звернення: 07.11.2021 р.).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

РЕШИНСЬКА КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА,
САІД КАРІМ БАСЕМОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ ЩОДО ЗАТОНУЛОГО МАЙНА

Вирішуючи спірні питання по суті та створюючи процедурні рамки для розгляду, Трибунал постійно стикається з необхідністю тлумачення багатьох статей Конвенції, іноді аж до окремих термінів. Крім того, діяльність Трибуналу має велике значення ще й тому, що до його компетенції належить оцінка правового регулювання діяльності держав у видобутку корисних копалин глибоководного морського дна, що отримало статус «загальної спадщини» людства», абсолютно нова правова концепція. Діяльність Трибуналу також має безпосереднє значення для нашої країни, оскільки трибунал розглядає справи, які безпосередньо зачіпають інтереси України, про що свідчить той факт, що вже в низці справ, які розглядалися судом, Україна вживала і як позивач, і як відповідач. Оскільки правила, за якими діють міжнародні суди, мають багато спільного, дослідження та аналіз практики Трибуналу дадуть змогу оцінити доцільність використання Україною інших судів.

Слід зазначити, що широке поширення засобів мирного врегулювання, зокрема міжнародних судів та арбітражу, було об'єктивним і було закономірним явищем. Воно визначалося формуванням системи світогосподарських зв'язків, необхідністю

ефективного управління міжнародними справами в умовах економічної глобалізації та перетворення нашого світу у велику взаємопов'язану систему.

Крім того, слід зазначити відповідну хаотичність цього процесу – збільшення кількості нових міжнародних судових інституцій не лише обмежувалося певними організаційними рамками, але між ними не виникало формальних зв'язків, не створювалась ієрархія підпорядкування чи реорганізації.

У практиці Міжнародного трибуналу з морського права існує ряд справ щодо спорів про негайне звільнення затриманих суден, одним із предметів яких була необхідність визначення наявності реального зв'язку між судном і державою.

Наведена вище процедура має свою історичну ретроспективу. Отже, принцип виключної юрисдикції держави прапора, що веде до реального зв'язку між судном і державою, а також норми міжнародно-правових документів, він закріплюється, його коріння сягають справи судна «Лотос» [1].

Справа щодо корабля «Лотос» була розглянута Постійним судом міжнародного правосуддя у 1927 році. У своєму рішенні палата постановила, серед іншого, що суди підпорядковуються юрисдикції лише держави прапора. Цей постулат є класичним принципом юрисдикції держави у відкритому морі. Суперечка про корабель «Лотос» відбулася між Францією та Туреччиною. Французький корабель «Лотос» у відкритому морі зіткнувся з турецьким кораблем «Боз-Курт». Зіткнення сталося пізно ввечері (близько опівночі) 2 серпня 1926 року в 5–6 милях на північ від мису Сітро (Мітіліна, Лесбос, Греція). Турецький корабель розірвався навпіл і затонув, 8 турецьких пасажирів і моряків загинули, 10 людей врятовано. Французький поштовий пароплав відплив до Константинополя, куди він прибув 3 серпня 1926 року. Щодо капітана турецького корабля Хасан Бей і відповідального офіцера, який перебував на борту вугільного корабля «Лотос» під час зіткнення, демон-лейтенант, франц. громадянина, який після ДТП був серед тих, хто втік, за турецьким законодавством розпочато кримінальне провадження за звинуваченням у ненавмисному вбивстві. У своєму рішенні Кримінальний суд Стамбула визнав винними і лейтенанта Демона, і Хасана Бей, і відповідно виніс вирок.

Згідно з цим рішенням, уряд Франції неодноразово протестував проти порушення Туреччиною міжнародного права, вимагаючи звільнення лейтенанта демонів або передачі справи до французького суду. Контраргументом Туреччини було те, що французький офіцер добровільно виїхав на територію Туреччини, внаслідок чого опинився під юрисдикцією Туреччини [2, с. 98].

У результаті уряди Франції та Туреччини вирішили передати справу до суду в Гаазі. Постійна палата міжнародного права

повинна була вирішити питання, якщо Туреччина своїми діями порушила принципи міжнародного права. Для лейтенанта демона було подано запит про грошову компенсацію.

Відповідно до ст. 15 Лозаннської конвенції про режим проток від 24 липня 1923 р., яка регулювала питання дотримання умов проживання, діяльності та юрисдикції, усі питання юрисдикції між Туреччиною та Францією мають вирішуватися відповідно до принципів міжнародне право.

Суд встановив, що зіткнення сталося у відкритому морі. У своєму рішенні від 7 вересня 1927 р. Постійна палата визнала можливість здійснення кримінальної юрисдикції над іноземним судном у відкритому морі.

Суд підкреслив, що судна у відкритому морі підпадають під юрисдикцію лише держави прапора – головний аргумент Франції в цій суперечці. Цей принцип означає, що судно у відкритому морі дорівнює території держави прапора, де воно здійснює свою юрисдикцію. Тобто держава не може здійснювати юрисдикцію щодо іноземних судів. Суд зазначив, що міжнародне право не забороняє державі, якій було завдано шкоди іноземною державою, ініціювати кримінальне переслідування, за винятком випадків, коли міжнародне право, зокрема міжнародні договори, передбачає юрисдикцію держави прапора у здійсненні кримінального переслідування. кримінальне переслідування. Таким чином була підтверджена особлива і домінуюча роль реального зв'язку корабля з державою.

Також було зроблено висновок, що велике методологічне і, по суті, прецедентне значення має те, що принцип міжнародного права в розумінні ст. 15 Лозаннської конвенції 1923 р., яка забороняла б ведення кримінального процесу, Туреччина не порушила своїх дій.

У рішенні використано доктрину територіальності, згідно з якою держава має право здійснювати юрисдикцію над громадянами іншої держави, які перебувають за її межами, якщо наслідки їх правопорушення зачіпають (впливають) на територію цієї першої держави. При прийнятті рішення палатою голоси суддів розподілялися порівну (6 на 6), вирішальний голос надавався голові палати.

В окремій думці судді М. Мура наголошується, що визнаним принципом міжнародного права є абсолютна та виключна юрисдикція держави над її територією [3], а принцип територіальності щодо кораблів у відкритому морі можна тлумачити лише у користь корабля. Окрема думка судді М. Альтаміра говорить про те, що держава здійснює власну юрисдикцію щодо своїх громадян. Випадки, коли державі дозволяється здійснювати юрисдикцію щодо громадян третьої держави,

є винятками для блага всього людства або проти загальної небезпеки (работоргівля, піратство тощо).

Водночас слід зазначити, що основний висновок, зроблений у рішенні Палати у справі судна «Лотос» про здійснення турецьким судом юрисдикції щодо громадянина Франції, пізніше був скасований положеннями ст. Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил щодо кримінальної юрисдикції у випадках зіткнення суден та інших подій, пов'язаних із судноплавством, 1952 р. (статті 1, 2), а пізніше Конвенція про відкрите море 1958 р. (стаття 11) та Конвенція ООН 1982 р. морське право (стаття 97). У разі зіткнення або будь -якої іншої події у сфері судноплавства, яка пов'язана з морським судном та тягне за собою кримінальну та дисциплінарну відповідальність капітана чи будь -якої іншої особи, яка обслуговує судно, кримінальне чи дисциплінарне провадження може бути порушено лише до судові або адміністративні органи держави, під прапором якої перебувало судно на момент зіткнення або іншої події, пов'язаної з судноплавством. У такій ситуації жоден наказ про арешт або затримання судна не може бути успішним, навіть для розслідування, з боку жодного органу, крім влади держави, під прапором якої це судно перебувало.

Так, Постійний суд міжнародного правосуддя у своєму рішенні у справі Lotus наголосив, що, за винятком деяких випадків, встановлених міжнародним правом, судна у відкритому морі підпадають під юрисдикцію держави суду. Звідси випливає принцип виключної юрисдикції держави прапора судна [4, с. 24] означає, що у відкритому морі судно користується імунітетом від юрисдикції інших держав. Пізніше цей принцип був закріплений у Конвенції про відкрите море 1958 року та Конвенції 1982 року.

Слід зазначити, що спори цієї категорії займають важливе місце в юрисдикції Міжнародного трибуналу з морського права. Крім того, в кількісному відношенні ці спори є найчисельнішими, а в якісному, як правило, часто виникають розбіжності між сторонами у тлумаченні окремих положень Конвенції ООН з морського права, так що Трибуналу часто доводиться вдаватися до їх офіційного тлумачення, а отже, його судова функція є ширшою та системнішою, оскільки не обмежується механістичною присутністю, а й роллю лише оцінювача наявних фактів.

Отже, слід погодитися, що негайне звільнення судна та екіпажу встановлено ст. 292 Конвенції ООН з морського права, є найважливішою новелою в міжнародному праві [5, с. 37], оскільки в жодному з прийнятих раніше міжнародних договорів фактично не було покладеного на державу зобов'язання звільнити затримане судно після внесення застави. Той факт, що саме цим повноваженням Трибуналу користуються держави найчастіше, свідчить не тільки про абсолютно правильне

рішення розробників Конвенції, що ця подія дійсно сприяє безперешкодному здійсненню свободи судноплавства, але й про реальний зв'язок між корабель і держава прапора є незамінним елементом у вирішенні спорів такого характеру.

Список використаних джерел

1. The «Lotus» Case (Mr. Moore, dissenting), 7 September 1927. PCIJ A., No. 10. 1927.
2. Kish J. The law of international spaces. Leiden: Sijthoff, 1973. XI.
3. The «Lotus» Case (Mr. Moore, dissenting), 7 September 1927. PCIJ A., No. 10. 1927.
4. Вылегжанин А. Н., Гуреев С. А., Иванов Г. Г. Международное морское право : учебное пособие. Москва : Юрид. лит., 2003. 448 с.
5. Колодкин А. Л., Гуцуляк В. Н. Незамедлительное освобождение судов и экипажей в практике Международного трибунала по морскому праву. Международное право и национальные интересы Российской Федерации. Москва, 2008.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

ЧИРКА ТЕТЯНА ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ТА РОЛЬ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ЇХ ВРЕГУЛЮВАННІ

На сучасному етапі розвитку світу, економіки, політики та міжнародних відносин питання врегулювання міжнародних конфліктів є актуальним для правової науки і потребує досконалого дослідження. Конфлікти різних видів пронизують не лише історію людства, а також історію окремих народів через життя та побут людей. Більше того, сучасні міжнародні конфлікти значно трансформувалися на різних рівнях міжнародної системи, проявилися у нових сферах міжнародної кооперації та поширилися на недержавних суб'єктів міжнародних відносин.

Важливим аспектом тут є той факт, що такі конфлікти часто відбуваються з залученням гравців з інших держав, таким чином перетворюючись з внутрішньодержавних на міжнародні гібридизовані [1]. Прикладами країн з такими конфліктами є: Росія (Чечня), Грузія (Абхазія, Південна Осетія), Молдова (Придністров'я), Велика Британія (Північна Ірландія), колишній Югославія (Боснія і Герцеговіна, Косово) та ін. [2].

Протягом дев'яностих років двадцятого століття як практики, і теоретики приділяли велику увагу питанню попередження конфліктів. Превентивні заходи призначаються для вирішення розбіжностей, управління ситуацією чи стримування суперечок, доки вони не набули насильницького характеру. Управління конфліктами, своєю чергою, означає обмеження, пом'якшення та стримування конфлікту. У поняття запобігання конфлікту входять численні дії, такі як уникнення конфлікту та вирішення конфлікту за допомогою таких методів, як посередництво, підтримання миру, миротворчість, заходи щодо зміцнення довіри та неформальна дипломатія.

Дослідженню проблем міжнародних конфліктів та їх врегулювання присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів. К. Боулдінг досліджував співвідношення понять «конфлікт» та «оборона» [1]. Д. Шеренговський визначає міжнародний конфлікт як тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони [2, с. 102]. Свою характеристику специфіки міжнародних конфліктів надає М. Черкес у своєму дослідженні [3, с. 330]. Власне класифікацію міжнародних конфліктів та шляхи їх врегулювання у своїх наукових працях досліджували А. Рапопорт , Б. В.Бернадський , Є. Л. Стрельцов, С. Я. Бескоровайний, Г. Ф. Костенко, Т. Кальченко та інші.

Серед важливих інструментів урегулювання сучасних міжнародних конфліктів маємо особливо відзначити дипломатію та її основну форму – стратегічні комунікації. Так, у міжнародних відносинах з дипломатією пов'язують коректне ведення переговорів, пошуки згоди і взаємоприйнятних для обох сторін рішень, розширення міжнародного співробітництва, поширення національних цінностей та захисту інтересів. Головним завданням дипломатії є досягнення державами їхніх зовнішньополітичних цілей шляхом використання дипломатичних засобів. Інструменти дипломатичного впливу на конфлікти дають в перспективі більш зважені та довготривалі результати.

Саме тому на дипломатичні методи та стратегічні комунікації у XXI ст. доводиться щонайменше половина всього навантаження по врегулюванню міжнародних конфліктів. До компетенції дипломатів входять наступні напрями управління конфліктами, які реалізуються ними як у межах зовнішньої політики окремих держав, так і в межах діяльності міжнародних організацій, що здійснюють миротворчу діяльність: переговорний процес, посередництво (медіація), арбітраж.

У тих випадках, коли традиційна дипломатія стає недостатньо ефективною (як правило, це ті випадки, коли швидкість вироблення зовнішньополітичних рішень поступається швидкості

і динаміці розвитку конфлікту), на передній план висуваються нові формати дипломатичної діяльності [4; с. 137–138]:

– «човникова дипломатія» (пов'язана з місіями індивідуальних політичних та громадських діячів, що схвалені світовою спільнотою);

– «публічна дипломатія» (спрямована на формування необхідної громадської думки за кордоном, в основному, здійснювана недержавними акторами, що беруть участь у врегулюванні конфліктів та миротворчій діяльності завдяки делегуванню їм прав і компетенцій державами і міжнародними організаціями);

– «енергетична дипломатія» (під нею розуміють інструменти реалізації зовнішньої політики держав та методів регулювання міжнародних відносин у сфері енергетики).

Попередження конфлікту є надзвичайно важливим аспектом у розв'язанні міжнародних кризових ситуацій, адже слід враховувати, що конфлікт легше загасити на самому початку, до переходу з латентної форми у відкриту, коли він ще не набув широкомасштабного характеру. Помітне місце в розробці засобів подолання міжнародних конфліктів належить прогнозуванню.

Передбачення виникнення міжнародних криз має можливість своєчасно вжити належних заходів щодо їх попередження. Так, якщо превентивних заходів вчасно вчинено не було, а конфліктна ситуація вже перейшла у тривалу стадію (прийняла затяжний характер), то на цьому етапі її вирішення стає проблемним.

Для того, щоб не допустити такого, необхідно:

– розуміти, що міжнародні проблеми мають окремий зміст і повинні вирішуватись силами національної політики, адже саме ефективна національна політика має враховувати реалії сучасності, тенденції національних і міжнародних відносин;

– використовувати економічні важелі для нормалізації міжнародної кризової ситуації, враховуючи важливість ролі економіки в суспільному житті взагалі;

– створювати атмосферу консенсусу (тобто, встановлювати національні товариства або центри, заохочувати двомовність, національно-культурну автономію, дотримуватися принципу паритетності при призначенні в органи влади і управління людей різних національностей).

Основна відповідальність за попередження конфліктів покладається на національні уряди, бо тільки вони мають право утримувати кошти, отримані з податкової бази, та розпоряджатися ними в ході вирішення кризової ситуації. При залученні цих коштів до превентивної діяльності (з метою попередження міжнародного збройного політичного конфлікту) головним завданням та прагненням уряду є, перш за все, зменшення кількості людських жертв, а також зниження кількості витрат державних коштів всередині країни.

Так, ідея превентивної дипломатії не просто досліджується, а й всебічно підтримується та культивуються ООН уже впродовж декількох десятиліть [5, с. 115]. Тому, коли виникає необхідність, уряди держав у своїй превентивній діяльності в будь-якому випадку можуть спиратися на міжнародні організації – перш за все, на ті, що перебувають в межах системи Організації Об'єднаних Націй.

Міжнародні відносини і міжнародні конфлікти XXI ст. насправді є окремою главою історії людства, де активний вплив мають глобалізаційні процеси та стратегічні комунікації, які носять як антагоністичний так і врегулюючий характер.

Стратегічні комунікації стосовно врегулювання міжнародних конфліктів спрямовані як на глобальне безпечне середовище, яке постійно змінюється, так і на виклики (можливості) в інформаційному середовищі завдяки ретельній координації, синхронізації та взаємодії різних комунікаційних функцій у сфері міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Гомон Д. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство. Еспресо. 2017. URL: https://espreso.tv/article/2017/07/24/khto_z_kym_i_za_scho_voyuye_sogodni_v_sviti
2. Хоменко Г. Д. Конфлікти в міжнародних відносинах на початку XXI століття: зміна парадигм. 2003. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvdau_2003_9_7
3. Boulding K. Conflict and Defence. A General Theory. New York. 1962. C. 61. URL: https://ru.citaty.net/avtory/kennet-boulding/ (дата звернення: 16.03.2020).
4. Шеренговський Д. В. Поняття та сутність міжнародного конфлікту в науці про міжнародні відносини. Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. Вип. 43. 2011. С. 98–108. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/ 11300/1527/Sherengov.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 16.03.2020).
5. Черкес М. Е. Международное право : учебное пособие. Одесса, 2006. 384 с.
6. Rapoport A. Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt. Darmstadt. 1974. URL: https://books.google.com.ua/books?id=UMDEon8SutwC&pg=PA334&lpg=PA334&dq=Rapoport+A.+Konflikte+in+der+vom+Menschen+gemachten+Umwelt&source (дата звернення: 18.03.2020).
7. Манойло А. В. Урегулирование и разрешение международных конфлик-тов. Урегулирование и разрешение международных конфликтов. 2013. URL: http://www.intelros.ru/pdf/Sientist/2013_10/3.pdf (дата звернення: 07.05.2020).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

СЕКЦІЯ 10

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

ГОНЧАРЕНКО КАРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Міжнародна безпека – це поле, де існують і діють міжнародні умови, які є сприятливими для повного та вільного розвитку держав та других учасників міжнародного права.

Таке питання, як створення міжнародної безпеки розуміється насамперед як проблема забезпечити мир і запобігти війні. Міжнародне право на даному етапі, яке є правом узгодження суперечок, якраз таки служить забезпеченню цій функції.

Право міжнародної безпеки є системою принципів, функцій і норм, які спрямовуються на те, щоб підтримувати мир та забезпечити безпеку максимально у всіх напрямах міжнародних відношень, вони координують військові та політичні зв'язки країн та інших учасників міжнародного права для того, щоб запобігти використанню військової сили в міжнародних відносинах, зменшити та обмежити озброєння.

Так, у підручнику за редакцією Г.М. Мелкова зазначається: «Право міжнародної безпеки у широкому розумінні – це сукупність загальновизнаних та спеціальних (галузевих) принципів і норм, які спрямовані на підтримку миру та міжнародної безпеки, припинення актів агресії, забезпечення політичної, військової, економічної, екологічної, продовольчої, інформаційної та інших видів безпеки держав, а також політичної, економічної та соціальної стабільності у світі; у вузькому сенсі – це сукупність загальновизнаних та спеціальних (галузевих) принципів і норм, які спрямовані на забезпечення військово-політичної безпеки держав, запобігання виникненню війни та швидке та ефективне припинення актів агресії у будь-яких районах світу» [6, с. 36].

До права міжнародної безпеки входять такі джерела права як міжнародний договір, міжнародний звичай, обов'язкові рішення міжнародних організацій, насамперед Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Предмет права міжнародної безпеки – відносини суб'єктів міжнародного права у сфері безпеки – постійно розширюється, оскільки зростає коло загроз міжнародній безпеці. Такі погрози можна поділити

на військові та невійськові.

До військових загроз належать:

– конфлікти міжнародного та неміжнародного характеру;
– агресія;
– створення нових видів озброєнь;
– поширення окремих видів зброї та можливість їх потрапляння до терористичних організацій;
– міжнародний тероризм та міжнародний збройний екстремізм та ін.
– До невійськових загроз можна віднести:
– некеровану міграцію;
– стихійні лиха та катастрофи;
– епідемії, пандемії;
– продовольчу проблему;
– енергетику та ресурси та ін. [5, с. 76].

Особливу роль в системі джерел права міжнародної безпеки відіграють пов'язані між собою багатосторонні й двосторонні договори. Вони поділяються на чотири групи:

1. Договори, які притримують так звану «гонку» ядерних озброєнь в прямому сенсі.
2. Договори, які скорочують нарощування озброєнь у кількісно-якісному значеннях.
3. Договори, які не дозволяють виробництво певних видів зброї й передбачають їх знищення.
4. Договори, які розраховані на те, щоб запобігти випадковому початку війни.

Особливу уваги слід приділити документам, які схвалені в рамках НБСЄ.

Статут ООН вказує, що мета міжнародної безпеки – «підтримувати мир та міжнародну безпеку» шляхом «вжиття ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру та придушення актів агресії чи інших порушень світу» [1, ст. 1]. Статут ООН включає наступні заходи:

– заходи (примусові) щодо держав-порушників без використання збройних сил;
– тимчасові заходи щодо припинення порушень міжнародної безпеки і миру;
– кошти для мирного вирішення міжнародних дискусій;
– заходи із забезпечення миру з використанням регіональних організацій безпеки;

– примусові заходи поєднанні з використанням збройних сил щодо держав-агресорів.

Міжнародному праву відомий великий арсенал конкретних засобів забезпечення міжнародної безпеки. До них відносяться:

– колективна безпека (загальна та регіональна);
– роззброєння;
– мирні засоби вирішення спорів;
– заходи щодо ослаблення міжнародної напруженості та припинення гонки озброєнь;
– заходи щодо запобігання ядерній війні;
– неприєднання та нейтралітет;
– заходи щодо припинення актів агресії, порушення миру та загрози миру;
– самооборона;
– дії міжнародних організацій;
– нейтралізація та демілітаризація окремих територій, ліквідація іноземних військових баз;
– створення зон світу у різних регіонах земної кулі;
– заходи щодо зміцнення довіри між державами.

В першу чергу, підтримання міжнародної безпеки й миру покладається на Генеральну Асамблею й Раду Безпеки ООН. Компетенцію цих організацій досить чітко розмежовують.

Діяльність ООН пов'язана зі здійсненням операції з підтримання миру.

Коли проводяться такі операції, то їх дії повинні чітко і суворо відповідати таким принципам:

1. Прийняття Радою Безпеки рішення щодо проведення операції, визначення її мандата й здійснення загального керівництва, якщо відбудеться згода сторін у конфлікті на її проведення.
2. Командування Генерального секретаря з одночасним наданням повноважень, які випливають із мандата, що наданий Радою Безпеки.
3. Добровільність надання військових контингентів державами-членами, прийнятними для сторін.
4. Неупередженість сил і обмеження (лише для самооборони) застосування військової сили.
5. Фінансування міжнародною спільнотою [2, с. 25].

Слід також сказати про принципи, які стосуються сучасного міжнародного права, а саме: співробітництво між державами, мирне вирішення суперечок, територіальна цілісність держав, незастосування сили або загрози силою, непорушність державних кордонів, невтручання у внутрішні справи держав.

Окрім загальних принципів міжнародного права в праві міжнародної безпеки виділяють також галузеві принципи. До них, на думку фахівців, належать:

– принцип неподільності міжнародної безпеки – безпека будь-якої держави чи групи держав не може будуватися та забезпечуватися за рахунок безпеки інших держав чи всієї міжнародної спільноти;

– принцип взаємозв'язку глобальної та регіональної безпеки;

– принцип колективної безпеки;

– принцип на нанесення шкоди безпеці інших держав – держави повинні вести зовнішню політику з урахуванням не лише власної безпеки, а й інших країн, а також усієї міжнародної спільноти;

– принцип рівної й однакової безпеки, він за своєю суттю доповнює і конкретизує попередній принцип – нанесення шкоди безпеці інших держав. Тобто, держава повинна забезпечувати свою безпеку і одночасно порівнювати її з можливостями забезпечення безпеки інших держав;

– принцип всеосяжного підходу до міжнародної безпеки;

– принцип роззброєння [3, с. 235].

Міжнародна політична ситуація на даний момент показує те, що багато держав будують свою зовнішню політику без застосування вище перелічених принципів. Можна побачити, що на практиці це приводить до значної загрози міжнародному миру і безпеці. Також можна побачити, що потенціалу діючих міжнародно-правових механізмів недостатньо, щоб належним шляхом забезпечити мир і безпеку на планеті. У зв'язку з цим розквітання права міжнародної безпеки в сучасних умовах є однією з найголовніших завдань міжнародного права взагалі.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

2. Міжнародна безпека та роззброєння // Щорічник СІПРІ. 1994. М., 1994.

3. Міжнародне право : підручник / отв. ред. В. І. Кузнєцов. М. : Юрист, 2005. 672 с.

4. Міжнародне право у питаннях та відповідях : навчальний посібник / Р. А. Каламкарян, Ю. І. Мигачов. М. : Ексмо, 2009.

5. Право міжнародної безпеки (теоретичні засади становлення та розвитку) : монографія / Н. І. Костенко. М. : Юрлітінформ, 2018.

6. Міжнародне право : підручник для вузів / відп. ред. Г. М. Мелков. М. : РІОР, 2009.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ДЕМІДОВСЬКИЙ АРТЕМ ВІКТОРОВИЧ,
ДЗЮБАН ДАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ НАТО У ВРЕГУЛЮВАННІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В АФГАНІСТАНІ

Не є таємницею, що ООН та інші організації регіонального рівня, покликані забезпечувати мир та безпеку у світі в цілому та на кожному окремо взятому континенті зокрема, щодня стикаються з новими ситуаціями, протистояннями між державами та між останніми і міжнародними терористичними угрупуваннями. Одним з основних викликів для системи колективної безпеки всіх рівнів у 2021 році, як і протягом останніх десятиліть, став саме конфлікт у Афганістані, пов'язаний з діяльністю радикального ісламістського руху «Талібан» (араб. طالبان – «студенти»). З огляду на останні події, що мали місце 2021 року, на думку колегії авторів, ця тема потребує актуалізації та ширшого висвітлення, дослідження для отримання візуалізації подальшої картини щодо стратегії взаємодії з «Талібаном» та забезпечення миру та безпеки, досягнення військово-політичної стабільності на території Центральної Азії.

До дослідження зазначеної теми залучались різні вчені-правники, серед яких – С. Чирков, М. Замікула, В. Коргун, І. Сафранчук, К. Михайлин та ін. Однак, вказана тема набуває все більшої актуальності щоденно, через що вона не може залишатись поза увагою, як об'єкт нових досліджень.

Для цілісного розуміння ситуації довкола Афганістану, варто охарактеризувати сутність «Талібану» та коротко окреслити історію конфлікту на території країни. За матеріалами з відкритих джерел, «Талібаном» називають радикальний ісламістський рух сунітського напрямку, створення якого мало місце 1994 р. Засновниками руху стали 30-ро студентів мусульманської духовної школи м. Кандагар на чолі з муллою Мухамедом Омаром. На ліку «Талібану» знаходяться численні участі у конфліктах, зокрема, громадянській війні в Афганістані, Таджикістані. Примітним є те, що рух отримав міжнародне визнання, як терористична організація, що дало можливість низці країн заборонити його діяльність на своїх територіях, свою оцінку діям «Талібану» дала й Організація Об'єднаних Націй [1].

Фактично, протягом всього свого існування «рух студентів» намагався повністю захопити владу в Афганістані та набути статусу «офіційного Кабулу» (столиця Афганістану – ред.), і періодами досягав успіху в цьому контексті, що можна засвідчити

результатами громадянської війни в Афганістані 1992–1996 рр., війни в країні 2001–2021 рр. тощо [1].

Остання відрізняється суттєвою участю Організації Північноатлантичного договору, як «командного гравця» коаліції сил ООН – контингенту ISAF (International Security Assistance Force), утвореного згідно з резолюціями Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй №№ 1386, 1413, 1444, 1510, що утворений та провадив свою діяльність з серпня 2003 року [3, с. 156; 4, с. 12]. Ця операція стала ключовою в історії Альянсу, позаяк завдяки ній НАТО вийшла за межі євроатлантичного регіону. Поразка «Талібану» внаслідок удару з боку урядових військ та міжнародного військового контингенту, спричинила зустріч афганських представників, за підтримки міжнародних лідерів, у Бонні (Німеччина), де домовились про створення нового перехідного урядового органу. Разом з тим, було утворено Міжнародні сили сприяння безпеці (МССБ), що декларувались, як гарантія діяльності «перехідного уряду» та Місії ООН з допомоги Афганістану у Кабулі в умовах безпеки. У різні періоди керівництво МССБ здійснювало Сполучене Королівство, Туреччина, Федеративна республіка Німеччина та Королівство Нідерланди. У серпні 2003 року НАТО повністю перебрало на себе всю відповідальність за організацію та роботу МССБ, позбувшись у такий спосіб проблеми визначення нових країн, які б взяли на себе відповідальність за мир та безпеку в Афганістані, що, в свою чергу, стало стимулом для поширення місії й на інші регіони країни, окрім дистрикту Кабулу, організовуючи на місцях т.зв. «групи відбудови провінцій» [3, с. 156–157].

Однак, на початку 2020 року президент США Д. Трамп заявив, що «рух студентів» більше не становить загрози для США та Європи та припустив, що війська НАТО та союзників можуть бути виведені. 29 лютого 2020 року було підписано «Угоду про мир в Афганістані», яка передбачає виведення всіх регулярних військ США та НАТО з країни, яка була підтримана КНР, Пакистаном та Російською Федерацією, своє схвалення ця угода знайшла і в РБ ООН [2]. Повне виведення військ «союзників» планувалось до 1 травня 2021 року, однак, така умова була виконана частково, що і поставило під сумнів, а згодом і підірвало сенс, укладення мирної угоди, після чого «Талібан» розгорнув повномасштабний наступ по всій території країни, фактично «без бою» та миттєво взявши під контроль основні стратегічні точки та виграв війну в Афганістані. Цілком логічним видається і факт складення «офіційним Кабулом», зокрема, президентом та очільником уряду, своїх повноважень та проголошення влади «Талібану» на території всього Афганістану.

Аналізуючи ситуацію, що склалась довкола конфлікту з «Талібаном», видається, що сили союзників НАТО стримували

ескалацію конфлікту з «рухом студентів» та забезпечували розвиток миру та безпеки у Центральній Азії. Однак, на думку офіційного Вашингтону, вивід євроатлантичних військ з території Афганістану не призведе до дестабілізації мирного укладу у регіоні, а тому підстав для пересторог з боку межуючих та інших пов'язаних з Афганістаном держав немає [2]. З іншого боку, такі застереження та дипломатичні коливання стосовно «Талібану», як «нової легітимної влади», є, зокрема, з огляду на систематичні порушення прав людини, в тому числі, у контексті застосування представниками руху зброї до мирного населення, що може посилити настрої громадянського опору серед суспільства, що, в свою чергу, може призвести до нового етапу громадянської війни в країні [4, с. 13].

Підсумовуючи вищесказане, необхідно зазначити, що Організація Північноатлантичного договору, в межах своїх повноважень, передбачених Статутом ООН, Північноатлантичним договором, як установчим документом НАТО, та іншими міжнародними договорами, виконувала функції гаранта запобігання ескалації конфлікту на території Афганістану протягом періоду значних змін у міжнародному суспільно-політичному становищі, що запобігло високим темпам розвитку дестабілізуючих міжнародну ситуацію факторів, таких як: політична напруженість у регіоні, можливий розрив дипломатичних відносин з Афганістаном, потенційне розростання конфлікту до міжнародних масштабів, підрив розвитку торгово-економічних відносин з Центральною Азією тощо.

Список використаних джерел

1. Талібан. *Вікіпедія – вільна енциклопедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Талібан
2. Вивід військ США з Афганістану (2020–2021). *Вікіпедія – вільна енциклопедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вивід_військ_США_з_Афганістану(2020–2021)
3. Довідник НАТО. Brussels: NATO Public Diplomacy Division. 2006. С. 156–158. URL: https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006.pdf
4. Операції НАТО. К. : Т-во «Знання» України. 2007. С. 12–13. URL: http://institute.sivertraining.org.ua/nato/14.7.pdf

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ДЕМ'ЯНЕНКО АННА ІГОРІВНА,
ЗАХАРКІВ АНАСТАСІЯ ДМИТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЯДЕРНЕ РОЗЗБРОЄННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Відповідну до ст. 11 статуту ООН, принцип роззброєння – один із загальних принципів підтримання міжнародного миру і безпеки, оскільки гонка озброєнь різко погіршує міжнародну ситуацію, створює напруженість у відносинах між державами, збільшує вірогідність війни, суперечить цілям, завданням і самій ідеї існування ООН [5].

З метою більш ефективної реалізації цього принципу при ООН створена Комісія з роззброєння, до складу якої входять всі держави – члени ООН.

В результаті закінчення холодної війни протягом 90-х років справа нерозповсюдження ядерної зброї досягла чималих успіхів. Близько 40 нових країн вступило до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, у тому числі Франція та КНР. У 1995 р. Договір отримав безстрокове продовження. Протягом зазначеного десятиліття чотири держави відмовилися від військових ядерних програм і навіть від створеного або отриманого раніше ядерного озброєння або були позбавлені їх застосування сили ззовні (ПАР, Бразилія, Аргентина, Ірак). Три держави, які мали на своїй території ядерну зброю, після дворічних переговорів не стали надавати його і підписали Лісабонський протокол як неядерні держави (Україна, Білорусія, Казахстан).

Проте в нинішньому десятилітті перспективи нерозповсюдження вселяють світову громадськість і політикам багатьох держав тривогу, що зростає. У доповіді групи найбільш шанованих фахівців та громадських діячів світу з п'ятнадцяти країн, яка представила у 2004 р. з ініціативи генерального секретаря ООН Кофі Анана доповідь з міжнародної безпеки, зазначено: «…Режим нерозповсюдження ядерної зброї в даний час перебуває під загрозою внаслідок недотримання взятих на себе зобов'язань, виходу або погроз виходу з Договору про нерозповсюдження ядерної зброї з метою зняття з себе цих зобов'язань, зміни міжнародної обстановки у плані безпеки та поширення технологій. Ми наближаємося до такої точки, після якої розмивання режиму ядерного нерозповсюдження може стати незворотним і призведе до лавиноподібного розповсюдження» [1].

З точки зору міжнародного права поняттям «ядерне роззброєння» охоплює два нерозривно пов'язані між собою

поняття: нерозповсюдження та знищення ядерної зброї. Мабуть, найбільш актуальною проблемою роззброєння є проблема поступової ліквідації ядерних озброєнь та інших видів зброї масового знищення. Повна заборона і повне знищення ядерної зброї та реалізація світу, вільного від ядерної зброї, назавжди усунуть загрозу ядерної зброї, яка стоїть перед людством, а отже, значно посилить міжнародний мир і безпеку [3, с. 106]. Щоб досягти такої мети, міжнародне співтовариство має спочатку докласти наступних зусиль:

По-перше, створити нову концепцію безпеки, засновану на взаємній довірі, взаємній вигоді, рівності та співпраці. Процес ядерного роззброєння переплітається з міжнародною безпекою. Мирне, безпечне, стабільне міжнародне середовище, засноване на взаємній довірі, має важливе значення для просування процесу ядерного роззброєння.

По-друге, підтримувати глобальний стратегічний баланс і стабільність, які становлять основу і передумову прогресу в процесі ядерного роззброєння. Заінтересовані держави повинні суворо дотримуватися існуючих договорів про контроль над озброєннями, що підтримують глобальний стратегічний баланс і стабільність. Вони повинні зупинити розробку, розгортання та поширення передових систем протиракетної оборони та космічної зброї, що поставить під загрозу процес ядерного роззброєння і навіть спровокує новий виток гонки ядерних озброєнь.

У другій половині XX ст. проблематика ядерного роззброєння була у центрі міжнародних відносин. Ідея «без'ядерного світу» по-різному втілювалася в концепціях «міжнародного контролю над ядерним паливним циклом» (1940-ві), «міжнародних зобов'язань легальних ядерних держав» (1960-ті), «ліквідації ядерних боєзарядів» (1980-ті) та підписання Договору про заборону виробництва матеріалів, що розщеплюються, у військових цілях (1990-ті) [4, с. 156].

Заходи щодо роззброєння вживаються з багатьох причин, зокрема для підтримки міжнародного миру та безпеки, підтримки принципів гуманності, захисту цивільного населення, сприяння сталому розвитку, зміцнення довіри та довіри між державами, а також запобігання та припинення збройних конфліктів. Заходи щодо роззброєння та контролю над озброєннями сприяють забезпеченню міжнародної та людської безпеки в 21 столітті, а тому мають бути невід'ємною частиною надійної та ефективної системи колективної безпеки. Організація Об'єднаних Націй продовжує відзначати зусилля та участь низки суб'єктів, які сприяють більш безпечному та мирному спільному майбутньому шляхом роззброєння, контролю над озброєннями та нерозповсюдження.

Ядерне роззброєння займає важливе місце у сучасному міжнародному праві. Саме принцип роззброєння відіграє важливу роль у міжнародні безпеці і є одним із загальних принципів підтримання міжнародного миру і безпеки та закріплюються в статуті ООН. Проте для досягнення поставлених цілий потрібна чітка стратегія та бажання саме суб'єктів міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність: Доповідь Групи високого рівня з загроз, викликів та змін Генеральному секретарю ООН. [Б. м.], 2004 // http://www.unic.ru/news/A_59_565.doc
2. Бошицька К. Ю. Боротьба з міжнародним тероризмом: сучасний стан та перспективи. *Часопис Київського університету права : Укр. науково-теоретичний часопис*. 2015. № 1. 543 с.
3. Мануїлова К. В. Міжнародно-правовий режим нерозповсюдження ядерної зброї в сучасному міжнародному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 35. Т. 2. С. 109.
4. Самойленко Є. А., Голованова В. І. Поняття та види зброї масового знищення у міжнародному праві. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 70. С. 183.
5. Статут ООН від 26.05.1945 р. [Електронне джерело] // Режим доступу : http://www.un.org/ru/charter-united-nations/

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ЄМЕЛЬЯНЕНКО ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ ТА ПРИНЦИП СУВЕРЕННОСТІ ДЕРЖАВ: ПИТАННЯ КОМПРОМІСУ

В останні десятиліття міжнародні відносини зазнають серйозних змін. Після закінчення Холодної війни, міжнародне співтовариство все частіше вдається до нетрадиційних механізмів підтримки міжнародної безпеки. Державний суверенітет не може бути абсолютним, під його прикриттям можуть грубо і масово зневажатися права людини. Їх недотримання при потуранні держав набуло широкого поширення. В умовах багатоаспектної глобалізації світу з'являється обґрунтування необхідності міжнародного втручання у справи країни-порушника. Однією з форм втручання виступає гуманітарна інтервенція.

Поняття «втручання» або «гуманітарна інтервенція», було вперше використано в кінці 1980-х рр. професором міжнародного права Паризького університету Маріо Беттаті і французьким політиком Бернаром Кушнером, які наголошували, що заради захисту прав людини, демократичні держави мають право та навіть зобов'язані втручатися у внутрішні справи інших держав, незважаючи на їх суверенітет [5].

Існують різні трактування гуманітарної інтервенції, в тому числі з позиції її теорії. Так, «теорія інтервенції, заснованої на принципах гуманності, визнає право однієї держави здійснювати міжнародний контроль за діями іншої держави в питаннях, що відносяться до її внутрішнього суверенітету, в ситуаціях, що вступають у протиріччя з нормами гуманності».

Також існує визначення гуманітарної інтервенції і в Статуті ООН, в якому зазначається, що: гуманітарна інтервенція – застосування сили або загроза силою, здійснювана державою або групою держав за межами своїх кордонів без згоди країни, на території якої застосовується сила, для запобігання гуманітарної катастрофи або геноциду місцевого населення [4].

Гуманітарна інтервенція є вже протягом багатьох років об'єктом серйозних і суперечливих наукових дебатів. Дебати в першу чергу стосуються легітимності подібних операцій в рамках міжнародного права. Найважливішою проблемою, з якою дослідники стикаються, виявляється колізія між юридичним принципом суверенітету держави і моральним імперативом захисту прав людини. Багато вчених і політичних діячів вважають прийнятним застосування сили державою або групою держав в гуманітарних і справедливих цілях посилаючись на Статут ООН, а також і на міжнародне право [2].

Таким чином, залишається відкритим питання, в яких ситуаціях і чи дозволено взагалі державам або групі держав застосовувати збройну силу, з метою втручання під егідою гуманітарного характеру у внутрішні справи іншої держави порушуючи його суверенітет і основоположні принципи міжнародного права. Право на інтервенцію і концепція державного суверенітету неминуче будуть стикатися. На думку Карін Фірк, можливість колізії між суверенітетом держави і правами людини досить висока, оскільки міжнародне співтовариство готове йти на порушення рівноваги світу з метою примусу дотримання прав людини [3].

На даний момент питання про допустимість і юридичне обґрунтування гуманітарних інтервенцій є відкритим і багато в чому залежить від трактування тих чи інших положень Статуту ООН.

Незважаючи на невирішену правову колізію принципів суверенітету та захисту прав людини, за останні кілька десятиліть було реалізовано низку гуманітарних операцій. Аналізуючи

випадки подібних втручань, можна відзначити, що в будь-якій з країн-об'єктів інтервенції спостерігається активна взаємодія, а часом і зіткнення геополітичних інтересів сусідніх і регіональних держав. Практика показує, що на сучасному етапі гуманітарні інтервенції, здійснювані в тому чи іншому регіоні, найчастіше не досягають поставлених цілей. Спокій в даному районі конфлікту не встановлюється, а втручання «миротворців» призводить до ескалації конфлікту і провалу гуманітарної інтервенція [1, с. 134].

Все вищезазначене дає підстави заявляти про необхідність реорганізації існуючої системи міжнародної безпеки через реформування діяльності ООН, а особлива увага стоїть при цьому приділити Раді Безпеки ООН при врахуванні мінливих геополітичних реалій сучасного світу.

Отже, розвиток і підтримка інституту прав людини міжнародним співтовариством сприяє збільшенню такого явища, як «гуманітарна інтервенція», головним завданням якої є захист населення, а, з іншого боку, дане явище серйозно обмежує і обмежують суверенітет окремої держави в його традиційному розумінні, як невтручання однієї держави у справи іншої.

Список використаних джерел

1. Левенець А. В. Гуманітарна інтервенція як виняток з принципу невтручання у справи держав. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство*. 2019. Т. 24, вип. 1. С. 32–40.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 13.10.2021).
3. Fierke K.M. Diplomatic Interventions. Conflict and Change in a Globalizing World. New York, Palgrave Macmillan, 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/312132128_Diplomatic_interventions_Conflict_and_change_in_a_globalizing_world (дата звернення: 13.10.2021).
4. Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas. Ed. by J.L. Holzgrefe and Robert O. Keohane. Cambridge University Press, 2003. P. 1.
5. Kouchner Bernard: The man behind MSF. URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/406362.stm (дата звернення: 13.10.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

КИРИЧУК ЄВГЕНІЯ ЯРОСЛАВІВНА,
САВЧЕНКО ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: ЦІЛІ Й ПРИНЦИПИ ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Масштабні зміни, що відбулися протягом XX – початку XXI ст. у міжнародній системі, зокрема, припинення протистояння між соціально-політичними системами, встановлення монополярного світового порядку, підвищення рівня загрози регіональній та глобальній безпеці від міжнародного тероризму та організованої злочинності, висвітлено проблеми формування та функціонування системи міжнародної безпеки. Насамперед мова йде як про її теоретичні аспекти, які зачіпають необхідність переосмислення поняття «міжнародна безпека» та проблеми джерел сучасних загроз, так і про роль міжнародних інституцій, статутним і пріоритетним завданням яких є інституційне та функціональне забезпечення міжнародної безпеки.

У зв'язку з цим дуже актуальними є проблеми формування якісно нової системи міжнародної безпеки, що пояснюється не лише її безумовним значенням для збереження людської цивілізації, а й важливим значенням для стабільного функціонування світу. громада в цілому.

У міжнародному праві під безпекою в основному розуміють стан захищеності інтересів держави, групи держав чи міжнародного співтовариства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Забезпечення міжнародного миру і безпеки та запобігання війні є одними з основних завдань міжнародного права. У сучасному взаємозалежному та глобалізованому світі жодна держава не може самостійно гарантувати свою безпеку. Коло загроз міжнародній безпеці постійно розширюється. Поряд із традиційними загрозами, такими як міжнародні конфлікти та зброя масового знищення, з'явилися нові загрози та виклики: тероризм, регіональні та внутрішні збройні конфлікти, організована злочинність. У широкому сенсі загрози міжнародній безпеці також включають економічні та соціальні загрози, включаючи бідність, інфекційні захворювання та екологічні загрози. Це потребує, з одного боку, посилення співпраці між державами, а з іншого – удосконалення існуючої міжнародно-правової бази та вироблення нових норм, орієнтованих на адекватну та ефективну відповідь на ці виклики та загрози. Міжнародна безпека також є передумовою розвитку. Враховуючи це, все більшого значення набуває право міжнародної безпеки та співробітництво держав у цій сфері [1, с. 415].

Під правом міжнародної безпеки слід розуміти сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права у сфері забезпечення міжнародного миру і безпеки, запобігання застосуванню збройної сили, обмеження і скорочення озброєнь.

Право міжнародної безпеки поділяється на два взаємопов'язані нормативні комплекси: норми міжнародного права, спрямовані на забезпечення миру (позитивний аспект), і норми, спрямовані на запобігання війні та збройним конфліктам (негативний аспект).

Принципи і норми, засновані на праві міжнародної безпеки, закріплені в конкретних джерелах міжнародного права. Основним документом є Статут ООН [2], що складає основу сучасного права міжнародної безпеки. У преамбулі формулюється одна з головних цілей – «підтримувати міжнародний мир і безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загроз миру та придушення актів агресії чи інших порушень миру». Також у Хартії закріплені основні принципи міжнародного права, які становлять правову основу права міжнародної безпеки: заборона застосування сили або загрози силою, принцип мирного вирішення спорів і принцип роззброєння.

Поряд зі Статутом у системі джерел права міжнародної безпеки важливе місце займає Декларація про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин, співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. та Заключного акта 1975 р. [3]. Конференція з безпеки та співробітництва в Європі значною мірою пояснила зміст основних принципів права міжнародної безпеки, сформульованих у Статуті ООН. Заключний акт також додав нові принципи (принцип територіальної цілісності, принцип непорушності кордонів та принцип поваги до прав людини), які є надзвичайно важливими для права міжнародної безпеки.

ООН було прийнято низку резолюцій та декларацій, спрямованих на консолідацію правової бази та підвищення ефективності міжнародної безпеки. Важливим є визначення агресії, закріплене в резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1974 року [4]; має значення Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про створення загальної системи міжнародного миру і безпеки 1986 р. [5], а також Резолюція про всезагальний підхід до зміцнення міжнародного миру і безпеки відповідно до Статуту ООН 1987 р., Резолюція Генеральної Асамблеї про закріплення міжнародного миру, безпеки та міжнародної співпраці в усіх її аспектах відповідно до Статуту ООН 1989 р., окремі питання безпеки визначено Декларацією про встановлення фактів ООН у сфері підтримки міжнародного миру і безпеки 1991 р. [6, с. 251].

Особливе значення мають міжнародно-правові документи універсального та регіонального характеру, спрямовані на обмеження, скорочення та ліквідацію озброєнь. На регіональному рівні велике значення мають установчі документи регіональних організацій колективної безпеки та прийняті під їх егідою акти.

Крім нормативної частини, що об'єднує правові норми права міжнародної безпеки, велике значення мають міжнародно-правові інститути та засоби гарантування міжнародного миру і безпеки, зосереджені в рамках універсальної та регіональної системи колективної безпеки.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в процесі історичного розвитку та взаємодії держав останні усвідомлювали необхідність регулювання міжнародних відносин передусім мирними засобами на засадах рівності, справедливості, сумлінного виконання зобов'язань, співпраці та дотримання прав і свобод людини. Але відсутність досконалої системи забезпечення реалізації основоположних принципів і норм права міжнародної безпеки залишає відкритим шлях до пошуку більш ефективних і прогресивних технологій для забезпечення миру, безпеки та виживання, це наявність основних принципів право міжнародної безпеки, що є головною відмінною рисою системи сучасного міжнародного права. Зокрема, системоутворювальну роль у ньому відіграють основні принципи. Тому як науковий, так і практичний інтерес до загальних засад права постійно зростатиме.

Список використаних джерел

1. Дроздова Ю. В. Поняття права міжнародної безпеки. *Часопис Київського університету права.* 2016. № 3. С. 413–417.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: статут від 26.06.1945. Редакція від 16.09.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй: декларація від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
4. Визначення агресії: Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1974. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text
5. Резолюція 41/187 (XLIV) Генеральної Асамблеї ООН «Проголошення всесвітнього десятиріччя розвитку культури» від 08.12.1986. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_716#Text
6. Репецький В. М., Лисик В. М., Микієвич М. М. Міжнародне публічне право : підручник / за ред. В. М. Репецького. 2-ге вид. Київ : Знання, 2012. 437 с.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

КЛИМИШИНА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

З давніх часів вирішення будь-якого конфлікту зброєю чи мордуванням було абсолютно нормальним та законним явищем. Історія налічує тисячі прикладів вирішення конфлікту агресивними способами. З кожним наступним століттям та поколінням поряд із традиційними війнами, збройними нападами з'явились нові загрози: організована злочинність, регіональні та внутрішні збройні конфлікти, тероризм, АТО, ООС та багато інших факторів, які загрожують людству.

А що ж таке взагалі міжнародна безпека? Поняття міжнародної безпеки є досить дискусійним, Васильєв Г.Ю. співвідносить поняття міжнародної безпеки, як відсутність безпосередньої військової загрози [1, с. 158]. Тому можна сказати, що поняття міжнародної безпеки є стан захищеності інтересів держави чи групи держав, міжнародного товариства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Визначаючи поняття даного питання обов'язково потрібно визначити його значення та аспекти. Тому виходячи із зазначеного, право міжнародної безпеки можна виділити на два аспекти:

1) позитивний – норми міжнародного права, орієнтовані на забезпечення миру;

2) негативний – норми, спрямовані на відвернення війни та збройних конфліктів.

На сьогодні, питання про міжнародну безпеку є досить актуальним. У сучасному світі жодна держава не може самостійно гарантувати свою безпеку. З кожним роком спектр загроз міжнародній безпеці постійно розширюється. До поняття загроз міжнародної безпеки слід також віднести соціальні, економічні, екологічні загрози. Досить актуальним на 2021 рік є не тільки питання збройного конфлікту між деякими державами, а й питання щодо соціальної міжнародної безпеки, яка включає у своє розуміння бідність та інфекційні захворювання. З приходом у світ COVID-19 у 2020 році, питання про міжнародну безпеку дещо було поставлене під питання, адже кожен день одночасно по всьому світі вмирають тисячі людей. Тому тепер можна поставити питання, а чи тільки зброя може знищити все людство?

Розкриваючи зміст питання міжнародної безпеки неодмінно потрібно зазначити про систему та складові міжнародної безпеки. Систему міжнародної безпеки складають такі складові, а саме:

– політика, яка регулює питання гарантії миру як для окремої країни, так і всієї світової спільноти;

– відносини у сфері економіки, політики, соціально та військового спрямування, конфлікти та сутички;

– умови, які необхідні для існування і функціонування держав, забезпечення їхнього повного суверенітету та рівноправних відносин з іншими країнами;

– метод захисту безпеки громадян, суспільства та національних інтересів держав.

Неодмінно потрібно зазначити про моделі міжнародної безпеки. Для прикладу будуть слугувати більшість цивілізованих та стабільних країн світу, які входять до світового форуму G20.Такий науковець та доктор політичних наук Коломієць О.В. поділив моделі міжнародної безпеки таким чином: «Англосаксонська модель «світового панування» – представниками даної моделі є США та Великобританія. Дані моделі притаманні принципи дипломатії, співробітництва, міжнародно-правове врегулювання проблем. Наступна модель «Безпекова модель «регіонального лідерства» – представники Франція, РФ, Японія, Бразилія. Модель «ядерного стримування» Китаю та Індії, дотримуються певної стратегії «ядерного стримування». Наступна модель міжнародної безпеки нейтральна модель безпеки, її представниками є країни Швейцарія, Швеція, Фінляндія. Даної моделі особливістю є політика неприєднання до військово-політичних блоків і нейтралітету. І нарешті колективна модель безпеки (Німеччина, Італія, Польща, Румунія та ПАР) [2, с. 23]. Дані моделі свідчать про високо розвиненість та готовність до будь-яких агресивних нападів в їхню сторону. Щодо Української моделі безпеки виникають дефініції та суперечки, адже Україна перебуває у складному періоді, тому її досить важко віднести до вищезазначених моделей міжнародної безпеки. Відмова України від ядерної зброї 1996 року зробила державу значно слабшою та в майбутньому спричинила важкі наслідки, які ще тривають нині. Найважчим роком для України виявився 2014 рік, коли країна-агресор напала на територію України та анексувала АР Крим, сплинуло сім років, а військові напади так і тривають на сході України.

Підсумовуючи вищесказане, можна зауважити, що тема міжнародної безпеки буде актуальною завжди. Міжнародна безпека є важливим фактором для усіх країн світу. Для української держави сучасні трансформації політики, обумовлюють необхідне формування безпеки та взаємодії з міжнародними системами безпеки. Отже, удосконалити систему безпеки України й убезпечити захист інтересів держави потрібно негайно створити могутню армію.

Список використаних джерел

1. Васильєв Г. Ю. Підтримка міжнародної безпеки-глобальна проблема людства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого.* 2014. № 2(21). 158 с.
2. Коломієць О. В. Особливості системи міжнародної безпеки в умовах глобалізації: автореферат. Одеса, 2015. 23 с.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

КОПИЦЯ АЛІНА ІГОРІВНА,
ЛЕВИЦЬКА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Стрімкий розвиток інформаційних цифрових технологій у світі та масова комп'ютеризація, які спостерігаються суспільством останнє десятиріччя, покликані значно спростити життя сучасній людині. Однак позитивний вплив промислової революції супроводжується також і динамічним розвитком нового виду протиправних діянь – кіберзлочинів, які з кожним роком стають дедалі масовішими і небезпечнішими.

Яскравим прикладом такого масштабного кіберзлочину є атака вірусом Petya в 2017 році. В ході якої були уражені великі енергетичні компанії, українські банки, електронні системи аеропортів Харкова та "Бориспіль", Чорнобильської АЕС, урядові сайти, київський метрополітен та інші. За даними експертів Міжнародного валютного фонду, економічні втрати від атаки вірусу Petya становили майже 850 млн доларів. Водночас більшість заяв постраждалих компаній до кіберполіції про втрату даних залишились без відповіді, адже знайти та притягти до відповідальності зловмисника виявилось неможливим. [1]

На сучасному етапі розвитку українського кіберпростору, правове підґрунтя інформаційної безпеки створюють, перш за все, Конституція України, Кримінальний кодекс, закони України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних система», «Про національну безпеку України» та інші. Крім того, було прийнято Доктрину інформаційної безпеки України, ратифіковано Конвенцію Ради Європи про кіберзлочинність та рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про Стратегію кібербезпеки України» від

26.08.2021 р. Відповідно до останнього нормативно-правового акту пріоритетом забезпечення кібербезпеки України є європейська та євроатлантична інтеграція у цій сфері.

Україна у сфері кібербезпеки планує забезпечити поглиблення євроінтеграційних процесів шляхом уніфікації підходів, методів і засобів забезпечення кібербезпеки з усталеними практиками ЄС і НАТО, вжиття інших узгоджених з ключовими іноземними партнерами заходів, спрямованих на посилення кіберстійкості України, розвиток спроможностей національної системи кібербезпеки та захист національних інтересів у кіберпросторі [2].

Крім того, одними з основних напрямків розвитку кіберсфери на міжнародному рівні є налагодження кібердипломатії у частині спільної координації заходів з протидії кіберінцидентам, запровадження практики спільних заяв про масштабні кібератаки проти України та США, а також боротьба з вимагачами, які діють у кіберпросторі. Україна підтримує започатковану США ініціативу Counter Ransomware Initiative і готова координувати зусилля основних суб'єктів кібербезпеки для ефективної протидії таким злочинцям. Перспективним для ефективного реагування на кіберзлочини є створення певного специфічного виду кібервійськ, які по суті будуть перейняттям успішного досвіду заходів кібероборони реалізованих в США.

На сучасному етапі міжнародної співпраці вже існує практика спільних заяв США із союзниками щодо масштабних кібератак. Україна також має досвід спільного розслідування та реагування на подібні кіберінциденти та кібератаки на міжнародному рівні. Зокрема, було проведено кілька спільних операцій кіберкомандування США та Міністерства оборони України.

Учасники 4-го Кібердіалогу Україна-США розглянули питання методології оцінки кіберзагроз, протидії ramsomware-атакам, можливостей поглиблення обміну інформацію про кіберінциденти між міжнародними партнерами, розробки міжнародних стандартів відповідальної поведінки в кіберпросторі, зокрема щодо атрибуції кібератак, перспектив прийняття конвенції про кіберзлочинність на рівні ООН.

За результатами зустрічі до кінця 2021 року планується укладення угоди, яка регулюватиме обмін досвідом та інформацією щодо протидії агресії Російської Федерації у кіберпросторі, а також розробки спільних протоколів дій. Крім того, майбутня угода передбачатиме побудову платформи взаємообміну інформацією про кіберінциденти в інтересах системи управління та спільні дії щодо захисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, а також надання нашим партнерам відповідної інформації для покращення системи реагування на кіберінциденти. Важливою частиною цієї угоди стане питання обміну досвідом у рамках системи управління ризи-

ками (Risk Management), що дозволить забезпечити національну стійкість України та використання досвіду США з організації взаємодії у сфері кібербезпеки з приватним сектором. В результаті планується реалізація конкретних проєктів міжнародної технічної допомоги щодо побудови мережі галузевих і регіональних операційних центрів безпеки (Security Operation Centre) та команд реагування (CSIRT), які передбачені Стратегією кібербезпеки України та формування за допомогою США кадрового потенціалу з кібербезпеки шляхом проведення навчальних курсів на базі CISA, тренінгів, спільних навчань.

Підсумовуючи вищевказане, можна зазначити, що міжнародна співпраця України у сфері кібербезпеки та кіберзахисту є важливою складовою та перспективним напрямком розвитку для ефективного забезпечення не лише національної безпеки нашої держави, а і безпеки європейської та загалом глобальної. Стрімкий розвиток інформаційних цифрових технологій несе не тільки користь комп'ютеризації промислової ланки, а й загрозу безпеці як цілого суспільства та держави, так і окремих громадян. Лише спільними силами можливо протидіяти кіберзагрозам шляхом вироблення єдиних підходів в боротьбі з ними, оперативного реагування та цілковитої співпраці.

Список використаних джерел

1. Газізова Ю. Кіберзлочинність в Україні. Ера цифрових технологій – ера нових злочинів. *Юрист&Закон*. 2020. URL: http://surl.li/aqgyo
2. Рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про Стратегію кібербезпеки України» від 26.08.2021 р. URL: http://surl.li/aqgxi
3. Демедюк С. Необхідно підвищити рівень українсько-американського діалогу у сфері кібербезпеки. URL: http://surl.li/aqgzd

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

МАСЛОВСЬКА ТЕТЯНА ПАВЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ СИЛИ У КІБЕРПРОСТОРІ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Таке визначення, як кібервійна має співзв'язок з такими поняттями як кібервійна, кібератака кібероперація та кіберзлочин.

Для того, щоб якомога краще зрозуміти вище згадані терміни, можна звернути увагу на думку Ендрю Стормсома. Це фахівець

з інформаційних технологій та безпеки. Він пропонує префікс «кібер» видалити і застосовувати ті ж рішення, які повинні бути використанні в класичному кримінальному праві [1].

Звертаючи вашу увагу, автор наголошує на тому, що неможливо уявити будь-який акт кібервійни, який також не буде порушенням чинних законів. Тобто, кібервійна завжди є кіберзлочином, але не кожен кіберзлочин може бути визнаний актом кібервійни.

Неможливо не згадати українських вчених, а саме О.О. Мережко, який зазначає, що у міжнародному праві немає ясних та певних критерій, які допомогли б відділити акти звичайного комп'ютерного хуліганства від таких нападів, які завдяки своїй серйозності мають характер збройного нападу надержаву, або є початком збройної агресії проти певної держави [4, с. 151].

Щодо норм сучасного міжнародного права, точніше Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що торкається саме захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I від 08.06.1977 року), в період збройних конфліктів нападами визначаються: «акти насильства щодо противника незалежно від того, здійснюються вони під час наступу чи оборони» (ст. 49) [3].

Цей протокол розповсюджує свою дію на всі об'єкти та напади, незалежно від того, де вони розташовуються або здійснюють свою діяльність. До того ж, у 1977 р. Такого поняття, як кіберпростір формально враховано не було у положеннях цієї статті та самого поняття до того ж не існувало.

Займатися такою діяльністю можуть не тільки певні особи, групи чи організації (включаючи терористичні), а навіть й держави або коаліції держав. Кібернетичні атаки можуть здійснюватися як з іншими нападами так і окремо, що беззаперечно загрожує суверенітету та безпеці держави.

За суб'єктним складом кібернетичні напади можна класифікувати на:

1) атаки, які здійснюються або фізичними або юридичними особами, їх об'єднаннями чи державами проти фізичних чи юридичних осіб або їх об'єднань;

2) атаки, які здійснюються особами юридичними та фізичними, а також їх об'єднаннями самостійно чи за участі (сприяння, фінансування) держави проти держав чи міжнародного правопорядку;

В цих атаках мають місце факти вчинення кіберзлочинів. Вони наносять значну шкоду або навіть спричиненюють смерті людей, пошкодження чи знищення окремих об'єктів. Внаслідок таких атак можуть бути виведені із ладу навіть об'єкти критичної інфраструктури з масштабними і серйозними наслідки;

3) атаки здійснюються спеціальними підрозділами держави проти інших держав чи міжнародного правопорядку або збройними силами.

Тобто, тут йдеться про те, що коли здійснюються такі атаки, то їх можна віднести до міжнародного кібернетичного нападу.

За допомогою звичаїв та основних принципів міжнародного права можна регулювати кіберпростір, тим самим забезпечивши кібербезпеку.

Принцип суверенної рівності держав – один із основних та важливих. В ньому йдеться про те, що абсолютно люба держава володіє юрисдикцією та владою в межах своєї території, а відповідно і інфраструктури інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ), що розташована на ній. Цей принцип зобов'язує держав до відповідальності, а саме, які-небудь атаки проти інших країн чи інституцій, які б могли порушити міжнародне право, не було організовано чи здійснено з її території [2].

Неможливо не виділити принцип добросусідства (ст. 74 Статуту ООН), який також покладає певні зобов'язання на кожну державу, а саме не дозволяє використовувати власну територію для таких дій, які суперечать правам інших держав [3].

Далі можна виділити принцип «не завдавати шкоди», саме в Стокгольмській декларації 1972 р. отримав нормативне закріплення, а також декларації Ріо 1992 р. та існує як звичаєва норма.

Важливого значення набув принцип належної добросовісності, який регулює кіберпростір, а також забезпечує кібербезпеку, саме цей принцип застосовується для боротьби з фінансуванням тероризму та самим тероризмом [2].

Отже, принципи є важливим елементом у міжнародному праві, які забезпечують кібербезпеку. Знову повертаємося до О.О. Мережка, а саме до монографії «Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права». Вчений звертає нашу увагу на проект Конвенції про заборону використання кібервійни в Інтернеті. В ст.1 проекту йдеться про наступне визначення: «кібервійна – використання Інтернету й пов'язаних з ним технологічних та інформаційних засобів однією державою з метою заподіяння шкоди військовій, технологічній, економічній, політичній та інформаційній безпеці та суверенітету держави».

«Інтернет є спадщиною людства, яке використовується тільки в мирних цілях», – так зазначає Олександр Олександрович.

До того ж, американська транснаціональна компанія Cisco формулює кібервійну як Інтернет-конфлікт, який передбачає проникнення у комп'ютерні системи та мережі інших країн.

Також потрібно розглянути норми міжнародного права, які використовуються для регулювання засобів здійснення кібернападів або за допомогою кібернетичної зброї.

Каберник В. – начальник відділу перспективних науково-освітніх розробок Управління інноваційного розвитку Росії, звертає увагу на те, що кіберзброєю є різні технічні та програмні засоби, які спрямовують свою діяльність на експлуатацію вразливостей у системах передачі та обробки інформації або програмно-технічних системах (віруси типу Flame, зомбімережі, DOS і DDOS-атаки).

Якщо держава застосовує кібернетичну зброю, то це можна віднести до міжнародного злочину агресії. Найбільш тяжкі міжнародні злочини – це певні міжнародні правопорушення, які загрожують знищенню існуючого міжнародного порядку, порушують права та інтереси всього світового співтовариства, як правило вчиняються з неправомірним застосуванням збройних сил, інших неправомірних примусових заходів, ставлять під загрозу існування держави тощо.

Тому, якщо кібератака включає здійснення дій, передбачених кримінальним і міжнародним правом, такі діяння можуть бути кваліфіковані як кіберзлочини та міжнародні кібернетичні злочини відповідно.

Список використаних джерел

1. Bradley T. When is a Cybercrime an Act of Cyberwar? URL: https://www.pcworld.com/article/250308/when_is_a_cybercrime_an_act_of_cyberwar_html (дата звернення: 03.11.2021)
2. Matthias C. Kettemann. Ensuring Cybersecurity through International Law. URL: https://www.jstor.org/stable/26296737?readnow=1&refreqid=excelsior%3A6fb9e65c043f51fa573028c4c61c9e93&seq=4#page_scan_tab_contents (дата звернення: 03.11.2021).
3. Summary of relevant aspects of Corfu Channel case (Merits). URL: https://www.iilj.org/wpcontent/uploads/2016/08/Summary-of-and-extract-from-Corfu-Channel-Case-United-Kingdom-v-Alb ania.pdf (дата звернення: 03.11.2021).
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол від 08.06.1977р.). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 03.11.2021).
5. Мережко О. О. Проблеми теорії міжнародного публічного і приватного права. Київ : Юстиниан, 2010. 320 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

СЕКЦІЯ 11

МІЖНАРОДНЕ МОРСЬКЕ ПРАВО

МОКРЯНСЬКА АНАСТАСІЯ ПАВЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІСЦЕ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНІЙ МОРСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ (ІМО)

Досліджуючи питання Міжнародної морської організації варто спочатку зауважити, що одним із засобів регулювання морського міжнародного права являється прийняття конвенцій на дипломатичних конференціях, що входить до повноважень ІМО. Ця спеціалізована установа ООН, яка була утворена 6 березня 1948 року, спрямовує свою діяльність на скасування дискримінаційних дій, які зачіпають міжнародне торговельне судноплавство і регулює прийняття стандартів по забезпеченню безпеки на морі і запобіганню забруднення з суден довкілля, в першу чергу, морського [4, с. 133–134].

Конвенції прийняті ІМО можуть застосовуватись до суден на загальних підставах у вигляді проведення перевірок органами державного портового контролю або контролю з боку держави прапора. Щоб конвенція набрала чинності потрібно аби її ратифікувала або іншим прийнятним юридичним способом схвалила визначена кількість державою [1, с. 235].

Якщо говорити про компетенцію правового регулювання ІМО, то потрібно зазначити, що вона включає: проектування і будівництво суден та конструювання і експлуатацію суднових систем і обладнання; кораблеводіння, зв'язок, пошук і рятування на морі; безпечне перевезення всіх типів вантажів і контейнерів; забезпечення готовності боротьби з масштабним забрудненням і забрудненням з суден; запобігання тероризму, актам незаконного втручання у функціонування об'єктів морської інфраструктури, а також піратству; підготовку моряків та виконання ними функціональних обов'язків на всіх типах суден та інше [2, с. 6–10].

У 1994 році Україна також стала членом Міжнародної морської організації. Одним з головних мотивів була участь у правотворчій діяльності, тому що вплив її актів на міжнародно-правові умови функціонування морського комплексу держави є незаперечним і значним.

Участь України в роботі ІМО має велике практичне значення. Одним із важливих питань на сьогоднішній день є належна імплементація її інструментів. Забезпечення безпеки в українських портах, плавання у водах, що перебувають під її юрисдикцією, спрощення формальностей, пов'язаних із прибуттям або відправленням суден і вантажу, слугують важливою запорукою подальшого зміцнення потенціалу України, як транзитної держави.

Україна також пропонує у рамках ІМО пропозиції, спрямовані на боротьбу з піратством. Ця проблема також є актуальною, адже зараз Організація вживає заходи щодо боротьби з піратством та збройними пограбуваннями суден.

Іще одним важливим напрямком діяльності України в ІМО являється захист прав і законних інтересів моряків. Наша країна посідає провідне місце серед держав, які готують працівників для міжнародного судноплавства [3, с. 32–42].

Але щоб захистити права моряків на міжнародній арені, потрібно спочатку прибрати корупцію, яка є в самій країні. Країна намагається знайти шляхи вирішення. 11 лютого 2021 року було піднято питання щодо корупції в морській галузі, а також підвищення цін у системі дипломування та сертифікації фахівців. Представники «Українського об'єднання моряків» висловилися проти корупції в системі дипломування моряків, незахищеності електронного кабінету моряка, а також з вимогою внесення змін до Кодексу торговельного мореплавства України, при дотриманні яких вони зможуть отримувати повторне підтвердження дійсності дипломів без складання іспитів у державних кваліфікаційних комісіях. Також моряки передали звернення до керівництва держави із закликом посприяти вирішенню зазначених проблем. Але чітких заходів поки з боку держави так і не було [5].

Отже, Україна намагається приводити свої національні стандарти у відповідність з міжнародними, а також вносити відповідні корективи щодо комфортного функціонування країни в морській сфері. Міжнародна нормативно-правова система далека від досконалості. Головна ціль галузі морського права – продуктивна боротьба з проблемами, які ІМО намагається вирішити. Але вдале вирішення усіх питань навряд чи буде досягнутою у близькому майбутньому. А невдалі спроби можуть призвести до подвоєння витрат та даремний сплив часу.

Список використаних джерел

1. Білляр К. Л. Загальна характеристика правотворчої діяльності Міжнародної морської організації (ІМО). *Часопис Київського університету права НАН України*. 2015. 293 с.

2. Білляр К. Л. Роль Міжнародної морської організації (ІМО) у вирішенні соціальних проблем моряків. *Актуальні проблеми правознавства та міжнародних відносин : Ювілейний збірник факультету правознавства та міжнародних відносин Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі* / Міністерство фінансів України : УДУФМТ, 2010. 245 с.
3. Билляр К. Создание Международной морской организации (ІМО) и ее задачи в современных условиях. *Закон и Жизнь : Международный научно-практический правовой журнал*. 2015. 182 с.
4. *Гуменюк Б. І.* Міжнародна морська організація. Українська дипломатична енциклопедія : у 2-х т. Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. К. : Знання України, 2004. 812 с.
5. Шляхи вирішення проблем моряків. URL: https://khoda.gov.ua/shljahivir%D1%96shennja-problem-morjak%D1%96v-napracovuvatimut-razom-z-oblasnoju-vladoju-

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ЛЕЩЕНКО ЛІНА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ БЕЗПЕКИ МОРЕПЛАВСТВА

Сучасний етап розвитку світової спільноти відомий процесами глобалізації міжнародних відносин, формування спільних економічних, правових, інформаційних просторів тощо.

Проблема забезпечення безпечного судноволодіння сьогодні є пріоритетною для морського транспорту, оскільки від її успішного вирішення залежить захист життя і здоров'я членів екіпажу, збереження транспортних засобів і вантажів. Ця проблема вже давно змінилася з національної на міжнародну. Численні аварії в океанських водах забрали життя багатьох людей, завдали екологічної шкоди та численних збитків судновласникам.

У час бурхливого технологічного розвитку, масштабування суден, стрімких рейсів у багатьох частинах Світового океану, потреба в міжнародно-правовому регулюванні безпеки мореплавства стає все більш важливою.

Забезпечення безпеки плавання – це комплекс заходів, пов'язаних із досягненням необхідного рівня надійності та живучості судна, забезпеченням його безпечної експлуатації в Світовому океані. Для належного виконання цих заходів було створено декілька конвенцій.

Найголовніший морський документ, який містить вимоги до конструкцій, обладнання та постачання морських суден – це Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 року (International Convention for the Safety of Life at Sea – СОЛАС). Вимог конвенції повинні дотримуватися всі судна, які здійснюють міжнародні рейси, в тому числі й пасажирські та вантажні. Ця конвенція містить 13 статей і Додаток, який складається з 12 глав.

Міжнародний кодекс з управління безпечною експлуатацією суден і запобігання забруднення було прийнято Асамблеєю ІМО в 1993 році. Щоб зрозуміти важливість цього Кодексу та зробити його обов'язковим до застосування, було включено главу IX «Управління безпечною експлуатацією суден» у Додаток до SOLAS-74. Його головне призначення – забезпечення безпеки на морі, запобігання нещасним випадкам або загибелі людей та зменшення заподіяння шкоди навколишньому середовищу, включаючи морське середовище та майно [1, с. 245–249].

Проаналізувавши вищевказане джерело, можна виділити декілька чинників, що визначають умови безпеки мореплавства:

1) інструкції щодо проектування, будівництва та обладнання морських суден;

2) порядок, що пов'язаний з експлуатацією судна;

3) порядок організації пошуково-рятувальних робіт;

4) про організацію розслідування морських аварій та інспекцій у портах [2, с. 445].

Незважаючи на загальні зусилля щодо забезпечення безпеки на морі, статистика не свідчить про щорічне зниження кількості аварій на морі на початку XXI століття, порівняно з попередніми десятиліттями [3, с. 173].

Як свідчать факти, більшість морських аварій відбувається через помилки, недбалість, недостатню дієздатність капітана та екіпажу судна. Тому людський фактор є важливим елементом у системі заходів щодо забезпечення безпеки мореплавства. Відповідно до міжнародних вимог судно має бути оснащене екіпажем відповідної кількості та кваліфікації. Тому Міжнародна конвенція про підготовку та дипломування моряків та несення вахти 1978 року встановлює конкретні вимоги до віку, стану здоров'я та кваліфікації суднового персоналу [4].

Для забезпечення безпеки судноплавства в майбутньому необхідно проводити ретельне розслідування кожної морської аварії. Ця вимога закріплена в SOLAS 74/78, яка зобов'язує уряди розслідувати будь-яку морську аварію, що сталася на будь-якому з його суден і передавати інформацію про результати такого розслідування в ІМО.

Отже, сьогодні досягнення та розвиток безпеки мореплавства забезпечується прийняттям комплексу міжнародно-правових

та національних правових стандартів і процедур, конвенцій, кодексів, меморандумів, які встановлюють відносно жорсткі вимоги. Безпека мореплавства повинна завжди займати перше місце у житті кожного моряка. Тому всі, хто колись пов'язали своє життя з морем, повинні неухильно дотримуватися всіх пунктів, прописаних у кожній конвенції.

Список використаних джерел

1. Борисова Л.Ф. Анализ причин столкновения судов и проблемы безопасности мореплавания. *Наука и образование* : *материалы междунар. науч.-техн. конф.* Мурманск : МГТУ. 2004. Ч. 5. С. 24–249.
2. Боброва Ю. В., Гуцуляк В. Н., Колодкин А. Л., Мировой океан. Международно-правовой режим. Основные проблемы. М. : Статут, 2007. 637 с.
3. Анцелевич Г. А. Международное морское торговое право : учебное пособие. Киев : Слово, 2003. 560 с.
4. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text (дата звернення: 10.11.2021).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ПУСТОВОЙТЕНКО АНАСТАСІЯ ОЛЕГІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ АНТАРКТИКИ

В умовах поширення тенденції зі зміни світових кліматичних умов, спричинених настанням глобального потепління, що, на думку більшості науковців, стало результатом людської діяльності,виникла необхідність у розробленні ефективних механізмів з метою зменшення загрозливих масштабів поширення такої проблеми людства. Оскільки екологічні проблеми завжди мають світовий характер,а отже є спільними для вирішення не окремих держав, а насамперед міжнародних спільнот, саме тому в рамках вивчення міжнародного права досліджувана тема є досить актуальною.

Слід зазначити, що саме з ціллю розроблення спільних заходів задля стримуванню глобального потепління, з 1 по 12 листопада 2021 року у Глазго розпочала свою роботу Міжнародна конференція, присвячена кліматичним змінам, що проводиться під егідою ООН. Кінцевим результатом проведення такого масштабного заходу є намір учасниками, які представляють близько 200 країн, в тому числі і Україну, досягти мети Паризької

угоди 2015 року стосовно недопущення станом на 21 століття різкого підвищення температур, більш ніж на 1,5–2 градуси за Цельсієм, що у свою чергу може стати причиною початку катастрофічного руйнування екосистеми.

В межах обраної тематики, варто зазначити,що міжнародний правовийрежим Антарктики поширюється не лише на материк Антарктиду, площею приблизно 14 млн км^2, але й на острови, льодовики та моря, які прилягають до материка. Слід зазначити,що оскільки правовий режим такоїтериторії є особливим, саме тому підлягає нормативному визначеннюне єдиним міжнародним договором, а цілою системою міжнародних актів,зокрема конвенціями,протоколами та рекомендаціями, що деталізують його базові положення та встановлюють окремі режими Антарктики по конкретних напрямках здійснення нею певних видів діяльності.

Основним джерелом у системі актів, що визначають правовий режим Антарктики є Договір про Антарктику, підписаний та укладений 1 грудня 1959 року у м. Вашингтоні, проте був визнаний 1961 року, після його ратифікації 12 країнами, згодом до положень цього акту приєдналась і Україна. Відповідно до ст. 1 зазначеного Договору, Антарктика може використовуватися лише з мирною метою, саме тому забороняється створювати військові бази, укріплення, здійснювати маневри військового характеру, випробовувати зброю, тобто передбачається функціонування Антарктики як демілітаризованої зони [1, ст. 1]. Положення Договору також закріплюють за нею статус нейтралізованої території, саме тому Антарктика є без'ядерною територією, на якій не можуть проводитись будь які випробування із ядерною зброєю, а також на територію якої забороняється викидання радіоактивних відходів. Крім того,гарантується свобода у проведенні різних наукових досліджень та здійсненнядіяльності в цілях міжнародного співробітництва. Слід зазначити, що цим Договором також визнається територіальна недоторканність Антарктики, тобто жодна з країн – підписантів договору не можуть претендувати на її територію та здійснювати посягання на неї, допоки такий нормативний акт зберігає свою чинність.

Варто звернути увагу і на недоліки даного Договору: відсутність вимог, що стосуються відмови державвід тих претензій на територію, які вони мали до моменту набрання чинності Договором про Антарктику, тобто до 1961 року; Договір не стосується тих вимог, що засновані на діяльності держав на території Антарктики; крім того, Договір не передбачає права на визнання чи не визнання інших претензій на території.

Іншими системоутворюючими нормативними актами, які визначають режим Антарктики виступають: Конвенція про

збереження антарктичних тюленів від 1971 р., Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р., що регулюють основні питання збереження та охорони флори, фауни на такій території; Протокол про охорону навколишнього середовища 1991 р., а також рекомендації Консультативних нарад держав, які є сторонами Договору.

Аналізуючи положення Протоколу про охорону навколишнього середовища, слід звернути увагу на тому, що такий акт закріпив за Антарктикою природно-заповідний статус, а такожвстановив за країнами, які приєднались до Протоколу, відповідальність за охорону її навколишнього природнього середовища [2, ст. 2]. Саме з цією метою було створено Комітет з охорони навколишнього природнього середовища, що стало суттєвим доповненням до Протоколу, також Секретаріат Антарктичного договору. Крім того, на території дії Договору про Антарктику, а також відповідного Протоколу, заборонено видобувати корисні копалини та розробляти родовища, окрім проведення досліджень в наукових цілях.

Відповідно до ст. 2 Конвенції про збереження антарктичних тюленів від 1971 р. була закріплена домовленість стосовно обмеження громадянами країн – учасників Конвенції, а також суден, що проходять під їх прапорами, права виловлювати тюленів, тобто передбачається існування спеціального дозволу на їх вилов та забій, але в обмеженому обсязі [3, ст. 2].

Отже, врегулюванню питання міжнародно-правового статусу Антарктики повинна надаватись значна увага, адже від цього залежить власне діяльність країн, що є учасниками Договору про Антарктику, у тому числі й України.Саме тому вагомим здобутком стало створення Договору про Антарктику задля забезпечення наукових досліджень і збереження миру на континенті.

Список використаних джерел

1. Договір про Антарктику від 01 грудня 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_224
2. Протокол про охорону навколишнього середовища до Договору про Антарктику від 04 жовтня 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_645
3. Конвенція про зберігання тюленів Антарктики від 01 червня 1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_477

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

СЕКЦІЯ 12

МІЖНАРОДНЕ ПОВІТРЯНЕ ТА КОСМІЧНЕ ПРАВО

ДАНІЛЕЙКО ПОЛІНА МАКСИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВ ЗА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОСМОСІ

Досліджуючи питання міжнародно-правової відповідальності держав за діяльність у космосі я опиралася на положення двох основних документів, які на данний час регулюють цю проблему: Договір про космос 1967 року та Конвенцію про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічним об'єктам 1972 року.

Досліджуючу данне питання, ми можемо говорити про два види відповідальності у космічному праві: політичну та матеріальну [4, с. 5].

Політична відповідальність настає для держав, які беруть участь у правових відносинах, пов'язаних з використанням космічного простору, небесних об'єктів , включно Місяць. Суть політичної відповідальності полягає у дотриманні загальних принципів міжнародного права та норм міжнародного космічного права. Матеріальна відповідальність означає, що держави-учасниці несуть матеріальну відповідальність за заподіяні збитки космічним об'єктам, їхнім складовим частинам на Землі, космічному чи повітряному просторі, включаючи Місяць та інші небесні тіла, зокрема під час здійснення запуску.

Договір про космос встановлює основні принципи відповідальності держав за їхню національну космічну діяльність. Згідно з договором держави несуть відповідальність за здійсненнями діяльності, пов'язаної із взаємодією на Місяці та інших космічних об'єктів, при чому неважливо здійснюється вона урядовими органами чи неурядовими юридичними особами. Оскільки відповідальність за діяльність останніх несе держава, до якої вони належать, то вона має забезпечити постійний нагляд, тобто, слідкувати, щоб їх діяльність не виходила за дозволені межі Договору. Держава, яка здійснює запуск певного космічного об'єкта несе абсолютну відповідальність за виплату компенсації за шкоду, яку було заподіяно об'єктом на

поверхні Землі або повітряному судну в польоті. Держава, якій було заподіяно шкоду іншою державою, яка здійснювала запуск, може висунути претензію про виплату компенсації за заподіяння їй такої шкоди. Така претензія пред'являється дипломатичними каналами. Якщо такі держави не мають між собою дипломатичних зв'язків, то держава, якій заподіяну шкоду може звернутися з проханням про винесення претензії до іншої держави, яка в таких зв'язках перебуває, або шляхом пред'явлення через Генерального секретаря ООН [4, с. 52]. Згідно зі статтею 10 Конвенції про відповідальність держава, що постраждала, має певні строки подання відповідної претензії, а саме мова йде про строк тривалістю в один рік з моменту безпосереднього вчинення правопорушення і нанесення певної шкоди, або ж рік з моменту виявлення держави, яка нанесла збитків, якщо не було можливим встановлення такого факту, і також нараховується один рік з моменту виявлення державою такої шкоди, оскільки вона могла і не знати про це.

Якщо проблеми не вдалося врегулювати шляхом дипломатичних переговорів, то створюється Комісія з розгляду претензій. Комісія складається з трьох членів, які призначаються відповідним чином: 1 – від держави-позивача, 2 – держави-відповідача, 3 – спільно обома державами (голова Комісії). У випадку, коли неможливо дійти згоди у призначенні голови Комісії, будь-яка з держав має право звернутися до Генерального секретаря ООН, який на їх прохання може призначити голову Комісії на власний розсуд.

Комісія розглядає претензію та визначає суму компенсації, якщо остання буде призначена. Компенсація, яка виплачується за шкоду, визначається відповідно до норм міжнародного права і принципів справедливості, щоб забезпечити повноцінне відшкодування шкоди та відновити становище, яке панувало до заподіяння.

Стаття 19 Конвенції про відповідальність регламентує, що рішення Комісії може бути як обов'язковим так і мати виключно рекомендаційний характер, яке сторни мають розглчдати у дусі доброї волі. Рішення спору повинне виноситись у якнайкоротший час, але не пізніше року з моменту її утворення, проте Комісія може продовжити такий строк. Коли рішення все ж таки було прийнято, члени Комісії мають передати завірену копію кожній державі-учасниці і Генеральному секретареві ООН. У законодавствах деяких держав міститься положення про те, що недержавні організації можуть відшкодовувати суму компенсації, які виплатила держава за завдану шкоду. Проте, національне законодавство встановлює певні обмеження страхування максимальним розміром суми, яка, у свою чергу, може бути рівнозначною до максимально необхідної суми страхування відповідальності. Але таке страхування може і не

мати місця у випадку, коли держава навмисно скоїла правопорушення або нанесла певних збитків. Конвенція не поширює свою дію у випадку, коли держава нанесла шкоду фізичним чи юридичним особам, які отримали від неї компенсацію. Регулювання такого роду правовідносини — внутрішня справа держави. Норми національного законодавства врегульовують усі питання з цього приводу, а саме, що стосується руху отриманої суми: процедура їх передачі державою фізичним чи юридичним особам, а також, у випадку, коли потерпілих декілька, врегульовуються питання щодо розподілу коштів між ними.

Держава несе відповідальність і за дії своїх юридичних осіб, які виступають від свого імені, та за нанесену шкоду космічним об'єктам, що є власністю окремих юридичних осіб — ці питання належним чином залишаються не врегульованими [5, с. 41].

Окрему увагу варто приділити питанням взаємної відповідальності держав, які спільно нанесли шкоду. Так, стаття 5 Конвенції про відповідальність зазначає, що дві або більше держави, які спільно проводять запуск космічного об'єкта, несуть солідарну відповідальність за будь-якого виду завдану шкоду. Зміст другого пункут цієї статті містить положення про те, що держави, які спільно несуть відповідальність, можуть укладати угоду про розподіл фінансових зобов'язань між собою. Однак, така угодня ніяк не впливає на право постраждалої держави вимагати повної компен-сації чи то від союзу держав-порушників, чи будь якої з держав запуску, які несуть солідарну індивідуальну відповідальність.

У разі заподіяння шкоди космічним об'єктом однієї держави космічному об'єкту іншої доведення вини держави-відповідача лежить на держаі-відповідачі, оскільки це в її інтересах.

Отже, ми розглянули підстави, за якими держава зобов'язана нести відповідальність, проблеми відповідальності та порядок визначення та виплати компенсації постраждалій державі.

Список використаних джерел

1. Договір принципах діяльності держав з дослідженню та використання космічного простору, включаючи Місяць, і інші небесні тіла від 27 січня 1967 г.
2. Конвенція про міжнародної відповідальності за збитки, заподіяний космічними об'єктами від 29 березня 1972 р.
3. Андрушко І. П. Космічне право України: проблеми становлення та розвитку. К. : Юрид. думка, 2006. 192 с.
4. Баймуратов М. О. Міжнародне право. Харків : Одісей, 2002. 672 с.
5. https://space.com.ua/2019/11/19/mizhnarodne-kosmichne-pravo-hto-nese-vidpovidalnist-za-robotu-privatnih-kompanij-2/

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

КОРОЛЬ АНАСТАСІЯ РОМАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА

В сучасних умовах міжнародно-правові відносини у сфері використання і дослідження космічного простору регулюються міжнародним космічним правом. Основними його джерелами є, в першу чергу, ряд резолюцій Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, міжнародних договорів і угод [1]. Однак до сьогодні в рамках даної правової галузі є ряд невизначеностей, необхідність в усуненні яких буде рости з подальшим розвитком космонавтики. Як і у будь-якої іншої галузі міжнародного права, у космічного права є свої особливості, які і стали метою даного дослідження.

Міжнародне космічне право – галузь міжнародного права, принципи і норми якої визначають правовий режим космічного простору, включаючи небесні тіла, і регулюють діяльність держав з використання космосу.

У зв'язку із процесами комерціалізації космічної діяльності в останні роки та утворенням світового ринку космічних послуг і технологій, призвело, у свою чергу до підвищення значимості міжнародного економічного права, так і до активного вторгнення міжнародного приватного права у регулювання діяльності розширеного кола суб'єктів цієї сфери.

Це сталося у зв'язку з виходом на арену даної діяльності паралельно з державами нових суб'єктів – фізичних і юридичних осіб. В той же час, з'явилась потреба у впорядкуванні комерційної діяльності приватного сектора в космосі. На що швидко зреагувало національне космічне право [2, с. 234].

За темпами розвитку сучасне міжнародне космічне право відстає від відповідного національного права і потреб практики. Оскільки важливі аспекти космічної діяльності людини залишаються неврегульованими, в тому числі не існує договірних норм, що встановлюють чіткі визначення таких юридично значущих термінів, як «космічний простір», «космонавт» та ін. А раз немає визначень правових термінів і понять, чи можна вести мову про детальне правове регулювання такої важливої сфери суспільних відносин?

Тому, можна виділити найбільш актуальні проблеми розвитку Міжнародного космічного права, а саме:

1) проблема делімітації космічного і повітряного просторів: ця проблема пов'язана з різним правовим статусом космічного

і повітряного просторів. Космос належить до загальної спадщини людства, а на повітряний простір у межах національної юрисдикції поширюється суверенітет конкретної держави;

2) екологічні фактори космічної діяльності: більшість об'єктів космонавтики залишається в космічному просторі після виконання ними відповідних завдань, утворюючи «космічне сміття». Відповідно, виникли труднощі з регулюванням «космічного руху», а також з відповідальністю за збитки і ушкодження, заподіяні об'єктами «космічного сміття» літальним космічним апаратам;

3) проблема запобігання мілітаризації космічного простору: сутність даної проблеми полягає в тому, що міжнародне космічне право містить заборону розміщення на орбіті тільки зброї масового знищення та випробування ядерної зброї в атмосфері;

4) проблеми юридичної науки і освіти в галузі космічного права: ці проблеми насамперед пов'язані з низьким розвитком в Україні космічних наукових досліджень і недоліками у викладанні космічного права у вищих навчальних закладах. Проте, в галузі науки становище дещо покращилось після утворення Міжнародного центру космічного права НАН України [3].

Отже, розглядаючи особливості правового регулювання космонавтики та труднощі, які стоять перед цією сферою міжнародного публічного права, треба мати на увазі, що міжнародне космічне право створювалось у ті роки, коли зазначена діяльність була виключно діяльністю держав, проте на сьогоднішній день, нею все більше турбуються неурядові юридичні особи. Останнім часом ми являємось очевидцями того, що процес реалізації космічних проектів та комерційних договорів за участю фізичних осіб прискорено розвивається (наприклад, використання Міжнародної космічної станції для приватних проектів, космічний туризм та інші). Але враховуючи суттєве гальмування останніми роками процесу приєднання суб'єктів міжнародного права до основних п'яти договорів з питань космічної діяльності, можна навіть припускати наявність своєрідної кризи міжнародного космічного права, коли кількість суб'єктів космічної діяльності невпинно зростає, а кількість держав, що визнали обов'язковість норм і принципів цієї діяльності, практично стабілізувалася на рівні минулого століття.

Незважаючи на вражаючий початок, космічне право, як самостійна галузь міжнародного космічного права все ще знаходиться на стадії становлення і потребує істотних доопрацювань.

Список використаних джерел

1. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла: ООН.

Міжнародний документ від 27 січня 1967 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_480 (дата звернення: 09.11.2021).
2. Попов В., Богатов О. Міжнародне космічне право і мілітаризація космосу. *Право і суспільство.* 2020. № 3. С. 231–239.
3. Шемшученко Ю. С. Проблеми розвитку міжнародного космічного права URL: file:///C:/Users/Vova/Downloads/Nvdau_2007_13_22.pdf (дата звернення: 09.11.2021).

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

СТАРЕНКОВА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ КОСМІЧНОГО ПРАВА

Міжнародне космічне право – досить молода підгалузь права, адже її початком прийнято вважати запуск у 1957 р. першого штучного супутника Землі. На сьогоднішній день, даний напрям стрімко набуває популярності і постала проблема відповідальності суб'єктів космічної діяльності. Існує серйозна проблема врегулювання цього питання, адже ні міжнародне, ні національне законодавство будь-якої країни не може досконало врегульовувати дане питання.

У міжнародному космічному праві детально регламентуються питання матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну космічними об'єктами (ст. 7 Договору про космос 1967 року і Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами, 1972 г.). Матеріальна відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами, має міжнародно-правовий характер, тобто її суб'єктами є держави, а не фізичні або юридичні особи.

У договорі про космос 1967 р. визначається та закріплюється поняття відповідальності згідно з яким держава несе відповідальність за всю національну космічну діяльність незалежно від того, здійснюється вона урядом або фізичними і юридичними особами. В міжнародному космічному праві визначається два види відповідальності суб'єктів – політична та матеріальна[1].

Політична відповідальність означає, що держави й міжнародні організації, які беруть участь у правовідносинах, що пов'язані з використанням космічного простору і небесних тіл, включаючи Місяць, беруть на себе всю відповідальність.

Матеріальна відповідальність являє собою міжнародну відповідальність за збитки, що заподіяні космічними об'єктами, а також їх складовими частинами як на Землі, так і в повітряному чи космічному просторі, включаючи Місяць та інші небесні тіла, іншій державі й її фізичними і юридичними особами (Договір про космос 1967 р., ст. VII) [2].

Особливостями міжнародно-правової відповідальності в космічному праві потрібно вважати таке:

1) держава несе політичну відповідальність за національну діяльність у космосі, незалежно від того, якими суб'єктами права здійснюється така діяльність, а також держава запуску несе міжнародну відповідальність за збитки, заподіяні космічними об'єктами;

2) матеріальна відповідальність держави за збитки регулюється спеціальним договором;

3) передбачаючи абсолютну відповідальність за збитки, космічне право не встановлює верхньої межі виплачуваної компенсації, що характерно для абсолютної відповідальності в інших галузях міжнародного права;

4) держава запуску, одержуючи інформацію про те, що на територію якої-небудь держави упав її об'єкт, і що цей об'єкт є небезпечним чи шкідливим, повинна вжити негайних заходів для запобігання настання шкоди [3].

Законодавство України не має чітко окреслених меж та підстав щодо відповідальності, тому доцільніше звертатися до Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами, 1972 року [4].

Конвенція 1972 р. присвячена питанням відповідальності за здійснення діяльності у космосі. Конвенція закріплює принцип абсолютної (об'єктивної) відповідальності держави, що запускає за шкоду, заподіяну його космічними об'єктами на поверхні Землі або повітряному судну, що знаходиться в польоті.

Ця Конвенція визначає збитки як випадкове позбавлення життя, заподіяння тілесних ушкоджень та шкоди здоров'ю, знищення або пошкодження майна. Неодмінною умовою настання матеріальної відповідальності держави є факт заподіяння космічним об'єктом цієї держави хоча б одного з видів такого збитку.

Оскільки, в Конвенції 1972 р встановлено принцип абсолютної відповідальності держави, яка запускає, то звільнення від відповідальності можливе лише в разі, якщо ця держава доведе, що шкода є наслідком грубої недбалості будь-якого діяння, вчиненого з наміром завдати шкоди, з боку потерпілої держави, її фізичних або юридичних осіб. Якщо шкода заподіяна в результаті неправомірної діяльності держави, що запускає, то звіль-

нення від відповідальності не може мати місця ні за яких обставин, навіть при наявності вини з боку потерпілої держави.

Положення Конвенції 1972 р не застосовуються, якщо шкода заподіяна космічним об'єктом, що запускає, його власним громадянам, його юридичним особам. Такі випадки не підпадають під дію міжнародного космічного права і регулюються внутрішньодержавним законодавством.

Завдяки дипломатичним переговорам відбувається врегулювання всіх претензій, що стосуються даної сфери. Для розгляду претензій створюються спеціальні комісії. Ці комісії є погоджувальними органами: рішення комісії остаточно і обов'язково тільки в разі наявності відповідної домовленості держав [5, с. 237].

Отже, врегулювання питання міжнародно-правової відповідальності у сфері космічного права, на сьогоднішній день, є дуже важливою темою. Адже тема Космосу дуже активно розвивається і вимагає чіткого регулювання законодавством. Кожен день весь світ спостерігає космічні новації. Потрібно розуміти, що питання відповідальності за шкоду, заподіяну об'єктами, запущеними в космічний простір, мають велике значення, тому що відповідна діяльність здатна вплинути на довкілля, призвести до втрат життя і власності та ін.

Список використаних джерел

1. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла. Договір, Міжнародний документ від 27.01.1967 р Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text
2. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами. Конвенція, Міжнародний документ від 29.03.1972 р. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text
3. Міжнародно-правова відповідальність у космічному праві. Режим доступу : http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/3/tom_2/42.pdf
4. Закон України «Про космічну діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 1, ст. 2) Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text
5. Сироїд Тетяна Леонідівна. Міжнародне публічне право : навчальний посібник. Х. : ТОВ «Прометей-Прес». 2005. 244 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ТИМОШЕНКО ВЛАДИСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ

Існування повітряного простору, поряд із сухопутною та водною поверхнею, надрами, космічними просторами та небесними тілами є необхідними умовами для формування міжнародних територій, а також просторової основи для функціонування держав як суб'єктів міжнародного права. Оскільки на даному етапі міжнародна регламентація повітряного простору здійснюється в умовах постійного розвитку, невизначеними залишаються деякі питання щодо його правового режиму, чим і зумовлюється актуальність обраної теми.

Правовий режим повітряного простору розуміється як система правових норм, якою встановлюються та закріплюються права та обов'язки держави щодо повітряного простору, порядку його використання та здійснення повітряного переміщення, а також якими регламентується правовий статус повітряних суден, їх пасажирів, вантажів та членів екіпажу. Правовий режим має прямий взаємозв'язок із територією, над якою він розташований та визначається тим режимом, що на ній існує, саме тому над повітряним простором державної території діє суверенітет держави [1, ст. 99].

Доцільним визнається виділяти наступні різновиди правового режиму повітряного простору, в залежності від особливостей його розташування:

– повітряний режим, що розташовується над територією держави, включаючи прилеглі до неї територіальні води та регулюється відповідним національним законодавством, а також укладеними з іншими державами міжнародними договорами. Аналізуючи питання щодо повітряного режиму України, слід відмітити, що відповідним положенням статті 2 Повітряного кодексу України закріплюється її виключний та повний суверенітет на повітряний простір як на частину території самої держави [2, ст. 2];

– міжнародний повітряний простір, що розташовується над водною поверхнею за межами територіальних вод прибережних держав, включаючи також простір над сушею та водами Антарктики, а також економічними зонами. Варто зазначити, що повітряний простір над Антарктикою визнається закріпленим у статусі нейтралізованого, демілітаризованого і без'ядерного, відповідно до положень міжнародного договору про Антарктику 1959 року.

Розглядаючи межі повітряного простору, варто зазначити його що нижня межа розташована над сухопутною та водною поверхнями Землі, натомість нормами міжнародного права не закріплено верхню межу простору, хоча з практики існування звичаєвих норм як джерела міжнародного права можна зауважити, що вона установлена на рівні 100–110 км над рівнем моря.

Серед правових актів ,що здійснюють регулювання міжнародних повітряних польотів варто зазначити Чиказьку конвенцію про міжнародну цивільну авіацію 1944 року, що закріпила необхідність отримання спеціального дозволу для прольоту та посадки повітряних суден над територією інших держав [3, ст. 3].

У випадку перетину кордонів іншої держави без отриманого дозволу чи вчинення інших заборонених встановленими правилами щодо польотів дій, таке судно набуває статус порушника і зобов'язане здійснити посадку за вимогою уповноважених контролюючих органів. Проте, відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Угорської Республіки про повітряне сполучення, Угоди про міжнародний повітряний транспорт, що доповнили положення Чиказької конвенції, все ж визнається існування принципу свободи повітря, зокрема: дозволяється здійснювати транзитні польоти через іноземну територію без посадок; гарантується також можливість висаджувати у певних пунктах пасажирів, вивантажувати багаж і пошту, зокрема для їх доставки на іншу територію чи прийняття на борт для доставки; здійснення посадки з метою, що має некомерційний характер, наприклад для проведення технічного огляду тощо. Женевською конвенцією про відкрите море 1958 року, а також статтею 87 Конвенції ООН з морського права 1982 р. закріплюється свобода прольоту над відкритим морем [4, ст. 87]. Що стосується правового режиму повітряного простору Антарктиди, то цивільним суднам надається можливість вільно здійснювати прольоти, але з дотриманням стандартів, закріплених Міжнародною організацією цивільної авіації (за ІКАО закріплений статус спеціалізованої установи ООН). Якщо літальні апарати є військовими, то вони використовуються виключно для проведення наукового дослідження або з іншою мирною метою.

Крім того варто підкреслити необхідність звернення уваги на спеціальне законодавство для визначення порядку прольоту над протоками, наприклад до Конвенції про режим проток 1936 р. у Монтре.

Отже, питання режиму повітряного простору є досить змістовним, саме тому для його визначення слід звертатись до низки міжнародних правових джерел, а також до національного законодавства в частині визначення режиму повітряного простору окремих держав, зокрема і України.

Список використаних джерел

1. Бордунов В. Д. Міжнародне повітряне право : навчальний посібник. М. : НОУ ВКШ «Авіабізнес» ; вид-во «Наукова книга». 2006. 464 с.
2. Повітряний кодекс України : Закон України від 19 травня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48–49. Ст. 536.
3. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію від 07 грудня 1944 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 03 червня 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. Ст. 254.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

СЕКЦІЯ 13

МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

ГОНЧАРУК ВЛАДИСЛАВА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Сучасні процеси, які відбуваються в Україні та на міжнародній арені впливають на сфери функціонування держави, в тому числі на екологічну сферу. Недостатність чітко визначених норм щодо регулювання охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів спонукає до необхідності адаптації національної законодавчої системи до міжнародного законодавства. Так як наразі екологічне законодавство України потребує удосконалення, то міжнародні екологічні стандарти, насамперед, спрямовані на зорієнтування екологічної політики держави у напрямку пріоритетності збереження довкілля та досягнення сталого розвитку. Адже, Конституцією України закріплено право кожного на безпечне для життя та здоров'я довкілля й на відшкодування шкоди у разі порушення цього права [1].

Відповідно до Проекту Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» (далі-Стратегія) – сталий розвиток полягає у забезпеченнні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань України, зокрема, щодо здолання дисбалансу в екологічній сфері та підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь. Однією із основних цілей Стратегії є перехід до моделей раціонального виробництва і споживання, управління природними ресурсами та реагування на зміну клімату за допомогою посилення відповідних заходів [4]. Варто зауважити, що вищезазначенні цілі є цілями Сталого розвитку ООН, які були затвердженні 2015 році на Саміті ООН у Нью-Йорку в рамках Угоди між урядом України та Програмою розвитку ООН [2].

Таким чином, Україна намагається слідувати міжнародним стандартам, що є позитивною тенденцією. За останні роки було

розроблено Засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Дана стратегія передбачає, насамперед, поліпшення стану та якості навколишнього природного середовища відповідно до європейських вимог шляхом моніторингу, природоохоронного контролю, екологічного обліку, електронного екологічного урядування та державного регулювання використання природних ресурсів [3].

Зауважуємо, що задля втілення в Україні міжнародних природоохоронних ініціатив засади екологічної політики передбачають запровадження міжнародних стандартів системи екологічного управління на підприємствах і в компаніях, що сприятиме розвитку управління навколишнім природним середовищем. На виконання зазначених стандартів, з метою контролю щодо раціональності використання природних ресурсів здійснюється екологічне нормування, екологічне сертифікування та екологічне маркування (відповідно до міжнародного стандарту ISO 14024). Проаналізувавши норми національного законодавства, зазначаємо, що Україна намагається удосконалити екологічне управління відповідно до міжнародних стандартів Великобританії та Данії, де система екологічного менеджменту знаходиться на достатньо розвиненому рівні.

Варто зазначити, що з метою покращення регулювання екологічної ситуації та вирішення масштабних екологічних проблем Україна веде активне співробітництво з міжнародними організаціями у різних напрямках сфери охорони навколишнього природного середовища. До прикладу, з 2015 року здійснюється співпраця Держводагенства України та Європейського Союзу (далі-ЄС) у рамках Проекту ЄС «Підтримка України в апроксимації напрацьованого законодавства ЄС у сфері навколишнього середовища». В результаті даного спів робітництва було погоджено новий моніторинг вод згідно з європейськими стандартами [6]. Зауважуємо, що на сьогоднішній день, провадяться норми європейського законодавства з охорони атмосферного повітря й поводження з відходами у межах Проекту ЄС ««Підтримка України в наближені законодавства ЄС у сфері навколишнього природного середовища». За період співпраці планується надання консультацій, роз'яснень та тренінгів з питань дотримання екологічних стандартів ЄС щодо якості атмосферного повітря [6].

Також постає питання про створення єдиного кодифікованого акта, що був би аналогом, наприклад, Екологічного кодексу Франції, до тексту якого увійшли раніше прийняті закони. Розмови серед науковців про розроблення Екологічного кодексу України тривають, однак систематизація норм екологічного права – це досить складний процес, адже потребує ретельного

дослідження всіх нормативно-правових актів, які регулюють екологічні відносини та потребує значних ресурсів.

Щодо перспективи, то відповідно до Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року у сфері екологічної політики передбачається формування спеціальних матеріалів міжнародного досвіду, прозорість сфери надрокористування, що відповідає основоположним міжнародним стандартам. Наразі відповідно до плану вже затверджено національні стандарти гармонізовані з міжнародними стандартами серії ISO 14000 [5].

Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що Україна поставила значні цілі щодо трансформації екологічної політики та вже видно перші результати у даному напрямку. Однак, потребує удосконалення законодавча система регулювання екологічної сфери задля розробки потужної правової бази, що дасть змогу безперешкодно виконувати міжнародні екологічні стандарти.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 31. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Угода між Урядом України і Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй від 18.06.1993 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_400#Text
3. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 16. Ст. 70. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text
4. Проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» від 07.08.2018 № 9015. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A
5. Розпорядження КМУ «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року» від 21 квітня 2021 р. № 443-р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KR210443
6. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. URL: https://www.kmu.gov.ua/

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

МАТВЄЄВА ЛЮБОВ СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЕПІДЕМІЯ ЧЕРЕЗ ГЛОБАЛЬНЕ ПОТЕПЛІННЯ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

За всі епохи існування життя на Землі, людство засвоїло неабиякий важливий урок: шкода природі – це шкода самим собі. Так, користуючись на повну природніми ресурсами планети і використовуючи їх для комфортного проживання людської цивілізації, ми довгий час не помічали того, що температура у світі підіймається з шаленими темпами.

Сучасні технології вже спровокували глобальне потепління. У світі виявлено випадки танення вічної мерзлоти.

ООН у 2021 році представили звіт, у якому дослідили небезпеку глобального потепління. Серед загроз виявили: зсув кліматичних зон, зростання глобальної температури, танення льодовиків, вічної мерзлоти, теплові хвилі і окислення вод Світового океану. Вчені з ООН заявили, що починаючи із 1970 року температура почала стрімко зростати. Окрім цього увагу привернув той факт, що останні п'ять років були найжаркішими за всю історію людства.

Відомі три основні напрями антропогенного впливу на кліматичну систему Землі: зростання концентрації парникових газів у атмосфері, зміна вологообігу над сушею та зміна розподілу альбедо ділянок. Наявність в атмосфері парникових газів (до них відносяться водяна пара, діоксид вуглецю, метан, а також деякі із синтезованих людиною хлор-фтор-вуглеців, які стали вироблятися в другій половині XX ст., до цього в земній атмосфері їх ніколи не було) створює парниковий ефект (згідно з так званою парниковою гіпотезою, висунутою С. Арреніусом (1896)), тобто сприяє підвищенню температури приземного шару атмосфери. Зростання їх концентрації призводить до посилення парникового ефекту і цим обумовлює глобальне потепління [1, с. 43].

Науковці із NASA зробили сенсаційне попередження про те, що небезпечні віруси і бактерії, які ще не були відомі, можуть вирватися і діяти знову. Також радіоактивні відходи, що були поховані під товстим шаром льоду з часів Холодної війни можуть потрапити у навколишнє середовище.

Глобальне потепління і клімат як такий стали розглядатися як проблема фізики та геополітики. Організація Об'єднаних Націй, наукові інституції та спільноти виступили з низкою ініціатив з проблем клімату. Із важливих подій – це Паризька конференція (2015 р.) – нова угода по спільним зусиллям щодо

стримування кліматичних змін і зростання температури; кліматичні конференції та саміти ООН, грудень 2018 р. в Катовіце, вересень 2019 р. в Нью-Йорку, грудень 2019 р. в Мадриді [2, с. 5].

На 25-й конференції ООН з клімату (Мадрид, грудень 2019 р.) Генеральний секретар ООН визначив чіткі завдання з порятунку планети: до 2030 р. скоротити викиди парникових газів на 45%; до 2050 р. досягти вуглецевого нейтралітету; до 2100 року обмежити зростання глобальної температури на 1,5 °С. Європарламент 28 листопада 2019 року прийняв резолюцію, яка оголошує «глобальну кліматичну і екологічну надзвичайну ситуацію», і закликав усі країни ЄС до 2050 року повністю позбутися від викидів парникового газу. За ухвалення резолюції проголосували 429 депутатів, проти – 225 осіб, ще 19 утрималися угоді [3, с. 11].

У 2016 році у віддаленому регіоні Сибіру відбувся спалах сибірської виразки. Від неї загинув 12-річний підліток, у 20 людей діагностували інфекцію. Потім загинули 2300 північних оленів. У таких місцях вже понад 75 років не було подібних спалахів. Вчені надали відповідь: танення верхніх шарів вічної мерзлоти. Інфікована вода потрапляє у навколишні водойми, потім до водогонів та продуктів харчування.

Вчені намагаються перевірити ту версію, що у вічній мерзлоті можуть зберігатися смертельно небезпечні віруси. Одна із дослідників вічної мерзлоти Джанет Дженсон рішуче виступає за подальший розвиток досліджень, оскільки вважає, що в них можуть бути бактерії, які становлять неабияку загрозу для людини.

Незважаючи на активні наукові дебати стосовно причин підвищення температури Землі, сам факт підвищення середньої температури є загальновизнаним. Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун 10 грудня 2013 року назвав зміну клімату «найбільшою колективною проблемою, зякою стикається людство сьогодні» і запропонував трансформувати цю проблему «в най-більшу можливість для досягнення загального прогресу на шляху до стійкого майбутнього», а 2014 рік оголосити «роком боротьби зі змінами клімату» [4, с. 26].

Ситуація ускладнюється тим, що глобальне потепління може не тільки внести зміни у клімат, а й змінити мапи світу. Підняття рівня Світового океану прогнозує затоплення прибережних зон і місць, які знаходяться не достатньо високо над рівнем моря. Внаслідок цього зменшиться кількість прісної води, яка, як ми знаємо, необхідна кожному живому організму.

Міжнародна спільнота докладає максимум зусиль, щоб протидіяти глобальному потеплінню. Так, у Глазго (Шотландія) 31 жовтня 2021 року розпочалась кліматична конференція ООН. Предстаники близько 200 країн зібралися, щоб спільними зусиллями стримати глобальне потепління. У міжнародній

конференції обговорювались питання щодо створення спільної політики, що буде направлятись на активне стримання глобального потепління.

На порядку денному міжнародної конференції мало місце дотримання мети, яка закріплена у Паризькій угоді 2015 року, а саме не допустити подальшого підняття температури. Нагадаю, що температура вже зросла на 1,1 градус по Цельсію. Якщо не зупинити цей процес, то природні катаклізми будуть неминучі. Конференція тривала до 12 листопада 2021 року.

Експерти рахують, що потрібно вдвічі зменшити викиди вуглекислого газу і метану до 2030 року, які створюють «парниковий ефект». Масові акції висаджування дерев можуть зменшити викиди газів в атмосферу. 10 квітня 2021 року відбулась акція «1 млн. дерев за 1 добу у 100 країнах світу». У цей день було висаджено 5 544 679 дерев.

На мою думку, подолання даної проблеми можливе, тому що світова спільнота під керівництвом міжнародних організацій вже робить все можливе, щоб зберегти Землю від негативних наслідків глобального потепління.

Список використаних джерел

1. Бобрик М. Ю. [и др.] Изменение климата: последствия, смягчение, адаптация : учеб-метод. комплекс. Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2015.
2. Басок Б., Базєєв Є. Глобальне потепління: проблеми, дискусії та прогнози. *Світогляд*. 2020. № 6(86). ISSN 1819-7329.
3. Басок Б., Базєєв Є. Глобальне потепління: проблеми, дискусії та прогнози. *Світогляд*. 2020. № 6(86). ISSN 1819-7329.
4. Шевченко О. В. Проблема глобальної зміни клімату в контексті міжнародної безпеки. Actual problems of international relations. Release 130. 2017.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ПАЛАМАРЧУК АЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Досліджуючи питання проблематики міжнародного екологічного права, варто звернути увагу на визначення міжнародного екологічного права, але тут і постає перша проблема. У вітчизняній літературі не всіма авторами підтримується

термін «міжнародне екологічне право», більшість науковців використовує поняття «міжнародне право навколишнього середовища» або «міжнародне право охорони навколишнього середовища». Якщо проаналізувати літературу, то великої різниці між цими поняттями немає, тому будемо використовувати термін «міжнародне екологічне право».

Міжнародне екологічне право- це сукупність принципів та норм міжнародного публічного права, що регулюють відносини у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального використання його ресурсів. Даний розділ є одним з наймолодших в галузі міжнародного публічного права. Датою його народження можна вважати прийняття «Стокгольмської декларації» 16 червня 1972 року, яка визначала 26 принципів екологічної поведінки держав та їх Програму дій, на основі якої було розроблено Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП).

Досліджуючи стан навколишнього середовища важко сказати, що планета знаходиться в ідеальному стані. Висихання річок, вирубка лісів, забруднення води та атмосфери: всі ці фактори комплексно працюючи сприяють розвитку глобального потепління. Звісно, це не могло залишитись поза увагою. Тому і була підписана Паризька угода 2015 року – це угода в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату(UNFCCC) щодо регулювання заходів зі зменшення викидів діоксиду вуглецю, а головним завданням було утримувати температуру не нижче ніж 2 °C ,це було в 2015 році. А 17 вересня 2021 року у своїй доповіді Рамкової конвенції ООН про зміну клімату Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш сказав: «Світ перебуває на катастрофічному шляху до потепління на 2.7 °C».

Отже, нескладно зробити висновок, що умови угоди 2015 року не було дотримано, так як за тодішніми прогнозами температура мала підвищитись лише на 1,5 °C. На сьогоднішній день Гутерріш зазначає про необхідність скоротити шкідливі викиди на 45% до 2030 року, щоб досягти вуглецевої нейтральності до середини століття.

Говорячи про відповідальних за викиди в атмосферу, ми з вами бачимо G20 так як 80% відповідальності покладається на їх плечі, тому саме від них залежить чи буде виконано обіцянку, дану в Парижі.

Нещодавно , а саме 31 жовтня 2021 року в Римі стартував дводенний саміт лідерів «Великої двадцятки» на якому знову ж були піднятті питання екологічної кризи, але на жаль їх обговорення було перенесено на кліматичний саміт ООН у Глазго. Одним з піднятих питань було скорочено використання вугілля, яке сприяє збільшенню викидів діоксиду вуглецю, яке є складним для Китаю та Росії, оскільки економіка цих країн орієнтована саме на паливний ресурс.

Відповідно з цих даних випливає нова проблема, яка почне руйнування, як мінімум економіки Китаю, бо вугілля складає важливу частину енергобалансу, великий відсоток товарів з цієї країни потрапляє на наші прилавки та й взагалі вони стали невідємною складовою нашого життя.

Підводячи підсумок хочу сказати, що в першу чергу людство настільки ставить матеріальні блага, що не готове пожертвувати дрібницями, заради світлого майбутнього. По-друге, на даному прикладі ми чітко спостерігаємо конкуренцію між природою та людиною, а точніше між захистом природи та грошима. Чи можна вирішити дане питання? Так, але нам з вами доведеться багато чим пожертвувати. До чого більшість населення просто не готова, тому ця проблема буде набирати все більші обороти з кожним роком.

Список використаних джерел

1. Гетьман А. П. Екологічне право : навч. посіб. Харків, 2013. 432 с.
2. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища від 16.07.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text (дата звернення: 09.11.2021 р.).
3. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату ратифікованого від 29.10.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text (дата звернення: 09.11.2021 р.).
4. Паризька угода від 14.07.2016 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text (дата звернення: 09.11.2021 р.).

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

РИКУШ КАРИНА ЮРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Міжнародне екологічне право – це сукупність міжнародно-правових норм і принципів регулюючих відносини суб'єктів міжнародного права в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища, забезпечення і захисту прав людини на сприятливе навколишнє середовище і забезпечення безпеки навколишнього середовища [1, с. 57].

У сучасному світі міжнародне екологічне право стало самостійною галуззю. Даний факт свідчить нам про те, що в сучасності

людство визнало глобальність екологічних процесів, а також значимість екологічних проблем.

Основи міжнародного екологічного права було закладено ще на початку XX століття, наприклад, у Паризької конвенції з охорони птахів, що використовуються сільському господарстві (1902 р.), з початку 1970-х років кількість міжнародних норм, спрямованих на охорону навколишнього середовища швидко зросла. Серед численних декларацій та хартій, що існують на міжнародному рівні, необхідно виділити ті, що заклали основоположні принципи та цінності та стали певною віхою у розвитку міжнародного екологічного права: Стокгольмська декларація 1972 року, Всесвітня хартія природи 1982 року [2].

Всі ці тексти дуже цінні з погляду громадянського суспільства через їхнє політичне і символічне значення. Їх зміст, зазвичай, збирає спільність думок. Вони увічнюють визнані принципи, такі як право кожної людини на здорове довкілля, принцип диференційованої відповідальності держав та принцип участі громадськості.

На сьогодні існує понад 500 міжнародних договорів, що більш-менш безпосередньо стосуються навколишнього середовища, у тому числі близько 300 регіональних угод. Ухвалення цих угод дозволило оформити документально, сектор за сектором різні аспекти охорони навколишнього середовища (забруднення навколишнього середовища, зміни клімату, якість води та повітря, біорізноманіття тощо). Проте, попри збільшення числа міжнародних природоохоронних угод, погіршення стану довкілля продовжується, виникають нові екологічні проблеми [3]. Чому, незважаючи на величезний обсяг міжнародного екологічного права, стан глобального довкілля продовжує погіршуватися? У цьому криється багато складних причин, але можна виділити низку ключових моментів.

Справді, міжнародне екологічне право не страждає на відсутність норм, але їхнє розосередження, або навіть фрагментація є негативним фактором. Угоди обмежені з погляду географічної (це переважно регіональні угоди) і секторальної (угоди є вузькоспеціалізованими).

Деякі дослідники стверджують, що частково винен також і самий обсяг міжнародно-правових документів або перевантаженість договорів. «При такій великій кількості міжнародних угод існує велика ймовірність дублювання положень угод, невідповідностей у зобов'язаннях, суттєвих прогалин у охопленні та дублювання цілей та обов'язків. Міжнародне екологічне право розроблено фрагментарно, частинами, майже випадковим чином» [4].

Можна відзначити, що перевантаженість договорів також сприяє неефективності у здійсненні міжнародних угод. Зазвичай

існують відокремлені секретаріати, процеси моніторингу, наукові поради, механізми фінансування, програми технічної допомоги та процедури вирішення спорів. Тому очевидно, що в міру виникнення нових екологічних проблем слід ретельно продумати, чи потрібні нові закони чи інститути, чи доцільніше було б використовувати чи адаптувати існуючі закони, механізми та інститути для вирішення нових екологічних проблем.

Звісно ж необхідно провести роботу з суті наявних угод. Йдеться про те, щоб виявити та централізувати всі існуючі угоди, упорядкувати їх, видалити дублюючі положення та різні невідповідності. Деякі угоди можуть бути об'єднані. Зрештою, здається, настав час поставити питання і про можливу «кодифікацію» цих конвенцій: мають на увазі їх об'єднання в три чи чотири основні конвенції або навіть в одну конвенцію з різними частинами. Важливо вказати на те, що таке об'єднання конвенцій може поставити питання про консолідацію інстанцій, встановлених цими угодами.

Таким чином, прийняття єдиного універсального міжнародно-правового акта, покликане вирішити дві найважливіші проблеми: відповісти на запитання про кількість та зміст спеціальних галузевих принципів міжнародного екологічного права; завершити оформлення міжнародного екологічного права в самостійну галузь сучасного міжнародного права.

Ця кодифікація норм і принципів міжнародного екологічного права, підвищить рівень інтеграції держав у галузі використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонайн Дж. Е. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Львів. Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2002. 256 с.
2. Стокгольмська декларація щодо питань навколишнього середовища від 16 червня 1972 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_454 (дата звернення: 30.10.2021).
3. Kopylov M. N., Solntsev A. M. The International Environmental Law on the Eve of Reforms. Moscow Journal of International Law. 2010. (1). P. 110–131.
4. Weiss, Edith Brown «New Directions в International Environmental Law», United Nations Congress on Public International Law, New York, 1995, reproduced в Donna Craig, Nicolas Robinson і Koh Kheng-Lian, Capacity Building для Environmental Law in the Asian and Pacific Region (Manila: Asian Development Bank, 2002), pp. 10–11.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ШОКОРОВА ДАРИНА ГАРЕГІНІВНА

Сумський державний університет

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЕКОЛОГІЧНОМУ РАСИЗМУ У СВІТІ

Екологічний расизм представляє собою специфічну форму дискримінації, яка все ще залишається однією з проблем людства. Кожен має право на рівний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, про це йдеться у статті 26 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [1].

Не зважаючи на те, що екологічний расизм є глобальною проблемою сьогодення, опосередковано про нього згадується лише у Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [2].

Афроамериканський лідер руху за громадянські права Бенджамін Чавіс ввів термін «екологічний расизм» в 1982 році, охарактеризувавши його як «расову дискримінацію при розробці екологічної політики, дотриманні нормативних вимог і законів, навмисний напад на кольорові спільноти з метою створення підприємств з переробки токсичних відходів» [3]. Термін виник у США, але є глобальним та може бути застосований у багаторасових суспільствах, де проживають різні групи корінного населення та національні меншини. Ці групи, як правило не мають політичного впливу та можливості участі при прийнятті екологічних рішень.

Екологічний расизм має давню історію: в хетських і ассірійських текстах згадується ритуал «соління землі», коли над поваленими містами розсипалася сіль і насіння бур'янів. Найбільш яскраво екорасизм проявлявся в ХХ столітті: починаючи від тактики «Ranch Hand» з випалювання дефоліантом тропічних лісів, яка застосовувалася військами США у В'єтнамі, і закінчуючи навмисним переміщенням екологічно небезпечних виробництв, токсичних відходів з розвинених країн в держави третього світу, або відповідні гетто усередині розвинених країн [4].

Отруєна водопровідна вода у місті Флінт, штат Мічиган, звалища токсичних відходів в Нижній долині Ріо-Гранде, місто в Китаї, де 80% дітей були отруєні старими комп'ютерними деталями- все це приклади екологічного расизму, форми системного расизму. Переважно кольорові спільноти змушені жити в безпосередній близькості від джерел токсичних відходів. Як наслідок, негативний вплив шкідливих виробництв спричиняє розлади здоров'я [3].

За даними Public Health Post, рівень свинцю у крові темношкірих дітей неіспаномовного походження майже вдвічі вище,

ніж у білих дітей. Отруєння свинцем викликає різноманітні захворювання, включаючи анемію, слабкість, пошкодження нирок, головного мозку [5].

Вплив небезпечних відходів та промислових об'єктів найбільше відчувають мешканці районів, де такі виробництва розташовані. Це переважно афроамериканці, латиноамериканці та люди із низьким рівнем доходу .

Екологічний расизм зачіпає не тільки спільноти з низькими доходами. У відомій судовій справі 1978 року Бін проти Southwestern Waste Management Corp., суддя виніс рішення на користь відповідача. За словами соціолога Роберта Булларда, який збирав дані для судового процесу, та був названий «батьком екологічної справедливості» 85% позивачів вважалися представниками середнього класу [6].

На противагу екологічному расизму існує рух за екологічну справедливість. Екологічна справедливість – важлива частина боротьби за право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Делегати Першого національного саміту екологічних лідерів серед кольорових людей, що відбувся 24–27 жовтня 1991 року в Вашингтоні, округ Колумбія, розробили 17 принципів екологічної справедливості [7]. Серед них, право працівників на безпечні і здорові умови праці без необхідності обирати між роботою в небезпечних умовах і безробіттям, можливість захисту порушених прав та відшкодування збитків.

Екологічний расизм є формою системного расизму. Він є результатом глобальних політичних рішень. Шкідливі та небезпечні об'єкти розміщують ближче до тих, у кого відсутній політичний вплив та менше ресурсів для боротьби. Проте, слід розуміти, що забруднене повітря не зупиняється над малозабезпеченими чи кольоровими спільнотами, а забруднена вода не залишається в їх районах. Врешті решт це лише питання часу, й екологічна небезпека стане загрозою для усіх, незалежно від кольору шкіри чи економічного становища.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 24 жовтня 2021 року).
2. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 14.03.1989 / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text (дата звернення: 24 жовтня 2021 року).
3. Peter Beech. What is environmental racism and how can we fight it? / World economic forum. URL: https://www.weforum.org/agenda/2020/07/what-is-environmental-racism-pollution-covid-systemic/ (дата звернення: 24 жовтня 2021 року).

4. Мыльников М. А. Экологическая справедливость и политическая идеология будущего. URL: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2015/data/7017/uid38229_report.pdf (дата звернення: 24 жовтня 2021 року).
5. Chrissy Packtor. Racial Gaps in Children's Lead Levels / Public Health Post. URL: https://www.publichealthpost.org/databyte/racial-gaps-in-childrens-lead-levels/ (дата звернення: 24 жовтня 2021 року).
6. Bean v. Southwestern Waste Management Corp., 482 F. Supp. 673 (S.D. Tex. 1979) / Justia. US law. URL: https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/482/673/2095959/ (дата звернення: 25 жовтня 2021 року).
7. Principles of Environmental Justice. URL: http://www.ejnet.org/ej/principles.pdf (дата звернення: 25 жовтня 2021 року).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Чурилова Т. М.

СЕКЦІЯ 14

МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО ТА ПРАВО РОЗВИТКУ

ГУНЬКО ОЛЕКСАНДРА ЄВГЕНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Термін «валюта» походить з італійського valutai вживається для позначення іноземних грошей, що беруть участь у міжнародному платіжному обороті. Публічні валютні відносини як предмет міжнародного валютного права, зародилися задовго до становлення цієї галузі сучасного міжнародного права. Регулювання цих відносин спочатку здійснювалося стародавнім і середньовічним міжнародним правом, а основні конференції й міждержавні угоди XX століття (Паризька, Генуезька тощо) належать до класичного міжнародного права.

Початок формування валютно-кредитних відносин як публічних економічних правовідносин припадає на V–IV століттях до н. е. Насамперед, цепов'язане з розвитком грецької торгівлі, оскільки кожне місто-поліс прагнуло карбувати власну монету для задоволення своїх адміністративно-фінансових інтересів. Цей фактор спровокував необхідність організації обміну таких грошей. Таку функцію на той час виконували торговельні посередники (трапезити). У римській торгівлі склалася подібна ситуація, оскільки міжнародна торгівля не могла обійтися без допомоги римських професійних міняйл [3, с. 44–45].

В розвитку світової валютно-фінансової системи можна виділити три основні стадії, проте необхідно вказати, що у кожній країні вони проходили з певними особливостями.

Першою стадією розвитку можна вважати золотий стандарт. Постраднянські і вітчизняні вчені виокремлюють Паризьку валютну систему (1867–1922 рр.) та Генуезьку систему золотодевізного стандарту (1922–1934 рр.). Фундаментом цих систем виступає золото, адже будь-яка валюта має золотий вміст, і це основним чином впливає на її валютний курс. Іншої думки дотримуються американські вчені, якіфактично не визнають ці

валютні системи, стверджуючи, що це був лише перехідний етап від біметалізму до «Бретон-Вудської системи».

Як показала практика, валютна система біметалізму, яка превалювалау Європі на той час, не виправдала себе. Причиною цьому слугував негнучкий курс золота й срібла, який з часом все менше відображав реальне співвідношення вартостей цих металів. Встановлення кожною країною власного курсу стало ще однією перепоною розвитку міжнародних валютних відносин. Сукупність даних факторів поступово призвела до розпаду золотого стандарту. Починаючи з 1929 р. від цієї системи почали відмовлятися аграрні й колоніальні країни, згодом у 1931 р. з неї вийшли Німеччина, Австрія та Великобританія, а ще через два роки – Сполучені Штати Америки. У Франції система золотого стандарту була повністю зруйнована і як наслідок на його основі було сформовано три головні валютні блоки: стерлінговий, доларовий та золотий [2, с. 13].

Наступною стадією розвитку світової валютно-фінансової системи можна вважати Бретон-Вудську багатосторонню валютну систему, яка існувала з 1944 р. по 1976 р. Американський долар став основою даної системи. Золотий паритет складав 35 доларів США за 1 тройську унцію золота, в той час як курси інших валют мали встановлюватися через золото.

Варто наголосити, що з моменту формування цієї валютної системи науковціпов'язують зародження міжнародного економічного права як окремої галузі. Крім того, статті Угоди Міжнародного валютного фонду закріпили основоположні принципи Бретон-Вудської валютної конференції [1].

Протягом наступних 10 років більша частина країн Європи проголосила вільне конвертування власних валют, хоча США не були в змозі продовжувати виконувати Бретон-Вудські зобов'язання. Криза даної валютної системи, яка почала загострюватись у середині 70-х років XX ст., підштовхнула Міжнародний валютний фонддо нової реформи валютної системи. Офіційно проект даної реформи було представлено у Ямайці (м. Кінгстон) у 1976 р.

Зважаючи на це,останньою стадією, що триває і дотепер, слід вважати Ямайську (або Кінгстонську) валютну систему. Особливістю даної системи виступають SDR (Special Drawing Rights – спеціальні права запозичення), які дають змогу країнамсамостійно обирати режим валютного курсу: фіксований, частково фіксований або плаваючий.

Незважаючи на це, сьогодні стандарт SDR також втрачає ефективність. Це зумовлено поступовим переходом на багатовалютний стандарт, основою якого є провідні валюти світу. Варто при цьому зазначити, що провідними фінансовими

центрами виступають Лондон, Нью-Йорк і Токіо, а їх валюти є базисом нової світової валютної системи.

Таким чином, формування перших валютних відносин бере свій початок щев V–IV століттях до н. е, проте міжнародно-правове регулювання вони отримали лише в другій половині XIX століття. Економічні кризи кінця XX – початку XXI століття сталидоказами у необхідності реформування міжнародної валютної системи.Україна лише після виходу із СРСР і здобуття незалежності змогла стати активним учасником міжнародних валютних правовідносин.

Список використаних джерел

1. Статті Угоди Міжнародного валютного фонду. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_921/page
2. Бойцун Н. Міжнародні фінанси : навч. посібник / Н. Бойцун, Н. Стукало. К. : ВД «Професіонал», 2005. 336 с.
3. Вайцеховська О. Історія зародження міжнародних фінансових відносин в стародавній період. *Митна справа*. 2014. № 6(2.1). С. 102–107.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

СЕКЦІЯ 15

ПРАВО ЄС: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

АДУБЕЦЬКИЙ АНТОН ВАЛЕНТИНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

У контексті сучасних реалій турбулентності міжнародних відносин невідкладним є питання вирішення проблем порушення прав людей під час збройних та соціальних конфліктів, альтернативою вирішення якого є введення моделі правосуддя перехідного періоду з міжнародної практики.

Перш за все, варто зазначити, що перехідне правосуддя (правосуддя перехідного періоду) – система судових та позасудових заходів, здійснених для пом'якшення та врегулювання наслідків порушень прав людини внаслідок збройних конфліктів, невід'ємними частинами яких є здійснення кримінального судочинства, встановлення істини, відшкодування спричиненої шкоди, проведення інституційних реформ [4].

Коли ми говоримо про так звані «українські реалії», то необхідно розуміти, що в контексті даного питання, це конкретні аспекти, що заважають чи протидіють застосуванню практики пост-конфліктного правосуддя в Україні.

Розглядаючи власне проблеми імплементації інститутів перехідного правосуддя ЄС в Україні, варто зазначити, що першою проблемою є питання захисту жертв злочинів та доступу до правосуддя в зоні ООС [3]. Так, досліджуючи проблеми доступу до правосуддя на територіях Донецької та Луганської областей, ОБСЄ виділила такі ключові негативні сторони:

1) брак установ, які надають послуги у сфері юстиції та правосуддя, на непідконтрольних уряду територіях;
2) втрата матеріалів справ;
3) обмеження свободи пересування і повідомлення про провадження;
4) брак правової допомоги на непідконтрольних уряду територіях;
5) брак ресурсів;
6) нездатність забезпечити виконання судових рішень.

Більше того, Організація Об'єднаних Націй занепокоєна ситуацією в Україні, зокрема тим, що на сході України всі вбивства залишаються безкарними, вбивства з обох сторін фронту практично не розслідуються. Це створює небезпечну атмосферу безкарності в зоні конфлікту і підриває надію на справедливе покарання, йдеться у звіті ООН [2].

Наступною глобальною проблемою є відновлення порушених прав – реституція, оскільки відсутні правові механізми обміну полоненими та відшкодування збитків жертвам конфлікту, ефективні процедури переміщення громадян через лінію розмежування вогню. Судова статистика ведеться у загальному вимірі без відокремлення наявних кримінальних проваджень щодо діянь, вчинених в умовах збройного конфлікту.

Цікавою є така проблема, що на сьогодні положення ст. 124 Конституції України неоднозначно регулює аспект утворення особливих та надзвичайних судів, тому блокує запровадження діяльності деяких прийнятих у світовій практиці моделей перехідного правосуддя (зокрема, створення так званих «гібридних судів», запровадження міжнародних судів на території України) [1].

Основною проблемою застосування є те, що в сучасних реаліях збройний конфлікт на сході не закінчується, а тому немає можливості почати здійснювати правосуддя постконфліктного періоду належним чином, саме тому українська влада має зробити необхідні кроки, які дадуть змогу перейти від збройного конфлікту до постконфліктного стану, якими є:

1) ідентифікація осіб та структур, відповідальних за вчинення дій, які містять усі ознаки нелюдських актів, і призвели до особливо негативних наслідків на сході України;

2) ратифікація Римського статуту та повноцінне визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду;

3) визнання стану війни з Російською Федерацією з розірванням усіх дипломатичних та економічних зв'язків;

4) ініціювання створення міжнародного військового трибуналу по Україні з притягненням до відповідальності осіб, причетних до виникнення збройного конфлікту на сході України, та вчинення під час нього найбільш серйозних злочинів, враховуючи воєнні злочини та злочини проти людяності;

5) ініціювання проведення розслідування та притягнення до відповідальності всіх посадових осіб, починаючи з 24 серпня 1991 р., які своїми діями чи бездіяльністю сприяли виникненню збройного конфлікту на Донбасі;

6) ідентифікація всіх жертв злочинів та відновлення їхніх прав і свобод з урахуванням норм міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права.

Отже, підсумовуючи усе вище викладене, варто наголосити на тому, що правосуддя перехідного періоду, як спосіб пом'якшення та врегулювання наслідків порушень прав людини в міжнародній практиці є дійсним способом забезпечення прав людини в умовах конфліктної та пост-конфліктної ситуаціях, але внаслідок «українських реалій» перехідне правосуддя на даному етапі не є дієвим в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Мельник Я., Балабанюк Ж. Правосуддя перехідного періоду в Україні: механізми та перспективи. URL: https://helsinki.org.ua/articles/pravosuddya-perehidnoho-periodu-v-ukrajini-mehanizmy-ta-perspektyvy
3. Уварова О. Теорія правосуддя перехідного періоду. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні / за заг. ред. А. П. Бущенка, М. М. Гнатовського. Київ : «РУМЕС», 2017. С. 8–12.
4. EU Action Plan on Human Rights and Democracy. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

АЗЕВИЧ МАРИНА ГЕНАДІЇВНА

Національний університет«Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ШВЕЙЦАРІЇ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Досліджуючи це питання варто наголосити, що Європейський Союз на даний момент є найбільшим союзом у Європі, включає 27 країн, які мають між собою тісні економічні, соціальні та політичні зв'язки.

Повертаючись до витоків появи Європейського союзу, можна побачити, що три головні материкові країни Європи: Німеччина, Італія та Франція були зруйновані. Німеччина була поділена на окуповані зони, Італія була наполовину зруйнована під час вторгнення союзників, а Франція майже всю війну була під окупацією. Головними проблемами всієї Європи стало житло, знищене під час бомбардувань, їжа та транспорт. Підйом та відновлення економіки став головним та насущним питанням Європи [1, с. 41–42].

Після Другої Світової війни всі країни та правителі Європи були націлені на довгострокові гарантії миру, а це могло бути

можливим лише за умови тісного зв'язку європейських країн та залежності один від одного. Наступ холодної війни закликав згуртувати всю західну Європу від ідеологічного противника в особі Радянського Союзу та його союзників. Лише у перші роки після війни було утворено близько десяти нових країн унаслідок деколонізації.

Євросоюз останнім часом лише набирає обертів на політичній та економічній арені та планує розширюватися далі. Економіка ЄС займає п'яту частину світової економіки, а їхня валюта – євро, є однією з найстабільніших і найпопулярніших у світі, але не дивлячись на все це далеко не всі країни входять до складу Євросоюзу.

Існує низка країн, які можуть вступити до Євросоюзу, але не хочуть. До них відносяться Швейцарія, Норвегія та Ісландія. Країни могли б вступити до Спілки, але мешканці цих країн не хочуть. Незважаючи на те, що ці три країни не перебувають у складі ЄС, вони мають тісні зв'язки із Союзом [2, с. 100]. Між ними підписано незліченні договори про співробітництво та торгівлю. Наприклад, Норвегія входить до Європейської економічної зони, а Швейцарія у 2008 році стала частиною Шенгенської угоди – тобто кордони між Швейцарією та Євросоюзом відкриті.

У Норвегії референдум про вступ до ЄС проводився двічі у 1972 та 1994 роках, на останньому проти вступу до Євросоюзу проголосувало 52% осіб [4, с. 15]. У Швейцарії цей показник становив 50,3%, що також було приводом відмови від об'єднання, але також подібна угода порушила б принцип багатовікового швейцарського нейтралітету. Більше того, Швейцарія має свої специфічні інститути, які не зможуть існувати, якщо країна увійде до Союзу. Наприклад, повноцінна банківська таємниця у Швейцарії досі діє, чого не може бути на території Союзу.

Виділяючи перспективи Швейцарії з огляду на її відсутність у ЄС, варто зауважити, що вона є унікальною країною зі своєю неповторною політичною системою. Зовнішня політика Швейцарії показує, що країна може зберігати свій нейтралітет з часом закінчення Наполеонівських битв, тобто понад 200 років. З того часу Швейцарія не вступає до жодних політичних чи військових союзів, проте останнім часом можна помітити, що Швейцарія частково інтегрується до Європейського Союзу. На сьогоднішній день вона виконує дипломатичні функції та виступає посередником між ворогуючими країнами.

При цьому Швейцарія хотіла б отримувати вигоду від кооперації з Європою, для чого вона уклала з Євросоюзом низку угод, що регулюють співпрацю Берна та Брюсселя у всіх найважливіших галузях. Сюди входить доступ на ринок транспорту, участь у наукових проектах та безвізові подорожі. У 1999 році запрацював перший пакет угод, що включає договір про свободу

переміщення. Це означало, що швейцарці, як і європейці, могли вільно вибирати собі країну для проживання та роботи. Через 15 років швейцарці вирішили змінити це та внести обмеження. Брюссель був дуже незадоволений і ввів санкції проти Берна «заморозивши» його участь у наукових програмах «Обрій: 2020» та «Erasmus+».

Продовжуючи виявляти проблеми між ЄС і Швейцарією, потрібно врахувати переговори, що відбулися між ними, де вирішувалося питання про рамкову економічну угоду. Євросоюз стверджує, що Швейцарія втратила величезні можливості. Угода була покликана поглибити існуючі двосторонні домовленості, тим самим інтеграцію Швейцарії у єдиний ринок ЄС, найбільшого торгового партнера торгової республіки. Можна зробити висновок, що за відсутності рамкової угоди ЄС загрожує Швейцарії втратою низки пільг щодо торгівлі з Єврозоною і націлює на втрату можливостей для швейцарських операторів у Європейському Союзі [3, с. 1].

У свою чергу Швейцарія пояснює це небажанням дотримуватися соціальної міграційної політики Євросоюзу [5, с. 27]. Міністр закордонних справ Швейцарії прокоментував, що якби вони підписали двосторонню угоду, яка дозволила б громадянам ЄС вільно пересуватися Швейцарією і користуватися місцевим соціальним забезпеченням – це означало б зміну парадигми в еміграційній та міграційній політиці країни.

У Швейцарії проживає близько 2 мільйонів громадян Євросоюзу, ще сотні тисяч працюють там і щодня приїжджають із прикордонних районів інших країн. Швейцарська влада вважає, що «принцип вільного переміщення» має застосовуватися лише до працюючих людей, а не до одержувачів соціальних виплат.

Тому підсумовуючи вище наведене, можна дійти висновку, що Швейцарія й надалі залишатиметься частиною Європи, не будучи членом Євросоюзу, але чим це закінчиться передбачити поки що неможливо.

Список використаних джерел

1. Введение в право Европейского Союза : учебник. 3-е издание, перераб. и доп. ; кафедра права ЕС МГЮА им. О. Е. Кутафина. С. 41–42.
2. Вступ до права ЄС / Ченшова Н. В. Львів : Новий Світ-2000, 2019. 100 с.
3. Schreckinger, Ben. Switzerland withdraws application to join the EU – POLITICO. Politico.eu, с. 1.
4. Switzerland referendum on the Agreement on the European Economic Area (EEA). European Election Database. с. 15.
5. Transport Center in Legionowo – Switzerland's Contribution to the Enlarged EU – Swiss Federal Department of Foreign Affairs, retrieved 12 July 2016, с. 27.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

БРИЧКА СОФІЯ ФЕДОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ ТУРЕЧЧИНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У післявоєнний період між країнами почалися інтеграційні процеси. Людство зрозуміло, що для світової стабільності країни повинні співпрацювати між собою.

Після Другої світової війни з'явилося багато міжнародних організацій. Але зовсім іншим прикладом є Європейський Союз (далі – ЄС). Він являє собою поєднання міжнародної організації і держави (наддержави). ЄС був створений на основі Європейського економічного співтовариства з метою регіональної інтеграції.

За часи свого існування ЄС досяг грандіозного успіху. Він став великим економічним об'єднанням, з високим рівнем життя та соціальними стандартами, тому країни-претенденти на вступ досить часто асоціюють його з процвітанням, багатством та стабільним розвитком. Тому не дивно, що більшість країн хочуть приєднатися до ЄС.

Але не всі бажаючі можуть стати членами Європейського Союзу. Претенденти на приєднання до ЄС повинні відповідати Копенгагенським критеріям. Через це процес приєднання може тривати довгі роки [4, с. 118].

Одним з яскравих прикладів може слугувати Туреччина. Вона подала заяву на членство до ЄС ще у 1989 році, і лише в 1999 році стала країною-кандидатом.

Складно назвати точну дату початку довгого шляху Туреччини до ЄС. Ще за часів Османської імперії, у XIX столітті, вона почала змінювати своє економічне, політичне та соціальне життя на зразок західного з метою покращення свого рівня розвитку [3, с. 65].

Протягом усього XX ст. Туреччина намагалася зміцнити свої зв'язки з Євросоюзом. Це дало свої результати і країна стала кандидатом в ЄС.

Для подальшого приєднання Туреччини існує багато проблем. Однією з головних проблем, яку Європейський союз вважає основною перешкодою на шляху до вступу слід назвати напівавторитарну політичну систему з високою роллю військових, що періодично втручаються в політичний процес шляхом заборони партій, що оголошуються загрозою державній безпеці, або навіть шляхом державного перевороту; недемократичне громадянське суспільство, в якому порушуються права та свободи людини.

Потрібно зазначити, що Туреччина досить вдало бореться з цими проблемами, проводячи багато результативних реформ на встановлення демократичного режиму.

Також досить невдалим є географічне положення Туреччини. Країну складно назвати європейською. Тільки 3% території знаходиться В Європі, а столиця, Анкара, розташована в Азії.

Прихильники вступу вважають, що приєднання Туреччини до ЄС покращить становище Євросоюзу на міжнародній арені. Країна є однією з найрозвинутіших у своєму регіоні. Вона може стати чудовим посередником у відносинах Заходу і Сходу [2, с. 156].

Також вони відмічають той факт, що Туреччина виконала 65% зобов'язань, які повинна була зробити для вступу.

У той же час існують ті, хто проти вступу. Найбільшими противниками є Франція і Німеччина.

Вступ Туреччини до ЄС значно змінить баланс сил. Після приєднання вона буде другою країною по кількості населення, що надасть їй більших переваг при прийнятті рішень ЄС.

Ще однією причиною є те, що Туреччина – мусульманська країна і має зовсім іншу культуру. Багато хто вважає, що іслам не зможе існувати з демократією європейського зразка, що Туреччина та її суспільство не зможуть інтегруватися до Європи через націоналізм та постійні прояви релігійних амбіцій [1, с. 5].

Отже, на основі наданих фактів, можна дійти висновку, що Туреччина ще не скоро ввійде до складу Європейського Союзу. Перспектива повного членства навіть зараз не зрозуміла. ЕС вимагає від Туреччини максимальних зусиль для виконання Копенгагенських критеріїв. Проте навіть виконання всіх умов не забезпечать Туреччині членство в Євросоюзі. Різні ідеології, хоч і не зазначаються офіційно, значно заважають членству.

Список використаних джерел

1. Akomak S. Opinion: differences between the EU and Turkey greatly exaggerated / Semih Akomak. UNU MERIT. 5 p.
2. Зиганшина Г. М. Турция и ЕС: социально-правовые и политические аспекты интеграции // Сборник Института изучения Израиля и Ближнего Востока. Ближний Восток и современность. М., 2004. №. 24. С. 155–160.
3. Сочнева И. А. Проблемы и перспективы вступления Турции в ЕС. 2011. С. 65.
4. Кудряшова Ю. С. Копенгагенские критерии ЕС и Турция // Институт изучения Израиля и Ближнего Востока. Современный исламский Восток и страны Запада. М., 2004. С. 118–120.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ВАРЕНЯ АЛЬОНА ЄВГЕНІВНА

Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Для України, яка закріпила відповідними змінами у Конституції стратегічний курс до європейської інтеграції, яка послідовно перетворює державну політику згідно з проголошеним курсом, вивчення функціонування інститутів є важливим моментом. На сьогодні, вступ до Євросоюзу розглядається багатьма державами як один з привабливих шляхів розвитку в процесі їх державно-правового регулювання. Безперечно, привабливість членства пов'язана з тими успіхами, які були досягнуті Європейським Союзом за всю історію свого існування, але крім позитивних моментів, існують певні недоліки функціонування такого утворення.

Одним з таких негативних моментів є «дефіцит демократії». Запровадження цього поняття пов'язують з ім'ям французького юриста, експерта з економічних питань Європейського Співтовариства Жоржа Веделя, який вказував на необхідність розширення законодавчих повноважень Європарламенту та залучення громадян до політичного життя через Парламентську Асамблею у своїй Доповіді від 25.05.1972 р.

Союз завжди був центром дискусій науковців щодо браку демократії. Гостру критику викликало те, що єдиним легітимно створеним органом, який формується шляхом прямих виборів громадянами Європейського Союзу, був Європейський парламент наділений переважно дорадчо-консультативними повноваженнями, а головним суб'єктом у законодавчому процесі виступала Рада ЄС, яка складалася із представників держав-членів на міністерському рівні, тобто із представників виконавчої влади на національному рівні. Таким чином, громадяни ЄС практично були позбавлені впливу на процес ухвалення рішень.

Проблему «дефіциту демократії» мав вирішити Лісабонський договір підписаний 13 грудня 2007 року, яким внесено певні корективи в інституційну структуру та діяльність ЄС. Оновлений договір надав нового стимулу розвитку наднаціональних органів, підсилив змагальність та значення своїх інститутів для громадян Європейського Союзу.

Так, основними правовими засобами подолання «дефіциту демократії» в Європейському Союзі, відповідно до Лісабонського договору, є:

– посилення ролі Європейського Парламенту, який прямо обирається громадянами та наділений більш широкими повноваженнями;

– залучення національних парламентів до роботи Європейського Союзу, з метою реалізації принципу субсидіарності;

– гарантування прав людини та громадянських свобод, в силу того, що Хартія фундаментальних прав стала юридично зобов'язуючим документом та набула однакового правового статусу з договорами Європейського Союзу;

– запровадження права на громадянську ініціативу – щонайменше один мільйон громадян, які є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Європейській Комісії в межах її повноважень висунути будь-яку належну пропозицію з питань, щодо яких, на їхню думку, слід ухвалити правовий акт Союзу на виконання Договорів;

– чітка категоризація повноважень, внаслідок чого відносини між державами-членами стануть більш зрозумілими;

– можливість виходу держав-членів зі складу Союзу.

Запровадження інституту «громадянської ініціативи» дало змогу розширити політичні права громадян шляхом закріплення права кожного з них на участь у демократичному житті Союзу. Можливість реалізації такого права означає визнання громадянського діалогу як ключового стандарту діяльності, який є продовженням існуючої практики Комісії щодо проведення широких громадських консультацій у тих випадках, коли прийняття законодавчого акта Союзу може зачіпати права та інтереси осіб у ЄС.

Необхідно вказати, що Лісабонським договором також було закріплено норму про прийняття рішень у Раді ЄС за принципом подвійної більшості, коли враховується не тільки кількість голосів міністрів держав-членів (55% або 72%), а й кількість населення, яку вони представляють (65%) .

Отже, можна дійти висновку, що Лісабонський договір суттєво розширив повноваження Європарламенту, зміцнив принцип верховенства права, посилив демократичність Союзу, завдяки закріпленням певних можливостей, але «дефіцит демократії», брак демократичної легітимності інститутів ЄС, а також посилення впливу європейської бюрократії, як особливу проблему ЄС, він, на жаль, не усунув. Ці проблеми необхідно вирішувати поки це ще може принести позитивний результат, бо якщо ЄС повністю вичерпає той ліміт довіри, що надали йому громадяни, це може призвести до безповоротних наслідків.

Вбачається, що закріплення вже наявних здобутків інтеграції, а також реформування інституцій Союзу для створення

доступного й ефективного для виборців механізму прийняття рішень на наднаціональному рівні, є логічним і назрілим вирішенням цього вкрай важливого і наболілого питання.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри Наумова К. І.

ВРУБЛЕВСЬКА ВІКТОРІЯ ВІТАЛІЇВНА,
ЧЕРНЕНКО АРІНА ПАВЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МЕТА, ПРЕДМЕТ І ЗМІСТ НІЦЦЬКОГО ДОГОВОРУ

У лютому 2000 року відбулася нова зустріч урядів держав-членів для підготовки до наступної серйознішої реформи установчого документа Європейського Союзу.

Він завершився 11 грудня 2000 року в Ніцці, Франція. Текст поправки до Договору про Європейський Союз та Договору про створення Європейського Союзу затверджується на рівні глави держави/уряду Союзу.

Тому цей документ відомий як Ніццький договір, (це офіційна назва), хоча остаточне підписання відбулося 26 лютого 2001 року в Брюсселі. Ніццький договір набув чинності після ратифікації всіма державами-членами 1 лютого 2003 року. Ніццький договір має на меті внести зміни та доповнення до актів, які є частиною союзу та спільноти. Обґрунтування та мета Ніццького договору викладені в преамбулі: «Завершити процес, розпочатий Амстердамським договором. Він призначений для підготовки інституцій Європейського Союзу до роботи у більшому союзі». Угода створила додаткові можливості для тіснішої співпраці між окремими державами-членами ЄС з проектом Амстердамської угоди [1].

Модель Ніццького договору полягала в підготовці Європейського Союзу до членства 12 нових державах. Конференція в Ніцці визначила 13 країн-кандидатів.

Нові країни-члени, які приєдналися до союзу, вимагали реформ не лише від країн, які брали участь у виборах. По-перше, необхідна деяка «перебудова» механізмів управління спілкою в плані зміцнення основ структури та позанаціональної діяльності.

Правовий статус транснаціональних інституцій також потребував деяких змін, внаслідок чого Ніццький договір змінив порядок створення комісії та встановив максимальну кількість членів (26 осіб).

У зв'язку з розширенням були змінені квоти на місця в Європарламенті, Економіко-соціальному комітеті та Комітеті регіонів. Також відкориговано розподіл квот під час «зваженого» голосування в Раді [2].

Ця зміна також впливає на максимальну кількість агентів. замість несправедливого числа 700, встановленого Амстердамським договором. Угода з Ніцци передбачає 732 агенти. Нове обмеження на кількість місць – це сума квот країн-членів на місця в Європейському парламенті. Враховуючи всі 12 держав, які планують приєднатися в першому десятилітті 21 ст.

Основними змінами були обмеження складу Комісії, розширення кола кваліфікованої більшості, встановлення нової ваги голосів у Раді Міністрів, проведення реформ у порядку тісної співпраці. Крім цих чотирьох ключових питань, велика увага приділяється спрощенню договорів, розподілу повноважень, легалізації Хартії основних прав та визначенню ролі національних парламентів. До Договору додається Декларація про майбутнє Союзу (Ніццька декларація), яка визначає наступні кроки щодо інституційної реформи [3].

Рада Ніцци є членом Європейської Комісії та зараз надає інформацію про Європейську Комісію та Міністерство закордонних справ.

Прийняті більшістю голосів рішень Ніццького договору, член затвердив 29 напрямків.

Розширено склад та юрисдикцію суду першої інстанції. Він став автономним судом, і його склад збільшився. Цей Суд може створювати палати з окремих спорів, а також Велику палату для основних категорій справ. Суд першої інстанції розглядав законність актів, прийнятих інституціями ЄС, звернення держав-членів та інших інститутів асоціації Європейського Союзу щодо бездіяльності, а також вирішення спорів щодо компенсації за позадоговірну відповідальність організації. Європейський Союз також приймає початкові рішення [4].

Два «європейських» суди, що існували до Ніццького договору і були перевантажені роботою, не могли впоратися з новими, розгалуженими справами, в яких вони «розвалилися» після анексії Східної Європи. Фіксованого правила поки що немає.

Демократизація законодавчого процесу також включена в положення Ніццького договору. Це включає подальше зменшення кількості держав-членів, які накладають вето на законопроекти та інші рішення. Це знижує ефективність поточної діяльності Союзу. У Європейському Союзі, в межах 27 і більше країн, захист права вето кожного з його членів може паралізувати роботу всіх організацій.

Основою була готовність Європейського Союзу до розширення на основі Ніццького договору 2001 року, що призвело до

організаційної реформи організації, і як наслідок, правила побудови та функціонування міцної політичної основи «Європи» виникло [5].

Список використаних джерел

1. Ніццький договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів від 01 лютого 2003 року, № 12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_261#Text
2. Ніццький Договір та розширення ЄС / Міністерство юстиції України. Центр порівняльного права / за наук. ред. С. Шевчука. К. : Логос, 2001. 196 с.
3. Ильин Ю. Д. История и право Европейского Союза : учебное пособие. Х. : Консум, 1998. 155 с.
4. Хартия основных прав Европейского Союза (г. Ницца, 7 декабря 2000 р.). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_524
5. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ДАНИЛЕНКО АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ МОЖЛИВОГО ВИХОДУ ІТАЛІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У наш час питання з даної теми не втрачає актуальності, а навпаки набирає все більших оборотів, та розширює свої межі для обговорення. Зараз у ЗМІ можна доволі часто почути низку дискусійних питань з приводу виходу Італії з Європейського Союзу *(далі – ЄС)*. Оскільки з'ясовується доцільність членства держави в ЄС і чим обумовлено дане рішення про вихід.

Можливість виходу Риму із ЄС обговорюється вже не в перше, але в період пандемії ситуація знову набула розголосу. Велика частка населення Італії перейшла на сторону євроскептицизма. Так як під час світової виразки – SARS COVID-19, така проблема як, відсутність єдиної системи охорони здоров'я, відповідно і механізму для надання екстреної допомоги тій чи іншій країні, дало початок для обурення серед громадян Італії. Коли питання нестачі медикаментів та апаратів для штучної вентиляції легень торкнулось італійців. Вони звернулися із проханням про допомогу саме до Брюсселю. Проте у відповідь

нічого не отримали. І так само неприємним був той факт, що європейські політики коронавірус назвали італійською проблемою, а решта держав просто поспішила закрити свої кордони від «проблемної Італії» не бажаючи надавати допомогу державам Південної Європи і звичайно ж в тому числі Італійській Республіці. З викладеного випливає те, що проблема євроскептицизма більш актуальна саме серед населення, а не на політичному рівні [1].

Проте член парламенту Італійської Республіки – Джанлуінджи Парагон, вирішив створити партію, що в свою чергу буде сприяти виходу Італії з ЄС – Italexit. Як зазначав сам парламентар: «Ми віримо, що це можливо… Першим нашим сигналом буде вихід із Євросоюзу. Я переконаний, ЄС завершує своє існування, адже він ніколи не бере до уваги волевиявлення народів» [2]. Втім перспективи даного руху навряд чи знайдуть подальшого розвитку. Але якщо ж йому це вдасться, то скоріше це призведе, до ще більш напружених відносин між Римом та Брюсселем. А також. для Італії випуск спільних «коронних» облігацій, про що вона просить ЄС, є не стільки допомогою для відновлення економіки, скільки символом солідарності з всією Європою, в якій їй відмовляють.

Також проблема нелегальних мігрантів знайшла свій відбиток. В Італії знаходиться значна кількість нелегалів. Що далеко не позитивно відображається на ситуації із коронавірусом у державі. Мігранти погано дотримуються певних правил безпеки та порядку під час доволі тяжкої ситуації в країні щодо хвороби яка прогресивно розповсюджується.

Здебільшого рух щодо виходу Італії з ЄС, як я вже зазначала вище, є прерогативою саме народних волевиявлень. Із політикою їхнього уряду це мало як перетинається, так Дж. Парагон є в своєму роді винятком, оскільки всі інші політики та опозиційні партії не виявляють прагнення, щоб покинути Європейський Союз. Це чудово розкриває шлях «Північної ліги», яка в 1990-х роках зайняла жорстку позицію щодо цього питання, але зараз обмежується критичною риторикою щодо Брюсселя.

Євросоюз напевно теж був би не в захваті від такої витівки від Італійської Республіки. Та взагалі, чи переживе ЄС вихід Італії? Оскільки як казав президент Європейської комісії Жан-Клод Юнкер: «Європі потрібна Італія, і Італія потребує Європи», – відповівши «ні», коли його запитали, чи зможе ЄС витримати вихід Італії [3].

Вся ця ситуація напевно є все ж таки більш тимчасово, чим дійсно чимось, що варте глобальної паніки. Тобто, якщо зараз ЄС все ж таки надасть допомогу, яку так очікують італійці і вони відчують на собі європейську підтримку, то цей галас навколо «виходу» дійсно швидко стухне. Вся суть Italexit тримається

на тому, чи виправдає Європейський Союз очікування італійських громадян. Проте якщо Італія все ж таки зважиться на цей вчинок, то це несприятливо відобразиться на обох сторонах. Тому що на прикладі Великобританії було продемонстровано наскільки це витратно, невигідно і займає надто багато часу. Та і після виходу держави засновниці – Італії, чи не візьмуть за приклад такий вчинок і інші члени Євросоюзу. А вихід більше вже ніж трьох держав взагалі може поставити під сумнів подальшого існування Європейського Союзу як такого.

Список використаних джерел

1. Волна разочарования: итальянцы требуют выхода из ЕС : канал новин. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2020/07/30_a_13170853.shtml?updated (дата звернення: 07.11.2021).
2. Правый и еще правее: как карантин и экономический кризис изменили Италию : канал новин «Європейська правда». URL: https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2020/07/30/7112667/ (дата звернення: 07.11.2021).
3. ЄС не переживе вихід Італії – президент Єврокомісії : канал новин «Європейська правда». URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/10/16/7088249/ (дата звернення: 07.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

КУРКУДИМ КАТЕРИНА ІВАНІВНА,
КАЛАШНІКОВА МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОЕКТУ КОНСТИТУЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В 1990-ті роки стало очевидним, що в найближчому майбутньому відбудеться найбільш масштабне в історії розширення ЄС (з 15 до 25 членів), тому з'явилося питання про необхідність зміни принципів управління Європейським Союзом і структури керівних органів, які були створені.

У грудні 2001 року на саміті ЄС було ухвалено рішення про початок робіт над створенням загальноєвропейської Конституції. Робота над проектом Конституції тривала протягом майже трьох років. Остаточний текст документа було схвалено на спеціальному саміті ЄС у червні 2004 року.

Нову Європейську Конституцію було підписано 29 жовтня 2004 року главами всіх 25-ти держав-членів Євросоюзу в Римі.

Унікальна особливість цього документа полягає в тому, що він з'явився відразу 20-ма мовами і став найширшою і всеосяжною конституцією у світі. Європейська Конституція мала вплинути на формування і розвиток загальноєвропейської самосвідомості та зробити ЄС моделлю нового світового порядку.

Проект Конституції мав на меті впорядкування та об'єднання правових засад всіх договорів, укладених між країнами Євросоюзу, адже законодавство ЄС не можна вважати консолідованим або кодифікованим.

Документ складався з 450 статей та 60 000 слів, що зробило європейську Конституцію найбільш об'ємним та докладним конституційним актом у світі (окрім Конституції Індії 1950 р.).

Конституція передбачала зміну структури та низки функцій інститутів ЄС. У Раді ЄС також планувалися особливості до посади президента. На даний момент пост голови Ради за принципом ротації кожні півроку передається між країнами ЄС – згідно з Конституцією, президент мав би очолювати Раду терміном на 2,5 роки.

Також зазначалася поява посади міністра закордонних справ ЄС, який має бути представником єдиної європейської зовнішньої політики – нині зовнішньополітичні функції притаманні верховному представнику ЄС із зовнішньої політики і члену Єврокомісії, відповідальному за зовнішні зв'язки. Однак країни-члени ЄС, як і раніше, мають право на розробку власної позиції з будь-якого питання, лише у випадку досягнення консенсусу глава МЗС Європи зможе говорити від імені ЄС.

Проект Конституції зазначав скорочення складу Єврокомісії: нині діє принцип «одна країна – один єврокомісар», але з 2014 року було заплановано, що кількість єврокомісарів мала становити дві третини від числа країн-членів.

Проект Конституції розширював склад повноважень Європарламенту, якому було доручено затверджування бюджету, вирішення проблем, пов'язаними зі станом громадянських свобод, прикордонного контролю та імміграції, співробітництва судових та правоохоронних структур усіх країн-членів ЄС.

Проект конституції зазначав відмову від принципу консенсусу та перехід на принцип так «подвійної більшості», який передбачав винесення рішення з більшості питань, у випадку, якщо за нього проголосували не менше 15 країн-членів. Задля набуття Конституцією чинності вона мали пройти ратифікацію усіма країнами ЄС.

Різні країни ухвалили різні моделі ратифікації. У половині країн, керівництво яких обрало варіант референдуму, існує сильна опозиція ідеї загальноєвропейської єдності: до цих країн-учасниць належать Данія, Польща, Франція та Нідерланди. У зв'язку з цим на саміті ЄС 22–23 червня 2007 року досягнуто

принципової домовленості про розробку замість Конституції ЄС «Договору про реформу», тобто полегшена версія, що містить головним чином положення про порядок функціонування інститутів ЄС у нових зазначених умовах. Договір про реформу був підписаний у Лісабоні 13 грудня 2007 року.

Отже, великомасштабне розширення Європейського союзу 2004 р., а також поглиблення інтеграційних процесів у рамках ЄС спричинили необхідність вироблення документа для чіткої організації діяльності інститутів Євросоюзу. З цією метою було розроблено проект Конституції ЄС, яка вносила зміни до інституційної структури ЄС, передбачення принципу прийняття рішень кваліфікованою більшістю, перетворення системи європейської безпеки. Але негативне голосування щодо загальноєвропейської Конституції у Франції та Нідерландах стало результатом поєднання невдоволення загальними тенденціями розвитку Європейського союзу та зниженням його ефективності.

Новий базовий договір мав врахувати сучасні реалії Європейського союзу. Результатом довготривалих пошуків інституційних перетворень та політичного реформування ЄС стало рішення про розробку «Договору про реформу». Він був підписаний лідерами всіх країн-членів ЄС 13 грудня 2007 р. у Лісабоні і сьогоднішній день Лісабонський договір затверджено у 24 країнах-членах ЄС.

Список використаних джерел

1. Біанчері Ф. У відповідь на будь-яке «так» на адресу Туреччини, нав'язане лідерами ЄС, електорат відповість «ні» щодо ратифікації Конституції. *Європа*. 2005. № 4. С. 12–21.
2. Бурханов А. К. Європейський союз у сучасному світі. Київ, 2005. С. 325.
3. Гавриков Д. Європейський Союз як територія протиріч. *Світова економіка та міжнар. відносини*. 2004. № 12. С. 88–95.
4. Європейські країни СНД: місце у «Великої Європи» / за ред. В. Грабовські, А. В. Мальгіна, М. М. Нарінського (відп. ред.). М. : Міжнар. відносини, 2005.
5. Кавешніков Н. Конституційна криза в ЄС. [Електронний ресурс] // Європейський Союз: факти та коментарі. Березень-травень 2005. № 40. Режим доступу : http://www.edc-aes.ru/site/ru/union/archive/vipusk_40.html
6. Макарчев В. Кризис вокруг провала Конституции ЕС. *Компас*. 2005. № 52. С. 22–25.
7. Осипов О. У Римі вершилася історія – підписано загальну конституцію 25 держав. *Відлуння планети*. 2004. № 45–46. С. 17–19.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ЛЯДНОВА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА,
МЕДВЕДЧУК ТЕТЯНА ЮРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІСЦЕ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що багато людей у всьому світі не мають елементарних прав і свобод. Тому важливим є впровадження засобів регулювання і захисту цих прав для всіх нас, особливо для тих, хто може зіткнутися з насильством, зневагою та ізоляцією. Саме сприяння та захист прав людини в усьому світі є одним із пріоритетів для Європейського Союзу.

Політика ЄС ґрунтується на узгоджених рамках та стандартах, які відображають переконання, що права людини та демократія є загальними цінностями, які підтримують усі члени ООН. Союз працює над універсальною ратифікацією та імплементацією всіх основних міжнародних документів з прав людини. Європейська комісія, виконавчий орган Європейського Союзу, бере активну участь у міжнародних форумах з прав людини, таких як Комісія ООН з прав людини, підготовка Всесвітньої конференції проти расизму та Спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН з питань дітей.

Європейський Союз має в своєму розпорядженні широкий спектр повноважень, які дають йому можливість забезпечити дію цих стандартів. У певних сферах політики ЄС має компетенцію вживати заходів за виключенням держав-членів; в інших сферах, де ЄС поділяє компетенцію, держави-члени поступово відмовляються від можливості діяти незалежно відповідно до законодавства ЄС. Європейський Союз володіє режимом прав людини, який дозволяє враховувати права людини під час законодавчого процесу, а також дозволяє Суду ЄС перевіряти відповідність після ухвалення законодавства.

Як відомо, ЄС є міжурядовою організацією, що створена на основі міжнародного договору, а діяльність якої головним чином спрямована на співробітництво у економічній та соціальній сферах. Зокрема у самому Договорі про ЄС були передбачені «умови вступу».

Країни, які мають намір вступити до ЄС, повинні відповідати Копенгагенським критеріям, складовою яких є можливість держави забезпечити стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу права людини і захист меншин. Тобто, потенційні члени ЄС, окрім конституційного закріплення принципів демократії та верховенства права,

мають фактично гарантувати демократичні свободи, включаючи політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті.

Всі держави-члени зобов'язані заохочувати та захищати права людини та основні свободи, як зазначено в Статуті Організації Об'єднаних Націй та викладеному у Загальній декларації прав людини, Міжнародних пактах про права людини та інших відповідних документах з прав людини.

Усі держави-члени ЄС є учасниками більшості «основних» договорів з прав людини, розроблених під егідою ООН: Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція проти Катування та інші жорстокі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поводження чи покарання та Конвенція про права дитини, Конвенцію про права людей з інвалідністю.

Загальна декларація прав людини вважається найавторитетнішим нормативним документом у галузі прав людини, хоча у неї немає такого ефективного механізму забезпечення дотримання положень, як у Європейської конвенції з прав людини. Багато змін, мають відношення до свобод і прав етнічних і релігійних меншин, або усунення нерівності у зверненні між різними політичними групами [1].

Щодо Договору про Євросоюз, він містить статтю 2, яка зазначає, що Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави та дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у рамках суспільства, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, толерантністю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків [2].

Хартія ЄС про основні права має особливий статус у сфері регулювання політики ЄС у сфері прав людини. Вона включає в себе лист прав і свобод, які належать кожній особі, яка проживає в країні – члені ЄС. Хартію ЄС було створено для того, щоб забезпечити узгодженість і ясність прав, встановлених у різний час і по-різному в окремих країнах – членах ЄС [3].

Основні цілі та заходи щодо сприяння захисту прав людини в рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС викладені в Плані дій ЄС з прав людини та демократії на 2020–2024 роки.

Новий план дій виділяє п'ять основних пріоритетних напрямів дій:

I. Захист і розширення прав і можливостей осіб.

II. Побудова стійких, інклюзивних та демократичних суспільств.

III. Сприяння глобальній системі прав людини та демократії.

IV. Нові технології: використання можливостей і вирішення проблем.

V. Спільна робота.

Найважливішою метою цього плану є те, що він спрямований на підвищення узгодженості та ліквідацію розрізів між сферами внутрішньої та зовнішньої політики. ЄС активізує зусилля щодо інтеграції захисту прав людини, демократії та верховенства права в усі сфери зовнішньої діяльності [4].

Таким чином, вирішуючи конкретні проблеми та ставлячи конкретні питання щодо прав людини та окремих випадків, Європейський Союз прагне досягти постійного покращення захисту прав людини в конкретній країні. Він також приділяє особливу увагу інтеграції прав людини у всі політичні заходи ЄС, зокрема в миротворчі місії ЄС. Крім того, представництва Європейський Союз регулярно готують звіти про ситуацію з правами людини у своїй країні перебування, що дозволяє ЄС та його державам-членам точно оцінити ситуацію на місцях та коригувати свої стратегії для просування прав людини там.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: Декларація від 10.12.1948. Організація Об'єднаних Націй. № 995_015. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Договір про Європейський Союз: Договір від 07.02.1992. Європейський Союз. № 994_029. 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text
3. Хартія основних прав Європейського Союзу: Хартія від 07.12.2000. Європейський Союз. № 994_524. 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text
4. EU Action Plan on Human Rights and Democracy 2020-2024. JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL. 25.3.2020. Brussels. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020JC0005&from=EN

Науковий керівник: к.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

МАТВЄЙКІН МИХАЙЛО ДЕНИСОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

СТАНДАРТИ ЄС У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ

Європейське співтовариство, усвідомлюючи значимість прав і свобод людини, необхідність їх дотримання без будь-якої дискримінації по відношенню до всіх осіб, доцільність наявності системи гарантій, що забезпечують неухильний захист відповідних цінностей, досить давно працює над розробкою єдиних і обов'язкових для значної кількості держав стандартів у цій галузі. Не стала винятком і сфера кримінального судочинства, в рамках якої передбачені значні обмеження правового статусу людини, а відповідно можливі і порушення зазначених цінностей.

Міжнародною спільнотою з моменту створення Організації Об'єднаних Націй, спираючись на принципи, сформульовані в Статуті і Міжнародному біллі про права людини, були розроблені документи, що охоплюють ключові питання кримінального судочинства. Їх аналіз дозволяє вказати, що акцент був зроблений на виробленні стандартів в найбільш уразливих сферах кримінально-процесуальних відносин. Причому, якщо в початковий період становлення прав людини акцент робився на проголошенні невід'ємних прав і свобод особистості, що складають на сьогодні принципові правові категорії, то на подальшому етапі розвитку світової спільноти увагу приділяється переважно спеціалізації правових положень щодо окремого учасника кримінального судочинства і, в кінцевому підсумку, процесу демократизації кримінально-процесуальних правовідносин [1, с. 85].

Європейські стандарти в сфері кримінального правосуддя доцільно визначити як вимоги нормативного характеру, закріплені в форматі загальновизнаних принципів і норм, що передбачають мінімально необхідні процедурні правила провадження у кримінальних провадженнях і набувають характеристику обов'язковості для конкретної держави за фактом визнання їх відповідних приписів. Мінімальність зазначених правил дозволяє визначити порушення стандарту в разі необґрунтованого зменшення передбаченого обсягу і якості прав і свобод людини [2, с. 67].

Важливе значення для сфери кримінального правосуддя країн ЄС мають міжнародні стандарти. Міжнародні правові стандарти адресовані всій світовій спільноті, групі держав, об'єднаних в рамках різних міжнародних формувань. Фактично міжнародні стандарти в області забезпечення прав і свобод

людини спрямовані на створення певного режиму забезпечення необхідного статусу особистості. Вважаємо, що метою їх розробки є не реформування національних законодавств, а створення деяких зразків для нормотворчості держави, який визнав юридичну силу розглянутих приписів. Основним постулатом в області захисту прав і свобод людини і громадянина є визнання їх пріоритету, вищої цінності для будь-якої держави. При цьому всі обмеження правового статусу особистості повинні бути суворо регламентовані, мати мінімальний характер, що дозволяє досягти тих цілей, для яких вони передбачені. Будь-яке применшення прав і свобод людини, що не відповідає передбаченому порядку, допущене з боку владних суб'єктів у процесі реалізації їх повноважень, має визнаватися порушенням і обумовлювати покарання винних, а також комплекс відновлювальних заходів.

З огляду на визнання більшістю держав актуальності проблеми захисту прав і свобод людини на сьогоднішній день є сукупність міжнародно-правових документів, що регулюють дані питання в тій чи іншій сфері суспільного життя.

До міжнародно-правових актів, які закріплюють вимоги до процесу розслідування кримінальних проваджень, доцільно віднести такі:

1. Статут ООН.
2. Загальну декларацію прав людини.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права.
5. Факультативні протоколи до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.
6. Конвенцію про права дитини.

Існують спеціалізовані за суб'єктним складом стандарти, метою яких є найбільш повне розкриття положень, викладених в стандартах-принципах, на основі поточних результатів змін, що відбуваються в концепції правового статусу особи і з урахуванням найбільш прогресивного досвіду окремих країн світової спільноти. Це мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими; стандартні мінімальні правила Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила); звід принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би то не було формі; процедури ефективного виконання мінімальних стандартних правил, що стосуються поводження з ув'язненими; конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання; декларація про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують

гідність, видів поводження і покарання, Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочину і зловживання владою, Правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі; Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила); Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед неповнолітніх [3, с. 163].

Основною і характерною рисою міжнародних стандартів в сфері регламентації прав осіб, щодо яких обрано або можуть бути обрані заходи кримінально-процесуального примусу, є те, що мета даних стандартів, як це підкреслюється в п. 2 Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими: створювати постійне прагнення до подолання практичних труднощів, що стоять на шляху по їх здійсненню, оскільки в загальному і цілому вони відображають ті мінімальні умови, які Організація Об'єднаних Націй вважає прийнятним [4].

Крім того доцільно виділити міжнародні стандарти розвитку, основна мета яких в коригуванні напрямків розвитку кримінально-процесуального законодавства держав на основі існуючих стандартів і подолання можливих суперечностей, пов'язаних з їх неодноманітним застосуванням на основі створення загальної концепції. Так в резолюції ГА ООН 2858 (XXVI) «Права людини при здійсненні правосуддя» від 20 грудня 1971 року підтверджуються принципи, що стосуються прав людини при відправленні правосуддя, проголошені в статтях 5, 10 і 11 Загальної декларації прав людини [5]. Крім того цією резолюцією звертається увага на необхідність ефективного виконання Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими.

Таким чином, дуже важливим слід вважати висновок про те, що справедлива, неупереджена і гуманна система кримінального правосуддя є необхідною умовою здійснення основних прав людини, з огляду на те, що вона орієнтує країни на відповідний розвиток своїх правових систем на основі зазначених положень. Таким чином, європейські стандарти є складової міжнародно-правових стандартів, які не є статичним елементом, а постійно розвиваються і видозмінюються. Такий розвиток зводиться до того, що система кримінального правосуддя, з огляду на її найважливішу роль в справі попередження злочинності, повинна будуватися на основі прогресивної раціоналізації та гуманізації кримінального законодавства та процедур, альтернативних підходів до винесення вироків і покарання у загальних рамках соціальної справедливості і громадських устремлінь.

Список використаних джерел

1. Бабчинська Т.В. Міжнародно-правові стандарти судочинства та їх реалізація в положеннях кримінального процесуального законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право.* 2016. Вип. 37. Том 3. С. 84–89.
2. Гришин Д. А. Международные стандарты уголовного судопроизводства. *Юридическая наука и правоохранительная практика.* 2020. № 1(51). С. 65–74.
3. Сугатов М. С. Европейские стандарты уголовного судопроизводства. *Научный альманах*. 2019. № 3-1(53). С. 162–165.
4. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями: Міжнародний документ від 30.08.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text
5. Загальна декларація прав людини, Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

МИРОНЮК ОЛЕКСАНДР ВАЛЕРІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Процес європейської інтеграції мав на меті запровадження громадянства європейського союзу. Саме це положення і закріплення в статті 20 Договору про функціонування Європейського союзу та в статті 9 Договору про Європейський Союз. Оскільки громадянство – це певний правовий зв'язок між конкретною державою та особою, що встановлює взаємні права та обов'язки, то європейське громадянство має також знаходити свій вияв у конкретних правах та обов'язках. Але не слід ототожнювати поняття «громадянство» з «громадянством Європейського Союзу», через те, що останній не є державою.

Відповідно до положень вищевказаних договорів кожен громадянин будь-якої держави-члена є громадянином Союзу громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства, не замінюючи його. Ці два громадянства не можуть бути змішані, оскільки вони мають різну юридичну природу: право ЄС регулюється нормами ЄС, а національне громадянство – нормами внутрішньодержавного права. Тобто, можна зробити висновок: коли особа набуває громадянства держави – учасниці ЄС, вона автоматично стає громадянином ЄС і навпаки.

Інститут громадянства Європейського Союзу має перспективний і динамічний характер. Даний висновок випливає з положень статті 25 ДФЄС, де зазначено, що Комісія кожні три роки звітує перед Європарламентом, Радою міністрів і Економічно-соціальним комітетом про застосування положень розділу II («Громадянство союзу та недискримінація»), а також Рада міністрів за згодою Європарламенту шляхом одностайного прийняття європейського закону може доповнювати перелік прав, закріплених у ч. 2 ст. 20 ДФЄС [2].

В літературі права і свободи громадян Європейського Союзу поділяють на три групи:

1) політичні права, до яких належать: активне і пасивне виборче право у виборах до Європейського парламенту та муніципальних органів влади в державі проживання;

2) міграційні права: право на вільне пересування та проживання в межах території держав-членів ЄС;

3) запобіжно-захисні права: право на дипломатичний консульський захист; право направляти петицію до Європейського парламенту; звертатися зі скаргою до Європейського Омбудсмена з питань неналежного управління в діяльності інститутів та органів Союзу; надсилати звернення до будь-якого інституту або органу Союзу на одній з офіційних мов Союзу та отримувати відповідь тією ж мовою; доступ до документів Європейського парламенту, Ради, Комісії [1, с. 235–236].

А.В. Кулабухова класифікує права громадян Європейського Союзу на: виключні права та усі інші, які можуть бути реалізовані будь-яким індивідом, що проживає чи має юридичну адресу на території держави-члена. До першої групи належать право на вільний рух та проживання в межах території держав-членів; право обирати та бути обраними на виборах до Європейського парламенту та на місцевих виборах у державі – члені проживання; право не захист дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена; право законодавчої ініціативи. До другої групи слід віднести право на належне управління, право доступу до документів та право на звернення [3, с. 272].

Політичні права громадян формують ядро правового статусу громадянина Європейського Союзу. До політичних прав належить активне і пасивне виборче право. Стаття 22 ДФЄС надає можливість кожен громадянин Союзу, що проживає в державі-члені, громадянином якої він не є, має право обирати та бути обраним на місцевих виборах у державі – члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави. В цьому положенні знаходить вияв принцип недискримінації особи, яка є громадянином держави-члена і яка не є такою.

Інститут громадянства ЄС на сучасному етапі є не лише формальним закріпленням ідеї єдності європейських народів, а відображає реальний зв'язок між утворенням і громадянами держав-членів, оскільки передбачає низку прав, які закріплені у Договорі про функціонування Європейського Союзу.

Феномен європейського громадянства полягає в його подвійній правовій природі: особа одночасно належить особи до народу держави-члена та до спільноти народів об'єднаної Європи. Це дає можливість громадянам ЄС брати активну участь у його функціонуванні. Громадяни ЄС через наднаціональні та національні правові механізми здатні впливати на функціонування Європейського Союзу через Європейський Парламент як один із законодавчих інститутів ЄС, що здійснює також функцію демократичного контролю.

Список використаних джерел

1. Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К. : Ін Юре. 2015. 312 с.
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу станом на 30.03.2010 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06
3. Кулабухова А. В. Каталог прав громадян Європейського Союзу. *Право та інновації.* № 1(13). 2016. 278 с.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

МОСЕЙКІН ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Актуальність даної теми зумовлюється тим, що все більша кількість біженців перетинає європейські кордони у пошуках кращого життя, а це неодмінно загрожує безпеці та стабільності європейських країн та спричинює кризові явища в європейському середовищі. Отже, постає питання пошуку шляхів вирішення ситуації із міграцією, аналізу політики уряду ЄС в його законотворчій діяльності, а також аспекту ролі окремих держав-членів, щодо даного питання.

Спочатку варто проаналізувати міграційну політику уряду ЄС загалом. Щодо формування міграційного права ЄС, то спочатку можна виділити Шенгенську систему – Угода про поступове скасування перевірок на спільному кордоні від 19 червня

1985 р. – «Шенген І», Конвенцію про застосування Шенгенської угоди про поступове скасування перевірок на спільних кордонах від 19 червня 1990 р. – «Шенген ІІ». Ці нормативні акти стали підґрунтям регулювання міграції, визначили умови пересування територією Шенгенського простору. У 1997 р. Амстердамським договором була запроваджена єдина політика з імміграції, яка увійшла до компетенції Європейського співтовариства. Тобто, у цій сфері регулювання наднаціональні юридичні важелі впливу отримали пріоритет над національним законодавством. Щодо інституту надання притулку, то вагомим документом у цій сфері міграційної політики є Дублінська угода 2003 р., якій передувала конвенція 1990 р. У конвенції вирішилось питання надання притулку, що належатиме до національної компетенції кожної держави-члена ЄС. Гаазька програма 2003 р. відносить до наднаціональної компетенції ЄС побудову загальної європейської системи притулку. Передбачається, що на теренах ЄС має діяти єдина процедура надання притулку та єдиний статус для осіб, що отримали притулок або субсидіарний захист. Також питання боротьби з нелегальною міграцією регулюється Лісабонським договором 2009 р. Як зауважує Малиновська О.А., аналізуючи масив актів міграційного права ЄС, можна дійти висновків, що право передбачає досить сприятливий порядок в'їзду та перебування на території країн Євросоюзу.

Міграційній політиці притаманні два ключові напрями: регуляція внутрішньо-європейської міграції громадян та контроль надходження мігрантів із третіх країн. Безумовно перший напрям сприяє інтеграційному процесу всередині ЄС – це і ліквідація внутрішніх кордонів, і посилення соціальної й економічної взаємодії, також розвиток співробітництва. Загалом міграція всередині ЄС обмежується мінімально [3, с. 139]. Так міграційна криза, що спіткала Європейський союз базується на двох засадах – перш за все, це нелегальна міграція населення з країн, що характеризуються наявністю збройних заворушень і низьким рівнем соціально-економічного добробуту, за даними ООН, країни, з яких походить більша частина шукачів притулку, не змінюються з 2014 року: це Сирія, Афганістан, Сомалі, Південний Судан, Судан, Демократична Республіка Конго, Центральноафриканська Республіка, М'янма та Еритрея. По-друге, ускладнює ситуацію і потік біженців, осіб, що шукають політичного притулку на території другої країни, мають відповідний правовий статус згідно з Віденською конвенцією про захист біженців, тобто загалом перебувають на легальній основі, інтегруються в європейське суспільство – вивчають мову та культуру обраної держави, знаходять постійне житло, влаштовуються на роботу і надалі при виконанні усіх вимог

чинного законодавства можуть отримати громадянство. Проте саме цей процес інтеграції і постає головною проблемою для більшості шукачів політичного притулку, як наслідок унеможливлює їх прийняття європейським співтовариством.

Міграційна криза стала серйозним викликом фундаментальним здобуткам Євросоюзу – передусім зоні вільного пересування. Уже сьогодні на теренах ЄС існує практика відновлення контролю на внутрішніх кордонах через небезпеку міграційної кризи. Відповідне право закріплене у ст. 23 Шенгенського Кодексу [1]. Так до прикладу, Німеччина відновлювала контроль на сухопутному кордоні з Австрією на період від 11 лютого до 11 травня 2017 р. Болючим є питання поглядів на проблему міграції у різних держав ЄС, так Німеччина, Франція, Італія та скандинавські країни розглядають міграційну кризу як випробування європейських цінностей і єдності, а країни Східної Європи вбачають у біженцях загрозу безпеці і благополуччю. Також ескалація міграційної кризи у найближчій перспективі може стати причиною ще більшого зростання економічних видатків через необхідність фінансування соціальної політики ЄС, яке проводиться з бюджетів країн-членів ЄС, зокрема виділяти значні кошти для оперативного облаштування пунктів прийому біженців і забезпечення гуманітарною допомогою [2, с. 20]. В умовах кризи активізувалися крайні політичні сили: у Франції кандидат від ультраправого Народного фронту Марін Ле Пен під час президентських виборів 2017 р. вийшла у другий тур, де за неї проголосували 33,9% виборців, спостерігалася радикалізація настроїв частини населення, що теж є негативним аспектом.

Підсумовуючи усе вищезазначене, а саме міграційну політику ЄС та його держав-членів можна зазначити, що основними проблемами є відсутність консолідованості в підході до запровадження даної політики серед держав членів, безносередньо масовість хвиль міграції, також відсутність волі до інтеграції у європейське суспільство окремих осіб. Серед основних напрямів реагування ЄС на міграційну кризу є: контроль кількості нелегальних мігрантів, консолідована політика щодо притулку та легальної міграції, запровадження конструктивних механізмів інтеграції у країнах, а також запровадження інституту квотування мігрантів і насамперед управління кордонами.

Список використаних джерел

1. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/399 від 9 березня 2016 року про Кодекс Союзу щодо правил, які регулюють рух осіб через

кордони (Шенгенський кодекс про кордони): Міжнародний документ від 09.03.2016. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2016.
2. Дорош Л., Івасечкок О. Особливості функціонування та виклики розвитку ЄС у близькій перспективі 2017–2018 рр. Humanitarian vision. 2017. Vol. 3. Num. 1. С. 19–24.
3. Малиновська. О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К. : НІСД, 2018. С. 182–201.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ПАТЛАХА АРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВНЕСОК ІТАЛІЇ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ: НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

«Зелена угода» – це корекція Європейським Союзом (далі ЄС) економічного курсу (вважається найбільшою в історії). Сам проєкт передбачає зміну в усіх галузях, що включає досягнення глобальної мети – вугільно-нейтрального простору через 30 років в ЄС [1].

Необхідність у таких змінах виникла через швидке зростання кліматичних змін, причому у бік погіршення. У XX столітті через діяльність людини відбувалося збільшення викидів парникових газів. Для зміни цієї негативної тенденції ЄС планує вже до 2030 року скоротити такі викиди до мінімуму: на 50–55% порівняно з рівнем 1990 року встановлено проміжну мету на 2040 рік для досягнення ЄС до 2050 року кліматичної нейтральності [4].

Для Італії Інвестиційний план європейської зеленої угоди може являти собою виняткову можливість не тільки рухатися і надавати більшу послідовність своїм кліматичним ініціативам, а й відновити свій розвиток та протидіяти процесу занепаду, який триває багато років.

Для реалізації такої угоди в Італії потрібно вирішити два основні питання: визначити власну стратегічну структуру з оновленою метою скорочення викидів парникових газів щонайменше на 50% до 2030 року; почати здійснювати проєкти та комплекс заходів щодо збільшення обсягу фінансових ресурсів, що надаються новим Європейським планом, та забезпечення можливості та ефективного та широкого використання.

Для здійснення «Зеленої угоди» в Італії вжили низку заходів на користь навколишнього середовища. Сюди входять стимули для утилізації автомобілів, що забруднюють довкілля, стимули

для торговців, які обладнають «зелені куточки» з продажу сипучих продуктів, будівництво пільгових смуг для громадського транспорту, купівля екологічних шкільних автобусів та створення нових зелених зон у рамках експериментальної програми лісовідновлення [3].

Італія поставила собі ключові мети. Перша мета – до 2030 р. досягти 30% частки відновлюваних джерел енергії (європейський цільовий показник становить 32% до 2030) [5, с. 17]. На момент 2020 року в Італії цільовий показник становить 17%, а європейський – 20%; друга мета стосується відновлюваних потужностей, згідно з якою до 2030 року Італія має встановити 40 ГВт відновлюваних потужностей, з яких 28 ГВт для великомасштабних проєктів (сонячні та вітрові). Для реалізації таких проєктів (додаткових відновлюваних вітрових та сонячних потужностей), згідно з Комплексним національним планом з енергетики та клімату, необхідна площа близько 800 квадратних кілометрів. Варто зазначити, що Італії для будівництва таких електростанцій потрібно близько 5 років [2, с. 42]. Третя мета – це прагнення скорочення викидів парникових газів (ПГ) на 23% у порівнянні з 1990 роком. Вона включає ліквідацію однієї з трьох тон парникових газів, які в даний час викидаються. Це зусилля, які узгоджуються зі збільшенням амбіцій на європейському рівні до 2030 року, а також з Паризькою угодою [6]. Є й інші цілі, але вони є менш масштабні порівняно з цілями, згаданими вище.

Італія вийшла на перші місця у боротьбі зі зміною клімату, заснувавши фонд вартістю понад 4 мільярди євро на 2020–2023 роки. Стратегія відповідно до Зеленого курсу, оголошеного Європейською Комісією, принесе додаткове фінансування у розмірі понад 59 мільярдів євро протягом наступних 15 років. Зокрема, фонд, який у 2020 році матиме початковий внесок у розмірі 470 мільйонів євро (930 мільйонів у 2021 році та 1420 мільйонів у 2022 та 2023 роках), передбачає надання гарантій для конкретних інвестиційних програм, у тому числі у рамках державно-приватного партнерства, для, серед іншого, економіки замкнутого циклу та зниження ризиків, пов'язаних із зміною клімату. У той же час створюється фонд для відновлення інвестицій центральних урядових адміністрацій з початковим вкладенням у 435 мільйонів у 2020 році (880 у 2021 році, 934 у 2022 році, щоб зрости до 20,8 мільярдів до 2034 року) [1].

Отже, «Зелена угода» для Італії – це можливість продовжувати шлях у галузі підвищення енергоефективності, а що важливіше – Італія бере участь у зниженні негативних наслідків кліматичних змін на планеті. Для підтримки проєктів, спрямованих на зниження впливу антропогенного фактора на кліматичні зміни, виділяються досить великі фінансові ресурси, що

говорить про зростаючу актуальність та життєву важливу необхідність отримання позитивних результатів у цій роботі. При цьому існують певні складнощі як для Італії, так і для ЄС в цілому, які можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішня обумовлюється тим, що ЄС виступає лідером у боротьбі зі зміною клімату, проте складність полягає в наступному: на частку ЄС припадає лише 9% викидів парникових газів у всьому світі, та за відсутності аналогічних зобов'язань з боку таких країн, як наприклад, Китай, США та Росія, європейські зусилля ризикують виявитися марними та контпродуктивними. Внутрішні складнощі полягають у нерозривному зворотному зв'язку між економічною стійкістю та екологічним благополуччям.

Список використаних джерел

1. «Зеленая сделка» ЕС: когда и для чего? URL: https://ru.euronews.com/next/2020/01/15/rb-03-european-green-deal
2. Documento di Descrizione degli Scenari 2019. URL: DDS 2019 10 15_8d7522176896aeb.pdf (terna.it)
3. GLI EFFETTI DEL GREEN DEAL PER L'EUROPA E L'ITALIA. URL: Gli effetti del Green Deal per l'Europa e l'Italia (policlic.it)
4. Parliament supports European Green Deal. URL: https://web-archive-org.translate.goog/web/20201004233137/ https://www.europeaninterest.eu/article/parliament-supports-european-green-deal/?_x_tr_sl=uk&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=nui,op,sc
5. Piano Nazionale Integrato per l'Energia e il Clima. URL: WEB_ENERGIACLIMA2030.pdf (mise.gov.it)
6. Plan Nacional Integrado de Energía y Clima (PNIEC) 2021–2030. URL: Plan Nacional Integrado de Energía y Clima (PNIEC) 2021–2030 (miteco.gob.es)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ПЕРОВА ОЛЬГА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ ІНСТИТУТУ КОМІСАРА РАДИ ЄВРОПИ З ПРАВ ЛЮДИНИ З АГЕНТСТВОМ ЄС З ОСНОВНИХ ПРАВ

В сучасному світі проблеми порушення основних прав та свобод людини постає досить гостро у зв'язку з погіршенням економічної, політичної та соціальної ситуації. А тому покладання усіх сил задля збільшення ролі механізмів, що захищають права суспільства, є один з пріоритетних напрямків міжнародної політики.

Взаємодія Ради Європи в цілому, як організації, так і окремих її інститутів завжди була досить помітною. Ця комунікація виведена на рівні партнерства, що ґрунтується на таких принципах, як неподільність та універсальність прав людини, повага до стандартів тощо.

Зокрема, в рамках такої взаємодії у сфері забезпечення прав та свобод людини був оформлений на 117-й сесії Комітету міністрів Ради Європи, що відбулася 10 травня 2007 р, Меморандум про взаєморозуміння Ради Європи та Європейського Союзу [2], який містить спеціальний розділ під назвою «Права та основні свободи людини».

Розглядаючи правове становище Комісара Ради Європи з прав людини (далі – Комісар), варто зазначити, що його діяльність керується положеннями Резолюції про Комісара Ради Європи з прав людини 1999 р. [3].

Інститут Комісара Ради Європи в сучасному вигляді пропагує цілі сприяння здійсненню інформаційно-просвітницької діяльності у галузі прав людини та поваги до прав людини в тому вигляді, в якому вони передбачені у документах Ради Європи з прав людини.

На виконання заданої мети Комісару було надано наступні повноваження: консультування і інформування з питань захисту прав людини і запобігання порушення прав людини; сприяння діяльності національних омбудсменів або аналогічних інститутів в області прав людини; виявлення можливих недоліків в законодавстві та практиці держав-членів, що стосуються дотримання прав людини, передбачених документами Ради Європи; сприяння ефективному дотриманню державами-членами закріплених в документах Ради Європи стандартів і надання їм, за їх згодою, допомоги в зусиллях щодо усунення таких недоліків; представління в відповідних, на його думку, випадках Комітету міністрів або Парламентській асамблеї та Комітету міністрів доповідь, що стосується конкретних питань; подання Комітету міністрів та Парламентської асамблеї щорічної доповіді; співпраця з іншими міжнародними установами в справі сприяння дотриманню і захисту прав людини, уникаючи при цьому непотрібного дублювання в роботі.

Укладене через вісім років після заснування посади Комісара Ради Європи з прав людини, Агентство Європейського Союзу з основних прав діє на підставі Регламенту Ради Європейського Союзу № 168/2007 от 15 лютого 2007 р. [1].

Відповідно до Регламенту №168/2007, мета Агентства ЄС з основних прав – надання сприяння органам та інститутам ЄС та державам – членам організації, що застосовують право ЄС, а також аналіз цього права в частині, що має відношення до основних прав людини, щоб у процесі розробки будь-яких

заходів, планів або здійснення діяльності в рамках їхньої компетенції повною мірою враховувати правові стандарти в галузі прав людини.

Агентство ЄС з основних прав займається вивченням діяльності держав у сфері забезпечення основних прав і свобод людини та не уповноважено розглядати індивідуальні скарги. Держави – кандидати в члени ЄС та інші держави-учасниці можуть бути запрошені до участі в цьому процесі.

На жаль, Меморандум про взаєморозуміння Ради Європи та Європейського Союзу від 2007 року [2] не вніс ясності щодо питання взаємодії Комісара і Агентства ЄС з основних прав. У цьому акті є лише положення про те, що це питання буде врегульоване в окремій угоді, яка має бути розроблена найближчим часом представниками двох організацій.

Наразі угоди між Радою Європи та Європейським Союзом, яка регулює порядок взаємодії Комісара та Агентства ЄС з основних прав, немає, однак, на думку Парламентської Асамблеї Ради Європи, останнє має бути виключно допоміжним органом щодо інструментів Ради Європи зі спостереження та контролю за дотриманням прав людини. Мандат цього органу необхідно обмежити питаннями прав людини, що виникають у зв'язку із застосуванням законодавства ЄС, тобто суворо у межах внутрішньої правової системи Європейського Союзу. Агентство ЄС з основних прав має співпрацювати з Радою Європи та уникати будь-якого можливого дублювання його діяльності.

Однак є й деякі відмінності. Так, Комісар Ради Європи з прав людини має більш значний та визначеніший спектр повноважень стосовно досягнення цілей, поставлений перед ним, ніж у Агентства з основних прав Європейського Союзу.

Зокрема, Комісар уповноважений здійснювати візити до всіх держав-членів для моніторингу та оцінки ситуації з правами людини та проводити просвітницькі заходи за залученням до участі не лише представників влади, а й громадських діячів, професорів та експертів в цій галузі, в той час як Агентство Європейського Союзу з основних прав людини не має таких повноважень.

Отже, згадані інститути є досить ефективними механізмами захисту прав людини. Здійснюючи діяльність за наданими їм повноваженнями, Комісар та Агентство Європейського Союзу з основних прав людини втілюють в життя ідеї співробітництва задля результативного дотримання державами прав та свобод людини й громадянина.

Список використаних джерел

1. Council regulation (EC) №168/2007 of 15 February 2007 establishing a European Union Agency for Fundamental Rights. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0168&from=EN
2. Memorandum of Understanding between the Council of Europe and the European Union of 10 May 2007. URL: https://rm.coe.int/16804e437b
3. Резолюція про Комісара Ради Європи з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_039#Text

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Форманюк В. В.

СИДОРЧУК БОГДАНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В умовах активізації постійних інтеграційних процесів, нестабільного економічного, соціального та політичного світового розвитку, а також зміною пріоритетів виникла необхідність говорити про тенденцію загострення внутрішньополітичного становища Європейського Союзу, а також спричинило появу низки проблем функціонування інтеграційного об'єднання на рівні всього євроатлантичного простору. В результаті існування не лише тих внутрішніх та зовнішніх факторів, що прискорюють розвиток Союзу, але й тих, що дестабілізують ситуацію, висувається чимало сценаріїв подальшого функціонування такої структури, саме тому обрана для дослідження тема є достатньо актуальною.

Європейський Союз як економічне та політичне об'єднання, що було створено шляхом підписання Маастрихтського договору у 1992 році стало одним з найбільших інтеграційних досягнень XX століття. В результаті укладення такого Договору структурно ЄС був побудований на основі 3 опорних елементів: 1) на основі функціонування попередніх економічних співтовариств, таких як Європейське співтовариство вугілля та сталі, Європейське економічне співтовариство та Європейське співтовариство атомної енергії; 2) спільної оборонної, безпекової політики та зовнішньої політики; 3) політики співробітництва у сфері внутрішніх справ, правосуддя [1, с. 29].

На сучасному етапі свого існування, на думку більшості експертів, у Європейському Союзі виникає низка проблем економічного, соціального та політичного характеру, що

породжують виникнення кризових явищ. Серед основних соціальних проблем на національному рівні країн – членів ЄС, а також на рівні цілої інтеграційної структури залишається безробіття, яке досягає 12%, а також проблеми, пов'язані із зростанням цін, соціальним забезпеченням тощо. У зв'язку з цим, в травні 2021 року на саміті ЄС у Португалії, було обговорено та запропоновано певні соціальні цілі до 2030 року, зокрема, за основну мету функціонування об'єднання було поставлено досягнути рівня зайнятості до 78%, а також створення якісних робочих місць.

Серед низки невирішених проблем, що перешкоджають нормальному розвитку ЄС та впливають насамперед на його безпеку залишаються зростання міграції у Європу з країн Близького Сходу, що впливає на єдність країн – членів ЄС та ефективність дії Шенгенських угод, а отже породжує зовнішню загрозу кордонам Євросоюзу та є проявом його слабкої сторони. Особливо актуальною проблемою на сучасному етапі є ведення гібридної війни та прагнення країни – агресора використати її методи задля підриву єдності ЄС, а також з метою здобуття геополітичної переваги [2, с. 25, 27]. Про недосконалість проведення безпекової політики ЄС та необхідність її реформування свідчить також факт зростання кількості терористичних актів, наприклад у Брюсселі, що э наслідком розробки недосконалої стратегії у цій сфері [3].

Під час проведення саміту ЄС у Брюсселі були обговорені бюджетні питання, а також програми стосовно того, як відновити економіку внаслідок пандемії Covid-19 на 2021–2027 рр., внаслідок чого Головою Єврокомісії було запропоновано створення фонду задля подолання економічних наслідків пандемії, що складає 750 мільярдів євро. Саме для вирішення низки економічних, військових та політичних проблем, французьким президентом Емануелем Макроном у вересні 2017 році було представлено глобальну реформу ЄС, складовими якої були: створення єдиного парламенту для країн – учасників ЄС, а також зміна порядку їх оподаткування; посилення зусиль країн у сфері оборони, шляхом виділення спільного бюджету на забезпечення оборонних потреб Союзу, створення спеціальних служб, що б здійснювали захист цивільного населення, тощо. Президент вбачає певні недоліки у сучасному функціонуванні Союзу та пов'язує їх насамперед з недостатньою самостійністю та розвиненістю об'єднання насамперед у військовому та технологічному аспектах, що суттєво зменшує здатність Євросоюзу до впливу на важливі макроекономічні та світові питання. Крім того, він стверджує, що задля усунення прояву кризових явищ та формування потужного геополітичного

простору необхідно мати інформаційну свободу та власне незалежну безпекову систему.

До суттєвих проблем у діяльності ЄС слід віднести також розбіжність поглядів її країн-членів з приводу зовнішньополітичних, оборонних питань, відсутність єдиного підходу та погляду на порядок проведення політики, що унеможливлює координацію та спільність дій щодо здійснення узгодженої політики ЄС її країнами-учасниками. Серед основних причин таких розбіжностей виділяють: 1) оскільки ЄС є об'єднанням, а не державою, відповідно відсутня єдина територія, а отже кожна країна має різні підходи до вирішення відповідних питань в межах своєї території; 2) країни-лідери, що входять до ЄС, не готові поступатися своїм впливом та ділити власну автономію у вирішенні питання на користь спільної.

Отже, на сучасному етапі існує низка економічних, політичних та соціальних питань ЄС, що повинні бути переглянуті та вирішенні задля нормального функціонування інтеграційного об'єднання та його виходу на новий рівень.

Список використаних джерел

1. Муравйов В. І. Інституційне право Європейського союзу. К. : Ін Юре, 2015. 312 с.
2. Європейська безпека під тиском гібридних загроз: Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». К. : НІСД, 2016. 688 с.
3. Вонсович О. С. Терористичні акти в Брюсселі як прояв недосконалості системи європейської безпеки. *Гілея : Політичні науки.* 2016. Вип. 108. С. 286–289.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ЯРОЩУК ІВАННА ВОЛОДИМИРІВНА,
БІЛІЧЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Демократичний стан суспільства повинен відповідати своїм цілям й створювати такі умови, за яких чоловіки та жінки між собою рівні у всіх сферах життєдіяльності. В останні роки було приділено значну увагу проблемі гендерної нерівності, зокрема на рівні ООН були прийняті такі важливі документи, як

Конвенція про політичні права жінок 1952 року [1], Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок 1967 року [4], Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [2], Стамбульська конвенція 2011 року про захист прав жінок (запобігання домашньому насильству щодо жінок) тощо [3]. Ще одним потужним кроком до вирішення цього питання стало прийняття Пекінської декларації і Платформи дій, де зазначалися основні аспекти політичної рівності чоловіків та жінок.

Визначення гендерної рівності як однією з основних цінностей означає досягнення рівноправ'я жінок і чоловіків у всіх сферах функціонування суспільства завдяки правовому забезпеченню рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, руйнування гендерного приниження, застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на уникнення дисбалансу між способами жінок і чоловіків реалізовувати рівні права.

Європейська спільнота також переймається даним питанням. Права людини, демократія та верховенство права заявлено як основні цінності для Європейського Союзу. Хоча ЄС досягнув позитивних результатів із захисту прав людини, але з розвитком суспільства постійно виникає проблема вдосконалення роботи в цьому напрямку. Євросоюз весь час веде боротьбу проти расизму, ксенофобії та інших видів дискримінації за релігійною належністю, статтю, віком, неповносправністю й сексуальною орієнтацією. З метою поширення ідеї рівності та недискримінації 2007 рік був проголошений «Роком рівних можливостей для всіх».

З вищевказаного зрозуміло, що досягнуто значних успіхів у ліквідації гендерної нерівності на законодавчому рівні, але в повсякденному житті реалізація рівних прав між чоловіками та жінками все ще має свої перешкоди.

До прикладу, 20 березня 2021 року Президент Туреччини підписав Указ Президента № 3718 про вихід із міжнародного договору «Про запобігання і протидію насильству стосовно жінок і домашньому насильству й боротьбу з цими явищами» [3]. Хоча за словами уряду це не стане перешкодою в здійсненні ідеї рівності, все ж прослідковується занепокоєння з боку суспільства. Також несхвально сприйняла це повідомлення й Рада Європи. У поширеному 20 березня коментарі РЄ зазначається, що це – «страшна новина», а також «значний удар» для спрямованих на захист жінок зусиль. У Раді Європи зазначають, що цей крок загрожує справі захисту жінок «у Туреччині, у всій Європі та за її межами». За даними правозахисних організацій, у Туреччині лише торік унаслідок домашнього насильства було вбито понад 300 жінок. Переважно – їхніми нинішніми або колишніми чоловіками чи партнерами [5].

Також щодо Заходу, то 23 вересня 2016 року польський уряд прийняв у першому читанні законопроект, який забороняє аборти в країні (за винятком випадків прямої загрози життю матері) та тягне за собою настання кримінальної відповідальності, а саме позбавлення волі до 5-ти років для всіх причетних до аборту. З приводу цього у країні почалися масові мітинги. Все підсилилося після того як в жовтні 2020 року Конституційний суд Польщі посилив норми даного Закону. У зв'язку з цим здійснити аборт майже неможливо. Так, восени цього ж року сотні поляк протестували з приводу обмеження прав жінок. Підтвердженням жорстокості даного нормативно-правового акту став факт смерті жінки у місті Пщина на півдні Польщі, яка перебувала на 22 тижні вагітності. Вона була прийнята до лікарні після того, як у неї відійшли навколоплідні води, проте з боку працівників медичного закладу не було вжито жодних дій для збереження життя жінки, з очікуванням того, що плід дитини остаточно помре. Оскільки в країні діє антиабортне законодавство.

Все це доводить наявність проблем щодо реалізації прав жінок. Постає питання між правом жінки на життя та механізмами його забепечення. З приводу цього депутати парламенту Євросоюзу ухвалили резолюцію про право на легальний і безпечний аборт. Хоча він має необов'язковий характер, проте маємо надію, що в найближчому майбутньому це питання буде належним чином врегульоване.

Неможливо не згадати події в Афганістані 2021 року, де після приходу «Талібану» права жінок були максимально знецінені. На нашу думку, Європейський Союз зі свого боку повинен здійснити певні заходи для покращення становища жінок у даній ситуації. Крім нехтуванням прав жінок, на даний момент прослідковується зростання кількості смертей жінок в Афганістані. Те, що для нас є абсолютно звичним, там стає причиною знущання над представницями жіночої статі.

Отже, з огляду на вищесказане стає зрозуміло, що, незважаючи на наявні механізми захисту прав жінок, все ж існує багато проблем як на території Європейського Союзу, так і на східному континенті. Постає питання в належному забезпеченні та впровадженні відповідальності за допущення порушення цієї цінності в будь-яких куточках світу. Європейський Союз, як гарант забезпечення міжнародного захисту прав людини, повинен врегулювати дане питання й не допустити присутність такого злочину. Адже, саме жінка дає життя усьому, тому забезпечити її гідне та спокійне життя у суспільстві є обов'язком будь-якого уряду та інституції.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: convention_OON_disc_woman.pdf (kdu.edu.ua).
2. Конвенція про політичні права жінок. URL: Конвенція про політичні права жінок від 20.12.1952 (rada.gov.ua).
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. LIGA : ZAKON (ligazakon.net).
4. Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок. URL: Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок Резолюція від 07.11.1967. «Дебет-Кредит» – Нормативні документи (dtkt.ua).
5. Туреччина вийшла зі Стамбульської конвенції про захист прав жінок. URL: Туреччина вийшла зі Стамбульської конвенції про захист прав жінок. Новини – актуальні повідомлення про події в світі. DW. 20.03.2021.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

СЕКЦІЯ 16

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС

БОРУЦЬКА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ З УКРАЇНОЮ

Європейський союз перебуває на чолі міжнародних зусиль зі стимулювання економічного, екологічного і соціально стійкого розвитку з метою врегулювання світової кризи, зокрема, для боротьби зі змінами клімату.

11 грудня 2019 року Європейська Комісія репрезентувала програму Європейського зеленого курсу – стратегія, що направлена на підвищення ефективності використання ресурсів шляхом переходу до «чистої» економіки замкнутого циклу та зупинення процесу зміни клімату, звернення назад до процесу втрати біорізноманіття та зниження рівня забруднення [2].

«Наше суспільство і наша планета стануть більш здоровими, якщо ми будемо інвестувати у відновлювану енергетику, їздити на чистих автомобілях, модернізувати наші будівлі та зробимо їх більш енергоефективними, якщо купуватимемо сталу їжу, повторно використовуватимемо матеріали, а не викидатимемо їх, чи вироблятимемо сталь з низькими викидами карбону» [1], – пояснила Урсула Фон дер Ляєн під час презентації Європейського зеленого курсу.

До ключових цілей Європейського зеленого курсу відносяться: «Кліматична нейтральність» Європі, реконструкція будов, нульове забруднення, економіка замкнутого циклу.

«Кліматична нейтральність» Європи – це домінуючий напрям Європейського зеленого курсу. Європейський союз ставить за мету досягти нульового рівня вибросів парникових газів до 2050 року. Європейська Комісія планує переглянути всі закони та статути ЄС з метою уніфікації їх у відповідність нових кліматичних цілей.

Для Європейського Союзу, як зазначено вище основною ціллю є кліматичні зміни. В свою чергу, для України це означає, що потрібно сформулювати чітку кліматичну політику, зокрема кліматичні цілі відповідно до зобов'язань взятих при

підписанні Паризької угоди, обрати певну енергетичну стратегію. На даний момент, Україна має невирішені питання щодо низькою енергофеткивності та високому вмісту карбону в економіці України, що в свою чергу є наслідками застарілих основних фондів. За умови встановлення ефективного міжнародного механізму, в рамках Європейського Зеленого Курсу, це полегшить згадані пробеми шляхом «зеленого» фінансування. Зрозуміло, що нові нетарифні перепони (бар'єри) в торгівлі будуть більш «кліматичними», але за умови кліматично дружних зносин можливе й зниження цих бар'єрів [1].

Зелений курс для України є справжнім викликом, бо серед суспільства та політичної верхівки триває дискусія «Що саме означає Европейский зелений курс?». Найчастіше його розуміють як комплекс екологічних дій. Але, Європейський зелений курс має найбільше відношення до економіки, аніж до екології.

Фундаментальною метою у галузі транспорту для досягнення «кліматичної нейтральності» є зменшення викидів діоксиду вуглецю майже до 95%, у програмі Зеленого курсу це питання іменується як «стала мобільність». Додавання такої мети як «стала мобільність» може надати поштовх до пришвидшення інтеграційних процесів у галузі транспорту на здійснення зобов'язань взятих при підписанні асоціації між Україною та ЄС. Зокрема, це стосується реформування та розвитку перевезень завдяки залізницям. Відмова від глобального використання автотранспорту для вантажних та пасажирських перевезень в Європейський Союз надасть можливість для подальшого розвитку в Україні нових транспортних, залізничних чи морських хабів.

Нагальним питанням все ще є вільне від токсичних речовин навколишнє середовище. Від'ємне сальдо України у сфері хімічної продукції не зменшується, в той же час ми маємо змогу спостерігати сталий й тривалий зріст ввезення хімічної продукції. Якщо Україна впровадить механізми Зеленого курсу, це сприятиме як збільшенню екологічної відповідності хімічної продукції та подальшому вивезенню Україною до держав-учасниць Європейського Союзу, так і захисту навколишнього середовища та здоров'я населення від небезпечних токсичних речовин.

Сам Зелений курс у ЄС впроваджується на принципі «нікого не залишати позаду». Для його реалізації Європейський Союз створив спеціальний Фонд, який буде надавати певну підтримку менш розвинений регіонам, що потерпають від значних соціальних та економічних проблем на шляху до кліматичної нейтральності. Але в реаліях нашої країни, це завдання є одним за складніших. Щоб дотримуватися даного принципу, України потрібно захищати та підтримувати найбільш вразливі групи населення від наслідків «енергетичного переходу».

Однак наразі деяким підприємствам та індивідуальним підприємцям доведеться нести витрати.

Україна лише нещодавно підтвердила намагання реалізувати Зелений курс. Наша країна має амбіції та жагу стати першою, з точки зору узгодження власного курсу у співробітництві з Європейським зеленим курсом. Для цього в України створено міжвідомчу групу для подолання наслідків зміни клімату, що здійснює координацію роботи міністерств та двосторонню групу Україна-ЄС, яка в свою чергу розвиває відносини між Європейським Союзом та Україною у межах Європейського зеленого курсу.

Очевидно, що Зелений курс формує загрози для України, зокрема збільшення вимог до якості певної продукції та технологій створюватиме факультативні виклики для «промислового безвізу». Також посилення вимог до ринку вторинної сировини в Європейському Союзі, зрозуміло що стане причиною для зменшення експорту цієї сировини до України, внаслідок чого з вірогідність. у 75% постраждають переробні підприємства. Помітні амбіції Європейського Союзу до зменшення перевезень вантажів автотранспортом з ціллю зменшення кількості діоксиду вуглецю в атмосфері, може впливати на видачу дозволів для українських перевізників.

Зміни, що будуть впроваджувати у межах Європейського зеленого курсу, впливатимуть на Україну у зв'язку з зобов'язаннями за Асоціацією з Європейським Союзом 2014 р., переходу з етапу проектування до імплементації екологічних стандартів. Основними загрозами залишаються межі імплементації та фінансова неспроможність підтримки впровадження екологічних стандартів.

Під загрозою меж імплементації, маються на увазі промислові викиди, зокрема розроблення, прийняття і застосування найкращих доступних технологій та методів управління. У порівнянні з іншими державами-партнерами, в Європейському Союзі ці технології затверджуються Єврокомісією. Такий принцип дії і є причиною щодо обмеження прав та обов'язків України в прийнятті найкращих доступних технологій та методів управління, тому потребує певного механізму реалізації розроблених та затверджених Єврокомісією технологій.

Європейський зелений курс є частиною міжнародних зусиль із боротьби з кліматичними змінами. Ідея, що стоїть за його впровадженням – мотивувати власним прикладом. Це означає, що якщо Європейський Союз зможе досягти сталого зростання, водночас зробивши планету чистішою та безпечнішою для наших дітей, це саме зможуть зробити і інші країни [3].

Оскільки ключовою ціллю ЄЗК є кліматично нейтральна Європа, залучення України до процесу її досягнення є необхідною

умовою. Кліматично нейтральна Європа створює концептуально-ціннісне підґрунтя для зовнішньополітичної співпраці, зокрема у рамках Східного партнерства, поглиблення процесу асоціації з ЄС, Паризької угоди, природоохоронних конвенцій, Енергетичного Співтовариства, Меморандуму про стратегічне енергетичне партнерство Україна-ЄС [1].

З тієї причини, що Європейський Союз для України є основним та важливим партнером в економічній сфері, зокрема в міжнародній торгівлі, наша держава повинна приєднатися до стратегії Європейського зеленого курсу. За своєю суттю Зелений курс є рушійною силою для держав-сусідів та держав-членів Європейського Союзу, з метою декарбонізації економіки, тобто максимального зменшення вмісту діоксиду вуглецю у зовнішньому середовищі. Саме тому, Україна вже зараз знаходиться в процесі трансформування певних сфер діяльності, наприклад хімічна, сільськогосподарська, металургійна.

Список використаних джерел

1. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України: аналітичний документ. URL: https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf (дата звернення: 01.11.2021).
2. Политика и нормативные документы ЕС: канал новин «WECOOP». URL: https://wecoop.eu/ru/regional-knowledge-centre/eu-policies-regulations/ (дата звернення: 01.11.2021).
3. Алеканкіна К., Ткаченко Я. Зелений курс в ЄС та Україні: виклики та перспективи: канал новин та доповідей «Вокс Україна». URL: https://voxukraine.org/zelenyj-kurs-v-yes-ta-ukrayini-vyklyky-ta-perspektyvy/ (дата звернення: 01.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ВОЙТОВА КАТЕРИНА РУСЛАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РЕЗУЛЬТАТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД COVID-19

На сьогоднішній день, зазначена тема є досить актуальною та дискусійною, оскільки коронавірусна інфекція завдала глобальної шкоди для людства і, на превеликий жаль, не збирається відступати найближчим часом. Ця хвороба вже внесла невідворотні корективи в повсякденне життя кожного з нас, а також

торкнулася міжнародної арени в сферах: економіки, політики, медицини, охорони здоров'я тощо.

З метою запобігання та розповсюдження коронавірусної інфекції, в найкоротші терміни, було розпочато розробку вакцини і вже влітку 2020 року почали надходити перші позитивні результати щодо ефективності препарату [1]. Станом на 2021 рік в усіх країнах Євросоюзу (далі ЄС) було розпочато масову планову вакцинацію населення, що позитивно вплинула на поточну ситуацію [2].

Стосовно України процес вакцинації громадян розпочався із великим запізненням у порівнянні з ЄС та іншими країнами світу. Труднощі були викликані різноманітними факторами, через: проблеми щодо юридичних питань та постачання вакцини, нестачу коштів для закупівлі препарату, відсутність певних технологій, людський фактор тощо. Усі ці перешкоди заважали провести потрібні заходи для українського населення, але 10 серпня 2021 року ситуація змінилася, адже Європейська комісія ухвалила рішення щодо надання 40 мільйонів євро пакету допомоги для розгортання вакцинації проти COVID-19 (пізніше суму було збільшено до 75 мільйонів євро) і прискорення кампаній імунізації для шести країн Східного партнерства, зокрема, до яких входить Україна [3].

ЄС і Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі ВООЗ) співпрацюють для забезпечення масштабної підтримки введення вакцини проти COVID-19 і проведення вакцинації в Україні. Проект, що фінансується ЄС і реалізується ВООЗ, охоплює всі етапи, забезпечуючи «комплексну» підтримку впровадження вакцини проти COVID-19 і проведення вакцинації, а також має на меті зробити значний внесок у зміцненні системи імунізації.

Треба зазначити, що ЄС підтримує Україну від самого початку всесвітньої пандемії, надаючи всі необхідні заходи та ресурси, зокрема, нове медичне обладнання, таке як кисневі концентратори для лікарень і захисні засоби для тих, хто надає первинну допомогу. Іноземними партнерами було підтримано малий бізнес і культурну індустрію в Україні, надавши відповідне фінансування. Також мобілізували захист для вразливих груп, що, зокрема, потерпають від конфлікту, й жінок, чиє економічне становище й особиста безпека опинилися під загрозою через локдаун.

Варто зазначити і той факт, що Українські COVID-сертифікати в застосунку Дії офіційно визнані в ЄС. В свою чергу, наша країна визнає сертифікати країн-членів ЄС, які приєдналися до ініціативи Digital COVID Certificate, що дає змогу спростити процедуру взаємовикористання інформації щодо вакцинації. Навіть така взаємодія між партнерами надає

позитивні результати для обох сторін, по-перше у сфері вакцинування та по-друге у ІТ просторі [4].

Усе вище перелічене не дає сумнівів у тому, що співпраця між Україною та ЄС задля боротьби проти хвороби та вакцинації населення, в першу чергу, має позитивний характер для нашої країни. Але також існує зворотній бік медалі, стосовно реалізації Україною допомоги ЄС. Як вже зазначалося, нам було надано грошову допомогу, спеціалізоване обладнання і на сам перед необхідну для життя вакцину з боку наших партнерів. На превеликий жаль, лише певна частина цієї допомоги надходить для проведення щеплення населення. Головна причина такої невідповідності дійсності полягає у вічній проблемі нашої держави – корупції.

На власному досвіді я можу підтвердити частину посталої проблеми, адже із зрозумілих причин офіційної статистики або джерел з приводу нехтуванням держави не має. У липні цього року я зіткнулася з відсутністю вакцини, яку надали європейські партнери в якості допомоги. Відбиваючи пороги всіх лікарень та пунктів щеплення міста, як виявилося відповідні препарати були відсутні, замість них пропонували менш ефективні аналоги, хоча в офіціальних звітах держави стверджувалось протилежне. Як далі з'ясувалося, офіційно безкоштовно надану вакцину для українських громадян можна було придбати тільки за власні кошти. Тож де ініціатива та наявність добрих намірів з боку держави щодо вільного щеплення свого населення, яке і так відстає від планової вакцинації порівняно з іншими країнами? Невідомо. Тільки відносно недавно ця ситуація змінилася через набрання хворобою обертів, що перевищили статистику минулого року, але певні грошові схеми все одно функціонують і надалі. Також є проблема через антивакцинаторські настрої, але це вже інша тематика.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що співпраця України та ЄС у сфері вакцинації від COVID-19 має позитивні результати. Це проявляється у наданні грошової допомоги, спеціалізованого обладнання і вакцини. Але на остаточний результат впливає використання Україною допомоги, який не відповідає в повному обсязі реаліям. Свою частину, як надійний партнер, ЄС виконало, а остаточний результат залежить тільки від влади України, що повинна його реалізовувати.

Список використаних джерел

1. CanSino's COVID-19 vaccine approved for military use in China (англ.). Nikkei Asia (29.06.2020) [Електронний ресурс]. Режим доступу : CanSino's COVID-19 vaccine approved for military use in China

2. FORESIGHT COVID-19. WORLD DATA CENTER // 2. Перебіг вакцинації проти коронавірусу COVID-19 в глобальному і національному вимірах [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://wdc.org.ua:85/en/covid-19-vaccination-beginning
3. «Євросоюз підтримає вакцинацію від коронавірусу в Україні» / Олександр Голубов : DW.com, 11.02.2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://www.dw.com/uk/yevrosoiuz-pidtrymaie-vaktsynatsiiu-vid-koronavirusu-v-ukraini/a-56536751
4. «Українські COVID-сертифікати в Дії офіційно визнані ЄС» / Міністерство Охорони Здоров'я України, 20.09.2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://moz.gov.ua/article/news/ukrainski-covid-sertifikati-v-dii-oficijno-viznani-es

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ВЯЗОВЦЕВ ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Станом на сьогоднішній день, актуальною залишається тема членства України у Європейському Союзі, а саме набуття нею повноцінного членства у даному союзі. Із самого моменту отримання незалежності Україна почала процес певних перетворень, які безпосередньо пов'язані із взятим нею курсом на європейську інтеграцію [5].

Умовно розвиток відносин між Україною та Євросоюзом можна поділити на три етапи.

Починати відлік першого етапу можна з року набуття Україною незалежності, тобто 1991 рік, проте буде коректнішим вважати його початком 1992 рік, адже саме у цьому році була проведена зустріч тогочасного Президента України Л. Кравчука та Голови Комісії Європейських Співтовариств Жаком Делором. Цей період можна вважати, так би мовити, закладанням фундаменту для розбудови подальших відносин між Україною та ЄС. За 1991–1999 рр. Україна: підписала Угоду про партнерство та співробітництво, затвердила план дій в рамках Європейської політики сусідства, вступила до Ради Європи, підняла питання щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою.

Результатом даного етапу стало затвердження у грудні 1999 р. Стратегії інтеграції України до ЄС, яка передбачала передумови набуття Україною статусу члена ЄС, що в контексті європейської інтеграції є однозначно позитивним результатом.

У вересні 2000 р. було затверджено Програму інтеграції України до ЄС. Програма визначала такі пріоритетні завдання для інтеграції як: членство в СОТ, проведення переговорів щодо створення зони вільної торгівлі з ЄС, гармонізація національного законодавства відповідно до норм ЄС. Затвердження даної програми можна вважати початком другого етапу розвитку дипломатичних відносин між Україною та ЄС [5].

У цей період Україна почала здійснювати дуже важливі кроки для досягнення своєї мети вступу до ЄС. Саме у другий період було створено такі інститути як Уповноважений України з питань європейської інтеграції та Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Також Верховна Рада почала адаптувати національне законодавство до законодавства європейського.

Результати України щодо виконання Плану дій Україна – ЄС були високими, що було зазначено на Київському саміті Україна – ЄС, який відбувся у вересні 2007 р. Також Україна змогла отримати статус спостерігача щодо Договору про Енергетичне Співтовариство [4].

Наприкінці цього плідного періоду сталося дві важливі події, а саме: по-перше – парафування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (30 березня 2012 р.); по-друге – 21 листопада 2013 р. рішення Кабміну про призупинення процесу підготування до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що стало причиною масових мітингів та демонстрацій.

На третьому етапі наша держава знаходиться і станом на сьогодні, а його початком можна вважати 22 лютого 2014 р., адже з того дня діє рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України». Саме у цей період було ратифіковано Угоду про асоціацію між ЄС та Україною [1].

На нашу думку, вступ України до ЄС є одним із пріоритетних завдань держави станом на сьогодні, адже це відкриє доступ до безлічі можливостей. Вступ України до ЄС означає розвиток економіки, адже це сприятиме диверсифікації української зовнішньої торгівлі, що скоротить економічні ризики [3].

Вступ України до ЄС сприятиме кращому рівню життя населення. Статистично, рівень життя населення в каїнах ЄС є вищим, ніж в Україні. Якщо Україна отримає повноцінне членство в ЄС, то вона матиме змогу долучитися до його економічних і соціальних програм, що допоможе вирішити вищезазначену проблему, а також розвиватиме демократичні інститути європейського зразка [3].

Членство в ЄС означатиме енергетичну безпеку, адже на сучасній міжнародній арені жодна держава не може забезпечити свою енергетичну безпеку самостійно [2].

Врешті-решт, ЄС – це вільні подорожі, завдяки членству в ЄС громадянам України буде відкрита велика кількість європейських кордонів та отримана унікальна можливість подорожувати Європою без перешкод та візових контролів [2].

Список використаних джерел

1. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (за 2015–2020 роки). Звіт міністерства юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2021/09/02/20210902103956-39.pdf (дата звернення: 28.10.2021).
2. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ: веб-сайт. URL: http://goo.gl/Xf7oab (дата звернення: 01.11.2021).
3. Євроінтеграція допоможе диверсифікувати українську зовнішню торгівлю, скоротивши ризики для економіки. Zn.ua: веб-сайт. URL: http://dt.ua/politika/ (дата звернення: 03.11.2021).
4. Смирнова К. В., Муравйова В. І. Зібрання актів європейського права. *Додаток до юридичного журналу «Право України»*. 2013. № 2. С. 1064.
5. Яковюк І. В. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків, 2009. № 3. С. 14–28.

Науковий керівник: асистент кафедри Владишевська В. В.

ГОНЧАРУК ВЛАДИСЛАВА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В реаліях сьогодення євроінтеграція є одним з першочергових напрямків України на шляху до успішного функціонування. Значним поштовхом на етапі вступу до Європейського Союзу (далі – ЄС) було укладення Угоди про асоціацію з ЄС (далі – Угода), яка набула чинності у 2017 р. Адже – це був перший міжнародно-правовий акт, який на договірному рівні закріпив статус відносин між Україною та ЄС, після якого Україна взяла курс на глобальну трансформацію до реалізації євроінтеграційної ідеї. Насамперед, Угода регламентує повагу до демократичних принципів, прав та основоположних свобод людини, а також вирішення міжнародних проблем у формі діалогу [1].

Варто зазначити, що інтеграція відбувається в усіх сферах життя суспільства. Тобто не тільки у правовій і політичній сфері, але й культурній та соціальній сферах щодо звичаїв та цінностей, які панують у суспільстві. Так як співпраця повинна здійснюватися в двосторонньому порядку, тому Україна повинна старанно демонструвати, що ми не тільки запозичуємо європейські цінності, але й привносимо частину своєї культури та нормативно-правової регламентації у Європейську спільноту. Про це свідчать реформи, що проводяться на сучасному етапі в державі, які спрямовані на дотримання прав людини та досягнення правового та економічного розвитку. Отже, була проведена адміністративна реформа, в результаті якої були створені Центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), що є аналогами «Громадських офісів» у Швеції та «Офісу для громадян» у ФРН. В результаті створено інформаційні сервіси для зручного обслуговування населення. Також проводиться медична реформа, що надзвичайно важливо в період пандемії, адже за інформацією «Урядового порталу» Україна очолює рейтинг щодо поширеності катастрофічних витрат на здоров'я, через які родини пацієнтів доходять до збіднення, що наразі виступає негативною тенденцією [3]. У даному напрямку втілюється оновлення інформаційного та матеріально-технічночного базису медичних послуг у відповідності до європейських стандартів. Слушно відмітити, що здійснюється розбудова системи забезпечення якості освіти і навчання відповідно до рекомендацій ЄС та прокладається будівництво доріг відповідно до європейських стандартів у рамках програми «Великого будівництва» із залученням іноземних інвестицій. Щодо економічної сфери, то спостерігається формування нового органу, що буде боротися з економічною злочинністю (Бюро економічної безпеки). І це тільки початок на шляху до процвітання нашої країни. Зазначені внутрішні реформи вже є першими результатами євроінтеграції, які втіленні завдяки Європейському Союзу.

Щодо зовнішньої діяльності, то Конституцією України передбачається підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права. Закон Україн «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначає як одну з основоположних засад зовнішньої політики забезпечення інтеграції України у європейський простір в трьох напрямках, а саме : політичний, економічний та правовий [2].

Тісна співпраця на міжнародній арені передбачає насамперед спрощений доступ на ринок Євросоюзу української продукції – створення зони вільної торгівлі. Про що свідчить те, що Україна, незважаючи на пандемію, на 43,9% збільшила експорт

продукції у І півріччі 2021 року до ЄС [3]. Це є позитивною тенденцією та визначає, що Євросоюз залишається найбільшим торговельним партнером України. Варто зазначити, що окрім сільськогосподарської продукції, Україна стає лідером також із експорту чорних металів та виробів з них. Що стосується правової сфери, то виникають певні проблеми при адаптації національної законодавчої системи до законодавства ЄС. Насамперед, це пов'язано з труднощами у тлумаченні та правильному застосуванні норм міжнародного права. Таким чином, необхідно привести у відповідність законодавство України у частині дотримання зобов'язань щодо євроінтеграції, які містяться в Угоді та інших нормативно-правових актах ЄС.

Варто зазначити, що в рамках співпраці з країнами Східного партнерства здійнюється масштабне залучення інвестицій. Відповідно до міжнародної інвестиційної позиції Національним Банком України повідомлено, що за другий квартал 2021 року майже 100% інвестицій прибули з країн ЄС. І це не межа, ЄС планує запустити новий інвестиційний пакет для України найближчим часом [4].

Отже, підсумовуючи результати дослідження, зазначаємо, що перспективи взаємодії України та ЄС існують. Однак, євроінтеграційні процеси усладнює відсутність правильного курсу спрямованості до розбудови держави. Зауважуємо, що процес інтеграції необхідно здійснювати комплексно. Тобто, успішність взаємодії залежить, насамперед, від ефективності реформ, які проводяться на сучасному етапі, оскільки, як було зазначено, деякі сфери в державі потребують значної уваги. Таким чином, Україні потрібно провести глобальну внутрішню трансформацію, щоб вийти на гідний рівень, який необхідний для входження до ЄС.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Ратифікована Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 40. Ст. 527. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2411-17#Text
3. Урядовий портал // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України URL: https://www.kmu.gov.ua/
4. «ЄС планує інвестпрограму для України, оцінює її вплив у 6,5 млрд євро» – Європейська правда / Міжнародна безпека та євроінтеграція України URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/10/11/7128853/

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ГРАБОВСЬКА НАТАЛЯ ВІКТОРІВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Європейська інтеграція є стратегічним завданням для України. Як один із перспективних напрямів євроінтеграційних намірів, Україна має великий потенціал для розвитку експортних послуг. Однією з переваг є історичний досвід взаємовідносин та стратегічний потенціал співпраці з країнами зі спільними кордонами. Наша країна перебуває на динамічному шляху комплексних змін. Завдяки своєму унікальному геополітичному положенню та географічному розташуванню Україна є цінним стратегічним партнером західних країн та сусідніх країн на сході.

Поглиблена зона вільної торгівлі ЄС та України, яка діє з 1 січня 2016 року, надає неабияку кількість перспектив для розвитку підприємництва:з'явилась тісна економічна інтеграція, створено, практично, такі ж умови для торгівлі між Україною та ЄС, що мають місце у торгівлі всередині Союзу, покращення інвестиційного клімату та прозорі правила ведення бізнесу в Україні, збільшення вибору, підвищення безпечності та якості товарів, зниження цін для українських споживачів, можливість доступу українських підприємств, крім ринку ЄС, до ринків третіх країн у зв'язку з переходом на прийняті в усьому світі стандарти [6].

До позитивних факторів євроінтеграції можна віднести те, що підприємства мають вільний доступ до найбільшого в світі ринку товарів і послуг. Співпрацюючи з цими ринками, компанія має можливість набути досвіду підприємств, розташованих у високорозвинених країнах, тим самим підвищивши свою конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість. Враховуючи усі ці фактори у підприємств буде змога модернізуватись та забезпечити високотехнологічний процес виробництва сировини.

Також, слід зазначити, що у співпраці з ринком ЄС, українські компанії зобов'язані надавати товари, які відповідають усім стандартам та нормам європейського ринку. Тому ті підприємства, які дійсно хочуть розвиватися у цьому напрямку, будь то технічне оснащення чи довготривалі неефективні методи управління, потребують ретельного переосмислення своєї діяльності. Якість товару зросте, тим самим і спричинить збільшення попиту на нього, що, також, призведе до створення нових робочих місць [4].

Імпорт та експорт товарів вимагають стабільного економічного стану країни та чіткого нагляду за процесами транспортування. Європейська інтеграція дає можливість створити ефективну систему митного нагляду, яка спростить митні процедури країни відповідно до правил ЄС та забезпечить захисну, фіскальну та регулюючу функції для імпорту та експорту товарів українських компаній.

Ймовірність зростання трансфертного ціноутворення в міжнародних компаніях зростає в умовах євроінтеграції. Для наших підприємств це означає, що зростатиме чистий грошовий потік від продажу власних товарів за кордоном і отримання з цього прибутку, який є значно більшими за прибутки від реалізації цього ж товару на ринку України. Основними причинами цього є різниця між курсами валют і ціни на товари та послуги в країнах Європейського Союзу.

Євроінтеграційний процес України забезпечить макроекономічну стабільність, додаткові інвестиції в українську економіку, надання субсидій деградуючому сільському господарству та отримання позитивного сальдо торговельного балансу, забезпечення розвитку середнього та малого бізнесу.

Негативними наслідками євроінтеграції для підприємств можна виділити: можливе переміщення до України шкідливих виробництв, поглиблення демографічного спаду, проблему незаконної міграції та відтоку кадрів, втрату конкурентоспроможності певних галузей, складність переходу на європейський рівень цін.

Крім того, якщо порівняти виробничі потужності українських компаній із зарубіжними, то можна чітко побачити різницю, тобто – розвиток українського виробництва відстає на тлі втрат працівників з низькими зарплатами, що, натомість, не відповідає їх інтелектуальним силам.

Деякі вітчизняні виробники не готові протистояти жорсткій міжнародній конкуренції.

На додаток до вищезгаданих позитивних моментів зростання іноземних інвестицій у вітчизняну економіку також може мати очевидні недоліки, оскільки, власниками основних засобів можуть бути іноземці.

Можливі також соціальні ризики очікуваних змін, що можуть призвести до загострення суперечностей. Причинами цього є надто великий розрив у рівні продуктивності праці, конкурентоспроможності робочої сили, засилля застарілого обладнання та відсталих технологій.

Не слід забувати, що з можливістю вільної торгівлі країн ЄС в Україні збільшується ризик скорочення вітчизняних покупців української продукції через широкий вибір та кращу якість європейської продукції. Але, є спосіб позбутися цієї ситуації

шляхом розвитку українських виробників та зростанню їх конкурентоспроможності.

Отже, проаналізувавши вплив євроінтеграції на розвиток підприємницької діяльності, основними напрямками інтеграційного процесу для України є адаптація законодавства України до законодавства ЄС, розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС, зміцнення фінансової складової євроінтеграційного руху України, адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС, галузева співпраця. Щоб бути конкурентоспроможним в умовах євроінтеграції необхідно буде модернізувати виробництво, технічне оснащення та управління даними процесами.

Звісно, негативні наслідки існують і мають значний вплив, проте, євроінтеграція надає можливості в покращенні інноваційної, економічної та інвестиційної діяльності підприємств. Співпраця з розвиненими країнами, розвиток експорту та імпорту, підвищення конкуренції – це суттєвий плюс для нашої економіки. Ми впевнені, також, що наші підприємці зроблять висновки щодо належної якості продукції, що тепер повинна буде відповідати європейським стандартам.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія «Європейська інтеграція». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейська_інтеграція (дата звернення: 11.10.2021).
2. Представництво України при Європейському Союзі «Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС». URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizhukrayino yu-ta-yes (дата звернення: 11.10.2021).
3. Стаття «Внутрішні й зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України». URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Mater_konf_NADU/b002 8be2-6815-428c-8c70-3c03e25b9552.pdf (дата звернення: 11.10.2021).
4. Стаття «Особливості зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції» URL: https://www.researchgate.net/publication/337301706_OSOBLIVOSTI_ZOVNISNOEKONOMICNOI_DIALNOSTI_VITCIZNANIH_PIDPRIEMSTV_V_UMOVAH_EVROINTEGRACII (дата звернення: 11.10.2021).
5. Позитивні та негативнінаслідкивступуУкраїни до ЄС. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/28990/1/integration.pdf;jsessionid=013765AEEEF00F29761E3C5D5F74A8AE (дата звернення: 11.10.2021).
6. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: http://rda-mp.gov.ua/diyalnist-rajderzhadministracii/ekonomika/evropejska-integraciya/ona-vilnoi-torgivli-mizh-ukrainoju-ta-es/ (дата звернення: 12.10.2021).

Науковий керівник: д.філос.н., старший викладач Коломієць К.

ЖУРАВЛЬОВА ТЕТЯНА ЄВГЕНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЗВИТОК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ДЕРЖАВАХ – ЧЛЕНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Більше року актуальним питанням в Україні та Європейському Союзі є проблема коронавірусу та розвиток країн під впливом пандемії. Хоч населення планети і почало пристосовуватись до умов, що склались, проте все ж важко адаптуватись у повній мірі. Для звичайних громадян пандемія є «ураганом», проте для політиків цей ураган є «черговою спіраллю можливостей та загроз» [1].

Загальноєвропейська відповідь на пандемію наразі має обмежений характер, частково з причин браку компетенції (охорона здоров'я залишається національною прерогативою), частково через динаміку ситуації що склалась. Однак інституції ЄС представили низку ініціатив з пом'якшення наслідків пандемії економічними інструментами у середині березня 2020 року. Пріоритет цих ініціатив зосереджений на збереженні цілісності єдиного ринку ЄС, наданні підтримки громадянам та підприємствам ЄС та визначенні заходів оперативного реагування для підтримки стабільності та солідарності держав членів ЄС. Наприклад, інвестиційна ініціатива Corona Response передбачає виділення 37 млрд. євро з доступних фондів ЄС для громадян, регіонів і держав – членів ЄС, що постраждали від пандемії COVID-19. Крім того, відтепер Фонд солідарності ЄС покриватиме виклики надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я, що дозволить виділити до 800 млн євро для держав-членів [2].

Щодо України, то на цей час актуальними стають питання створення відповідних інституційних структур, здатних оперативно реагувати на ситуацію, що склалася, знижувати епідеміологічні ризики, забезпечуючи захист здоров'я населення [4, p. 426]. Так, необхідно створити антикризові центри при вищих органах державної влади за участю провідних аналітичних центрів України, науковців та досвідчених управлінців. Їх завданням буде експертиза проблем та вироблення консолідованої позиції громадськості та влади на шляху розв'язання найбільш актуальних суспільних питань. Один з таких антикризових центрів може бути створений при Кабінеті Міністрів України, він буде вирішувати перш за все проблеми соціально-економічного характеру, як приклад: проблеми зайнятості населення в період карантину.

Масштабна вакцинація населення та поява кількох вакцин проти коронавірусу створює певний оптимізм навколо ситуації, що склалась в світі. Однак є деяка відмінність між прогнозами щодо обмежень розвитку хвороби в Україні та інших розвинутих країнах. Це пов'язано з тим, що вакцинація українців проходить дуже повільними темпами. Саме тому, не слід сподіватись на швидке відновлення економіки після завершення пандемії [3, с. 130]. Не зважаючи на те, що локдауни, «карантини вихідного дня» наносять швидше шкоду економіці та «б'ють по карману» звичайних українців, влада продовжує знову і знову впроваджувати нові карантинні заходи та обмеження, оскільки альтернативних заходів поки не існує.

Повертаючись до держав-членів ЄС, необхідно зазначити, що кожна з них приймає певні рішення для свого подальшого розвитку в період пандемії. Для деяких це може бути запровадження жорстокого карантину, а для інших – зміна уряду. Ось декілька прикладів європейських країн та їхні методи [1].

Так, уряд Іспанії не зміг вчасно підготуватись до умов пандемії та попередити своїх громадян. На сьогодні, через слабкість уряду меншості, Педро Санчез, прем'єр-міністр, не вводить жорсткі карантинні заходи навіть тоді, коли вірус ще не завдав країні сильної шкоди. Тож на початку березня, в Іспанії, усе ще проводились заходи, громадські скупчення, наприклад, відбувалися футбольні матчі, на які збиралися тисячі людей.

Емманюель Макрон, Президент Франції, назвав пандемію коронавірусу війною і закликав громадян мобілізуватися. Наслідуючи приклад інших європейських країн, Франція ввела «надзвичайний стан» оголосивши карантин: громадяни мають право покидати дім тільки для того, щоб купити їжу, відвідати лікаря чи дістатись до роботи. Крім того, у момент загострення пандемії було призупинено усі поточні реформи і перенесено другий тур муніципальних виборів.

В Угорщині уряд на чолі з прем'єр-міністром Віктором Орбаном отримав карт-бланш. Парламент надав йому необмежені повноваження керувати надзвичайною ситуацією, яку запровадили через коронавірус. При цьому – повноваження надані на невизначений термін. У результаті, через пандемію парламент закритий, майбутні вибори скасовано, в умовах надзвичайної ситуації проведення референдумів унеможливлено.

У висновку, слід додати, що хоч і «коронавірусний ураган ще не закінчився» [1], але він вже сприяв розвитку та об'єднанню деяких країн навколо спільної проблеми. Дійсно, економіка держав, у тому числі і Євросоюзу, постраждала через відсутність прибутку, що надходив до їхнього бюджету раніше. Наприклад, дохід з туристичного бізнесу скоротився у декілька разів через неспроможність туристів потрапити у місця відпочинку та

зростання цін. Одні країни змогли консолідуватись: закріпити та зміцнити наявну владу, а інші навпаки зруйнували вже існуючі порядки та систему державної політики. Уряд України активно працює і розглядає план про створення нових антикризових центрів. Хоча світ ще не скоро оговтається від шкоди, заподіяної коронавірусом, проте лише згуртована праця заради спільного блага може покращити ситуацію та пришвидшити «регенерацію» економіки після пандемії.

Список використаних джерел

1. Вірус і політика: Як пандемія коронавірусу впливає на політичні процеси? *Лабораторія законодавчих ініціатив*. URL: https://parlament.org.ua/2020/03/30/virus-i-politika-yak-pandemiya-koronavirusu-vplivaye-na-politichni-protsesi/ (дата звернення: 09.11.2021).
2. Пандемія COVID-19 в ЄС (аналітична записка) URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/05/COVID19EU.pdf (дата звернення: 09.11.2021).
3. Україна 2020-2021: невиправдані очікування, неочікувані виклики (аналітичні оцінки). Київ, 2021. 304 с. *Центр Разумкова*. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR-ENG.pdf (дата звернення: 09.11.2021).
4. Tomchuk-Ponomarenko N., Lozova G., Pashniuk L., Krasnopolska T. Transformation of Public Administration of the Social and Economic Policy in Ukraine by the Example of the Healthcare Reformation. *Journal of Environmental Treatment Techniques*. 2021. Volume 9. Issue 2. P. 421–427. URL: http://dormaj.org/index.php/jett/article/view/135 (дата звернення: 09.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

КИРИЛЕНКО ВЛАДИСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ

Київський національний торговельно-економічний університет

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ

Співробітництво України та Європейського Союзу (далі – ЄС, Євросоюз) у сфері енергетики відіграє вагому роль для становлення незалежності та безпеки в українському енергетичному секторі, адже на протязі багатьох років енергетична безпека перебувала в стані невизначеності. Також представники енергетичного сектору не розуміли, що загроза може виходити з країн партнерів «сусідніх країн» і не брали до уваги перспективи ЄС.

Перш за все варто наголосити, що співробітництво ЄС та України повинно ґрунтуватися на правовому регулюванні

процесів пов'язаних із використанням енергоресурсів, їх видобутком, перевезенням, розподілом, заощадженням, відновленням, порядком споживання тощо. Тому що, за попередні роки невизначеності наш енергетичний сектор зіштовхнувся зі зростаючими потребами енергії та важливим скороченням ймовірностей самозабезпечення нею. Адже розумне споживання людьми ресурсів дасть змогу забезпечити енергетичну безпеку країни. Тож, наразі наша співпраця з ЄС повинна ґрунтуватись на всеосяжному партнерстві, виходячи з основ сукупних інтересів, взаємності, прозорості та передбачуваності, ринкової економіки, договору Енергетичної Хартії 1994 року, Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва в галузі енергетики, Угоди про асоціацію України та ЄС.

Взаємна співпраця повинна включати: імплементацію енергетичних стратегій, опрацювання прогнозів та сценаріїв, створення ефективних механізмів вирішення потенційних кризових ситуацій в енергетиці у дусі солідарності, модернізацію та посилення наявної енергетичної інфраструктури, що представляє спільну увагу, зокрема енергогенеруючі потужності, єдність, надійність та захищеність енергетичних сіток, поступову інтеграцію електроенергетичної системи України до європейської електроенергетичної мережі тощо. Співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері вважається одним із напрямків широкомасштабної співпраці, що охоплює зараз фінансові, торгові, громадські, транспортні та інші галузі.

Слід зазначити, що зміни в структурі ЄС за останні роки спричинили виникнення нових правових інструментів співробітництва з Україною, які доповнюють договірні механізми. Співпраця сторін у цьому контексті базується на цілому діапазоні правових інструментів, навіть у механізмах політики Євросоюзу щодо України, секторальних угодах, намірах вчинків, що спонукають Україну до інтеграції з Євросоюзом. Визначення змісту та особливості даних механізмів важливих для нашої держави з точки зору необхідності вироблення ефективних та відповідних форм співпраці з ЄС.

Наразі, в світі склалася нестабільна ситуація щодо постачання та транспортування газу. Не останню роль в цьому відграють дії Російської Федерації (далі – РФ), що може призвести до негативних наслідків щодо енергозабезпечення. Для України як держави-транзитера газу з РФ до Європи вагоме значення містить забезпечення точних форм правового та організаційного регулювання її відносин з ЄС у сфері створення наступних та безпечних умов для транспортування енергії. Секторальна інтеграція України до енергопростору ЄС у рамках Східного партнерства має можливість сприяти розвитку взаєморозуміння із західними партнерами у цьому напрямку.

Тож в даному випадку слід керуватись Директивою 2004/67/ЄС від 26 квітня 2004 р. «Про заходи гарантування безпеки постачання природного газу». Наразі цей документ втратив чинність в ЄС, і замість нього діє Регламент (ЄС) 1938/2017 від 25 жовтня 2017р., який створює систему безпеки ЄС. Зокрема регламентуються плани попередження та дій на випадок криз, процедури залучення компаній різних форм власності до реагування на випадок криз, визначення критеріїв кризової ситуації та встановлення вимог щодо застосування різних механізмів реагування, залежно від рівня кризи, процедури взаємодопомоги країн, підприємств галузі, споживачів на всіх рівнях ЄС. Виходячи з наявної ситуації, ми можемо побачити що даний регламент діє і справді здійснюється взаємодопомога. Слід наголосити, що справжню співпрацю можливо вибудовувати тільки з країнами-партнерами. Для забезпечення співпраці України і ЄС має бути ухвалене рішення, щодо можливості в Україні впровадження енергетичного законодавства ЄС не в адаптованому, а в автентичному вигляді з зобов'язаннями і правами, ідентичними з країнами-членами ЄС. В умовах фінансової кризи, дефіциту джерел енергії або їх подорожчання, а також у зв'язку з можливими розбіжностями політичного характеру, які можуть призвести до перебоїв із забезпеченням енергією, дана проблема набуває ще більш гострого значення.

Список використаних джерел

1. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25 жовтня 2005р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text
2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. *Євроінтеграційний портал*. URL: http://eu-ua.org/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/rozdil-iv-torhivliapytannia-poviazani-z-torhivleiu
3. Регламент Комісії (ЄС) 2015/703 від 30 квітня 2015 р., яким впроваджується мережевий кодекс щодо правил взаємодії та обміну даними. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-15#Text
4. Міжнародна некомерційна асоціація «Європейська мережа операторів газотранспортних систем» (the International Non-Profit Association (AISBL) European Network of Transmission System Operators for Gas – ENTSOG). URL: https://www.entsog.eu
5. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – Eastern Partnerships (Com(2008) 823 final). URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0823:EN:NOT
6. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit of 7th of May 2009. URL: http://www.consilium. europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf

7. Додаткові можливості для євроінтеграції України / Ґазізуллін І. Ф., Гончар М. М., Коломієць О. В., Мартинюк В. та ін.; за ред. В. Мартинюка. К. : Агентство «Україна», 2009. С. 47.
8. Директива 2003/55/ Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, яка скасовує Директиву 98/30/ЄС.
9. Decision of the Ministerial Council of the Energy Community, 9th MC/06/10/2011-Annex 11/05.10.2011. Energy Community.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Тищенко Ю. В.

КУПЕНКО АНАСТАСІЯ ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СПІЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ З ЄС: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах світової глобалізації зростає значення питання налагодження і вдосконалення засобів сполучення між державами. Повітряний транспорт це один з найважливіших елементів сучасної світової економіки, оскільки саме він забезпечує переміщення вантажів та пасажирів з найбільшою швидкістю практично в будь-яку точку земної кулі. Тому, за останні роки підписання Угоди про спільний авіаційний простір між Україною та ЄС набуло пріоритетного значення для нашої держави, зокрема.

Нещодавно, в рамках 23 Саміту Україна-ЄС в українській столиці, Києві, відбулось підписання довгоочікуваної Угоди. Угода про спільний авіаційний простір між ЄС і Україною (далі – САП) підписана від імені всіх 27 країн ЄС, тож обидві сторони, починають дотримуватися її негайно. Підписантами стали Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, посол Словенії (бо саме зараз ця країна головує в ЄС) та голова зовнішньополітичної служби в ЄС Жозеп Боррель. Угодою про САП передбачено відкриття ринку повітряного транспорту, а також створення нових можливостей для операторів і споживачів. Розвиток туризму й торгівлі, залучення нових інвестицій та впровадження лоукостерних програм – все це очікується найближчим часом. Повноцінне входження України в єдиний авіапростір ЄС передбачає й обов'язкову імплементацію європейських стандартів та правил у сфері авіаперевезень до українського законодавства.

Очікуваними перевагами від приєднання до САП є: підвищення якості сервісу й обслуговування пасажирів і перевізників; підвищення рівня безпеки польотів; пропозиції на ринку послуг щодо авіаперевезень пасажирів мають збільшитися в декілька разів; очевидне зниження цін на авіаперевезення та завантаження регіональних портів України; зміна методів роботи в управління українськими авіакомпаніями, що підвищить рівень їх ефективності; налагодження авіасполучення між регіонами та містами України; взаємодія з новими ринками збуту вітчизняної продукції; створення нових робочих місць у сфері авіації та, відповідно, збільшення рівня оплати праці працівників [1].

Після повного впровадження Угоди авіаперевізники України «матимуть право користуватися необмеженими комерційними правами» при здійсненні перевезень з України до ЄС та між будь-якими державами-членами ЄС, за умови, що політ є частиною перевезення, яке обслуговує пункт в Україні. Авіаперевізники ЄС матимуть необмежені комерційні права щодо польотів в Україну та в її межах. Додатковою вигодою для України стане визнання державами-членами ЄС сертифікатів, що видані Україною стосовно екіпажів повітряних суден та організації повітряного руху.

Результати експертного опитування ГО «Європа без бар'єрів» у 2017 році свідчили про те, що приєднанню України до Спільного авіаційного простору перешкоджають супутні проблеми, вирішення яких залежить від української влади. Найбільш гострими внутрішніми проблемами є відсутність плану інкорпорування технічних регламентів ЄС, передбачених Додатком І Угоди про САП, незацікавленість профільних відомств у якнайшвидшому інкорпоруванні відповідного законодавства та застаріла процедура Мін'юсту щодо «погодження» нормативно-правових актів. Як наслідок, у 2021 році Україна, нарешті, отримала схвалення Радою ЄС процесу інтеграції до єдиного європейського авіаційного простору, що закріпилось в угоді «про відкрите небо».

Угода про САП передбачає, що Україна імплементує до національного законодавства положення 54 регламентів та 6 директив ЄС. Зокрема, і Директиву ЄС 96/67, яка передбачає наземне обслуговування в аеропортах [2]. Як зазначає міністр інфраструктури Кубраков Олександр на своїй сторінці у Фейсбук: «Важливо, що йдеться не лише про пасажирські, але й вантажні та поштові перевезення. Особливо критичним для нас залишається питання визнання ЄС української системи сертифікації повітряних суден». Разом із підписанням Угоди Україна отримала і можливість визнання державами-членами ЄС 9 сертифікатів екіпажу повітряного судна та 6 сертифікатів організації повітряного руху (щодо надання аеронавігаційних послуг).

Щодо українського законодавства, то станом на 2021 рік основними нормативно-правовими актами з авіаційної безпеки є Повітряний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації», два укази Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення безпеки цивільної авіації в Україні» та «Про заходи щодо впорядкування діяльності з міжнародних повітряних перевезень товарів військового призначення та подвійного використання», численні постанови та розпорядження Кабінету міністрів України, накази Міністерства транспорту та Міністерства інфраструктури України тощо щодо організації роботи, контролю якості, проведення службових розслідувань у сфері української авіації як серед пасажирських, так і серед вантажних перевезень.

Нещодавно у сфері авіаційного транспорту було розроблено проєкт Авіаційної транспортної стратегії України на період до 2030 р., який наразі перебуває на розгляді в Кабінеті Міністрів України. Її ухвалення та реалізація сприятиме поступовій інтеграції України у спільний авіаційний простір. Один з головних принципів Стратегії – забезпечення екологічної безпеки та енергозбереження об'єктів цивільної авіації. Також, сьогодні Україна бере участь й у програмі компенсації та скорочення викидів CO_2 від міжнародної авіації в рамках програми CORSIA [1].

Отже, як зазначає Президент України, Зеленський В.О., підписання Угоди про САП є потужним кроком на шляху до розвитку української авіагалузі, що сприятиме зменшенню бюрократичних перешкод у процесі отримання дозволів на здійснення авіаційних перельотів, збільшенню пасажиропотоку та кількості рейсів з ЄС [3]. По суті, САП – це зона вільної торгівлі у сфері авіації, відкрита сфера, яка регулює питання безпеки польотів, захисту пасажирів та багажу, відповідальності авіаперевізників та міждержавної, міжрегіональної взаємодопомоги.

Список використаних джерел

1. Перспективи приєднання України до спільного авіаційного простору ЄС : policy brief. URL: https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/policy-brief-avia.pdf (дата звернення: 31.10.2021 року).
2. Качур М. О. Інтеграція України у спільний авіаційний простір ЄС та розвиток конкуренції на ринку авіаперевезень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22, ч. 2.
3. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики : проєкт. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf (дата звернення: 31.10.2021 року).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Мануїлова К. В.

КОРОЛЬОВА ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВА КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ЄС

Основним та першочерговим принципом дій міжнародних інституцій, громадських організацій є концепція сталого розвитку, яка проголошена ООН у XXI столітті. Головна суть концепції сталого розвитку лягає у пошуку балансу між задоволенням потреб сучасного та майбутніх поколінь в економічному балансі, безпечному і чистому довкіллі та соціальному добробуті.

Економічна складова сталого розвитку пояснює раціональне використання обмежених ресурсів з метою задоволення суспільних потреб, соціальна – націлена на людський аспект розвитку, збереження соціокультурних систем, усунення соціальної напруженості, крокування до суспільної стабільності, а екологічна – на збереження та охорона оточуючого середовища й ресурсозбереження шляхом раціонального використання природних ресурсів, максимально замінюючи їх на неприродні аналоги, а також запобігання забруднення навколишнього середовища шляхом створення екологічного та безпечного виробництва використовуючи новітні технології.

Що ж до законодавчого регулювання, то відповідно поштовхом для активного розвитку соціально відповідального бізнесу має стати Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні до 2030 року [1]. Йдеться про офіційне визнання соціальної відповідальності, розуміння державою її важливості та потреб суспільства. Це надасть більшості суб'єктів господарювання можливість покращити свою ділову репутацію на міжнародних ринках, запровадивши відповідальне ставлення до своїх співробітників та партнерів. А в довгостроковій перспективі покращиться репутація та імідж держави.

Важливим аспектом Концепції є заохочення суб'єктів господарювання до дотримання міжнародних стандартів та принципів соціально відповідального ведення бізнесу, оскільки компанію можна вважати соціально відповідальною, якщо вона діє відповідно до принципів соціальної відповідальності та реалізує комплекс пріоритетних для неї сфер соціальних проєктів та програм, що в свою чергу сприяє до підвищення стандартів життя українців.

Саме соціальна відповідальність бізнесу є усвідомленням необхідності сталого розвитку. На жаль, Україна знаходиться

лише на початку шляху побудови системи соціальної відповідальності бізнесу, тому вирішення цієї проблеми в умовах поширення концепції сталого розвитку займає вагоме та важливе місце серед інших економічних проблем які мають глобальний характер та охоплюють всі сфери діяльності суспільства.

Основною та вагомою перепоною сталому соціально-економічному розвитку України є часткова відсутність і недосконалість соціальної відповідальності в системі, що пов'язує державну владу, бізнес і громадянське суспільство. Досвід розвинутих країн світу свідчить, що сталий розвиток, який розвивається в гармонії зі всіма сферами людської діяльності, можливий лише за умови належного рівня соціального відповідального бізнесу, враховуючи його важливу роль у суспільстві.

У світовій практиці соціальне ведення бізнесу визнана найважливішою складовою довгострокової стратегії сталого розвитку, у зв'язку з чим уряди багатьох країн приділяють значну увагу просуванню ідей соціального відповідального бізнесу на національному рівні, створюючи сприятливі умови для соціальної відповідальності поведінки вітчизняних та іноземних підприємств [2, с. 12].

Практика впровадження соціальної відповідальності у процесі управління в розвинутих країнах світу свідчить, що загальною тенденцією для зарубіжних країн є те, що основним партнером у розвитку ідей соціального відповідального бізнесу стає держава. Окрім того, саме держава має вагомі інструменту впливу на регулювання соціальної відповідальності та може їх використати з метою стимулювання розвитку економіки.

Соціальна відповідальність – це відповідальність підприємств за свій вплив на суспільство в глобальному розумінні, тому вона підтримується міжнародними організаціями і урядами різних країн.

В Європейському Союзі основна роль соціального відповідального бізнесу полягає у підтримці сталого розвитку компаній, що сприяє покращенню ситуації на ринку праці, а також виробництва якісної продукції та надання якісних послуг.

Значний вплив на розвиток соціальної відповідальності бізнесу різного регіонального походження здійснюють міжнародні нормативні документи, до основних з них належать: 1) Глобальний договір ООН; 2) Міжнародний стандарт ISO 26000: 2010 «Керівництво з соціальної відповідальності»; 3) Account Ability 1000 Series (Стандарти соціальної та етичної звітності серії AA 1000); 4) Global Reporting Initiative Guidelines (Глобальна ініціатива з питань звітування) тощо [3, с. 3].

Найбільш пріоритетними заходами розвитку ідей соціального відповідального ведення бізнесу в Україні вважаємо їх

популяризацію на рівні держави в якості основного принципу діяльності вітчизняних підприємств, а також розробку комплексу заходів з їх впровадження.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 13.11.2021).
2. Шевченко О.В. Регулювання політики корпоративної соціальної відповідальності: практика країн-членів Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин.* 2014. № 122. С. 12–21.
3. Мінц О. Ю., Камишникова Е. В. Імплементація міжнародних стандартів у сфері корпоративної соціальної відповідальності на промислових підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. С. 1–9.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Нескороджена Л. Л.

ОГИР ДІАНА ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄС

Відносини між Європейським Союзом та Україною сформувалися ще 30 років тому – у грудні 1991 року, при визнанні незалежності України Нідерландами. Майже з тих самих пір і зародилася ідея вступу нашої держави до складу ЄС [1].

Спираючись за зовнішню політику та пріоритети України, стає зрозумілим, що вступ до Європейського Союзу – це крок до подальшого розвинення економіки, вдосконалення технологічної сфери, налагодження іноземного співробітництва та підвищення конкурентоспроможності нашої країни.

Беручи свій початок з часів Революції гідності, питання євроінтеграції залишається досить гострим і до сих пір.

У зв'язку з діями зі сторони Російської Федерації на Сході та Півдні України, впродовж останніх років ситуація у нашій країні постає одним з головних питань Спільної зовнішньої та безпекової політики, започаткованої Договором про Європейський Союз.

Як ми бачимо на практиці, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року виявилося неефективні у зв'язку

з відсутністю належних ресурсів та потенціалу а Україні. Нагальним є питання складення нової угоди, яка б враховувала всі проблемні моменти.

У вересні 2020 р. Президент В. Зеленський заявив, що «Україна хоче повної інтеграції до ЄС. Ми – європейська країна й можемо багато чого дати Європі, працюючи спільно… тож було б логічно, якби Україна стала повноправним членом Європейського Союзу» [3].

Однак, незважаючи на прагнення та зусилля України до інтеграції з Європейським Союзом, залишається багато відкритих питань та проблем, що перешкоджають цьому процесу. Такими виступають зокрема довготривалі українські проблеми боротьби з корупцією і реформування судової системи. Вони не зникають з порядку денного відносин Україна-ЄС [2].

Громадська думка щодо євроінтеграції залишається досить неоднозначною. Формування позитивного погляду на вступ до ЄС- це ще одна ціль напрямку роботи влади. Поєднати в одне ціле побудову держави на принципах та цінностях, притаманних Європейському Союзу, та збереження духовності і моралі українського народу – головне завдання та критерій для успішної євроінтеграції.

У нинішніх реаліях виникає все більше і більше нових аспектів партнерства на шляху до євроінтеграції. Зокрема, боротьба з COVID-19 породжує збільшення та поглиблення взаємодії у сфері охорони здоров'я та фармацевтики, розробці та використанні нових технологій у повсякденному житті.

Знавці та вчені зауважують на секторальній інтеграції, тобто на поступовому входженні різних галузей економіки та промисловості України на арену ЄС.

Мені вбачається доволі логічним такий спосіб інтеграції, оскільки це дозволить поступово оновлювати та розбудовувати Україну у всіх напрямках. Такий процес не буде досить різким та має більше шансів на успіх. Також у таких спосіб можна виділити головні напрямки партнерства, що потребують негайних змін та підтримки зі сторони ЄС.

Безперечно, співробітництво України та ЄС у сферах енергетики, екології, цифрового ринку та банківського сектору дадуть багато переваг та можливостей, наприклад, це допоможе підвищити транзитний потенціал та подолати монополію у сфері транспортування газу. На даний час чітко відчувається брак як технічних, так і фінансових ресурсів, програм економічного розвитку, існування певних бар'єрів у транспортування товарів та пасажирів, відсутність налагодженого механізму державної політики у сфері екології.

Секторальна інтеграція – це складний та багаторівневий процес, який охоплює як і внутрішні реформи, так і окреслення

чітких вимог та напрямів міжнародного співробітництва. На сьогоднішній день зроблено немало кроків до євроінтеграції та посилено партнерські відносини з Євросоюзом. Але існуючі проблеми як всередині держави, так і поза її кордонами дещо гальмують процес.

На мою думку, для подальшої вдалої та продуктивної співпраці з Євросоюзом потрібно провести низку реформувань у політико – правовій сфері, розширити співробітництво у науково-технічних сферах, вжити всі можливі заходи для подолання корупції всередині держави, вийти на новий рівень європартнерства, що відповідає нинішнім реаліям та поточній ситуації в Україні та забезпечити доступ українських товарів до єврорінків.

Список використаних джерел

1. Артьомов І. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз : навчально-методичний посібник. Ужгород, 2007.
2. Зокрема в березні 2020 р. GRECO критично оцінила стан боротьби з корупцією в Україні. З її рекомендацій, наданих у 2017 р., Київ виконав 5, частково – 15 і не виконав – 11. Докладно див. : Рада Європи: Антикорупційна реформа в Україні і надалі лише на папері. – DW, 26 березня 2020р. URL: https://www.dw.com/uk
3. Інтерв'ю Президента України словацькому економічному виданню Hospodárske noviny від 23 вересня 2020 р. Офіційне Інтернетпредставництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-slovackomu-ekonomichnomu-vidann-63881

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

ПУСТОВОЙТЕНКО АНАСТАСІЯ ОЛЕГІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС – РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Європейський Союз запровадив для України автономний режим торговельних преференцій ще до набрання чинності Угодою про асоціацію. З боку ЄС це було одностороннє скасування імпортних мит, що стосується 94,7% усієї промислової продукції та 83,4% сільськогосподарської продукції, що імпортується Європейським Союзом з України (чинний до 1 січня 2016 року). Тимчасове застосування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині поглибленої та всеохоплюючої

вільної торгівлі (ПВ ЗВТ)розпочалося 1 січня 2016 року. Водночас завершив дію режим автономних торгових преференцій ЄС, який почав діяти 3 квітня 2014 року [3].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності в повному обсязі 1 вересня 2017 року [2]. Відповідно до положень Угоди про асоціацію був створенийКомітет асоціації Україна – ЄС, який є спеціалізованимдвосторонніморганом по співробітництву в торговельних та економічних питаннях між сторонами. В рамках Комітету діють чотири підкомітети [3].

Лібералізація взаємного доступу до ринків традиційно вважається найбільш очевидною перевагою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та створення зони вільної торгівлі [3]. Всупереч очікуванням багатьох скептиків, зона вільної торгівлі, яка створена у відносинах між Україною та ЄС, не стримувала українське виробництво, проте не стала системним чинником розвитку більшості галузей української економіки, покращення її структури, підсилення конкурентоспроможностівітчизняної економіки та диверсифікації економічної діяльності. Таким чином, виникли питання відносно перегляду деяких аспектів у торговельній політиці в межах відносин України з ЄС [1, с. 50].

За шість років після подолання європейського інтеграційного рубікону Україна дійсно дуже наблизилася до ЄС. За цей час обсяг двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС стабільно зростав аж до початку коронавірусної кризи. Завдяки поглибленій та всеохоплюючій зоні вільної торгівлі експорт України до ЄС зріс майже на 50%, а двостороння торгівля – приблизно на 65% [1, с. 57]. Найважливішим завданням у цьому контексті є пошук шляхів стрімкого виходу України на ринок ЄС з продуктами, які мають високу додану вартість та високий рівень технологічності. За останні п’ять років ЄС також став головним торговельним партнером нашої держави на аграрному ринку – 36,3% сільськогосподарського експорту України спрямовується на європейських споживачів [1, с. 61].

Т. Качка Торговий представник України зазначає: «Відносини України та ЄС вже «переросли» чинну Угоду про асоціацію. З моменту завершення переговорів про укладання Угоди про асоціацію (2011 р.) відбулися кардинальні зміни у глобальній торговельній структурі та геополітичній ситуації. Сьогодні у вітчизняних виробників існує запит на перегляд умов торгівлі з ЄС, зокрема розширення і прискорення лібералізації торгівлі. Але це мінімальне завдання, метою якого є працювати в режимі абсолютної вільної торгівлі» [1, с. 62].

Положення про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВ ЗВТ) передбачають значну лібералізацію торгівлі (скасування тарифів або квот) сторін, приведення законодавства та нормативно-правової бази до європейських стандартів.

Створення ПВ ЗВТ між Україною та ЄС буде здійснюватися поступово протягом понад 10 років. Перспективи створення ПВ ЗВТ, серед іншого, вимагають: скасування ввізних мит України та ЄС на більшість імпортованих товарів; впровадження правил визначення походження товарів (застосування торгових преференцій); узгодження українських технічних регламентів, процедур, фітосанітарних та гігієнічних заходів, а також заходів безпеки харчових продуктів із європейськими; встановлення сторонами найбільш вигідних умов доступу на ринки послуг; запровадження європейських норм та правил у сфері державних закупівель; спрощення митного оформлення та запобігання шахрайству, контрабанді та іншим злочинам у сфері транскордонного переміщення товарів; посилити захист прав інтелектуальної власності в Україні [3].

Таким чином, головна мета України – повноправне членство в ЄС, це є домашнім завданням, яке потрібно виконати. Але сьогодні сам клімат в Євросоюзі зазнає серйозних змін. Тому Україна повинна реалізовувати наявний потенціал, рухатися до укладення перших угод «промислового безвізу», шукати нові економічні можливості, що виникли внаслідок коронавірусної кризи, поєднувати потенціал Угоди про асоціацію та Зони вільної торгівлі з іншими векторами вітчизняної економічної стратегії.

Список використаних джерел

1. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Центр Разумкова. Київ : Видавництво «Заповіт», 2020. 100 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf
2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text
3. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. 2021. URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор кафедри Сурілова О. О.

СЛОБОДЯН УЛЯНА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС В СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Рівень небезпеки від кіберзлочинності по всій Європі значно виріс у 2014 році після початку російської агресії проти нашої держави. Цілком логічно, що найбільше ця небезпека стосується саме України. Проте доволі сильно від неї потерпають й інші європейські держави, свідченням чого є ухвалення низки стратегічних документів в рамках Європейського Союзу, присвячених протидії кіберзлочинності.

Європейський Союз, будучи зацікавленим в гарантуванні миру, стабільності та безпеки на теренах нашої держави, здійснює роботу, яка стосується безпекового партнерства задля забезпечення зміцнення стабільності та безпеки по всій Європі. Зокрема, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС передбачено співробітництво сторін у попередженні та протидії кримінальній та незаконній організованій чи іншій діяльності з метою вирішення низки ключових проблем, однією з яких є кіберзлочинність.

Хоча Україна і має власні дієві механізми протидії кібезагрозам, однак в неї відсутні достатні ресурси для самостійного протистояння, що посилює важливість не тільки політичного сприяння з боку ЄС, але й практичної допомоги у розвитку здатності нашої держави протистояти цим загрозам. Виходячи з цього, кібербезпека стала ключовою у центрі співробітництва Україна – ЄС. Проте необхідно зауважити, що рівень такого співробітництва нині залишає бажати кращого.

В рамках співробітництва України та ЄС в сфері протидії кіберзлочинності вже здійснено плідну роботу в трьох основних напрямах:

1) фактично завершено створення відповідної законодавчої бази в Україні;

2) здійснено просування організаційних аспектів національних структур кібербезпеки;

3) забезпечено систему формування необхідних технічних навичок у відповідальних за кібербезпеку державно-владних структурах [1].

Важливим є також те, що Європейський Союз в рамках співробітництва активно допомагає нашій державі діяльністю своєї Консультативної місії (EUAM), яка допомагає вітчизняних фахівцям набувати необхідних навичок у сфері протидії кіберзагрозам. До того ж, на різного роду допомоги, що стосуються

протидії кіберзлочинності та забезпечення кібербезпеки в ЄС було виділено понад 3 млн євро. EUAM також залучає до цього процесу фахівці Європолу.

Попри це, в рамках співробітництва України та Європейського Союзу в сфері протидії кіберзлочинності можна виділити ряд недоліків, серед яких, зокрема, є наступні:

– відсутність єдиної європейської системи реагування кібератаками;

– неузгодженість багатьох стандартів у сфері кібербезпеки ЄС та України;

– відсутність чіткого уніфікованого категоріального апарату;

– низький рівень координації діяльності між національними органами в сфері гарантування кібербезпеки та відповідними органами ЄС;

– мала кількість практики у сфері протидії кіберзлочинності та низький рівень обміну інформацією про кіберінциденти між ЄС та Україною;

– низький рівень зацікавленості приватного сектора представляти публічно-владним структурам інформацію про кіберінциденти;

– значна диспропорція рівня готовності до протидії кіберзагрозам між національним рівнем і рівнем ЄС [2].

Деякі фахівці зазначають, що сьогодні лише третина країн ЄС відпрацювали національні стратегії кібербезпеки. Так, нині найзахищенішими країнами вважаються, зокрема, Німеччина, Данія, Фінляндія, Швеція, Франція і Нідерланди [3].

Таким чином, наша держава в процесі імплементації намагається адаптувати європейські стандарти у сфері протидії кіберзлочинності та постійно удосконалює взаємодію вітчизняних органів у сфері кібербезпеки з органами ЄС. Однак, нині існує чимала кількість бар'єрів на шляху до забезпечення належного рівня такої взаємодії. Тому в рамках подальшого розвитку співробітництва України Європейським Союзом необхідно, в першу чергу, взяти до уваги поточні тенденції та проблеми такої співпраці.

Окрім того, вважаємо, що з метою забезпечення ефективності в рамках подальшого співробітництва України та Європейського Союзу в сфері протидії кіберзлочинності, в першу чергу, необхідно забезпечити належний рівень державно-приватного партнерства з урахуванням досвіду провідних європейських країн. Також необхідно значно збільшити оборонний технічний потенціал нашої держави у сфері протидії кіберзлочинності за допомогою залучення фахівців ЄС до цього процесу. Не менш важливою є потреба у створенні ефективної системи мотивації для фахівців сфери кібербезпеки. Останньою, однак

не менш важливою, є необхідність організації навчань вітчизняних фахівців у сфері кібербезпеки у відповідних європейських інституціях метою перейняття позитивного досвіду останніх.

Список використаних джерел

1. Співробітництво Україна – ЄС – НАТО з протидії гібридним загрозам у кіберсфері. *Центр глобалістики «Стратегія XXI»*. URL: https://www.kas.de/documents/270026/4625039/UA+Ukraine+-+EU+-+NATO+cooperation+to+counter+hybrid+threats+in+cyber+sphere.pdf/

2. Петровський О. М., Лівчук С. Ю. Національний університет водного господарства та природокористування. «*Молодий вчений*». 2019. № 12.1(76.1). С. 55–59. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/12.1/13.pdf

3. Европейский опыт создания эффективной системы кибербезопасности. URL: http://cybersafetyunit.com/evro peyskiy-opyit-sozdaniya-effektivnoy-sistemyi-kiberbezopasnosti/

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

ШПАК МАРТІНА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ: ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність даного питання полягає у тому, що у зв'язку з проєвропейським вектором розвитку України, постає питання оновлення та реформування національно законодавства до стандартів ЄС, саме тому дослідження проблем юридичного визначення та імплементації в Україні європейських правових стандартів є вкрай актуальним на сьогоднішній день.

Європейські правові стандарти – у контексті даного питання, це система елементів, які включають в себе загальні принципи права та основоположні цінності ЄС, що стосуються прав та свобод людини, довкілля, економічних питань тощо [1].

Імплементація – здійснення, виконання державою міжнародно-правових норм, шляхом їх впровадження та затвердження, як національних законів та підзаконних актів.

Розглядаючи проблеми юридичного визначення європейських правових стандартів, перш за все варто зазначити, що головною проблемою юридичного визначення є саме використання значення терміну «європейські правові стандарти»:

1. Як зазначає Марина Хаустова: «Визначаючи європейський правовий стандарт як окрему категорію норм європейського права, необхідно зауважити, що цей термін вживається, як у широкому значенні, так і в більш вузькому» [2].

2. Таким чином у широкому значенні термін передбачає саме систему таких елементів, як загальні принципи ЄС і «спільні цінності» ЄС, тобто права та свободи людини, довкілля, принципи адміністративного права, місцевого самоврядування тощо.

3. А у вузькому значенні, європейські правові стандарти мають специфічний зміст і не збігаються із поняттям «правовий стандарт», наприклад стандарти в технічній сфері, які ухвалюються Європейським комітетом стандартизації.

Іншою проблемою юридичного визначення європейських правових стандартів є велика кількість міжнародно-правових актів:

1. Так, до списку міжнародно правових актів, що представляють європейські правові стандарти, можуть бути віднесені «Загальна декларація прав людини і громадянина», статутні договори ЄС, «Хартія основних прав Європейського Союзу», рішення ЄСПЛ, «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод», Європейська соціальна хартія, Європейська конвенція про громадянство, Конвенція про захист прав і гідності людини у зв'язку із застосуванням біології та медицини, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, Рамкова конвенція про захист національних меншин, Європейська конвенція про передачу відповідальності за біженців

2. Основною проблемою юридичного визначення великої кількості міжнародно правих актів є те, що важко зрозуміти, які з цих актів можна вважати стандартами, а які ні. Оскільки правові стандарти можуть міститися і в нормах регіональних міжнародно-правових актах.

Аналізуючи шляхи вирішення проблем юридичного визначення, варто зазначити, що вирішенням таких проблем є 1) введення терміну європейські правові стандарти в доктрину теорії держави та права; 2) створення єдиного списку міжнародно-правових актів, норми яких є стандартами у сфері права.

Розглядаючи проблеми імплементації європейських правових стандартів в Україні, першою варто зазначити прецедентна практика ЄСПЛ, оскільки Європейський суд з прав людини використовує правовий прецедент, а українські національні суди використовують нормативно-правовий акт, як основне джерело права, то виникає фактична складність в трансформації європейських правових стандартів в законодавчу базу України.

Другою проблемою імплементації європейських правових стандартів в Україні є захист прав інтелектуальної власності.

Так, в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС року визначається курс на захист прав інтелектуальної власності, однак на сьогоднішній день у звіті Європейської Комісії про охорону та захист інтелектуальної власності у третіх країнах за 2018 рік зроблено висновок про те, що піратство і підробки залишаються важливими проблемами України, відсутні ефективні процедури та законодавчі норми щодо знищення підроблених товарів.

Наступною проблемою імплементації європейських правових стандартів в Україні є корупція. Знову ж таки, Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає протидію корупції в країні, а за словами Н.В. Пильгуна: «високий рівень корупції на всіх рівнях і щаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні стає проблемою втілення передових європейських цінностей в Україні» [3].

Іншою проблемою імплементації європейських правових стандартів в Україні є податки. Як зазначає О.Б. Чорномаз: «Для імплементації європейського законодавства Україні необхідні такі реформи як податкова реформа. Головний акцент – суттєве спрощення адміністрування податків, відмова від застосування системи авансових податкових платежів, зниження фіскального тиску на фонд заробітної плати» [4].

Останньою, але не менш важливою проблемою імплементації європейських правових стандартів в Україні є застарілість та недієвість певних норм чинного законодавства:

1. На думку М. Оніщука: «На сьогоднішній день деякі норми Основного Закону України залишаються переважно декларативними» [1].

2. А як зазначає О.Б. Чорномаз: «Актуальною проблемою є недосконалість, а подеколи й суперечливість нормативно-правових актів, що негативно впливає на процес реалізації прав і виконання обов'язків усіма суб'єктами суспільних відносин в Україні та призводить до необхідності дерегуляційної реформи» [4].

Отже, підсумовуючи усе вищевказане, варто зазначити та наголосити на тому, що такий термін як «європейські правові стандарти» є досить широким, оскільки охоплює як вузьке, так і більш широке значення, що є наріжним каменем дискусій з питань юридичного визначення цього терміну, що в свою чергу ніяким чином не сприяє вирішенню цілої низки проблем імплементації цих стандартів в Україні.

Список використаних джерел

1. Пильгун Н. В., Рощук М. В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні. *Науковий вісник Ужгородського*

національного університету. Сер. : Право. 2014. Вип. 26. С. 40–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_10
2. Чорномаз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 188–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_31
3. Радь В. М. Європейські правові стандарти у правовій системі України. Науково-практична Інтернет-конференція. URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1570%3A130417-14&catid=178%3A1-022017&Itemid=222&lang=ru
4. Хаустова М. Г. Імплементація європейських правових стандартів у правову систему України. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права* : зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. Харків, 2015. Ч. 1. С. 166–172.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р. Ф.

СЕКЦІЯ 17

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ДЗЮБЕНКО СОФІЯ ДМИТРІВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Питання укладення шлюбу є актуальним не лише в межах певних держав, а й на міжнародному рівні. Сьогодні відбуваються активні міграційні процеси, що значно впливає на шлюбні відносини. Шлюбно-сімейні відносини з іноземним елементом регулюються матеріальними та колізійними нормами. З огляду на відмінності у культурних, релігійних та правових традиціях, матеріальне право різних держав зазвичай має розбіжності у регулюванні сімейних відносин. На нашу думку, уніфікація матеріальних норм у даній сфері є проблематичною, тому найчастіше виникає потреба у застосуванні колізійних норм.

Відповідно до статті 55 Закону України «Про міжнародне приватне право» [2] право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. Таким чином, колізійна норма, що міститься у статті, відсилає саме до особистого закону особи, яка укладає шлюб, задля встановлення її право- та дієздатності для його укладення. Хоча у законодавстві кожної країни й наявні матеріально-правові норми, що регулюють шлюбні відносини, проте часто проблема постає у виборі закону для укладення шлюбу, щоб він визнавався дійсним у державі кожного з подружжя. Для вирішення даної проблеми можуть застосовуватися декілька колізійних прив'язок: особистий закон фізичної особи (lex personalis) та закон місця укладення шлюбу (lex loci celebrationis). Особистий закон існує у двох різновидах: закон місця проживання (lex domicilii), який застосовується зокрема у Великобританії, Австралії, Новій Зеландії та закон громадянства (lex patriae або lex nationalis), який використовують у ФРН, Австрії, Іспанії та інших країнах. Прив'язку закон місця укладення шлюбу на практиці найбільше застосовують у США та країнах Латинської Америки.

Законодавство країн містить норми, які визначають формальні та матеріальні умови укладення шлюбу, дотримання яких є обов'язковим для визнання його дійсним. Матеріальними є умови, з дотриманням яких пов'язується дійсність шлюбу і до них застосовується особистий закон. Ці умови відносяться до шлюбної право- та дієздатності. Важливою матеріальною умовою укладення шлюбу є шлюбний вік. У різних країнах віковий ценз для укладення шлюбу різниться. Так, в Україні шлюбний вік для чоловіків і жінок встановлюється у 18 років, що зазначено у статті 22 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [3]. В Австралії шлюбний вік – 16 років для жінок і 18 років для чоловіків, в Англії – 16 років для жінок і чоловіків, в Еквадорі та Колумбії він становить 12 років для жінок і 14 років для чоловіків [4, с. 2]. Тобто, при укладенні шлюбу, наприклад, українця з іноземною особою у Великобританії, важливо звертати увагу на віковий ценз для укладення шлюбу за особистим законом українця, оскільки за ним особа може ще не мати права на вступ до шлюбу, на відміну від законодавства Великобританії.

Наразі у більшості країн світу діє принцип одношлюбності. Перебування особи в шлюбі є перешкодою для укладення іншого. Даний принцип закріплено і в українському законодавстві. Проте, існують держави, де дозволено багатошлюбність. Такими є мусульманські країни, де передбачається можливість для чоловіка укладати до чотирьох шлюбів. Коран дозволяє і багатошлюбність. Іслам дозволяє чоловіку мати чотири дружини, але він може розлучитися з однією з них і одружитися ще раз [4, с. 3].

На нашу думку, актуальним колізійним питанням є укладення одностатевих шлюбів. Так, станом на лютий 2019 року 28 країн світу мали законодавство про звичайний шлюб, яке поширювалося також і на одностатеві пари; в Ізраїлі не було дозволено укладати шлюб між людьми однієї статі, але визнавалися такі шлюби, укладені за кордоном за законодавством інших країн. Ще 14 країн світу, не дозволяючи укладати звичайні шлюби між особами однієї статі, запровадили для таких пар правову форму реєстрації подружніх відносин, альтернативну до звичайного шлюбу [5]. В Україні одностатеві шлюби не визнаються у будь-якому випадку, навіть якщо вони були укладені у державі, де такі шлюби легалізовані.

Формальними є умови, що стосуються форми укладення шлюбу. На сьогодні існують державна, релігійна та змішана форми укладення шлюбу. Виключно державна форма визнається більшістю держав: Францією, Швейцарією, Україною. Деякі країні визнають укладення шлюбу в релігійних установах (Ізраїль, Іран). Інші країни (Італія, Англія) надають особам

вибір форми укладення шлюбу. Через неузгодженість держав щодо форми укладення шлюбу, виникають проблеми щодо його дійсності. Так, шлюб, укладений релігійною установою в Ізраїлі за участі громадянина України, не буде визнаватися в нашій державі.

Таким чином, укладення шлюбу з іноземним елементом має ряд особливостей. При вирішенні даного питання необхідно правильно застосовувати колізійні норми та достеменно знати законодавство інших держав у цій сфері, брати до уваги міжнародні конвенції та договори між державами. Тільки у цьому випадку можна якнайточніше врегулювати такі шлюбні відносини та уникнути так званих «кульгаючих» шлюбів.

Список використаних джерел

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № № 2709-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text
3. Розгон О. Укладання шлюбу громадянина України з іноземцем за кордоном. *Юридичний Радник*. 2011. № 6(60). С. 1–8. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fnrSVgcNmAwJ:yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2014/10/men06_2011_c102_Rozgon.doc+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=safari
4. Аналітична записка щодо запровадження в Україні реєстрованого партнерства для одностатевих сімейних пар. URL: https://gay.org.ua/documents/zapartnerstvo/policy-brief-registered-partnership-Ukraine-2019.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Тищенко Ю. В.

КУЛИК КАТЕРИНА ІГОРІВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЩОДО УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ, УСКЛАДНЕНОГО ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

У часи світової глобалізації та стрімкого розвитку інтеграційних процесів стає доволі актуальним питанням регулювання сімейних відносин, яке спричинене тим, що такі відносини є найбільш вагомим показником змін, що відбуваються

у суспільстві, адже сім'я – це доволі чітке відображення життя соціуму. Таким чином, зважаючи на те, що з кожним роком кількість укладених шлюбів з іноземним елементом збільшується (беручи до уваги світову статистику) через швидкий розвиток міграційних процесів, держава, як гарант соціальних прав громадян, повинна забезпечувати оперативне запровадження ефективних механізмів правового регулювання таких відносин, а саме шлюбних відносин, ускладнених іноземним елементом.

Перш за все, складність в укладенні шлюбу з іноземним елементом полягає в застосуванні колізійних норм, які в свою чергу не регулюють, по суті, шлюбне правовідношення з іноземним елементом, а лише покликані визначити його зв'язок, що виникає завдяки іноземному елементу, з правопорядками відповідних держав. Так як кожна окрема держава має своє законодавче регулювання певних відносин, зокрема сімейних, це призводить до наявності деяких розбіжностей щодо встановлення дійсності правовідношення, яке виникло. Тому варто враховувати положення колізійних норм, задля уникнення подальших проблем щодо невизнання шлюбу укладеним.

Відповідно до статті 55 Закону України «Про міжнародне приватне право», право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу [1]. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу.

Так, наприклад, якщо 18-річний громадянин України проявить бажання укласти шлюб з 15-річною громадянкою Франції, виникне колізія правопорядкув, що регулюють шлюбну дієздатність. Адже відповідно до особистого закону українця право на укладення шлюбу настає з 18 років, а у Франції таким віком для жінок є 15 років. Тож з огляду на те, що укладення такого шлюбу у Франції було б правомірним, в Україні дані правовідносини будуть вважатися недійсними, адже особистий закон суб'єкта передбачає інші умови виникнення правовідносин, ніж Сімейний кодекс України.

Як зазначає у своїй праці В. Ткаченко, проблемою шлюбних відносин є вибір закону, що визначає ті попередні юридичні умови, за яких шлюб може бути укладений і визнаний дійсним у державах обох із подружжя [2, с. 283].

Тому, для вирішення цього питання існує низка спеціальних колізійних прив'язок. В першу чергу, це особистий закон, який у країнах розуміється й застосовується по-різному. Зокрема, закон громадянства кожного з подружжя – lex patriae, застосовується, наприклад, в Казахстані, Італії, ФРН, Іспанії, Греції, Австрії, Бельгії, Єгипті, Швеції; закон місця проживання використовується в Австралії, Новій Зеландії, Великобританії. Виділяють також змішану форму прив'язок, коли об'єднуються

закон громадянства й закон доміцилію кожного з подружжя в питаннях укладання шлюбу. Така форма застосовується, зокрема, в Болгарії та Франції. Для визначення порядку та форми укладання шлюбу, застосовується також колізійна прив'язка lex loci celebrationis – закон місця укладення шлюбу, яка закріплюється в законодавстві США, країн Латинської Америки та є частиною більш загальних прив'язок – lex loci actus/lex loci contractus (закону місця вчинення дії/закону місця укладання угоди) [3, с. 88].

Таким чином, з врахуванням різного матеріально-правового регулювання в кожній державі питань укладання шлюбу, що ускладнений іноземним елементом, на практиці часто виникає проблема визнання таких шлюбів недійсними, саме з причин недотримання вимог одного із правопорядків, що пов'язані із цими шлюбними відносинами. Єдиним вирішенням цієї проблеми – є застосування відповідного колізійного регулювання та дотримання умов імперативних норм, що містяться в національних законодавствах кожного із подружжя, а також правопорядку місця укладання шлюбу.

Список використаних джерел

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text (дата звернення: 13.11.2021).
2. Ткаченко В. Колізійні питання реалізації права на шлюб у міжнародному приватному праві. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 6. С. 282–286.
3. Нукушева А. А. К вопросу о регулировании брачно-семейных отношений в международном частном праве. *Сибирское юридическое обозрение.* 2011. № 17. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-regulirovanii-brachno-semeynyhotnosheniy-v-mezhdunarodnom-chastnom-prave
4. Чумак О. Особливості колізійного регулювання укладання шлюбу. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 2. С. 74–78.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Тищенко Ю. В.

КУЛЬБАБСЬКА ІРИНА ВАСИЛІВНА

Західноукраїнський національний університет

ЧИ МОЖЕ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ БУТИ АВТОРОМ?

У процесі розвитку ІТ технологій та збільшення знань відбувається перехід до впровадження нових технологій із використанням систем штучного інтелекту (ШІ). Використання ШІ у різних сферах суспільного життя викликає низку побоювань, зокрема ця тема є важливою для авторів, використання ШІ для яких має реальні наслідки. У цьому контексті постає питання чи можуть автори використати силу ШІ для створення кращих книг та охоплення більшої кількості читачів? Чи штучний інтелект віщує смерть одному із найважливіших прав – авторському праву?

Перш за все, слід зазначити, що штучний інтелект – це наука і технологія створення машин, інтелектуальних комп'ютерних програм, які здатні виконувати творчі функції, що традиційно вважаються прерогативою людини [1, с. 1]. Кожен індивід впродовж своєї діяльності використовує різноманітні інтелектуальні функції (інтуїція, творчість, уява, асоціація, індукція, дедукція, обчислення, пошук та ін.). Створення штучних систем, які б реалізовували ці функції і є головним завданням проблематики штучного інтелекту.

Автора в цілому визначають як людину, яка створює або дає існування будь-чому. В загальному розумінні авторство визначається як відповідальність за створене, у вузькому сенсі автором виступають творці будь-якого письмового твору [2].

Автор згідно із Закону України «Про авторське право і суміжні права» є творцем оригінального виразу у творі, а також є власником авторських прав. Однак він може передати авторські права іншій особі чи організації, наприклад видавцю. У разі оренди творів автором вважається роботодавець або сторона, що приймає замовлення. Надання звання автора будь-яким літературним, драматичним, музичним, художнім чи іншим інтелектуальним творам дає виключне право санкціонувати будь-яке використання чи розповсюдження їх творів [3].

Цікаво, що на сьогодні ШІ здатний створювати все більш складні твориння, які все більше схожі і не відрізняються від творів людини. Останні новини показують, що ця реальність насправді близька. По-перше, існували картини, створені за алгоритмом, складність і нетрадиційний стиль яких анонімно оцінили як вищі за зусилля людини. Згодом, роман, написаний японським алгоритмом штучного інтелекту пройшов перший раунд відбору на національну літературну премію.

Динамічне зростання у сфері штучного інтелекту породжує нові юридичні виклики у правовій сфері. Існуючі закони не були побудовані для вирішення проблем, спричинених швидким розвитком ШІ та проникненням його практично в усі сфери життя людини [4]. Одне з найбільш інтригуючих та актуальних питань – чи можна вважати ШІ «автором», а його творіння – «творами» у контексті законів про авторське право?

Важливо що закон захищає зв'язок між автором та його твором. В результаті, якщо ми припустимо, що штучний інтелект не може бути автором, і що його твори не є «творами», то у світлі Закону ці твори не підлягають охороні авторським правом. Це, у свою чергу, виключало б наявність будь-яких авторських прав (включаючи економічні авторські права) на будь-яке таке творіння. Якщо ми будемо вважати, що для цілей Закону ШІ не може бути автором, ми повинні визначити, чи володіє авторськими правами на твори ШІ будь-яка інша особа. Це потенційно включає власника штучного інтелекту або особу, яка його створила. З іншого боку, якщо припустити, що ні власник, ні творець, ні сам ШІ не можуть вважатися «автором», то ніхто не може претендувати на захист авторських прав на твори ШІ.

Відносно авторських прав на твори, створені штучним інтелектом, очевидно, не думали ті, хто стандартизував авторське право. Згідно з чинним законодавством, творчі роботи мають право на захист авторських прав, якщо вони оригінальні – і більшість визначень оригінальності передбачає автора в особі людини. Хоча це на даний момент заборонено законодавством більшості країн, безліч держав починають протистояти ідеї авторства усіх можливих суб'єктів. Так Іспанія та Німеччина заявляють, що лише твори, створені людиною, можуть бути захищені авторським правом. У Сполучених Штатах Америки Бюро авторських прав реєструє оригінальний твір, авторське право на яке є таким лише за умови, що твір створено людиною, спираючись на прецедентне право, яке встановлює, що закон про авторське право захищає лише «плоди інтелектуальної праці», які «засновані на творчих силах людського розуму». Нещодавня австралійська справа (Acohs Pty Ltd проти Ucorp Pty Ltd) дійшла до подібних висновків. У Європі Суд Європейського Союзу (СЄС) також неодноразово заявляв, що «оригінальність» має відображати «власне інтелектуальне творіння автора». Зазвичай це передбачає під автором – людину.

Проте, слід зазначити, що коли мова йде про створення програми або машини, здатної генерувати інші художні та творчі твори, кілька країн, серед яких Великобританія, Ірландія, Нова Зеландія та Індія, взяли підхід, що авторство належить творцю ШІ. Закон Великобританії про авторське право говорить:

«У разі літературного, драматичного, музичного чи художнього твору, створеного комп'ютером, автором вважається особа, якою вживаються заходи, необхідні для створення твору» [5]. ВОІВ погоджується, кажучи, що: «Надання авторських прав особі, яка зробила можливим використання штучного інтелекту, здається найбільш розумним підходом, при цьому модель Великобританії виглядає найбільш ефективною. Такий підхід забезпечить, щоб компанії продовжували інвестувати в технологію, знаючи, що вони отримають віддачу від своїх інвестицій» [6].

Підводячи підсумки, слід відмітити, що питання авторства штучного інтелекту дійсно є актуальною темою у багатьох країнах світу. Дане питання ускладнюється відсутністю єдиного обґрунтованого наукового підходу щодо правової природи ШІ і як наслідок – маємо ряд розбіжностей у праві та судовій практиці [7]. Природно, що кожна із держав по різному ставиться до можливості визнання ШІ автором, так як безпрецедентне сприяння розвитку сучасних прогресивних технологій є запорукою успішної економіки. І багато країн приймають закони, закріплюючи правовий статус ШІ та ставлять його в один ряд із людиною. Однак питання ШІ виходить далеко за межі права і потребує комплексних досліджень у сфері соціальної філософії, соціології, психології тощо, так як ШІ впливає на людину – поки що єдино можливого автора, наділеного інтелектом.

Список використаних джерел

1. Бухтіяров Р. С. Філософський аспект проблеми штучного інтелекту [Електронний ресурс]. Р. С. Бухтіяров. Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ, Вінниця, 23–24 березня 2016 р. URL: http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/825
2. Закон України Про авторське право і суміжні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text
3. Orna Ross. Is Copyright Broken? Part 3: Artificial Intelligence and Author Copyright. URL: https://selfpublishingadvice.org/artificial-intelligence-and-author-copyright/
4. Марценко Н., Кучарська Х. Перспективи визнання нових суб'єктів цивільних прав (правовідносин). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 3. С. 146–152.
5. Copyright, Designs and Patents Act 1988. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/957583/Copyright-designs-and-patents-act-1988.pdf
6. World Intellectual Property Organisation (WIPO) Copyright Treaty. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238162/8161.pdf
7. Martsenko, N. (2020). Determining the place of artificial intelligence in civil law. Studia Prawnoustrojowe, (47). https://doi.org/10.31648/sp.5279/

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Марценко Н. С.

ЛАБИК ОЛЕСЯ ТЕОДОРІВНА

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВСТАНОВЛЕННЯ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Фізична особа виступає одним з основних та первинних суб'єктів міжнародного приватного права. Серед фізичних осіб, що є учасниками міжнародних недержавних відносин з іноземним елементом розрізняють іноземних громадян, біпатридів а також апатридів. Правосуб'єктність фізичної особи розкривається через поняття правоздатності та дієздатності. У поняття «дієздатність» вкладають здатність фізичної особи своїми діями набувати цивільні права та створювати цивільні обов'язки [1, с. 83-84]. У переважній більшості держав цивільна дієздатність фізичних осіб, що є суб'єктами міжнародного права, встановлюється відповідно до їх особистого закону. Як правило, повна дієздатність настає з досягненням індивідом певного віку, який варіюється від 18 до 21 року, в залежності від законодавства певної держави. В Україні згідно з ч. 1 ст. 34 ЦКУ повну цивільну дієздатність має фізична особа, що досягла вісімнадцяти років, тобто повноліття. Аналогічно з Україною встановлюють вік настання повної дієздатності Білорусь (ст. 20 ЦКБ), Франція (ст. 388 ЦКФ), Італія (ст. 2 ІЦК), Польща (ст. 11 ЦКРП), Росія (ст. 21 ЦКРФ) [2, с. 100], також Данія, Німеччина, Нідерланди, Швеція, Фінляндія та низка інших держав світу. Натомість Алжир (ст. 40 ЦКА) визначає нижню межу, з якої особа стає повністю дієздатною у віці 19 років. З 20 років отримують повну цивільну дієздатність громадяни Японії (ст. 4 ЦКЯ), Нової Зеландії (Age of Majority Act 1970) та ін. Однією з держав, в законодавстві якої закріплено найвищий вік настання повної дієздатності 21 рік, є ОАЕ (ст. 85, the UAE Civil Code). Проте зараз можемо спостерігати загальний тренд до зменшення віку набуття повної цивільної дієздатності, зокрема у країнах, де він є вищим вісімнадцяти років. Наприклад в Англії [2, с. 100], згідно із Законом про реформу сімейного права 1969 року, вік набуття дієздатності був зменшений з 21 до 18 років. Японія також активно впроваджує реформи, згідно з якими вік набуття фізичною особою повної цивільної дієздатності буде зменшений на 2 роки (до 18 р.). Проте законодавствами держав світу також передбачені і певні винятки із загального правила, з урахуванням яких дієздатність може бути набута передчасно. Насамперед, це реєстрація шлюбу, укладення трудового договору, підприємницька діяльність [1, с. 84]. Проте тут можуть виникати колізії, адже ці умови не є однаковими для усіх держав.

Поряд з проблемою набуття цивільної дієздатності у міжнародному приватному праві стоїть проблема її обмеження та визнання фізичної особи недієздатною. В національних правових системах встановлюються підстави, за наявності яких фізична особа може бути обмежена або позбавлена дієздатності. Проте, не у всіх державах ці підстави є єдиними, відрізнятися може також процедура оголошення фізичних осіб недієздатними чи такими, що наділені обмеженою дієздатністю. Зокрема, німецьке законодавство вказує, що особа, яка є у стані патологічного психічного розладу, який унеможливлює вільне волевиявлення, є позбавленою дієздатності, за умови, якщо вказані обставини не носять тимчасового характеру [2, с. 102]. Аналогічний принцип закріплений в Австрійському Цивільному Уложенні та ЦК Швейцарії. Згідно зі ст. 15-16 Цивільного кодексу Польщі, обмежену дієздатність мають неповнолітні, яким виповнилося 13 років, а також особи, частково позбавлені дієздатності внаслідок психічного захворювання, розумової відсталості або іншого психічного розладу, зокрема через алкоголізм або наркоманію, якщо стан цієї особи не дає достатніх підстав для повного позбавлення дієздатності, але ця особа потребує допомоги для ведення своїх справ. Над особою, частково позбавленою дієздатності, у такому випадку встановлюється піклування. В Угорщині у ході реформування законодавства опіку як форму захисту осіб з психічними розладами замінено різними видами підтримки у прийнятті самостійних рішень. Як результат, людина з психічними розладами зберігає свої права та самостійно, користуючись підтримкою довірених осіб, вирішує, як краще вчинити у певній ситуації. В українському законодавстві положення про обмеження цивільної дієздатності та визнання фізичної особи недієздатною закріплені в ст. 36 та 39 ЦКУ відповідно.

Отже, держави, що належать до різних правових сімей, порізному підходять до проблеми встановлення дієздатності фізичної особи. В той час, коли різниця між умовами набуття фізичною особою повної цивільної дієздатності, що закріплені в законодавствах різних держав, не є надто суттєвою, умови обмеження цивільної дієздатності та визнання фізичної особи недієздатною мають значні відмінності та у різних законодавствах трактуються кардинально по-іншому. Це, в свою чергу, часто стає підставою для колізій у міжнародному приватному праві.

Список використаних джерел

1. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право : підручник. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ : Атіка, 2005. С. 78–87.

2. Varul P., Avi A., Kivisild T. Restrictions on Active Legal Capacity. С. 99–105. URL: https://juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2004_IX_99.pdf (дата звернення: 06.11.2021).
3. Цивільний кодекс України: станом на 16 серпня 2021 року. Київ : Алерта, 2021. С. 13–15.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Малига В. А.

КАРПЕНКО ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОБХІД ЗАКОНУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

У міжнародному приватному праві (далі – МПрП) існує коло питань, які постійно привертають до себе увагу науковців. Одне з них – «обхід закону». Через розширення різного роду зв'язків між державами, посилення міграційних процесів, концепція «обходу закону» є особливо актуальною в контексті визначення обсягу національного та зарубіжного законодавства, застосовуваного до врегулювання міжнародних приватноправових відносин. У зв'язку з цим виникає потреба дослідити сутність концепції «обходу закону» як окремої категорії МПрП, встановити основні причини застосування цього механізму та його наслідки. Концепція «обходу закону», незважаючи на її давнє походження (вона відома ще з часів римського права) та юридичну недосконаліть, є настільки своєрідною та багатоплановою, що підвищений науковий інтерес до цього питання стає цілком зрозумілим. Її дослідженню присвятила свої праці низка вчених, зокрема Є.Д. Боярський, В.В. Балдинюк, А.І. Муранов, В.В. Кудашкін, Л.А. Лунц, В.І. Кисіль, А.С. Довгерт, Є.О. Крутій та інші.

Існують різні позиції щодо того, є обхід закону специфічним явищем колізійного права чи поняттям, пов'язаним з матеріальними нормами. На думку А.С. Довгерта, очевидною є недоречність застосування цього терміна у сфері матеріальноправових відносин, оскільки там він може означати порушення закону [1, с. 235]. Також не існує єдиного підходу до обходу закону в контексті правомірності (неправомірності) цих дій. На думку А.І. Муранова, концепція «обходу закону» пропонує наступний незвичний підхід: мовляв, крім законних і незаконних дій потрібно виділяти в особливу групу ще й дії в «обхід закону», тобто ті дії, які не порушують букву закону, але навмисно спрямовані на досягнення результату, який не узгоджується з цілями закону [2, с. 67]. Тож перший підхід полягає в тому,

що поняття «обхід закону» насправді є «просто образним збірним виразом для позначення цілого ряду неправомірних дій, яким різними способами намагаються надати видимість правомірності (обман, удаваність, зловживання правом), простою сукупністю цих дій це поняття вичерпується, і у нього відсутня самостійна правова специфіка» [2, с. 69].

Другий підхід, прихильником якого зокрема є А.С. Довгерт, полягає у визнанні обходу закону правомірним явищем, адже «якщо законодавство держави дозволяє сторонам підпорядковувати свої відносини правопорядку інших країн або іншим чином уникати застосування свого національного закону, то наслідки таких дій не можна вважати протиправними» [1, с. 234]. Зміна колізійної прив'язки, яка визначає, який правопорядок повинен регулювати відповідну правову ситуацію, може відбуватися внаслідок навмисних дій суб'єктів правовідносин з метою уникнення незручного правового регулювання або обрання більш зручного правопорядку. Справа в тому, що на практиці часом виникають ситуації, коли імперативна норма не відповідає інтересам учасників відносин, тому вони намагаються обійти її, створюючи такий фактичний склад справи, при якому ця норма застосовуватись не може. Ці дії є можливими у сфері суспільних відносин, які регулюються двосторонніми колізійними нормами із жорсткими прив'язками: особистий закон фізичної/юридичної особи, закон держави місця вчинення акта, закон держави місця укладення правочину, закон держави місцезнаходження рухомого майна [3, с. 161]. Зараз проблеми обходу закону виникають як у сфері шлюбно-сімейних, спадкових, трудових відносин, так і при створенні компаній в офшорних зонах з метою оптимізації оподаткування, реєстрації фірм за кордоном для уникнення високих місцевих податків на створення юридичних осіб [1, с. 234]. Ще наприкінці XIX ст. застереження про неприпустимість обходу закону в МПрП почало закріплюватися на законодавчому рівні у Швейцарії, Аргентині, деяких штатах США тощо. Після прийняття 23 червня 2005 р. Закону України «Про МПрП» (далі – Закон) таке положення з'явилося і в українському законодавстві. Так, п. 9 ч. 1 ст. 1 цього закону визначено, що під обходом закону слід розуміти «застосування до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством» [4]. Проте, дане визначення вступає в протиріччя із закріпленим у ст. 5 Закону принципом автономії волі, згідно з яким у випадках, передбачених законом, учасники МПрП відносин можуть самостійно здійснювати вибір права до таких правовідносин, відходячи, по суті, від встановлених законодавцем колізійно-правових приписів [3, с. 162]. Наслідком дій в обхід закону, відповідно до чинного українського законодавства

(ст. 10 Закону) є визнання їх нікчемними. «У цьому разі застосовується право, яке підлягає застосуванню відповідно до норм цього Закону». У МПрП розрізняють такі дві категорії, як обхід власного закону (fraus legi domesticae) й обхід іноземного закону (fraus legi externae). Українська стаття за формулюванням повністю належить до першого випадку. Її зміст чітко відтворює концепцію обходу закону як колізійної, а не матеріально-правової проблеми. Тому питання обходу закону в контексті цієї статті зводиться до умисного створення штучних колізій і на цій основі – необгрунтованого, несправедливого, недобросовісного перерозподілу компетенції між законами.

Отже, під обходом закону в міжнародному приватному праві слід розуміти навмисне усвідомлене створення учасниками правовідносин підстав для застосування закону тієї держави, яка «лояльніше» їх регулює. Причинами застосування цієї концепції є невідповідність імперативної норми інтересам суб'єктів. Проте, як правило, наслідком дій, спрямованих на створення штучних колізійних прив'язок, є визнання їх недійсними.

Список використаних джерел

1. Міжнародне приватне право. Загальна частина : підручник / за ред. А. С. Довгерта і В. І. Кисіля. К. : Алерта, 2012. 376 с.
2. Муранов А. И. «Обход закона» в международном частном праве: мнимость актуальности и надуманность проблем. М. : Законодательство. № 7. 2004. С. 67–73.
3. Боярський Є. Д. Проблема законодавчого визначення обходу закону в міжнародному приватному праві України. *Приватне право і підприємництво*. 2015. № 14. С. 161–164.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Малига В. А.

КОРОЛЬОВА ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

ПРАВОВИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ЗВИЧАЙ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Виникнення правового звичаю пов'язане з існуванням людства, а саме з виникнення відносин між людьми, оскільки вони потребували певного врегулювання для вирішення спірних питань. Зазначимо, що правовий звичай є одним

з основоположних джерел права, який відігравав значну роль у всі періоди існування людства, адже за його допомогою врегульовувалася більшість суспільних відносин.

На думку Борщевського І.В., звичай – це усталені правила поведінки, природна життєва потреба людей [1, с. 3].

Сучасне законодавство країн, в залежності від характеру, визначають такі звичаї: звичаї ділового обороту, місцеві, звичаї торгівельного мореплавства, міжнародні торгові звичаї.

Зауважимо, що звичай ділового обороту – це правило поведінки, яке не встановлене актом цивільного законодавства, але закріплене у сфері ділового обороту. Цей звичай використовується для регулювання підприємницьких відносин, але за умови, що правила звичаю не суперечитимуть нормам цивільного законодавства та умовам договору.

Місцевий звичай – це правило поведінки, яке має широке застосування в цивільній, господарській сфері та часто використовується судами при вирішенні справ, а також має локальний обіг в окремих регіонах. На думку Махінчука В.М., сьогодні місцеві звичаї відображуються в нормах цивільного законодавства, які формують спеціальні види відносин [2, с. 195].

Звичаї торговельного мореплавства регулюють майнові відносини у сфері морського транспортного підприємництва, адже з їх допомогою визначають вид аварії, обчислюють розмір відшкодування, встановлюють порядок перевезення товарів на палубі і т.п. Зауважимо, що використання торговельного звичаю відображено у міжнародній економічній діяльності держав, зокрема, в регулюванні майнових відносин, які склалися між державами при транспортуванні товарів.

Звичай міжнародної торгівлі – це норма яка сформувалась на основі однакової поведінки учасників міжнародних комерційних відносин. Махінчук В.М. зазначає, що традиційно звичай міжнародної торгівлі визнавався джерелом регулювання договірних відносин. З плином часу та санкціонуванням державою даного звичаю, він вмістив в себе торгівельні звичаї, тобто це кодифіковані торговельні звичаї, які регулюють міжнародні комерційні відносини [2, с. 199].

Вивчення наукової правничої літератури дозволило нам з'ясувати, що правовий звичай як джерело права визнається не у всіх державах, не зважаючи на те що його присутність в нормах права очевидна. Безсумнівно, правовий звичай супроводжує розвиток та формування права і є першоосновою для становлення права.

Використання норм торговельного звичаю державою, передбачало його санкціонування, яке проводилось двома шляхами: визнання юридичної сили, визнання торговельного звичаю як окремого джерела права.

У першому випадку звичай втрачає самостійне значення, так як закріплюється в іншій нормі права. Зазначимо, що в такому випадку він відображається у вигляді міжнародного договору, санкціонованого державою для врегулювання комерційних відносин. Зокрема, приєднання України до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року слід розглядати як державне визнання звичаю міжнародної торгівлі самостійним джерелом права [3].

Збільшення торгового обороту між країнами, розвиток міжнародної торгівлі безпосередньо впливають на активне використання звичаїв для регулювання відповідних відносин. Як правило, торговельний звичай застосовується для регулювання порядку укладання договорів, визначення прав і обов'язків сторін, відповідальності за неналежне виконання зобов'язань тощо.

Зауважимо, що за допомогою торгівельного звичаю тлумачаться міжнародні комерційні контракти, що є частим явищем в арбітражній практиці. За допомогою звичаю роз'яснюються умови торгівельних угод. Як зазначено в Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж», арбітражний суд приймає рішення згідно укладеної угоди, з урахуванням торгових звичаїв та міжнародних конвенцій, що стосуються угоди [4].

Отже, виникнення звичаю супроводжує розвиток та формування права, оскільки він є основою для створення нормативно-правових актів – своєю довготривалою позитивною практикою застосування він є передумовою створення правової норми, що в майбутньому санкціонується державою. Також звичай деколи є єдиним джерелом регулювання торговельних правовідносин, які не врегульовані ані державою ані уніфікованими міжнародно-правовими актами.

Список використаних джерел

1. Борщевський І. В. Правовий звичай як джерело сучасного права України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5(14). С. 3–6.
2. Махінчук В. М. Торговельний звичай (звичай ділового обороту) як джерело виникнення та регулювання підприємницьких відносин. *Науковий вісник*. 2013. № 1. С. 192–200.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року № 995_003 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (дата звернення: 09.11.2021).
4. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 15 грудня 2017 року № 4002-XII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text (дата звернення: 09.11.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Тищенко Ю. В.

НІЗЕЛЬСЬКА ІРИНА РУСЛАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ОЦІНОЧНІ КАТЕГОРІЇ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Оціночне поняття – це категорія, що невизначена або недостатньо точно визначена законодавцем та теорією права, та яка уточнюється уповноваженим органом під час правозастосування. Також на допомогу інколи приходить практика тому, що в її процесі уточнюються суттєві ознаки та зміст, які містить оціночне поняття, внаслідок чого звужується або розширюється обсяг застосування цього терміну. Необхідно відзначити, що багато вчених визначали дефініцію «оціночне поняття», але не прийшли до спільної думки.

Розуміння оціночних норм необхідне, адже вони становлять основу інституту антимонопольного регулювання. Звичайна чітко визначена правова норма не може передбачити усього різноманіття можливих ринкових ситуації. Застосовуючи такі поняття, законодавець намагається врегулювати весь масив відносин, в тому числі нестандартні ситуації, які виникають у господарській діяльності.

Відповідно такий підхід до правового регулювання має свої недоліки та переваги. До переваг слід віднести те, що в ідеальних умовах можливість варіативної поведінки уповноважених органів є ширшою, залежить від правосвідомості суб'єкта правозастосування, та дає йому можливість здійснювати регулювання керуючись конкретними обставинами справи, ситуацією на ринку, соціально-економічним станом в державі тощо.

Недоліком є те, що використання оціночних понять без встановлення чітких критеріїв може бути використано посадовими особами Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) з метою отримання неправомірної вигоди при прийнятті рішень щодо надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію, вирішення справ про правопорушення щодо економічної конкуренції тощо.

До оціночних понять у антимонопольно-конкурентному законодавстві України вчені відносять «суттєве обмеження конкуренції», «позитивний ефект для суспільних інтересів», «тривалий період», «об'єктивно виправдані причини», «загроза системі ринкової економіки», «відчутний вплив на умови конкуренції», також мова йде про ті випадки, коли АМКУ виносить рішення по правопорушенню, яке «може призвести» до

певних наслідків, також сюди можна віднести і дискреційні повноваження, такі як визначення розміру штрафу.

Так, «суттєве обмеження конкуренції» потребує чіткого визначення, наприклад, для суб'єктів господарювання, щоб не здійснити правопорушень (зловживання монопольним (домінуючим) становищем, антиконкурентні узгоджені дії передбачають як наслідок суттєве обмеження конкуренції), отримати дозвіл на концентрацію (сторони концентрації зобов'язані утримуватись від дій, що обмежують конкуренцію), але для цього їм необхідно щоб практика правозастосування розкривала це поняття.

Таким чином, у своїх роз'ясненнях АМКУ надав чітку формулу оцінки рівнів ринкової концентрації. На жаль, навіть посилаючись на зміну індекса Герфіндаля – Гіршмана, про який йдеться у роз'ясненні, суб'єкти господарювання не можуть довести, що концентрація не вплине на конкуренцію на ринку [1]. Зважаючи на це, ми вважаємо, що це поняття все ще є недостатньо визначеним.

Щодо категорії «позитивний ефект для суспільних інтересів», її необхідно обґрунтовувати для того, щоб отримати дозвіл на концентрацію. За наявності ознак монополізації певного товарного ринку або істотного обмеження конкуренції на всьому ринку до економічного обґрунтування розробляється бізнес-план на середньостроковий період розвитку суб'єкта господарювання на цьому ринку, оцінка негативного ефекту від обмеження конкуренції і позитивного ефекту для суспільних інтересів за рахунок вдосконалення виробництва, технічного й економічного розвитку, раціоналізації виробництва, оптимізації імпорту-експорту [2, с. 230].

Щодо визначення розміру штрафів, то їх розмір детально не врегульований законом, а щодо практики правозастосування, то з цього приводу АМКУ видав роз'яснення, якими конкретизував певні розміри штрафів [3].

Як показує практика, штрафи АМКУ не завжди мають своєю митою саме врегулювати ринок чи підтримати конкуренцію на ньому. Прикладом для цього може слугувати справа «Санофі – АМКУ», де ТОВ «Санофі-Авентіс Україна» було оштрафовано: угоди про постачання лікарських засобів спочатку були розцінені Комітетом у попередніх висновках як «узгоджені дії, які призвели до обмеження конкуренції», але згодом за результатами проведення розгляду були перекваліфіковані на такі, що «можуть призвести до обмеження конкуренції». Тобто формулювання «можуть призвести» застосовано у рішенні прийнятому в кінці 2017 р. щодо подій які відбулись у 2011 р., що викликає запитання про те, чи дійсно була ця ймовірність обмеження конкуренції, якщо негативних наслідків для

конкуренції не було виявлено протягом 6-ти років після вчинення відповідних дій [4].

У цьому конкретному випадку, рішення АМКУ завдало значної шкоди розвитку здорової економічної конкуренції та репутації України як держави з передбачуваним регуляторним середовищем.

Отже, з приводу оціночних понять слід відзначити, що необхідно зважати на практику правозастосування АМКУ, судову практику, яка склалася для їх правильного розуміння. Роз'яснення, які надає комітет, грають важливу роль як для вітчизняних, так і іноземних компаній для розуміння того, наскільки стабільна ситуація на ринках України.

Необхідно зазначити, що оціночні поняття грають вирішальну роль для досягнення антимонопольним-конкурентним законодавством своїх цілей. Обмеження монополізму, підвищення рівня конкуренції можливе тільки з використанням оціночних понять у зв'язку з динамічністю ринкових умов, варіативністю поведінки суб'єктів господарювання. Це вимагає від АМКУ гнучкості у прийнятті рішень, вміння визначення релевантного ринку, збору та аналізу показників.

Список використаних джерел

1. Про надання Рекомендаційних роз'яснень щодо порядку застосування частини першої статті 25 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (щодо оцінки горизонтальних концентрацій): Рекомендаційні роз'яснення АМКУ від 27.12.2016 № 49-рр. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v49pp226-16 (дата звернення: 07.11.2019).
2. Валітов С. С. Конкурентне право України : навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2006. 432 с.
3. Рекомендаційні роз'яснення щодо застосування положень частин другої, п'ятої та шостої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції», частин першої та другої статті 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»: Рекомендаційні роз'яснення АМКУ від 09.08.2016 № 39-рр. URL: http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/121390 (дата звернення: 07.11.2019).
4. Желтухін Є. АМКУ та фармринок: тиск чи захист? URL: http://yur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/amku-ta-farmrinok-tisk-chi-zahist.html (дата звернення: 07.11.2019).

Науковий керівник: асистент кафедри Топал А. С.

ПІХУР ЮЛІЯ ВАСИЛІВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Глобалізація усіх сфер життєдіяльності як тенденція світового розвитку зумовлює актуалізацію питання особливостей правового регулювання тих сфер буття, що є найбільш поширеними та значущими як для розвитку сучасного суспільства загалом, так і для окремих індивідів, зокрема. Дослідження нормативного регулювання відносин, що регулюються міжнародним приватним правом, як ніколи є актуальним. Однією з найбільш значимих тем є визначення тенденцій, проблем та перспектив розвитку інституту сімейних правовідносин як об'єкта регулювання міжнародного приватного права.

Інститут сім'ї, як відомо, є однією із засад розвитку ефективного суспільства не тільки на рівні держави, а й у глобальному сенсі. Укладення шлюбу з іноземним елементом не є новелою, а швидше реалією сьогодення, а тому переважна кількість держав здійснила нормативне врегулювання даної категорії правовідносин. Україною, у зв'язку з необхідністю такого унормування, було прийнято Закон України «Про міжнародне приватне право», що містить окремий розділ під назвою «Колізійні норми сімейного права». Варто зазначити, що поряд з національним законодавством, Україна виступає стороною великої кількості міжнародних договорів та конвенцій щодо кодифікації норм міжнародного сімейного права.

Наявність іноземного елементу та різного правового регулювання даної категорії відносин за законодавством держав, громадянами яких є сторони шлюбу, породжують появу колізій та відповідних колізійних норм, що мають на меті нівелювання випадків порушення прав громадян та запобігання неоднакового застосування положень законодавств.

Найбільш актуальними і проблемними питаннями регулювання сімейних правовідносин у міжнародному приватному праві є: вибір законодавства, що має бути застосовано; дотримання формальних умов, що визначаються нормативним регулюванням окремих держав; визначення шлюбного віку; питання укладення шлюбного контракту, а також порядку розірвання шлюбу; інститут усиновлення.

Підставою виникнення колізій у галузі шлюбно-сімейних відносин є застосування у різних державах різного правового регулювання до однакових фактичних обставин. За законодавством України, право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу [1].

Окремою проблемою правового регулювання є визнання розірвання шлюбу, що відбулося за кордоном. Визнання рішення іноземного органу може здійснюватися у двох формах: або у вигляді визнання іноземного судового рішення про розлучення судом України, або шляхом легалізації документа про розлучення, виданого за кордоном. Варто зазначити, що процедура розірвання шлюбів у міжнародному приватному праві має національні особливості, а тому необхідно враховувати положення законодавств, де така дія відбулася, а також колізійні норми міжнародного приватного права України.

Варто закцентувати увагу на тому, що наявність у кожній державі власних матеріальних вимог до осіб, які укладають шлюб, або ініціюють його розірвання, породжує виникнення стану неоднакової оцінки в праві різних держав, тобто в одній державі умови визнаються дійсними, а в іншій – нікчемними.

Згідно з законодавством іноземних держав форма шлюбу повинна визначатися за місцем його укладання, а матеріальні умови визначаються за особистим законом кожної з осіб, які укладають шлюб. При практичному вирішенні подібних колізійних проблем варто у шлюбному контракті передбачити можливість зворотного відсилання і відсилання до права третьої країни та враховувати положення чинних міжнародних конвенцій та договорів між державами, які певним чином регламентують вирішення тих чи інших колізійних проблем.

Мають бути уточнені положення щодо застосування таких колізійних норм, як: проблема «зворотнього відсилання», «обходу закону», «застереження про публічний порядок», «застосування імперативних норм», «застосування права країни з множинністю правових систем», тощо. Дані застереження забезпечать дієве колізійне регулювання сімейних відносин з іноземним елементом [2].

Питання розлучення в міжнародному приватному праві станом на сьогодні є проблемою колізійного регулювання через значні розбіжності у правових системах, а також різні традиції та особливості, а тому доречно при укладенні шлюбу застосовувати шлюбний контракт для обумовлення відповідних формальностей. Це сприятиме вирішенню спорів на засадах законності та справедливості, а також нівелюватиме випадки порушення прав подружжя.

Підсумовуючи, варто зазначити, що сучасний етап розвитку суспільства дійсно зумовив трансформацію традиційних сімейних відносин, що має наслідком зміну акцентів правового регулювання сімейних відносин у законодавстві зарубіжних держав, а тому дослідження визначеної проблематики має продовжуватися не тільки на науковому рівні, а й на законодавчому.

Державами мають бути внормовані основні інститути шлюбно-сімейних відносин на міжнародному рівні, наприклад, шляхом створення єдиного кодифікованого акту. Також варто унормувати положення щодо шлюбних контрактів і закріпити правило щодо обов'язковості його укладення для запобігання випадків неоднакового застосування основ законодавства про шлюб різними державами, а також порушень прав сторін шлюбно-сімейних відносин.

Список використаних джерел

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 32. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/conv#n251 (дата звернення: 06.10.2021).
2. Ткаченко В. Колізійні питання реалізації права на шлюб у міжнародному приватному праві. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 6. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/6/48.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Тищенко Ю. В.

ПРОЦЬ ДАНИЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ

Західноукраїнський національний університет

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ АВТОНОМНОГО ТРАНСПОРТУ

На сьогоднішній день світ перебуває на порозі великих змін через стрімкий розвиток робототехніки, інформаційних технологій та штучного інтелекту, і Україна не може залишатися осторонь цих процесів. Безпілотні автомобілі, які переміщуються у просторі без участі людини за допомогою автоматичного управління, є своєрідним ноу-хау в транспортній галузі. Такі «безпілотники» призначені для задоволення повсякденних споживчих потреб населення, перевезення вантажів у промисловій, а також у оборонній (військовій) галузі.

У зв'язку із цими змінами постають і питання відповідності законодавчої бази реальності, яка стрімко змінюється під

впливом таких інформаційних технологій. Для законодавців питання регулювання відносин, об'єктом яких є автопілотні транспортні засоби з інтегрованим штучним інтелектом, є одним із найскладніших, оскільки поєднує у собі правові, філософські, економічні та інші проблеми [8].

Автопілот для водіїв має низку як переваг, так і недоліків, але той факт, що автопілоти запроваджують у всьому світі як для приватного користування, так і в бізнесових цілях, наприклад, автоперевізники вантажів, – уже реалії сьогодення. Про систему автономного управління автомобілем нині чути з усіх боків. Google, Microsoft, Tesla, Mercedes, BMW, Bosch, Continental, Panasonic. Більшість автомобільних компаній сьогодні ведуть роботу по створенню автономного транспорту. Автомобілі, автобуси, безпілотні таксі, колісні дрони для служби доставки – сьогодні все частіше можна почути про подібні речі. Однак транспортні засоби зі справжнім автопілотом усе ще мають характер дослідницьких прототипів.

Так що ж таке автопілот? Автопілот – це транспортний засіб, що здатен отримувати дані про своє середовище і здійснювати навігацію без участі людини, яка б ним керувала. Автономний автомобіль здатен орієнтуватися, використовуючи різні прилади й методи, такі як радар, лідар, GPS, одометри та комп'ютерний зір. Сучасні системи керування здатні інтерпретувати інформацію з сенсорів аби визначити правильний напрямок руху, а також ідентифікувати перешкоди й відповідні показники. Автономні автомобілі мають системи керування, які здатні аналізувати сенсорні дані і розрізняти інші транспортні засоби на дорозі, що є дуже корисним при плануванні маршруту до бажаної точки призначення.

За оцінками різних компаній та організацій, повністю автоматизований транспорт займатиме значну частку серед пересувних засобів на дорогах світу вже у 2025–2050 роках. Це означає, що автомобілі будуть не лише пересуватися самостійно, але й зможуть «спілкуватимуться» між собою за допомогою систем типу Car-to-Car, а також з оточуючою інфраструктурою – світлофорами, центрами дорожнього регулювання.

Нормативно-правова база щодо питання, пов'язаних з широким використанням автомобілів на автопілоті, вже вдосконалюється у провідних країнах Європи (у Великобританії, Франції, Німеччині, Швеції та ін.). Так, наприклад, Джессі Норман (один із міністрів Великобританії) заявив журналістам: «Великобританія є світовим лідером із досліджень і розробок у транспортній сфері. Оскільки зараз почався безпрецедентний розвиток технологій управління автомобілем, дуже важливо, щоби наші закони йшли в ногу із часом, а Великобританія залишалася одним зі світових лідерів у цій галузі» [1].

До слова, у 2018 р. у Великобританії ухвалений Закон «Про автоматизовані й електричні транспортні засоби», яким визначено і чітко розподілено цивільну відповідальність. Однак, слід зазначити, що все ще залишається безліч невирішених проблем, які потребують свого нормативного врегулювання. При цьому, уряд Великобританії установив чіткі параметри регулювання такого роду відносин, зокрема, використання автономних транспортних засобів має відбуватися: а) законно; б) безпечно; в) із запровадженням відповідних механізмів для визначення суб'єктів цивільної та кримінальної відповідальності в разі завдання шкоди автопілотними автомобілями [2].

Закон Великобританії «Про автоматизовані й електричні транспортні засоби» визначає автоматизований транспортний засіб як автомобільний транспортний засіб, який здатний «керувати собою». Це фактично означає, що транспортний засіб здатний працювати в автоматизованому режимі, коли він не контролюється людиною і не потребує моніторингу людиною протягом всього або частини маршруту [2].

Запровадження автопілотів в Україні потребує впровадження належного правового регулювання. При цьому, варто проаналізувати як позитивні, так і негативні аспекти даної технології, щоб краще розуміти її сутність та згодом – якомога чіткіше врегульовувати правовідносини в яких певним чином задіяний автопілот.

До позитивних можна віднести такі як: 1) виключення людського чинника як головного джерела аварії задля сприяння підвищення безпеки шляхів; 2) штучний інтелект здатний обирати оптимальні (тобто коротші, швидші) маршрути; 3) для підприємців це також означає економію ресурсів, які витрачалися на найм водіїв (цікаво, відповідно до ст. 8 Конвенції ООН «Про дорожній рух» від 8 листопада 1968 р., кожен транспортний засіб або група транспортних засобів, які перебувають у русі, повинні мати водія [3]; як бачимо, управління автопілота не зовсім відповідає даному положенню); 4) автопілот не потребує часу на відпочинок у дорозі, на відміну від людини.

Потрібно наголосити і на деяких негативних аспектах запровадження автопілотів. Так, сьогодні є незрозумілий алгоритм дії безпілотного автомобіля в разі загрози життю декількох осіб. Автомобіль на безпілотному керуванні нині запрограмований на спасіння життя та здоров'я пасажирів такого автомобіля, але трапляються випадки, коли ситуація складалася таким чином, що людських жертв неможливо було уникнути. Як машина має вибирати, ким жертвувати в такій ситуації, нині залишається незрозумілим.

У цьому ракурсі, слід відмітити, що для програмування поведінки безпілотного транспорту вчені пропонують застосовувати

водночас дві етичні теорії: деонтологію й утилітаризм. Прикладом деонтологічної теорії є три закони робототехніки А. Азімова, згідно з якими безпілотний автомобіль повинен жорстко дотримуватися запропонованих правил у будь-якій ситуації. Згідно з утилітаризмом, кожне рішення автомобіля має спрямовуватися на максимізацію корисності такого рішення, тобто зменшення жертв [4].

У питанні завдання шкоди автопілотним автомобілем також постає проблема хакерських атак. Наприклад, хто буде відповідати за шкоду, спричинену впливом хакерів на бортовий комп'ютер такого автопілотного транспортного засобу? На жаль, дане питання у багатьох країнах світу є практично невирішеним.

Щодо питання цивільної відповідальності, то постає проблема конкурування норм, які регулюють відносини цивільної відповідальності в разі завдання шкоди таким об'єктом учасникам відповідних відносин. Звернемося до Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), де у ст. 1187 зазначено, що шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, компенсується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом [5]. Така шкода, завдана автомобілем, компенсується незалежно від наявності вини особи, яка на відповідній правовій підставі володіє таким транспортним засобом.

Автомобіль, згідно із чинним законодавством, є об'єктом цивільних прав. Як об'єкт цивільних прав він має низку ознак. Зокрема, право власності на автомобіль (до отримання вигляду готової продукції) виникає під час його створення і належить виробнику. На той момент автомобіль має тільки родові ознаки. Однак після державної реєстрації автомобіль набуває індивідуально визначених ознак і кваліфікації автомобіля – стає об'єктом цивільного права й об'єктом цивільного обігу.

Отже, застосування даної статті ЦК України виглядає досить логічним, проте варто проаналізувати такі чинники, які все ж таки треба враховувати під час визначення суб'єкта відшкодування збитків, завданих автомобілем на автопілоті.

Передусім автомобіль цілковито автономний від його власника або особи, яка ним користується на законних підставах. Це означає, що така особа тільки визначає місце призначення і не відповідає за маршрут і керування. До того ж виробники автопілотів переконують у тому, що їхні автопілотні програми враховують під час керування транспортним засобом і вибору маршруту всі дорожні знаки, а також рухомі об'єкти, зміну дорожньої ситуації тощо. Отже, логічним є висновок, що в разі спричинення шкоди автомобілем на автопілоті наявний дефект такої продукції. Зазначимо, що відповідно до чинного

законодавства України, а саме згідно зі ст. 7 ЗУ «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту у продукції» [6] та § 3 гл. 32 ЦК України, виготовлювач товару зобов'язаний компенсувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товару (ст. 1209 ЦК України) [4].

Окрім цього, згідно зі ст. 5 ЗУ «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту у продукції», продукція є такою, що має дефект, коли вона не відповідає рівню безпеки, на яку споживач або користувач має право розраховувати, виходячи з усіх обставин, зокрема пов'язаних із розробленням, виробництвом, обігом, транспортуванням, зберіганням, встановленням, технічним обслуговуванням, споживанням, використанням, знищенням (утилізація, перероблення) цієї продукції [6]. Отже, якщо власник автопілотного автомобіля розраховує на абсолютно безпечне керування таким транспортним засобом, то зобов'язання компенсувати шкоду цілком переноситься на виробника автопілота.

Проте під час використання наведених вище положень статей також виникають деякі колізії, адже, відповідно до чинного законодавства, потерпілою особою внаслідок дефекту продукції є споживач або користувач, якому завдано шкоди внаслідок дефекту продукції, а користувачем товару є фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує продукцію для провадження підприємницької діяльності або виконання обов'язків найманого працівника, чи юридична особа, яка придбаває, замовляє, використовує продукцію (ст. 1 ЗУ «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції») [6]. Проведений аналіз підштовхує до думки, що потерпілому буде надзвичайно важко отримати компенсацію завданої шкоди. Виглядає, що шкода, завдана третім особам у дорожньо-транспортній пригоді, наприклад, пішоходам, пасажирам, іншому водію, виробником машини на автопілотному керуванні не буде компенсована, оскільки в законодавстві не передбачено чітко такого права вимоги.

Як бачимо, використання автопілота має ряд переваг, однак і не позбавлене суттєвих недоліків. У цьому плані першочергово постає питання саме відповідальності за завдану шкоду, так як ступінь ризику завдання шкоди від автомобіля на автопілоті є високою. Якщо керуватися чинним законодавством, то вбачається, що сьогодні існує така схема компенсації шкоди, спричиненої автомобілем на автоматичному керуванні: шкоду, завдану потерпілому, може компенсувати виробник автомобіля на автопілотному керуванні, а шкоду, завдану третій особі – треба відшкодовувати власнику такого автомобіля чи особі, яка на законних підставах володіла ним. Проте такий варіант

виглядає неприваблівим для потенційних користувачів автопілотних транспортних засобів [7] і вирішення даного питання може бути саме у сторону виробників та користувачів автопілотів.

Список використаних джерел

1. Давидов Д. Проблема відповідальності автопілота у випадку ДТП 2018 р. URL: https://teknoblog.ru/2018/07/26/91394
2. Hunt Quentin. Self driving cars and the law – more problems than answers. 2019. URL: http://www.bestcriminaldefencebarrister.co.uk/criminal-defence-barrister-blog/2019/self-driving-cars-and-the-law-more-problems-than-answers-barristers-perspective.aspx
3. Конвенція ООН «Про дорожній рух» від 8 листопада 1968 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041
4. Воронін Д. А. Проблеми правового регулювання автономного транспорту. *Інноваційна економіка: перспективи розвитку і вдосконалення*. 2018. № 7. С. 123–128.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. No 435–IV, зі змін. та доп. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. 356 с.
6. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України / Верховна Рада України. 2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17
7. Кулініч В. Машини майбутнього: хто відповість за причинений автопілотом шкоду. Економічна правда. 2017. URL: https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2017/07/4/626687/
8. Martsenko, N. (2020). Determining the place of artificial intelligence in civil law. Studia Prawnoustrojowe, (47). https://doi.org/10.31648/sp.5279/

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Марценко Н. С.

ТВЕРДОХЛІБ ЯНА ВІКТОРІВНА

Сумський державний університет

ПИТАННЯ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Кожна держава має самостійно розробляти процедуру надання притулку та визначення статусу біженця. Це призводить до розбіжностей між визначенням правового статусу біженця різними державами, оскільки підходи до правового регулювання цих питань розробляються в залежності від різних факторів: матеральних та інших ресурсів країни, питань національної безпеки та історії вимушених міграційних переміщень. Незважаючи на такі відмінності, головною метою визнання правового статусу біженців є забезпечення захисту особам,

змушеним покинути свої домівки, тому що їхні країни не бажають або не можуть їх захистити.

Стаття 1 Конвенції про статус біженців, визначає поняття «біженець», як того, хто «через цілком обґрунтований страх бути переслідуваним через расу, релігію, національність, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання, перебуває за межами країни свого громадянства і не може або, через такий страх, не бажає скористатися захистом цієї країни; або який, не маючи громадянства і перебуваючи за межами країни свого колишнього постійного проживання, не може або не бажає повертатися до неї внаслідок таких побоювань» [1].

Жоден міжнародний документ не визначає поняття «притулок». Стаття 14 Загальної декларації прав людини 1948 року просто говорить, що «Кожен має право шукати й користуватися притулком від переслідування в інших країнах» [2]. У статті 1 Декларації ООН про територіальний притулок 1967 року зазначається, що «Притулок, наданий державою під час здійснення свого суверенітету особам, які мають право посилатися на статтю 14 Загальної декларації прав людини, поважається всіма іншими державами. Але саме «держава, яка надає притулок, має оцінити підстави для надання притулку» [3].

Конвенція про статус біженців, встановлює підстави просити притулок у країнах – членах цієї Конвенції : якщо особа відрізняється від населення за расовими та етнічними ознаками, за що її переслідують; приналежність до тієї чи іншої релігійної конфесії або за ознакою громадянства; приналежність до певної соціальної групи та політичні переконання. Інші обставини відповідно до даної Конвенції не дають права на отримання статусу біженця [1].

Відповідно до пункту 4 статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право» особистим законом біженця вважається право держави, у якій він має місце перебування. А звідси виходить, що забезпечення прав та свобод такої особи буде здійснюватися в межах правового статусу наданого їй державою перебування. У той же час як встановлює стаття 2 Конвенції про статус біженців, що у кожного біженця є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, зокрема, він повинен дотримуватися законів та розпоряджень цієї країни, а також заходів, які застосовуються для підтримання громадського порядку [4].

Положеннями статті 14 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» встановлено, що особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, користуються тими самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім випадків, установлених Конституцією

та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [5].

На думку Сороки І. О. найбільше значення для шукачів притулку відіграють їхні соціально-економічні права. Шукачі притулку перебувають в особливо-вразливому соціально-економічному стані, а їхнім головним інтересом є виживання до моменту, поки вони не матимуть змоги отримати статус біженців. Вони змушені залишати свої звичайні місця мешкання та тікати до інших країн, нерідко не маючи можливості скористатися своїм майном чи прибутками в державі, з якої вони втікають. Крім того, в тій державі, в яку вони намагаються потрапити чи вже потрапили, їхні права значно вужчі ніж ті, що належать громадянам цієї держави чи навіть визнаним біженцям. Зокрема, вони часто позбавлені можливості займатися економічною діяльністю, шукати роботу та отримувати від неї прибуток. Їхнє життя значним чином опиняється в залежності від приймаючої держави [6, с. 221].

Слід зазначити, що відповідно до положень статті 16 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», особи, які потребують тимчасового захисту, на території України мають право на: пересування, вільний вибір місця проживання, вільне залишення території України, крім обмежень, встановлених законом; працю; провадження підприємницької діяльності, не забороненої законом; охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; відпочинок; освіту; свободу світогляду і віросповідання; безоплатну правову допомогу в установленому порядку та інші передбачені законодавством України.

Список використаних джерел

1. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Декларація про територіальний притулок від 14.12.1967 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_316#Text
4. Про міжнародне приватне право: Закон України № 2709-IV від 23.06.2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text
5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України № 3671-VI від 08.07.2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text
6. Сорока І. О. Права та обов'язки шукачів притулку в міжнародному праві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Т. 2, вип. 2. С. 219–222.

Науковий керівник: асистент кафедри Швагер О. А.

УРСАТІЙ АНАСТАСІЯ ЕДУАРДІВНА

Київський національний торговельно-економічний університет

МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

В останні роки багато держав активно розвивають арбітраж у своїх юрисдикціях та вдосконалюють своє арбітражне законодавство, оскільки це пропонує багато переваг для місцевих арбітражних громад та загалом для держав. Стаття 33 Статуту ООН передбачає, що сторонам у спорі, продовження якого може поставити під загрозу мир і безпеку у всьому світі, слід спочатку спробувати вирішити спір шляхом переговорів, посередництва, примирення, судового розгляду та також, використовуючи Міжнародний Арбітраж.

Затвердженню міжнародного арбітражу сприяло прийняття низки міжнародних нормативно-правових актів як на глобальному, так і на регіональному рівні. Перш за все, це Нью-Йоркська конвенція про виконання іноземних арбітражних рішень, яка була прийнята 10 червня 1958 р. на конференції ООН. У кожній із держав-учасниць Конвенція створює достатньо надійні гарантії для судового визнання арбітражних угод, зокрема, також, для арбітражних проваджень за кордоном. Її норми гарантують визнання арбітражних угод, які виключають спори з юрисдикції державних судів. Конвенція зобов'язує держави визнавати та виконувати іноземні, а також, власні арбітражні рішення [2, с. 87].

Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» випливає з визнання корисності арбітражу, як широко використовуваного методу вирішення міжнародно-торгових спорів та необхідності комплексного законодавства, що регулює міжнародний торговий арбітраж. Крім цього, цей закон враховує положення про такий арбітраж, що містяться у міжнародних договорах України, а також, у типовому законі, прийнятому у 1985 році Комісією ООН з права міжнародної торгівлі та затвердженому Генеральною Асамблеєю ООН [3].

Функціонування арбітражу, як одного з альтернативних методів вирішення спорів в Україні, насамперед базується на конституційній нормі, згідно з якою, кожен має право захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, будь-якими не забороненими законом засобами [1].

Правовий статус Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України чітко визначено: Регламентом Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України; Законом України

«Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 р.; Додатком 1 до цього закону є Положенням про Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України [3].

Новий Арбітражний регламент МКС при ТППУ набув чинності 01 січня 2018 року та розроблений з урахуванням реформ українського процесуального законодавства та світових тенденцій арбітражу, зберігаючи при цьому власний унікальний досвід у вирішенні зовнішньоекономічних спорів в рамках МКС при ТППУ (ICAC). Регламент ICAC гарантує відмінний баланс між ефективним арбітражем і автономією волі сторін. Положення Регламенту покликане зробити арбітражний провадження економним, швидким і зручним для сторін: процедура настільки чітка, що сторони можуть обійтися від зовнішніх юристів і вирішувати спори без юридичного представника, що може заощадити чималі гроші. ICAC гарантує прозорий розгляд справ, а саме: протягом максимум 6 місяців розглядаються близько 95% справ; до 3 місяців розглядаються 80% справ і близько 1% справ – більше 12 місяців. ICAC оскаржуються у середньому тільки 2,5% рішень, з них скасовується лише близько 1% [5].

Прискорений арбітражний розгляд було введено за умови, якщо сторони передбачили це в арбітражній угоді (ст. 45 Регламенту МКАС при ТППУ) . Домовленість сторін про прискорений розгляд можлива не пізніше за подання відзиву на позивну заяву. Крім того, розгляд розглядається виключно на підставі письмових документів без усного слухання, якщо жодна зі сторін без невиправданої затримки не попросить його проведення [4].

Кожна зі сторін повинна враховувати обставини, які вона наводить як підставу своїх вимог або заперечення. Існують вимоги до електронних та письмових доказів згідно Регламенту ICAC (крім того, уточнює правила доказування та надає право Арбітражному суду провести огляд місця та огляд речових доказів). Для участі в арбітражному провадженні на прохання однієї зі сторін або з ініціативи арбітражного суду можуть бути викликані свідки (ст. 53 Регламенту МКАС при ТППУ) [4].

Арбітражний суд має повне право вимагати від сторін пред’явити додаткові документи, а також і від третіх сторін запросити докази, викликати і заслухати свідків у справі та призначити експертизу. Також існує дві категорії експертів, а саме: експерти, призначені Арбітражним судом і експерти, призначені стороною. Окремо регулюється порядок залучення таких експертів.

Існує стаття, що регулює ціну позову. Слід зазначити, що Регламент не включає поняття немайнової вимоги. Ціна позову про визнання або зміну правовідносин залежить від вартості предмета правовідносин на момент подання позову. Таким чином, максимальний розмір арбітражного збору у доларах США 118 700 плюс 0,1% від ціни позову понад 50 000 000, однак не більше 350 000 [4]. Якщо в рамках арбітражу сторони погоджуються з тим, що спір буде вирішувати один арбітр, позивачу буде відшкодовано арбітражний збір, переплачений у результаті вирішення колегіального спору. На першому слуханні позивач повертає 25% арбітражного збору без реєстраційного збору, а решта розподіляється між сторонами порівну, якщо сторони угоди не домовились про інший розподіл арбітражного збору.

Отже, сучасні міжнародні економічні відносини характеризуються посиленням взаємодії між організаціями, установами, юридичними особами та окремими особами, при якій не завжди учасники відносин можуть уникнути конфліктів та суперечок.

Міжнародний арбітраж у всьому світі є одним із найуспішніших та визнаних методів вирішення таких спорів. Основна перевага арбітражу в тому, що це – прийнятний, доступний і більш простий процес, ніж судовий розгляд спорів. Регламент ICAC покращує правове регулювання арбітражного процесу, відповідає всім сучасним вимогам, сприяє утвердженню ICAC як одного з найважливіших і авторитетних центрів Східної та Центральної Європи.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року / Верховна рада України офіційний веб-портал. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
2. Боярська З. І. Міжнародне комерційне право : навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2001. 143 с.
3. Закон України Про міжнародний комерційний арбітраж від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII / Верховна рада України офіційний веб-портал. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4002-12
4. Регламент міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 01.01.2018 року. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Reglament-ISAS-pry-TPPUkrayiny.pdf
5. Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України (ICAC). URL: https://icac.org.ua/pro-icac/

Науковий керівник: д.філос.н., старший викладач кафедри Коломієць К.

ЧУФАЙ ЛІЛІЯ РОМАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ МІЖ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМЦЯМИ: НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Наявність активних міжнародних відносин з Республікою Польща на сьогодні активно сприяє укладенню шлюбів між громадянами України та Польщі. Особливо, що стосується українців, які проживають на території західних областей України. Це пов'язано з активною міграцією, з метою покращення фінансового становища, навчання, або ж просто міжнародним туризмом. Тобто шлюб між українкою (українцем) та поляком (полькою), у сучасних реаліях, не викликає особливого здивування. Варто також зазначити, що зі збільшенням українсько-польських шлюбів зросли масштаби таких розлучень. Питанню розірвання шлюбу присвячено багато статей сучасних науковців, зокрема: Глиняної К. М., Калітенко О. М., Новохатської Я. В. Проте, на сьогодні, досить таки мало досліджень, пов'язаних із розірванням шлюбу з іноземцем, що є досить актуальним питанням сьогодення.

Розірвання шлюбу з іноземцями зазвичай супроводжується рядом проблем, пов'язаних з нормами міжнародного приватного та публічного права. Типовими питаннями-проблемами, які виникають в членів подружжя є, зокрема: який закон застосовується в кожній конкретній ситуації, до якого органу закордоном чи в Україні звертатися, який суд може розглянути їхню справу.

Питання розірвання шлюбу між громадянами України та Республіки Польща регулюється Договором між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 року. Згідно з цим Договором існує дві основні засади:

1) ситуація, коли розлучення відбувається за законодавством держави, громадянами якої є члени подружжя на момент порушення справи;

2) інша ситуація стосується права проживання:

– справа буде розглядатися за законодавством країни, на території якої, проживає подружжя;

– якщо один з членів подружжя проживає на території України, а інший на території Польщі, то справа буде розглянута за законодавством держави, органом якої була порушена справа про розлучення [1].

Якщо розглянути ситуацію, в якій українка розлучається з громадянином Польщі на території Республіки Польща, то варто враховувати, що процес розірвання шлюбу в Польщі дещо відрізняється від такого ж процесу в Україні. Справу буде розглядати Окружний Суд, юрисдикція якого поширюється на останнє спільне місце проживання подружжя [4]. Процес буде відбуватися відповідно до принципів польського законодавства, а також польською мовою (якщо один із членів подружжя, в даному випадку дружина, недостатньо володіють мовою, то залучається перекладач). Якщо за період шлюбу українка набула польське громадянство та проживає на території республіки, то процес розірвання шлюбу в обов'язковому процесі відбуватиметься на території Польщі [3].

Варто також звернути увагу на те, що розірвання шлюбу між громадянами України та Польщі, укладеного в польських консульських установах, буде відбуватися лише за рішенням суду з відповідною юрисдикцією, тобто за останнім відомим спільним місцем проживання подружжя. В даному випадку мова йде про те, що консул не виступає посередником при оформленні розірвання [2]. Важливим є також те, що розірвання шлюбу на території Польщі можливо лише в судовому поряду і з доведенням, що шлюб розпадається повно і безповоротно. Суттєвою відмінністю процесу розірвання шлюбу польськими судами є те, що суд вирішує чи є і хто винен у розпаді шлюбу, а також суд не виносить рішення про розірвання шлюбу, якщо це суперечить принципам соціального співіснування. Відмінним від українського «шлюборозривного» процесу є те, що за клопотанням одного з подружжя, разом із розірванням шлюбу суд може поділити майно подружжя, проте варто звернути увагу, що процеси розірвання шлюбу в Республіці Польща є досить довгими, а також недешевими.

Якщо розглянути іншу ситуацію, в якій українець розлучається з громадянкою Польщі на території України, то процес розірвання шлюбу буде відбуватися згідно українського законодавства; відповідно буде залучатися перекладач у разі необхідності. Також в даному випадку враховуються строки (тобто один місяць за законодавством України, а також вагітність дружини, наявність дітей). Тут важливим є наступне: розірвати шлюб в Україні можна, як в досудовому порядку, так і за допомогою суду. Досудовий порядок відбувається за згодою подружжя, шляхом подання заяви в органи РАЦСу (враховується строк в один місяць; вагітність дружини; один рік з моменту народження дитини; а також наявність дітей старше одного року. Тобто протягом одного місяця можна відкликати заяву, або ж якщо дружина вагітна або є діти розлучення відбуватиметься в судовому порядку). Що стосується судового порядку

розірвання шлюбу, то процес триває від одного до трьох місяців (складність розірвання шлюбу полягає в місці знаходження іншого з членів подружжя та наявності дітей) [3].

Складнощами в даній ситуації виступають особливості польського законодавства, а саме: щоб розлучення було визнане на території Польщі, потрібно звертатися до відповідного суду в Польщі із заявою та копією рішення українського суду про визнання такого рішення польським судом. Виникає питання під юрисдикцію якого суду потрапляють дані справи про визнання рішення, винесеного судом в Україні. Тут знову ж таки залежить від місця проживання члена подружжя, який бажає узаконити розірвання шлюбу на території Польщі [4].

Підсумовуючи варто зазначити, що при розірванні шлюбу з іноземцями виникає ряд проблем, пов'язаних насамперед із законодавством, яке буде регулювати процес розірвання шлюбу; не менш вагомими є також особливості польського законодавства, яке потребує визнання українського судового рішення польським судом. Також потрібно враховувати, що розірвання шлюбу на території Польщі відбувається тільки в судовому порядку із врахуванням особливостей польського законодавства. Тому перш, ніж вирішити на території Польщі чи України буде відбуватись процес розірвання шлюбу, потрібно врахувати всі тонкощі даної процедури, оскільки за розірвання шлюбу між громадянами України та Республіки Польща регулюється Договором між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 року правомочними у розірванні шлюбу є обидві сторони.

Список використаних джерел

1. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: чинне законодавство України зі змінами та допов. станом на 10.01.2011 р. Україна, Польща; Договір, Міжнародний документ від 24.05.1993.
2. Adwokat ukraiński w Polsce. Postępowanie rozwodowe na Ukrainie / adwokat ukraiński w Polsce. *Kancelaria Prawa Rodzinnego*. 2020. URL: https://prawnikodrozwodu.pl/postepowanie-rozwodowe-na-ukrainie/
3. Doboszczak A. Rozwód na Ukrainie i w Polsce – czym się różnią? Anna Doboszczak. *Infor*. 2019. URL: https://www.infor.pl/prawo/rozwody/rozwod-zagraniczny/2938177,Rozwod-na-Ukrainie-i-w-Polsce-czym-sie-roznia.html
4. Uznanie wyroku rozwodowego wydanego przez sąd zagraniczny // *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. 2021. URL: https://www.gov.pl/web/ukraina/wyrok-rozwodowy-sad-zagraniczny

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Грушко М. В.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 3

СЕКЦІЯ 1
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Віслогузова М. Д.
Розширення суб'єктної сфери дії міжнародного права 5

Войтова К. Р.
Підходи періодизації міжнародного права 7

Гайсенок А. І.
Правове регулювання статусу транснаціональних корпорацій 9

Демідовський А. В., Патерко М. О.
Вплив суспільного абсентеїзму на відносини
між суб'єктами міжнародних відносин 12

Дем'янчук О. Р.
Міжнародний договір як джерело міжнародного публічного
та міжнародного приватного права 15

Драч Д. Л.
Міжнародна правосуб'єктність святого престолу:
проблеми та особливості 17

Клець І. І.
Фізична особа як суб'єкт міжнародного права 20

Козар К. В.
Міжнародна правосуб'єктність невизнаних територій
у міжнародному праві 22

Кондратюк В. М., Штанько Ю. А.
Глобальні проблеми людства в аспекті
міжнародного публічного права 25

Калашнікова М. В.
Невизнанні та частково визнанні держави:
правова природа та наслідки 27

Мельник В. С.
Вплив пандемії COVID-19 на міжнародне публічне право 30

Пацюрківська В. С.
Щодо співвідношення принципу рівноправності
та самовизначення націй і народів та принципу
територіальної цілісності держав 33

СЕКЦІЯ 2
ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Клець І. І.
Pacta sund servanda як базовий принцип права
міжнародних договорів 36
Оніщук К. С.
Порушення Російською Федерацією принципу
pacta sunt servanda стосовно України 38

СЕКЦІЯ 3
ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
ТА МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ

Булавенко П. І., Мурашова К. І.
Роль ОБСЄ у врегулюванні конфлікту В Нагірному Карабасі 42
Вороніна В. А.
Вплив COVID-19 в міжнародному праві 45
Дарієнко В. В.
Міжнародна правосуб'єктність Міжнародного комітету
Червоного Хреста 47
Замостенчук А. О.
Особливості нагляду Комітету Міністрів Ради Європи
за виконанням рішень Європейського суду з прав людини 50
Крістенчук К. С.
Система захисту прав людини у Раді Європи 52
Лук'яніхіна Х. О., Сорочан Т. В.
Роль та значення діяльності Міжнародного комітету
Червоного Хреста 55

СЕКЦІЯ 4
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Євтушенко Д. О.
Міжнародно-правова відповідальність
за геноцид вірмен 1915 року 58
Котис В. Я.
Проблеми притягнення до відповідальності за шкоду,
завдану використанням штучного інтелекту 61
Тощакова А. С.
Проблеми боротьби з кіберзлочинністю: міжнародний досвід 64

СЕКЦІЯ 5
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Балабан В. В.
Порушення конвенції про захист прав людини
і основоположних свобод під час карантинних обмежень 67

Боднар В. М.
Проблеми репродуктивного права
в сучасному міжнародному праві 70

Гончарук В. І.
Право на перегляд судових рішень в апеляційному порядку
як міжнародна гарантія захисту прав людини 72

Hrabarchuk M.
Treatment of prisoners accused of terrorism: have the rules
changed before the european court of human rights? 75

Грендиш С. С.
Соматичні права людини: міжнародно-правовий захист 78

Драник О. О., Лях І. І.
Окремі проблеми оскарження повідомлення про підозру 80

Дума Т. П.
Закордонний досвід вирішення мовного питання 83

Івлєва Л. С.
Визначення поняття міжнародного усиновлення 86

Клєщенко А. Л.
Окремі аспекти реалізації принципу розумних строків
під час досудового розслідування 89

Малахатько Д. К.
Проблемні питання про права людини
в умовах всесвітньої пандемії 92

Мазур М. Я.
Проблеми розуміння міжнародних стандартів
у сфері прав людини в сучасних умовах 95

Мельник В. М.
Свобода релігії в умовах пандемії COVID-19 97

Митрик А. І.
Деякі аспекти правового статусу осіб без громадянства
в міжнародному праві 99

Мозгова Т. С.
Проблеми міжнародного права прав людини 102

Новікова Д. В.
Окремі питання реалізації тягаря доказування
в кримінальному провадженні 104

Рудецька П. А.
Роль рішень Європейського суду з прав людини
в національних правових системах 107

Самсонова А. Є.
Універсальність прав людини і культурний релятивізм 112

Середюк М. С.
Заборона катування на міжнародному рівні 114

Сулима В. М.
Реалізація права на вираження думки
в сучасному інформаційному середовищі 117

Степка М. Б.
Сучасний стан забезпечення принципу гендерної рівності
в Афганістані 119

Харчук О. О.
Статус біженців на міжнародному просторі:
проблемні питання 122

СЕКЦІЯ 6
МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Barkan I.
Biggest humanitarian crisis in 2021 and its effect on the world.
The conflict in Yemen 125

Біліченко О. В.
Вербування та використання дітей в збройних конфліктах 128

Врублевська В. В.
Щодо режиму військової окупації 131

Гарган С. Ю.
Принципи міжнародного гуманітарного права
та їх застосування в Україні 133

Гарматюк Е. В.
Правовой статус частных военных и охранных компаний 135

Гончаренко А. Д.
Щодо заборонених засобів і методів ведення воєнних дій 138

Гроза А. А., Шор А. М.
Деякі проблемні питання захисту прав дітей
під час збройних конфліктів 140

Єфімова В. А.
Гібридна війна: проблеми сьогодення 142

Замостенчук А. О.
Декларація Мартенса як гарантія гуманності
в період збройних конфліктів 145

Князюк К. І.
Актуальність зміцнення поваги до норм міжнародного гуманітарного права 147

Коларевич В. Ж.
Концепція перехідного правосуддя: міжнародний досвід 150

Лісютіна Є. Г.
Вплив пандемії COVID-19 на міжнародне гуманітарне право 153

Макарчук Б. І.
Вплив збройних конфліктів на навколишнє середовище України внаслідок окупації території Російською Федерацією 156

Медведчук Т. Ю.
Міжнародне гуманітарне право в контексті міжнародного права прав людини 159

Мельничук Д. Р.
Гібридна війна: деякі аспекти визначення поняття у міжнародному гуманітарному праві 162

Мосейкін О. С.
Міжнародне гуманітарне право та тероризм: точки перетину 164

Олексюк А. І.
Засоби ведення воєнних дій, що заборонені нормами міжнародного гуманітарного права 167

Ордюнова А. С.
Міжнародно-правове регулювання та особливості засобів ведення війни 169

Перова О. А.
Роль журналістики в період збройного конфлікту 172

Соколовская И. В.
Защита прав детей во время вооруженных конфликтов 174

Ярощук І. В.
Захист культурних цінностей в період збройного конфлікту 177

СЕКЦІЯ 7
МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Вознюк М. Я.
Проблема взаємодії України та міжнародного кримінального суду 181

Гармурар О. М.
Найманство як злочин міжнародного характеру 183

Глуган В. С.
Становлення і розвиток гармонізації кримінального законодавства в рамках Європейського Союзу 185

Гуменюк К. М.
Проблемні питання щодо ратифікації римського статуту 188
Єфімова В. А.
Проблеми реалізації принципу відсутності імунітету
від міжнародної кримінальної юрисдикції 191
Кісілюк Д. Б.
Правова природа міжнародного кримінального права
як складова міжнародного публічного права 194
Машина М. Р., Сульжик В. В.
Еволюція розвитку «ситуації в Україні» на основі звітів
Міжнародного кримінального суду..... 196
Пахолчак В. П.
Застосування принципів міжнародного
кримінального права в процесі боротьби зі злочинністю 199
Піть І. Ю.
Антитерористична діяльність в інтернет-просторі:
міжнародний і національний аспект 202
Пєткова А. О., Тарасюк К. П.
Злочини проти людства 204

СЕКЦІЯ 8
ДИПЛОМАТИЧНІ ТА КОНСУЛЬСЬКІ ЗНОСИНИ

Бондар Є. С.
Сутність і зміст дипломатичного права на сучасному етапі 207
Боруцька В. О.
Історія дипломатичних відносин Німеччини та Польщі
в післявоєнний період 209
Даниленко А. В.
Перспективи розвитку цифрової дипломатії в період пандемії... 211
Глуган В. С.
Поняття військової дипломатії та її основні функції 214
Патлаха А. В.
Функції дипломатичних представництв
та їх проблемні аспекти 216

СЕКЦІЯ 9
МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Біб О. С., Ільчук Д. О.
Поняття міжнародного спору та шляхи вирішення..... 220
Замостенчук А. О.
Роль міжнародних судових органів у вирішенні
міжнародних морських спорів 223

Ребриста П. А.
Міжнародний арбітраж як засіб мирного вирішення
міжнародних спорів.....225
Решинська К. М., Саід К. Б.
Вирішення міжнародних спорів щодо затонулого майна.....228
Чирка Т. В.
Шляхи попередження міжнародних конфліктів
та роль стратегічних комунікацій у їх врегулюванні 232

СЕКЦІЯ 10
ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Гончаренко К. В.
Деякі аспекти права міжнародної безпеки.....236
Демідовський А. В., Дзюбан Д. О.
Роль НАТО у врегулюванні збройного конфлікту в Афганістані ..240
Дем'яненко А. І., Захарків А. Д.
Ядерне роззброєння у сучасному світі:
проблеми та перспективи.....243
Ємельяненко Ю. С.
Гуманітарна інтервенція та принцип суверенності держав:
питання компромісу.....245
Киричук Є. Я., Савченко Ю. О.
Право міжнародної безпеки: цілі й принципи права
міжнародної безпеки.....248
Климишина А. Є.
Сучасна проблематика права міжнародної безпеки.....251
Копиця А. І., Левицька В. О.
Міжнародна співпраця України в галузі кібербезпеки.....253
Масловська Т. П.
Використання сили у кіберпросторі
в рамках міжнародного права 255

СЕКЦІЯ 11
МІЖНАРОДНЕ МОРСЬКЕ ПРАВО

Мокрянська А. П.
Місце України в Міжнародній морській організації (ІМО) 259
Лещенко Л. С.
Міжнародно-правова регламентація безпеки мореплавства.....261
Пустовойтенко А. О.
Міжнародний правовий режим Антарктики.....263

СЕКЦІЯ 12
МІЖНАРОДНЕ ПОВІТРЯНЕ ТА КОСМІЧНЕ ПРАВО

Данілейко П. М.
Міжнародно-правова відповідальність держав
за діяльність у космосі 266

Король А. Р.
Актуальні проблеми міжнародного космічного права 269

Старенкова О. О.
Міжнародно-правова відповідальність
у сфері космічного права..... 271

Тимошенко В. О.
Правовий режим повітряного простору 274

СЕКЦІЯ 13
МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Гончарук В. І.
Удосконалення екологічної політики України
відповідно до стандартів міжнародного екологічного права..... 277

Матвєєва Л. С.
Епідемія через глобальне потепління: міф чи реальність?..... 280

Паламарчук А. О.
Актуальні проблеми міжнародного екологічного права..... 282

Рикуш К. Ю.
Проблеми розвитку міжнародного екологічного права 284

Шокорова Д. Г.
До питання протидії екологічному расизму у світі 287

СЕКЦІЯ 14
МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО ТА ПРАВО РОЗВИТКУ

Гунько О. Є.
Формування міжнародної валютної системи:
організаційно-правовий аспект..... 290

СЕКЦІЯ 15
ПРАВО ЄС: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Адубецький А. В.
Перехідне правосуддя Європейського Союзу:
проблеми застосування в українських реаліях 293

Азевич М. Г.
Взаємовідносини Швейцарії та ЄС: проблеми та перспективи 295

Бричка С. Ф.
Проблеми вступу Туреччини до Європейського Союзу 298
Вареня А. Є.
Проблема «дефіциту демократії» у Європейському Союзі 300
Врублевська В. В., Черненко А. П.
Мета, предмет і зміст Ніццького договору 302
Даниленко А. В.
Передумови та наслідки можливого виходу Італії
з Європейського Союзу 304
Куркудим К. І., Калашнікова М. В.
Правовий аналіз проекту Конституції Європейського Союзу 306
Ляднова О. О., Медведчук Т. Ю.
Місце прав людини в політиці Європейського Союзу 309
Матвєйкін М. Д.
Стандарти ЄС у сфері кримінального правосуддя 312
Миронюк О. В.
Деякі аспекти визначення громадянства Європейського Союзу .. 315
Мосейкін О. С.
Актуальні проблеми міграційної політики ЄС 317
Патлаха А. В.
Внесок Італії для реалізації європейського зеленого курсу:
недоліки та перспективи 320
Перова О. А.
Співвідношення інституту Комісара Ради Європи
з прав людини з Агентством ЄС з основних прав 322
Сидорчук Б. В.
Основні проблеми функціонування Європейського Союзу 325
Ярощук І. В., Біліченко О. В.
Захист прав жінок в Європейському Союзі 327

СЕКЦІЯ 16
ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС

Боруцька В. О.
Європейський зелений курс:
перспективи співпраці з Україною 331
Войтова К. Р.
Результати співпраці України та Європейського Союзу
у сфері вакцинації від COVID-19 334
Вязовцев В. О.
Дипломатичні відносини між Україною та ЄС:
періодизація та перспективи 337

Гончарук В. І.
Проблеми та перспективи взаємодії України
та Європейського Союзу 339
Грабовська Н. В.
Вплив євроінтеграції на стратегічний розвиток
підприємств України..... 342
Журавльова Т. Є.
Розвиток суспільно-політичних процесів
в державах – членах ЄС та Україні в період пандемії:
сучасний стан та перспективи..... 345
Кириленко В. М.
Співробітництво України та Європейського Союзу
в сфері енергетики 347
Купенко А. І.
Спільний авіаційний простір України з ЄС:
міжнародно-правовий аспект 350
Корольова О. А.
Соціальна відповідальність бізнесу як складова концепції
сталого розвитку: досвід України та ЄС..... 353
Огир Д. В.
Відносини України та ЄС 355
Пустовойтенко А. О.
Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС –
реалії та перспективи 357
Слободян У. С.
Особливості співробітництва України та ЄС
в сфері протидії кіберзлочинності 360
Шпак М. А.
Європейські правові стандарти: проблеми юридичного
визначення та імплементації в Україні 362

СЕКЦІЯ 17
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Дзюбенко С. Д.
Деякі особливості укладення шлюбу
у міжнародному приватному праві 366
Кулик К. І.
Колізійне регулювання відносин щодо укладення шлюбу,
ускладненого іноземним елементом..... 368
Кульбабська І. В.
Чи може штучний інтелект бути автором? 371

Лабик О. Т.
Встановлення дієздатності фізичної особи
в міжнародному приватному праві 374
Карпенко Ю. О.
Обхід закону в міжнародному приватному праві 376
Корольова О. А.
Правовий торговельний звичай у системі
міжнародного приватного права 378
Нізельська І. Р.
До питання про оціночні категорії
антимонопольно-конкурентного законодавства України 381
Піхур Ю. В.
Особливості правового регулювання сімейних правовідносин
в міжнародному приватному праві:
актуальні проблеми та перспективи 384
Проць Д. В.
Проблеми правового регулювання та використання
автономного транспорту 386
Твердохліб Я. В.
Питання прав біженців у міжнародному приватному праві 391
Урсатій А. Е.
Міжнародний комерційний арбітраж в Україні:
правове регулювання 394
Чуфай Л. Р.
Проблеми розірвання шлюбу між громадянами України
та іноземцями: на прикладі Республіки Польща 397

НОТАТКИ

Наукове видання

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО В ПЕРІОД ТУРБУЛЕНТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Всеукраїнської наукової студентської інтернет-конференції

(м. Одеса, 19 листопада 2021 року)

Обкладинка	А. Юдашкіна
Технічний редактор	Т. Шутова
Верстка	А. Литвиненко

ГЕЛЬВЕТИКА
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ
WWW.HELVETICA.UA

Підписано до друку 01.11.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 23,95. Наклад 300.
Замовлення № 1121-303. Ціна договірна.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28,
+38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.